

Gouden bergen

Gouden bergen

Een verkennend onderzoek naar Nigeriaanse 419-fraude:
achtergronden, dadenkenmerken en aanpak

Yvette M.M. Schoenmakers
Edo de Vries Robbé
Anton Ph. van Wijk

In opdracht van:
Programma Politie en Wetenschap

Omslagfoto:
M. Grotens

Ontwerp + omslag:
Vantilt-producties & Martien Frijns

ISBN: 978 90 3524 372 9
NUGI: 694

©2009 Politie en Wetenschap, Apeldoorn; Bureau Beke, Arnhem
Realisatie: Reed Business, Den Haag

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photoprint or other means without written permission from the authors.

Inhoud

	Voorwoord	13
1	Inleiding	15
1.1	Doel & vraagstelling	17
1.1.1	Vraagstelling	17
1.2	Onderzoeksvragen	17
1.3	Methoden en technieken	19
1.4	Leeswijzer	20
2	De wortels van 419-fraude	23
2.1	Nigeria	23
2.1.1	Verdeeld land	25
2.1.2	Religie	26
2.1.3	Juridisch systeem	27
2.1.4	Olie	28
2.1.5	Patronage	29
2.2	Corruptie	30
2.2.1	Economie in de jaren zeventig en tachtig	30
2.2.2	Een cultuur van corruptie	31
2.2.3	The resource curse: het wegvloeien van rijkdom	32
2.2.4	Wegvloeien van kennis	33
2.3	Het ontstaan van de 419-fraude	35
2.3.1	Brieven naar het buitenland	36
2.3.2	Brieven	37
2.3.3	E-mail	38
2.3.4	Olielek	39
2.4	Houding van de Nigerianen ten opzichte van 419-fraude	40
2.4.1	Rechtvaardigingen van 419-fraudeurs	40
2.4.2	Mentaliteit van de Nigeriaanse bevolking	42
2.5	Resumé	44

3	419-fraude	45
3.1	Wat is 419-fraude?	45
3.1.1	Paraplubegrippen	47
3.2	Vormen van 419-fraude	48
3.3	Het oplichtingsproces	53
3.3.1	Het 'oogsten' van e-mailadressen	53
3.3.2	Delictfasen	54
3.4	Onzichtbaar blijven	56
3.4.1	Valse identiteitsbewijzen	57
3.4.2	Valse waardepapieren	58
3.4.3	Valse of vervalste certificaten	59
3.4.4	Prepaidtelefoons	60
3.4.5	Misleidende IP-adressen	61
3.5	Technieken ter beïnvloeding van het slachtoffer	62
3.5.1	Face to face-ontmoeting	64
3.5.2	Geweld	65
3.5.3	Intimidatie en bedreiging	67
3.5.4	Voodoo	68
3.6	Resumé	69
4	Geldstromen	71
4.1	Binnenkomende geldstromen	71
4.1.1	Bankrekeningen	72
4.1.2	Money transfers	72
4.1.3	Verschuiving	73
4.1.4	Contante betaling	75
4.1.5	Ontwikkelingen rond inkomende geldstromen	75
4.2	Besteding van de opbrengsten	75
4.2.1	Besteding in Nederland en Nigeria	76
4.2.2	Criminaliteit	77
4.2.3	Goederen	78
4.3	Verplaatsen van de opbrengsten: uitgaande geldstromen	79
4.3.1	Goederen	79
4.3.2	Overboekingen	80
4.3.3	Money transfers	80
4.3.4	Smokkel van contant geld	80
4.3.5	Ondergronds bankieren	81

4.4	Het volgen van de geldstromen	83
4.5	Resumé	84
5	Daders en organisatiestructuur	85
5.1	Daderlanden	85
5.1.1	Een exclusief Nigeriaanse aangelegenheid?	86
5.1.2	Andere nationaliteiten	86
5.2	Kenmerken van daders in Nigeria	88
5.2.1	Daderkenmerken	88
5.2.2	Nigeriaanse en buitenlandse doelwitten	90
5.3	Daders in Nederland	90
5.3.1	De Nigeriaanse gemeenschap in Nederland	91
5.3.2	De 419-fraudeurs in Nederland	93
5.3.3	Spreiding van de 419-fraudeurs	94
5.3.4	Toetreding tot 419	94
5.3.5	Rol van de kerk bij 419-fraude: business through religion	97
5.4	Organisatiestructuur	99
5.4.1	Netwerkstructuur bij 419-fraude	100
5.4.2	Netwerkstructuur 419-fraude zoals aangetroffen in Nederland	102
5.4.3	Ontwikkeldende netwerkstructuur	104
5.5	Katvangers, ronselaars en andere faciliteerders	105
5.5.1	Katvangers	106
5.5.2	Ronselaars	106
5.5.3	Koeriers en snorders	106
5.5.4	Overige faciliteerders	107
5.5.5	Wie vervullen deze rollen?	107
5.6	Georganiseerde criminaliteit?	108
5.7	Cross-overcriminaliteit	110
5.7.1	419-fraude en cross-overcriminaliteit in Nederland	110
5.7.2	Cross-overcriminaliteit in Nigeria: drugs en 419-fraude	111
5.7.3	Identiteitsfraude	111
5.7.4	Drugs	112
5.7.5	Mensenhandel voor de prostitutie	113
5.7.6	Intensiteit van het polycriminele karakter	114
5.8	Resumé	115

6	Slachtoffers en schade van 419-fraude	117
6.1	Slachtoffers van 419-fraude	117
6.1.1	Nationaliteit van de slachtoffers benaderd vanuit Nederland	118
6.1.2	Overige slachtofferkenmerken	120
6.2	Waarom slachtoffers in 419-fraude trappen	121
6.2.1	Redenen waarom slachtoffers reageren	121
6.2.2	Secundaire victimisatie	122
6.2.3	Chronic victims	123
6.3	Schade	124
6.3.1	Klachtenmeldingen	125
6.3.2	Schadebedragen	126
6.3.3	Overige schade	127
6.4	Resumé	129
7	Politiële en justitiële aanpak	131
7.1	Nederlandse politieke aanpak van 419-fraude	131
7.1.1	Een korte geschiedenis van de politieke aanpak	132
7.1.2	Project Hyena	133
7.1.3	Project Apollo	135
7.2	Nederlandse justitiële aanpak	138
7.2.1	Bewijsmateriaal	138
7.2.2	Vervolging	139
7.3	Andere (opsporings)partners	141
7.3.1	Marechaussee (KMar)	141
7.3.2	Douane	142
7.3.3	FIOD-ECD	143
7.3.4	Financiële instellingen	143
7.3.5	Andere private partners	144
7.3.6	Internationale samenwerking	144
7.4	Aanpak van 419-fraude in het buitenland	146
7.4.1	Nigeria	146
7.4.2	Spanje	146
7.4.3	Zuid-Afrika	147
7.4.4	Engeland	147
7.4.5	België	147
7.4.6	Finland	148
7.4.7	Verenigde Staten en Canada	149

7.5	Moelijkheden in de opsporing en vervolging	149
7.5.1	Politiële aanpak	149
7.5.2	Samenwerking	150
7.5.3	Vervolging	151
7.5.4	Kennispositie	152
7.5.5	Valse identiteiten	153
7.5.6	Netwerkstructuur van de 419-fraudeurs	153
7.5.7	Money transfers	154
7.5.8	Internationale samenwerking	154
7.6	Resumé	155
8	Verklaringen en ontwikkelingen	157
8.1	Waarom Nigeria?	157
8.1.1	Corruptie	157
8.1.2	Olie	158
8.1.3	Niet-benutte opleidingen	159
8.1.4	Handelsgeest	159
8.1.5	Opsporing en vervolging	160
8.2	Waarom Nederland?	160
8.3	Moelijk grijpbaar	161
8.3.1	Netwerkcultuur versus structuurcultuur	161
8.3.2	Lokale kennis	162
8.3.3	Cybercrime	163
8.4	Ontwikkelingen rond de 419-fraude in Nederland	164
9	Besluit	165
9.1	Samenvatting en conclusies	165
9.1.1	Sociaal-culturele context	165
9.1.2	Het delict 419-fraude	166
9.1.3	Geldstromen	166
9.1.4	Daders en organisatiestructuur	167
9.1.5	Slachtoffers en schade	168
9.1.6	Opsporing en vervolging	169
9.1.7	Verklaringen en ontwikkelingen	169
9.2	Aandachtspunten voor de opsporing	170
9.2.1	Afrikaanse gemeenschap in Nederland	170

9.2.2	Loopjongens en faciliteerders	171
9.2.3	Internationale samenwerking	171
9.2.4	Financieel rechercheren	172
9.2.5	Nodale oriëntatie	172
9.2.6	Intelligence-led policing?	173
9.2.7	Money transfers	174
9.3	Vervolgonderzoek	174
 Bronnen		 175
 Bijlagen		 183
1	Respondentenlijst	183
2	Advance Fee Fraud and other Fraud Related Offences Act 2006	187
3	Vormen van 419-fraude	189
 Over de auteurs		 197

‘Many years ago, we didn’t have much money, but we were happy. And we were thinking that in years to come we were going to have an exciting nation. We thought Nigeria would grow, the population would increase, our prosperity would increase, our agriculture would improve; some of us would have the opportunity of going outside and seeing what was going on in other countries, and that when we compare with ours we would see how much we had improved. [...] But unfortunately, we were wrong.’

A.Y. Gusau (2006)

Voorwoord

Dit rapport is het resultaat van een verkennend onderzoek naar de zogenoemde Nigeriaanse 419-fraude dat plaatsvond in de periode van maart tot en met augustus 2008. Het onderzoek is uitgevoerd door onderzoekers van de Politieacademie en Bureau Beke, in opdracht van het Programma Politie en Wetenschap. Het onderzoek is breed van opzet. Er zijn veel bronnen geraadpleegd en veel onderwerpen onderzocht. Dit veelomvattende rapport is een bevredigend resultaat na een intensieve onderzoeksperiode; de bevindingen geven voldoende aanleiding voor vervolgonderzoek.

Het onderzoek was niet mogelijk geweest zonder de hulp van vele mensen. Op deze plaats bedanken wij, naast de geïnterviewde deskundigen, Cees Schep (IPOL) voor alle advies, informatieverstrekking en voor de introductie bij sleutelinformanten, Jos van Hecke en Theo Papenhove (IPOL) voor hun expertise en het verstrekken van het cijfermateriaal, Harry Jongkind en Niels Ploeger (BR Noordwest & Midden Nederland) voor de gastvrijheid, informatie en bemiddeling bij relevante contactpersonen, Mick Randall en Wendy Townley (Serious Organised Crime Agency/SOCA) voor de hulpvaardigheid en het verstrekken van informatie, en Sander van der Pas (Politie Amsterdam-Amstelland) voor de initiële introductie bij de diverse opsporingsinstanties, begin 2007. Wij hebben de samenwerking met de diverse partijen als zeer prettig ervaren en hopen deze in de toekomst te kunnen voortzetten.

In het bijzonder bedanken en gedenken wij op deze plaats René van der Wouw († 29 maart 2009), voor zijn bevoegenheid en betrokkenheid vanuit het Interregionaal Fraudeteam bij de Politie Amsterdam-Amstelland.

Inleiding

De samenhang tussen criminaliteit en etniciteit is sinds jaren een veelonderzocht thema. Daarbij gaat het in Nederland vaak om de betrokkenheid van reeds lang aanwezige etnische groepen, zoals Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen. Inmiddels is bekend dat ook andere allochtone groeperingen in Nederland zich inlaten met criminele activiteiten. In dit verband komen landen in West-Afrika in beeld.

Als er sprake is van georganiseerde vormen van criminaliteit, valt regelmatig de term 'West-Afrikaanse Criminele Netwerken' (WACN). Volgens de opsporingsdiensten kenmerken deze zich door criminele samenwerkingsverbanden, met name uit Nigeria, die zich wereldwijd op grote schaal schuldig maken aan uiteenlopende vormen van fraude. De bekendste daarvan is de *advance fee fraud* (voorschotfraude), ook wel bekend als 419-fraude (naar artikel 419 in het Nigeriaanse Wetboek van Strafrecht). Bij deze fraude proberen de daders onder meer via brieven en/of e-mails duizenden potentiële slachtoffers te verleiden om bepaalde 'onkosten' te betalen, met een groot geldbedrag (soms vele miljoenen euro's) in het vooruitzicht. Na diverse 'onkostenbetalingen' blijkt dat er sprake is van oplichting en dat de slachtoffers de vermeende investering kwijt zijn.

De daders opereren vanuit een mondiaal netwerk, waarbij geschat wordt dat zij wereldwijd een schade aanrichten die jaarlijks in de miljarden loopt (Smith, Holmes & Kaufmann, 1999; Van der Werf, 2003). Internationaal gezien lijkt Nederland een van de belangrijkste landen van waaruit de voornamelijk Nigeriaanse fraudegroeperingen hun activiteiten ontplooiën. Het gebruik daarbij van legale instanties, evenals de enorme hoeveelheden crimineel geld die in Nederland omgaan, schaadt het zakelijk-economisch imago van Nederland. Hierdoor kan een beeld ontstaan van Nederland als broeinest van criminele activiteiten.

In het buitenland is gaandeweg het idee ontstaan dat de groeperingen zich de afgelopen jaren onbeperkt in Nederland hebben kunnen vestigen (Project Stop Payment, 2007; 2008). De politieke druk vanuit de slachtofferlanden

(met name de Verenigde Staten) op Nederland leidde tot enkele grote opsporingsonderzoeken, maar deze hebben de problematiek rond de West-Afrikaanse fraudegroeperingen niet blijvend kunnen terugdringen. Deze groepen zijn wereldwijd vertakt met flexibele samenwerkingsverbanden, wisselen voortdurend van modus operandi en spelen moeiteloos in op de aanpak van de opsporingsdiensten en op nieuwe multimediale en financiële ontwikkelingen.

De huidige Nederlandse aanpak berust onder meer op de afwezigheid van duurzame informatie over de dadergroep. De politie hanteert voornamelijk een beleid dat gericht is op verstoren door middel van korteklapacties, waarbij wordt opgetreden op basis van *real time*-informatie. Het is duidelijk dat de zogenoemde West-Afrikaanse 419-fraude een serieus probleem vormt, maar het is de vraag in hoeverre de politie zicht heeft op alle aspecten die deel uitmaken van dit fenomeen. Weet zij bijvoorbeeld wie de daders zijn? In de opsporingsonderzoeken wordt gesproken over 'criminele netwerken', maar wat hun kenmerken en achtergronden zijn, blijft onduidelijk. Een andere, veelgestelde vraag is waarom de daders hoofdzakelijk Nigerianen zijn en wat de aanleiding is voor het op grote schaal plegen van uiteenlopende (fraude)delicten.

In samenhang met de vraag naar wie de daders zijn, is de vraag naar het criminaliteitspatroon van belang. Meer in het bijzonder gaat het daarbij om de wijze waarop de criminele netwerken samenwerken, de manier waarop zij de 419-fraude plegen, hun eventuele betrokkenheid bij andere vormen van criminaliteit en de vraag in hoeverre er sprake is van verwevenheid met de 'bovenwereld' en van georganiseerde criminaliteit. Daarnaast is van belang te achterhalen waarom de plegers zich vooral in Nederland lijken te vestigen en wie de slachtoffers zijn. De 419-fraudezaken vormen een mondiaal probleem, maar vooralsnog is onduidelijk welke plaats Nederland daarin heeft.

Naast deze vragen naar daderkenmerken en criminaliteitspatronen speelt de vraag naar de manier waarop het probleem wordt aangepakt door de Nederlandse opsporing. Daarbij gaat het om de aanleiding en uitvoering van de gedraaide opsporingsonderzoeken, de methodiek, afhandeling en het succes en falen van de opsporingspraktijk. Dit verkennende onderzoek is de eerste aanzet om meer inzicht te krijgen in voornoemde kwesties.

1.1 Doel & vraagstelling

Doel van dit verkennende onderzoek was inzicht te krijgen in de West-Afrikaanse daders van de 419-fraudezaken en hun criminaliteitspatronen om de opsporingspraktijk te kunnen ondersteunen bij een meer structurele aanpak van het criminaliteitsprobleem. De nadruk ligt daarbij op de daders die opereren vanuit Nederland, in het bijzonder daders van Nigeriaanse afkomst, maar het internationale karakter van deze groeperingen wordt ook in beschouwing genomen.

Dit fenomeenonderzoek kan worden gezien als een eerste oriëntatie ten behoeve van een serie vervolgonderzoeken. Een nevendoeel van dit onderzoek is dan ook om op basis van de resultaten een aantal gerichte onderzoeksvragen te formuleren die nader kunnen worden onderzocht.

1.1.1 Vraagstelling

Wat is Nigeriaanse 419-fraude en hoe wordt zij gepleegd, wat zijn de kenmerken van de daders en op welke wijze kan kennis van deze dadergroep de opsporingspraktijk versterken?

1.2 Onderzoeksvragen

Uit bovenstaande vraagstelling is een aantal onderzoeksvragen afgeleid, die tevens de structuur van dit rapport bepalen. De onderzoeksvragen zijn grofweg in te delen naar de onderwerpen 'delict', 'daders' en 'opsporing'. Ten behoeve van het overzicht zijn deze drie onderwerpen uiteindelijk verder uitgewerkt naar zes deelgebieden, die zes clusters met vragen vormen. Op de zevende plaats volgen nog enkele basale vragen, die op basis van de eerder verzamelde kennis beantwoord worden.

- **Sociaal-culturele context van de 419-fraude**
  - Waar komt 419-fraude vandaan?
  - Hoe is zij ontstaan?
  - Wat is de houding van de Nigeriaanse bevolking ten opzichte van 419-fraude?

- **Het delict**
  - Wat is 419-fraude precies?
  - Hoe werkt 419-fraude?
- **Geldstromen**
  - Hoe worden de opbrengsten van de slachtoffers ontvangen?
  - Wat gebeurt er met de opbrengsten?
- **Daders**
  - Wie zijn de daders die zich schuldig maken aan 419-fraude?
  - Welke kenmerken hebben de in Nederland verblijvende daders?
  - Hoe kenmerkt de organisatiestructuur van de daders zich?
  - Plegen zij naast 419-fraude ook andere delicten?
  - Is er sprake van georganiseerde criminaliteit?
- **Schade en slachtoffers**
  - Wat is de omvang en de schade van het fenomeen?
  - Wie zijn de slachtoffers?
  - Waarom trappen de slachtoffers in de 419-fraude?
- **Opsporing**
  - Welke instanties zijn er in Nederland betrokken bij de aanpak van 419-fraude?
  - Hoe heeft de Nederlandse opsporing de problematiek tot dusver benaderd?
  - Wordt er samengewerkt met internationale partners?
  - Wat zijn de succes- en faalfactoren geweest in de aanpak?
- **Verklaringen en ontwikkelingen**
  - Waarom zijn het met name Nigerianen die zich schuldig maken aan 419-fraude?
  - Waarom vestigen zij zich in Nederland?
  - Waarom is het 419-fenomeen zo moeilijk grijpbaar voor de opsporing?
  - Welke ontwikkelingen kunnen we verwachten bij 419-fraude?

1.3 Methoden en technieken

Om bovenstaande vragen te kunnen beantwoorden, is gebruikgemaakt van kwalitatieve onderzoeksmethoden. Er is een uitgebreide literatuurstudie uitgevoerd en er zijn interviews gehouden met sleutelinformanten. Tevens is gebruikgemaakt van cijfermateriaal, aangeleverd door de analisten van de Dienst Nationale Recherche Informatie (DNRI)¹ van het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD). Tot slot heeft een van de onderzoekers enkele malen deelgenomen aan een internationale werkgroep van opsporingsdeskundigen, die periodiek bij elkaar komt om te werken aan een gezamenlijke dreigingsanalyse (Project Stop Payment, 2007; 2008).

De literatuurstudie is uitgevoerd om te achterhalen wat er al bekend is over de West-Afrikaanse daders van 419-fraude (achtergronden en kenmerken), de structuur van de criminele samenwerkingsverbanden en de criminaliteitspatronen. Hierbij zijn onder meer de mediatheken van de Politieacademie en Nederlandse universiteiten en databanken zoals LexisNexis geraadpleegd. De gevonden literatuur bestaat voor een groot deel uit artikelen en boeken van Nederlandse en buitenlandse wetenschappers. Daarbij is bewust ook gebruikgemaakt van diverse Afrikaanse publicaties, om zo te waken voor een te eenzijdige belichting van het (van oorsprong West-Afrikaanse) fenomeen. Bovendien zijn diverse publieke en ook interne rapportages van relevante Nederlandse en internationale (opsporings)instanties van nut geweest.²

Er zijn diepte-interviews gehouden met in totaal 34 sleutelinformanten (zie de respondentenlijst in bijlage 1). Dit zijn Nederlandse en buitenlandse opsporingsdeskundigen, zaaksofficieren, criminologen, antropologen, sleutelinformanten uit de Nigeriaanse gemeenschap in Amsterdam Zuidoost en sleutelinformanten van betrokken instellingen. Op basis van de onderzoeksvragen is vooraf een algemene topiclist gemaakt. Vervolgens is hieruit per respondent, afhankelijk van diens expertise, een vragenlijst samengesteld.

---

1 Thans IPOL geheten. In dit rapport wordt voor de duidelijkheid verder gesproken over DNRI, omdat de naamsverandering tijdens de uitvoering van dit onderzoek nog niet had plaatsgevonden.

2 Bijvoorbeeld de Sociale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (SIOD), Europol, DNRI, het Financieel Expertise Centrum (FEC), de Nigeriaanse Economic and Financial Crimes Commission (EFCC), de Royal Canadian Mounted Police (RCMP) en de Engelse Serious Organised Crime Agency (SOCA).

De interviews vonden plaats op diverse locaties, meestal op de werkplek van de betreffende respondent. Enkele interviews zijn in het buitenland gehouden (Verenigde Staten, Washington D.C.), tijdens een tweedaagse meeting en een driedaags internationaal congres over *mass marketing fraud* (Project Stop Payment, 2008). Ook zijn enkele groepsinterviews gehouden, onder meer met leden van het Projectteam Apollo³ (bij de Bovenregionale Recherche Noordwest- en Midden-Nederland) en bij de DNRI. De diepte-interviews duurden gemiddeld twee uur. In enkele gevallen is een interview telefonisch gehouden of zijn de vragen per e-mail gesteld en beantwoord. Soms is in plaats van een interview een telefonisch gesprek gevoerd, in het geval er maar enkele vragen waren en/of om te achterhalen of een uitgebreid interview meerwaarde had (in bijlage 1 is dit dan aangegeven). Bij sommige interviews is auto-opnameapparatuur gebruikt (vooral bij de buitenlandse respondenten). Van alle interviews zijn schriftelijke verslagen uitgewerkt. Ook van de telefonische gesprekken zijn verslagen gemaakt.

1.4 Leeswijzer

De opbouw van dit rapport loopt grotendeels synchroon met de opbouw van de onderzoeksvragen. In het hoofdstuk hierna gaan we dieper in op de achtergronden van de bakermat van de 419-fraude: Nigeria. Hoofdstuk 3 beschrijft wat 419-fraude precies inhoudt, welke vormen er zijn, hoe de werkwijze van de daders is en welke technieken zij hanteren bij het uitvoeren van de fraude. In hoofdstuk 4 proberen we de geldstromen van de 419-fraude in kaart te brengen. We kijken daarbij naar de inkomende en uitgaande geldstromen en naar de methoden die worden gebruikt om het geld te verplaatsen. In hoofdstuk 5 onderzoeken we wie de daders zijn, vanuit welke landen zij opereren, waar zij zich in Nederland bevinden en hoe hun organisatiestructuur in elkaar steekt. Ook gaan we na in hoeverre de daders in Nederland zich bezighouden met andere vormen van criminaliteit en in hoeverre we kunnen spreken over georganiseerde vormen van criminaliteit. Vervolgens bekijken we in hoofdstuk 6 hoe omvangrijk de 419-fraude is – wereldwijd en in Neder-

---

3 Project Apollo was een opsporingsinitiatief van verschillende Bovenregionale Recherche Teams, dat liep van oktober 2007 tot november 2008. Het doel was Nederland onaantrekkelijk te maken voor de West-Afrikaanse criminele netwerken, actief in 419-fraude. Over Project Apollo wordt meer verteld in hoofdstuk 7.

land –, welke schade erdoor wordt aangericht en wie de slachtoffers zijn van de oplichtingstrucs. In hoofdstuk 7 bespreken we de opsporing en vervolging van 419-fraudeurs in Nederland – vooral aan de hand van het opsporingsproject Apollo. De sterke punten en beperkingen van de Nederlandse aanpak komen hierbij aan bod. In hoofdstuk 8 geven we enkele verklaringen voor eerder gestelde vragen en sluiten we af met een conclusie en aanbevelingen voor zowel opsporing als vervolgonderzoek.

De wortels van 419-fraude

Wanneer er wordt gesproken over 419-fraude in Nederland, worden de daders meestal aangemerkt als ‘West-Afrikaanse Criminele Netwerken’ (WACN). De fraude wordt gekoppeld aan personen afkomstig uit West-Afrika, in het bijzonder Nigeria. Uiteenlopende bronnen bevestigen in dit onderzoek dat Nigeria verreweg het belangrijkste herkomstland is van 419-fraude. Omdat de daders die zich in Nederland bevinden volgens de opsporingsdiensten ook hoofdzakelijk van Nigeriaanse afkomst zijn, leggen we in dit hoofdstuk de nadruk op Nigeria.⁴

In dit hoofdstuk behandelen we eerst enkele demografische kenmerken van Nigeria, het politiek-economische klimaat, de cultuur en de rol van olie en corruptie binnen het land. Daarna bespreken we beknopt de roerige historie van Nigeria, de context waarbinnen 419-fraude is ontstaan en de mentaliteit van de Nigerianen ten opzichte van deze fraude.

2.1 Nigeria

Om beter te begrijpen waarom 419-fraude op zo’n grote schaal gepleegd wordt door Nigerianen, kijken we eerst naar de socio-economische context waarbinnen zij tot stand is gekomen. In de volgende paragraaf gaan we dieper in op de cultureel-maatschappelijke historie van het land. Onderstaande demografische kenmerken zijn voornamelijk afgeleid uit *The World Factbook* van de CIA (2008).

Nigeria ligt in West-Afrika.⁵ West-Afrika beslaat ongeveer een kwart van het Afrikaans continent en kent een enorme diversiteit aan talen. Nigeria is het

---

4 Dit neemt niet weg dat het vooralsnog de vraag blijft of 419-fraude een typisch ‘West-Afrikaans’ of een typisch ‘Nigeriaans’ fenomeen is (zie ook hoofdstuk 6).

5 Onder West-Afrika vallen zestien landen: de Kaap-Verdische eilanden, Mauretanië, Senegal, Gambia, Guinée, Guinee-Bissau, Sierra Leone, Liberia, Mali, Burkina Faso, Ivoorkust, Ghana, Togo, Benin, Niger en Nigeria.

demografische en economische centrum van West-Afrika. Het land heeft bijna 150 miljoen inwoners en de populatie groeit jaarlijks met 2,4%. Inofficieel loopt het inwonertal mogelijk nog verder op. Bijna een op de zes Afrikanen is Nigeriaan. Maar liefst 42% van de Nigerianen heeft de leeftijd van 14 jaar of jonger (mannen en vrouwen gelijk verdeeld) en de gemiddelde leeftijd in Nigeria is 18,7 jaar. Slechts 3% van de bevolking is ouder dan 65 jaar.

De hoofdstad van Nigeria is Abuja. Voorheen was dat Lagos, in het uiterste zuidwesten, dat met 14 miljoen inwoners – na Caïro – de grootste stad is in Afrika. Omdat Abuja centraler ligt (vooral vanuit religieus oogpunt; zie ook verderop in deze paragraaf), heeft deze stad ruim tien jaar geleden de functie van hoofdstad overgenomen.

Bron: CIA (2008), *The World Factbook*.

Nigeria was tussen 1861 en 1960 een Britse kolonie. In oktober 1960 werd het land onafhankelijk verklaard, waarna het tot eind vorige eeuw werd geregeerd door militaire dictators, soms kortstondig afgewisseld door een democratische periode.

Nigeria is een federale republiek met dertig staten. Na vijftien jaar dictatorschap werden in 1999 weer democratische verkiezingen gehouden. In mei 1999 werd een nieuwe grondwet aangenomen en Olusegun Obasanjo, voor-

malig generaal, werd tot president gekozen. Als hoofd van de People's Democratic Party zwoer hij een einde te maken aan de corruptie die zich tijdens de militaire regimes van Nigeria had meester gemaakt.⁶ Sinds mei 2007 is Umaru Musa Yar'Adua president. Hij belooft het beleid van Obasanjo voort te zetten. Hoewel de verkiezingen in 2003 (Obasanjo werd herkozen) en 2007 gepaard gingen met ongeregelde heden en geweld, beleeft Nigeria momenteel het langstdurende democratische bewind sinds de onafhankelijkheid.⁷

2.1.1 Verdeeld land

Nigeria heeft zich altijd gekenmerkt door langdurige etnische en religieuze spanningen. Het land bestaat uit meer dan 250 verschillende etnische groeperingen. Volgens historicus Stephen Ellis kunnen we daarom niet spreken over dé Nigeriaanse cultuur. Zelfs binnen één etnische groepering bestaan weer eigen culturen. De grootste groepen zijn de Hausa en Fulani (29%), de Yoruba (21%), de Igbo (18%), de Ijaw (10%), Kanuri (4%), Ibibio (3,5%) en de Tiv (2,5%) (CIA, 2008).

Er worden momenteel wel vijfhonderd verschillende talen en dialecten gesproken in Nigeria, maar het Engels is de officiële voertaal (World Bank, 2008). De meest gesproken talen zijn Hausa, Yoruba, Igbo en Fulani. Hausa is tevens een van de belangrijkste handelstalen in West-Afrika.

De grootste etnische groeperingen, de Igbo, Yoruba en Hausa (Hausa-Fulani), beheersen het politieke klimaat. De Hausa bevinden zich overwegend in het noorden. Deze groepering is van oudsher sterk gericht geweest op de internationale handelsbetrekkingen. De Yoruba leven grotendeels in het zuidwesten van Nigeria, maar ook in gemeenschappen in andere West-Afrikaanse landen, bijvoorbeeld in het zuidwesten van Benin, in Togo en in Sierra Leone. De meeste Igbo's leven in het zuidoosten van Nigeria en ook wel in buurland Kameroen. Er bevinden zich tevens veel Igbo's in de steden Lagos en Abuja. De Igbo hebben het zwaarste verleden gehad, dat zich heeft gekenmerkt door discriminatie en geweld, met zware verliezen in een bloedige burgeroorlog

---

6 In de Corruptie Perceptie Index van Transparency International scoorde Nigeria 1.9 op een schaal van 1 (hoogst gepercipieerd corrupt) tot 10 (minst gepercipieerd corrupt).

7 De verkiezingen in 2007 waren de eerste in de Nigeriaanse geschiedenis waarbij een civielrechtelijk bewind werd overgedragen aan een nieuwe civielrechtelijke bewindhebber.

(1967-1970).⁸ De Igbo hebben zich in de geschiedenis echter ook een taai en veerkrachtig volk getoond. Zij zijn avontuurlijk, ondernemend en van de Afrikaanse stammen wellicht het actiefst reizende volk. Momenteel leven zij het meest verspreid over Afrika (onder meer in Kameroen, Equatoriaal-Guinea, Gabon, Ghana en Togo) en de rest van de wereld. Igbo-diaspora zijn wereldwijd onder meer te vinden in het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten, Canada, en ook in Nederland (MBokolo, 2004; Odi, 1999). Van de drie grote stammen domineren de Yoruba in het Verenigd Koninkrijk, terwijl de Igbo in de rest van Europa meestal in de meerderheid zijn. De Igbo zijn overigens ook zeer mobiel binnen Nigeria en hun wijdverbreide netwerken zijn een belangrijke hulpbron, onder meer bij migratie (Carling, 2006).

2.1.2 Religie

In Nigeria worden verschillende religies beleden. Het land is verdeeld in het moslimnoorden (ruim 50% van de Nigerianen is moslim) en het christelijke zuiden (40% is christen). Een minderheid van de bevolking leeft volgens een van de vele inheemse religies, maar ook bij de overige bevolking is het inheemse geloof nog steeds van grote invloed. Polytheïsme is kenmerkend voor Nigeria. Hoewel bijna iedereen zich de afgelopen eeuw tot de islam of het christendom heeft bekeerd, blijven velen hun traditionele religie trouw. Magische rituelen (voodoo of juju) zijn nog springlevend. Er zijn veel verschillende geesten, die zowel voor- als tegenspoed beheersen. In tijden van nood kunnen de Nigerianen zich tot een veelheid aan medicijnmannen of wonderdokters wenden. Medicijnmannen geven veel specifiekere verklaringen voor allerlei problemen dan de christelijke kerk en bovendien komen zij met duidelijke richtlijnen hoe te handelen. De traditionele religie is eigenlijk een veelomvattend en complex sociaal systeem dat ook bepaalde normen en waarden promoot (Van der Aa, 2005: 159-160):

---

8 Tienduizenden Igbo zijn tijdens slachtpartijen vermoord. Velen van de in het zuidwesten levende Igbo zijn gevlucht naar de Nigerdelta in Biafra, dat tussen 1967 en 1970 een onafhankelijke republiek was binnen Nigeria. Aanleiding van de genocide was een machtsstrijd tussen politieke elites en de angst van de Nigerianen in het noorden dat Igbo-politici te veel politieke macht zouden krijgen (MBokolo, 2004).

‘Dat voodoo-rituelen in Nigeria en andere Afrikaanse landen zo’n belangrijke rol spelen, komt waarschijnlijk omdat ze voorzien in een behoefte waar het christendom en islam niet in voorzien. Via geesten krijgen mensen veel duidelijker antwoorden op vragen uit het dagelijks leven.’

Er zijn enorm veel verschillende kerken in Nigeria. Met name Pinksterkerken zijn populair, omdat ze dicht bij de Afrikaanse cultuur staan dan traditionele Westerse kerken. Pinksterkerken houden zich veel meer bezig met aardse zaken, zoals voorspoed en welvaart in dit leven. Rijkdom mag, wat zich bijvoorbeeld laat illustreren door de glimmende Mercedes van de dominee voor de kerk.

2.1.3 Juridisch systeem

Het juridisch systeem in Nigeria is voor een groot deel gebaseerd op het Engelse gewoonterecht. In de twaalf noordelijke staten geldt de islamitische wet Sharia. Ook de traditionele stammenwetten zijn nog van kracht. De Nigeriaanse grondwet voorziet in een scheiding van de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht, maar deze onafhankelijkheid is min of meer theoretisch gebleven, vooral gedurende militair bewind. Het was dan ook onafwendbaar dat de corruptie zich ontwikkelde en nestelde in dit klimaat. Volgens een rapport van de Verenigde Naties legt de verregaande corruptie zeer ernstige beperkingen op aan een efficiënte dienstverlening, waaronder de rechtsbedeling (UNODC, 2006). Het juridisch systeem is door de jaren heen geteisterd door de corruptie, die als een rode draad door de hele Nigeriaanse samenleving loopt (zie ook §2.2). Ook een recent rapport van Amnesty International (2008), in samenwerking met de Nigeriaanse mensenrechtenorganisatie Legal Defence and Assistance Project (LEDAP), verklaart dat het Nigeriaanse justitiële systeem nog steeds is doordrongen van corruptie, onachtzaamheid en een niet te verantwoorden gebrek aan middelen. Vooral de politie wordt gezien als corrupt, repressief en ineffectief. Gerechtelijk ambtenaren, vooral van de lagere gerechtshoven, zijn overbelast, onderbetaald en missen de nodige middelen om efficiënt te werken:

‘In summary it is our opinion that there is much disturbing evidence that Nigerians cannot rely on the current criminal justice system to produce results that are either fair or accurate.’

2.1.4 Olie

De Nigeriaanse economie is sterk afhankelijk van de olie- en gassector, die voor 99% bijdraagt aan de exportinkomsten en de schatkist voor 85% vult. Tegenwoordig vormt de sector echter slechts 20% van het Bruto Nationaal Product (BNP), doordat de olieproductie sterk is gezakt vanwege instabiliteit in de Nigerdelta (World Bank, 2008). De oliewinning concentreert zich in dit gebied, met Port Harcourt als belangrijkste centrum. De laatste jaren is het zeer onrustig in de Nigerdelta. Het Brits-Nederlandse Shell ligt onder vuur omdat het de milieuvoorschriften met voeten zou treden,⁹ maar de werkelijke bron van onvrede onder de bevolking is de oneerlijke verdeling van de olie-opbrengsten. De regering heeft het bedrag dat naar de plaatselijke bevolking gaat officieel al meermalen verhoogd, maar in de praktijk is hier weinig van te merken. De traditionele leiders in het gebied steken dit geld al decennia lang in eigen zak. Hierdoor neemt hun autoriteit af en wordt de onrust in het gebied gevoed. De laatste jaren worden de protesten van de Deltabevolking steeds feller en moeten de oliemaatschappijen de winning regelmatig stilleggen vanwege de dreiging van ontvoeringen en geweld.

De hel van Shell

In de Nigerdelta maken criminele organisaties tegenwoordig in grote gebieden de dienst uit. Steeds meer jongeren verdienen geld met olie die ze aftappen uit de pijpleidingen die door het gebied lopen. Volgens Shell, dat de helft van de olie in Nigeria wint, verdwijnen er op die manier gemiddeld vijftigduizend vaten per dag. Daarnaast zijn gijzelingen een groeiend probleem voor de oliemaatschappijen. Om de bevolking een beetje tevreden te houden, geeft Shell enorme bedragen uit aan ontwikkelingshulp (per jaar minstens 30 miljoen euro). Deze taak behoort eigenlijk toe aan de overheid.

Bron: Van der Aa (2005): 99-119

⁹ Een onderzoek van de Wereldbank toonde aan dat niet de oliemaatschappijen maar de overbevolking en industriële lozingen de grootste milieubedreigingen zijn. Milieuactivisten en plaatselijke inwoners zouden oliepijpleidingen bewust lek steken om hun punt te bewijzen. Volgens Shell is minstens driekwart van alle lekkages het gevolg van sabotage (Van der Aa, 2005).

De olieproductie in Nigeria wordt in binnen- en buitenland vaak bestempeld als de grote boosdoener van de enorme corruptie in het land. In werkelijkheid werd het land al veel langer gekenmerkt door een corrupt klimaat, ook vóór de oliehaussie. Dit wordt verder toegelicht in §2.2.

2.1.5 Patronage

Door de ongelijkheid en diversiteit is er in Nigeria niet echt een breed gedragen, nationale verbondenheid. De politiek is doordrongen van de etnische en religieuze scheidslijnen en ook bedrijven zijn vaak langs deze lijnen georganiseerd. Nigeriaanse parlementariërs maken zich veel drukker om het welzijn van de bevolking in hun geboortestreek dan over de ontwikkeling van het land als geheel. De belangrijkste band is de familieband; voor familieleden hebben Nigerianen bijna alles over en dit zijn eigenlijk ook de enigen die ze echt vertrouwen. De ongelijkheid in Nigeria is steeds versterkt door vele jaren van militair bewind, waarbij degenen met het geweldsmonopolie structureel de nationale voorraden plunderden.

Officieel gelden in Nigeria democratische rechtsbeginselen, maar in de praktijk wordt het land bestuurd via een ingewikkeld systeem van patrooncliëntrelaties. Het *patronagesysteem* is het enige politieke systeem dat in Nigeria lijkt te werken, met het sterke leger als ruggengraat. Een kleine groep militairen en rijke zakenmensen onder de president staat aan de top en beschikt over het geld (uit de olie-industrie). Door de corruptie legt de elite weliswaar beslag op het grote geld, maar deze rijkdom sijpelt door naar de onderste lagen van de bevolking. De elite moet haar achterban tevreden houden om de macht te kunnen blijven uitoefenen. Zij 'koopt' de steun van lokale leiders. Daarnaast spelen banden via verwantschap en sociale contacten een cruciale rol om op lager niveau een graantje mee te pikken. Toegang tot een deel van de 'nationale taart' (de nationale rijkdom) hangt volledig af van iemands connecties met patronen op de juiste plek. Binnen dit patronagesysteem maken de drie grootste etnische groepen, de Hausa, Yoruba en de Igbo, de dienst uit (Smith, 2001; D.J. Smith, 2007; Van der Aa, 2005; Ellis, 2006).

De lasten en plichten van het patronagesysteem vormen tegenwoordig vaak een bron van frustratie, zowel voor arme als rijke Nigerianen. De armen vermoeden dat de welvarende patronen hun rijkdom niet voldoende delen, en de patronen op hun beurt vinden de verplichting om hun netwerk aan cliënten te ondersteunen te zwaar wegen (Smith, 2001).

2.2 Corruptie

Nigeria is een van de duidelijkste voorbeelden in Afrika van een land waar publieke ambten worden misbruikt om geld te verdienen. Hoewel moeilijk te meten, is het duidelijk dat corruptie de laatste jaren ongelooflijk wijdverbreid en diep ingebed is in het land, waarbij hoge functionarissen en zelfs politieke leiders openlijk hun eigen wetten overtreden. Machthebbers en hun buitenlandse partners manipuleren de werkelijkheid om hieruit hun voordeel te behalen in de vorm van (politiek) kapitaal. Ellis praat in deze context over *state failure* (Ellis, 2006).

Vaak hebben corrupte praktijken een historische grondslag die is verweven met de Afrikaanse cultuur. De wortels van corruptie liggen diep in Afrika en gaan samen met een roerige geschiedenis en een bestuur dat anders was georganiseerd dan in Europa. Vóór het Engelse kolonialisme structureerden stammen, wetten en traditie de samenleving. Wat 'traditie' was, werd eigenlijk in individuele gevallen bepaald door rituele leiders. Met het kolonialisme kwam er opeens een gecentraliseerde macht met geschreven wetten, waardoor het voor westerse bedrijven ook mogelijk werd hun zaken uit te breiden naar Afrika. Er kwamen juridisch-bureaucratische instellingen op plaatsen waar deze voorheen nooit hadden bestaan (Ellis, 2006).¹⁰ De corruptie vindt al plaats sinds deze tijd, maar is sterker geworden vanaf de jaren zeventig.

2.2.1 Economie in de jaren zeventig en tachtig

In de jaren zeventig kende Nigeria een periode van financiële groei en toekomstbeloften. Palmolie was het belangrijkste exportproduct. Daarnaast kwamen tal van andere landbouwproducten voor de wereldmarkt van Nigeriaanse bodem, zoals koffie, cacao en rubber. Nigeria was een van de grootste Afrikaanse exportlanden van voedsel. De plotselinge groei van de olie-export gaf een financiële injectie aan het land, waardoor de infrastructuur en het onderwijs konden opbloeien. Er kwamen goede scholingskansen voor jonge Nigerianen. Een van onze Nigeriaanse respondenten zegt over deze periode:

---

¹⁰ Een metafoor die wel gebruikt wordt is die van de nieuwe Nigeriaanse overheid als westers transplantaat, dat nooit echt heeft kunnen wortelen in de Afrikaanse aarde (Ellis, 2006).

‘Met de opkomst van staal en olie als belangrijke grondstoffen in de jaren zeventig en tachtig was Nigeria ineens een rijk land. Er werd geïnvesteerd in infrastructuur, onderwijs en andere publieke diensten en er was een groter aantal afgestudeerden dan ooit.’

Echter, door de oliehausse werd de economie minder divers. Door de illusie van onuitputtelijke rijkdom uit olie werd minder geïnvesteerd in de landbouw. Tegen 1980 kwam al ruim 95% van de exportinkomsten uit de olie en daarmee groeide ook de afhankelijkheid ervan (D.J. Smith, 2007).

Vervolgens stortte de oliemarkt in. Economische stagnatie en inflatie volgden. Tegen de achtergrond van de oliecrash, het instorten van de economie en het ontstaan van een steeds corruptere elite, daalde de levensstandaard van de gewone Nigerianen (Smith, Holmes & Kaufman, 1999). Voor opeens in grote getale aanwezige hoogopgeleide jonge Nigerianen was er onvoldoende werk en door de corruptie hadden zij ook te weinig kansen. In een land met een uitstekend klimaat voor een rijke landbouw leeft momenteel meer dan 70% van de inwoners onder de armoedegrens (UNODC, 2006). De Nigeriaanse bevolking is armer geworden, maar belangrijker nog, zij heeft de hoop verloren in de modernisering en ontwikkeling die halverwege de twintigste eeuw zoveel vooruitgang beloofden. De enorme economische en vooral politieke achteruitgang van de laatste dertig jaar hebben de Nigerianen gedisilluseerd.

2.2.2 Een cultuur van corruptie

Hier ligt dan ook de grootste katalysator van corruptie, wantrouwen en oplichting, omdat mensen nu ‘pakken wat ze pakken kunnen’ om het leven maar door te komen. Een corrupt klimaat is niet uniek voor Nigeria of Afrikaanse landen. In iedere maatschappij vinden we corruptie, in meer of mindere mate. Ellis (2006) legt uit dat in Afrikaanse landen corruptie een levenswijze is, een ‘normale’ manier van zaken doen en politiek bedrijven. De gewone man betaalt regelmatig smeergeld om normale diensten verleend te krijgen, diensten die de staat eigenlijk gratis zou moeten aanbieden. Politici nemen mensen dagelijks af. Corruptie is dus niet het deviant gedrag van een kleine minderheid, maar de standaardwijze van politiek en financieel zaken doen. Nigeria onderscheidt zich vervolgens nog vanwege de enorme inkapseling van corruptie op alle niveaus in de samenleving. Het ver-

schijnsel is dan ook beter te beschouwen als onderdeel van een systeem dan als de gedragswijze van bepaalde individuen (Shaxson, 2007). In zijn boek *A Culture of Corruption* beschrijft Daniel Jordan Smith de dagelijkse problemen die de Nigerianen tegenkomen wanneer zij het hoofd boven water proberen te houden in een maatschappij die is doordrenkt van corruptie. Door de alomvertegenwoordigde aanwezigheid van corruptie in de Nigeriaanse maatschappij wordt ook wel van de ‘Nigerian factor’ gesproken (D.J. Smith, 2007).

Volgens Van der Aa (2005) heeft de corruptie ook voordelen voor de Nigerianen. Ze hebben minder last van bureaucratische procedures; de weg van het smeergeld werkt sneller. Omdat bijna iedereen er baat bij heeft dat ambtenaren gewoon kantoor houden op de markt, treedt de overheid er niet tegen op. Binnen het corrupte systeem zijn het de persoonlijke contacten waar alles om draait (zie ook §2.1.5 Patronage).

2.2.3 The resource curse: het wegvloeien van rijkdom

De literatuur over *the resource curse* (de vloek van natuurlijke rijkdom) beschrijft een paradox waarbij overvloed leidt tot armoede. De vloek bestaat eruit dat machthebbers er niet in slagen natuurlijke rijkdom aan te wenden voor de nationale ontwikkeling, en er vaak zelfs schade mee aanrichten. Dit is ook kenmerkend voor de situatie in Nigeria. Tussen 1970 (de start van de olie-hausse) en 2000 verdiende Nigeria rond de 350 miljard dollar, terwijl het inkomen per hoofd van de bevolking duikelde en de ongelijkheid sterk groeide.

In 1970 viel 36% van de Nigerianen onder de armoedegrens; in 2000 was dit opgelopen naar bijna 70% (Shaxson, 2007). Meer dan de helft van de Nigerianen leeft van minder dan één dollar per dag (World Bank, 2008). In Nigeria speelt het corrupte systeem een sleutelrol bij het verklaren van deze paradox.

Een van onze Nigeriaanse respondenten legt uit dat in de jaren tachtig al problemen ontstonden, doordat veel geld naar het buitenland wegvloede. Europese bedrijven kwamen naar Nigeria om hun diensten aan te bieden voor allerlei bouwprojecten (bruggen, vastgoed). Doordat de contracten uitbesteed werden, droegen de opbrengsten niet bij aan de Nigeriaanse economie. Tegenwoordig ontvangen veel overheidsfunctionarissen smeergeld als zij staatscontracten toewijzen aan grote internationale bedrijven. De opbrengsten van deze projecten verdwijnen dus ook naar het buitenland.

Daarnaast vloeit veel geld weg uit de olie-industrie. Ook dit gaat hand in hand met corruptie. Deskundigen verklaren dat wereldwijd veel grote internationale bedrijven in de oliesector te maken hebben met grote sommen smeergeld en fraudepraktijken vanuit Nigeria.¹¹ Duidelijk is dat de grote oliemaatschappijen zich inlaten met corruptiepraktijken. Daarnaast zou de Nigeriaanse overheid de bevolking op grote schaal oplichten door de opbrengsten in eigen zak te steken. Een hoge Nigeriaanse regeringsfunctionaris verklaarde aan *The Economist*, dat bijna de helft van het oliegeduld in de zakken van corrupte ambtenaren en politici verdwijnt (Van der Aa, 2005).

Bovendien hebben Nigerianen vanwege de corruptie in eigen land miljarden dollars op buitenlandse rekeningen staan, geld dat dus niet geïnvesteerd wordt in de ontwikkeling van het eigen land. Er overheerst een mentaliteit van snel-rijk-worden en geniet-ervan-zolang-het-duurt, wat de stabiliteit en langetermijngroei van het land ondermijnt (Ellis, 2006).

It's 419

'Obasanjo is just playing us 419. The government could easily repair the refineries but they leave them failing on purpose. I mean, in this country, with the billions generated from oil revenues, are you telling me that for several years they cannot even repair one refinery? No way. Obasanjo and the ex-military boys, they want it this way. They control the importation of fuel from abroad. They own the ships, the local marketing companies, the petrol stations – I understand some of them have even built refineries abroad. Can you imagine? While our refineries rot, they have built their own abroad to profit from our suffering. It is not enough that they steal the oil revenues. They also sell our oil back to us at a profit. No. It's 419, it's 419.'

Bron: D.J. Smith (2007): 21

2.2.4 Wegvloeien van kennis

Omdat er na de oliecrash in eigen land geen werk was voor de vele, net afgestudeerde jonge Nigerianen, vertrokken velen naar het buitenland, vooral naar

---

11 In de Nigeriaanse oliesector zouden in de jaren negentig soms wel honderdduizend tonnen olie per dag illegaal buiten de Nigerian National Petroleum Corporation (NNPC) om zijn weggesluisd.

de Verenigde Staten en Engeland. Thans hebben hoogopgeleiden in Nigeria nog steeds een beperkte kans op succes. Dit heeft alles te maken met het toewijzen van contracten aan buitenlandse bedrijven en de cultuur van corruptie, waarin vriendendiensten belangrijker zijn dan capaciteiten. Hoger opgeleide Nigerianen (met name Yoruba) emigreren naar westerse landen om door te studeren, omdat daar meer mogelijkheden zijn voor onderwijs en werk. Een van onze Nigeriaanse respondenten verklaart:

‘Nigerians are highly educated. We have a huge population. Universities and other institutions produce half a million graduates every year. Competition is high. Those who are extremely gifted have no problems in pursuing good careers in Nigeria and generally do not migrate. They visit Europe only on vacation, education or meetings. Others who cannot be accommodated at home naturally seek greener pastures overseas.’

Nigeriaanse diaspora in Europa

In 2001 woonden er ongeveer 170.000 Nigerianen met geldige verblijfsvergunning in Europa. Meer dan de helft van hen woonde in het Verenigd Koninkrijk. Door de historische banden met Nigeria is het Verenigd Koninkrijk altijd een belangrijke bestemming geweest voor Nigeriaanse migranten. Tijdens de burgeroorlog van 1967 tot 1970 zijn veel Nigerianen daarheen gevlucht: rond 1971 waren er 27.000 Nigerianen geregistreerd. Midden jaren tachtig leidden de inflatie en de politieke druk in Nigeria tot een nieuwe emigratiegolf. Vele Nigerianen kwamen toen naar Engeland om te studeren.

Italië huisvest de tweede grootste Nigeriaanse populatie (in 2005 rond de 25.000) en na de eeuwwisseling is ook Spanje een belangrijke bestemming geworden. Tussen 2001 en 2003 is het aantal legaal in Spanje verblijvende Nigerianen bijna verdubbeld (naar ongeveer 10.000). Andere populaire Europese bestemmingen zijn Ierland, Duitsland en Nederland. Deze landen hebben relatief grote Nigeriaanse gemeenschappen. Illegaal verblijf komt veel voor, met name in de zuidelijk-Europese landen en daarom zijn de officiële migrantencijfers zeer onbetrouwbaar.

Bron: Carling (2006)

Inmiddels heeft bijna een tiende van de bevolking Nigeria verlaten om zich elders ter wereld te vestigen (Corpeleijn, 2008). In de Verenigde Staten wonen dan ook veel Nigerianen met hogere beroepen, zoals artsen en advocaten.

2.3 Het ontstaan van de 419-fraude

Parallel aan het corrupte overheidsbeleid, de groeiende werkloosheid en armoede, een snelle en slecht voorbereide liberalisering van de financiële sector (met slecht gereguleerde financiële instellingen) en de groeiende stroom emigranten, ontstond een voedingsbodem voor georganiseerde criminaliteit, witwassen en fraude (UNODC, 2005). Het is tegen deze achtergronden, dat ook de 419-fraude is ontstaan. Een van onze respondenten zegt hierover:

‘It all started many years ago, in the eighties. In Nigeria, crime today is a way of life. In Nigeria, peer group influence and economic challenges are strong contributory factors. Con men exist in every society and the failure of our society to give the matter all the seriousness it deserves at the very beginning led to its proliferation.’

In de jaren tachtig van de vorige eeuw, toen het land een forse economische terugval beleefde door de oliecrisis, werd 419-fraude vooral in de hogere regionen een alternatief om rijkdom te vergaren. Een deel van de hoger opgeleiden vond inspiratie in een al oudere vorm van oplichting: de *red mercury scam*. Dit is een traditionele Afrikaanse oplichtingstruc, waarbij oplichters vloeistof verkochten die alle ziektes zou genezen. Deze vorm van oplichting is ook nu nog populair in Afrika (D.J. Smith, 2007).

In de jaren hierna is het fenomeen 419-fraude enorm gegroeid. Slachtoffers waren aanvankelijk vooral Nigerianen en er zijn boeken volgeschreven over allerhande trucs die zijn gebruikt om de lokale bevolking geld afhandig te maken.

The Spanish prisoner letter

Volgens Agblor (2007) werden de eerste 419-fraudebrieven in 1588 in Spanje geschreven, door iemand die zogenaamd gevangen zat in een Spaans kasteel. Deze nepgevangene beloofde een schat te delen met degene die hem geld zou sturen om de bewakers mee om te kopen. Deze fraude, bekend als de 'Spanish prisoner letter', dook volgens Agblor in de jaren tachtig op in Nigeria. Echter, volgens Stephen Ellis gaat de werkelijke oorsprong van 419 in dit land verder terug dan de jaren tachtig. Ellis, die historisch onderzoek deed in Nigeria, vond in de staatsarchieven mogelijk de eerste 419-brief, daterend van begin jaren twintig. In deze brief werden allerlei magische voorwerpen aangeboden, tegen betaling van een voorschot.

2.3.1 Brieven naar het buitenland

In de jaren tachtig werd melding gemaakt van de eerste 419-brieven die vanuit Nigeriaanse 'business centers' (telefoon- en faxbedrijven) de wereld in werden gestuurd. De fraudeurs maakten dankbaar misbruik van het corrupte klimaat in Nigeria, door de 419-brieven ernaar te modelleren (D.J. Smith, 2007). Zo ontstonden de oplichtingsbrieven die bekend staan als de *Nigerian oil scams*. Hierin werden buitenlandse zakenlui geïnformeerd over een grote som corrupt geld, afkomstig uit een oliecontract. Er werd om hulp gevraagd bij het wegsluizen van dit corrupte geld uit Nigeria, in ruil voor een fors percentage van dit bedrag.

De 419-fraude bleek een succes. Doordat de valse aanbiedingen onderdeel leken van een corrupte deal, waren ze geloofwaardig. Daarnaast maakten de Nigeriaanse fraudeurs handig gebruik van hun Engelse voertaal, die ook de internationale zakentaal was. Succesvolle acties gingen van mond tot mond onder de hoger opgeleiden en werden gekopieerd. De betrokkenheid van Nigeriaanse functionarissen liep op tot het niveau van kolonel in het leger en er was duidelijke collaboratie van de overheid. Een van onze Nigeriaanse respondenten zegt hierover:

'Oplichters stuurden brieven naar Europeanen dat er geld onderweg was. Medewerkers van de Nigeriaanse centrale bank bevestigden dit aan de Europese banken en ook handlangers bij de telefoonmaatschappijen werkten

mee. Zo overtuigden ze de slachtoffers om een voorschot over te maken om de transactie te bespoedigen. Slachtoffers bleken gemakkelijk te betalen. Ze brachten het zelfs contant naar Nigeria. Op het vliegveld werden slachtoffers doorgelaten door corrupt vliegveldpersoneel.'

De *Nigerian oil scams* hadden een breed internationaal karakter; slachtoffers waren vanwege de opzet van de fraude logischerwijs vooral te vinden in het zakenleven. Eind jaren tachtig werd de transnationale 'advance fee fraude' voor het eerst een publieke kwestie (UNODC, 2005).

2.3.2 Brieven

Eind jaren tachtig werd voor het eerst gerapporteerd dat in het Verenigd Koninkrijk vanuit Nigeria via het reguliere postsysteem scambrieven binnenstroomden (Oyesanya, 2004). Pas in de tweede helft van de jaren negentig begon de brievenstroom dusdanig toe te nemen, dat de 419-fraude als een serieus probleem werd gezien. In 1997 ontving de Britse politie 68.000 klachten over 419-brieven verstuurd door 'Nigeriaanse bendes' (UNODC, 2005: 13). Volgens de Metropolitan Police Company Fraud Department in Londen werden in die tijd wekelijks zo'n drieduizend brieven wereldwijd verstuurd of gefaxt, hoofdzakelijk vanuit Nigeria. De Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk zouden de helft van deze post ontvangen. De United States Secret Service kreeg zo'n honderd telefoontjes per dag van Amerikanen die waren benaderd of opgelicht door voorschotfraudeplegers. Dit werd gezien als slechts het topje van de ijsberg en de dreiging werd als ernstig beschouwd (US Department of State, 1997: 6):

'Nigerian organized crime rings running fraud schemes through the mail and phone lines are now so large, they represent a serious financial threat to the country.' (United States Secret Service)

Met het verdiende 419-geld begonnen succesvolle oplichters hun eigen zaak of emigreerden zij naar Engeland of de Verenigde Staten. Later vestigden zij zich ook in allerlei andere landen, waaronder Nederland (dat op de kaart werd gezet toen Shell actief werd in Nigeria). Ook minder hoog opgeleiden volgden dit voorbeeld. Zo ontstond een uitgebreid internationaal Nigeriaans oplichtingsnetwerk, waarmee 419-fraude volgens sommige berichten Nige-

ria's vijfde grootste economische inkomstenbron zou zijn geworden (Oyesanya, 2004). Het internationale netwerk liet toe dat oplichtingspraktijken ook vanuit het buitenland konden worden opgezet of ondersteund.

Om een idee te geven van de omvang van de traditionele 419-post: de New Yorkse post onderschepte in ongeveer vier jaar tijd zo'n 6 miljoen brieven van Nigeriaanse oplichters (Van der Werf, 2003). Ook in Nederland stroomden de klachten binnen: bij het Interregionale Fraude Team Midden West kwamen wekelijks veertig tot vijftig meldingen binnen van 419-fraude (Van der Knoop, 2007).

Ook in Australië werden in die tijd honderdduizenden mensen met brieven bestookt. In 1998 onderschepte de Australische post in Sydney tussen augustus en november 4,5 ton voorschotfraudebrieven met valse frankering. Dit waren ongeveer 1,8 miljoen brieven in slechts een paar maanden tijd, alleen al in Sydney (Smith, Holmes & Kaufmann, 1999). De 419-fraude lijkt in Australië een groeiend probleem. De meest voorkomende klachten van *mass marketing consumer scams* die tussen juli 2005 en juli 2006 binnenkwamen, waren op de eerste plaats loterijfraude, gevolgd door andere vormen van voorschotfraude (Smith, 2007).¹²

2.3.3 E-mail

Met de technologische ontwikkelingen en de opkomst van het internet, gingen de daders tegen de eeuwwisseling naast traditionele brieven en faxen steeds meer gebruikmaken van e-mail. In Nigeria namen internetcafés en mobiele telefooncentrales de plaats in van de oude 'business centers' uit de jaren negentig. Het aantal 419-brieven dat werd verstuurd, steeg exponentieel: via internet was het mogelijk een veel groter aantal potentiële slachtoffers te bereiken, tegen veel lagere kosten. Rond 2001 was de Nigeriaanse 419-fraude een dagelijkse bedreiging geworden voor burgers en bedrijven over de hele wereld (Ribadu, 2007b). Door de nieuwe mogelijkheden werd tegelijkertijd ook een breder Nigeriaans publiek aangetrokken om zich te bekwamen in de 419-fraude. Een van de respondenten:

---

12 Klachten komen in Australië onder meer binnen bij *scamwatch* van de Australian Competition and Consumer Commission (ACCC) of bij de Australian Consumer Fraud Taskforce (ACFT), opgericht in 2005. Hier komen naast klachten van 419-fraude ook klachten van andere vormen van *consumer fraud* binnen.

‘Poor enforcement measures in the early 90s also encouraged other criminals to change to advance fee fraud where the risks are low, the gains are high and punishment rare.’

Volgens persbureau Reuters is in 2004 bijna de helft van alle e-mail te kenmerken als spam en daarvan zou 6% te kenmerken zijn als Nigeriaanse fraude-e-mail (Oyesanya, 2004).

De eerste 419-e-mails waren niet erg ingewikkeld van opzet. Ze werden naar een breed anoniem publiek gestuurd en het wachten was eenvoudigweg tot er een slachtoffer hapte (Oyesanya, 2004). De jaren erna neemt de 419-fraude andere vormen aan, zoals loterijfraude, erfenisfraude, fondsenfraude en relatiefraude. Het gaat niet meer alleen om lucratieve zakendeals, maar ook om vermeend prijzengeld en een beroep op goedgelovigheid of goedgeefheid. Een bredere en grotere dadergroep weet hiermee dus ook een breder en groter publiek te bereiken (zie hoofdstuk 3).

2.3.4 Olievlek

Hoewel Nigeria hun bakermat is, hebben vele 419-fraudeurs zich verspreid over de bredere West-Afrikaanse regio. Dit komt mede door de groeiende aandacht van de overheid voor de bestrijding van corruptie en financieel-economische criminaliteit. Tijdens zijn inauguratie in 1999 verklaarde president Obasanjo dat de strijd tegen corruptie en financiële criminaliteit bovenaan op de politieke agenda kwam te staan. Hij voegde de daad bij het woord door een aantal concrete maatregelen te treffen, waaronder de vorming en inwerkingtreding van de Economic and Financial Crimes Commission (EFCC) met bijbehorende wet (Establishment Act, december 2002). De EFCC is opgericht ter bestrijding van de overheersende financieel-economische criminaliteit in Nigeria, zoals 419-fraude en witwassen, en het negatieve imago dat het land hierdoor in het buitenland heeft gekregen. Op basis van de bijbehorende wet geniet de EFCC volledige opsporingsbevoegdheid (UNODC, 2006; efcnnigeria.org).

Vanaf mei 2003 creëerde de plotselinge opsporingsaandacht van de EFCC in Nigeria een vijandige omgeving voor de 419-fraudeurs. Hierdoor verplaatsten velen van hen zich eind 2003 naar andere West-Afrikaanse landen, zoals Ghana, Gambia en Ivoorkust. Tegenwoordig wordt de oplichting in West-Afrika daarom ook vaak bestempeld als *West African scam*. De grotere Nigeriaanse

419-fraudeurs verbreedden hun horizon nog verder en vertrokken eind 2003 naar Zuid-Afrika, het Verenigd Koninkrijk, Spanje, Nederland, de Verenigde Staten en Canada (Ribadu, 2007a; Ribadu et al., 2007).

2.4 Houding van de Nigerianen ten opzichte van 419-fraude

Gelet op het voorgaande is het de vraag hoe de 419-fraudeurs zelf tegen hun criminele praktijken aankijken en hoe zij gezien worden door hun Nigeriaanse landgenoten. Vanuit de interviews met onze Nigeriaanse respondenten merken we dat de 419-fraudeurs zich bedienen van een aantal neutralisatie-technieken om hun gedrag goed te praten.

2.4.1 Rechtvaardigingen van 419-fraudeurs

Een veelgehoorde manier waarop 419-fraudeurs hun gedrag rechtvaardigen, is het verwijzen naar de oneerlijke verdeling van de rijkdom binnen Nigeria en de rol die de corrupte overheid daarbij speelt. De fraudeurs zouden gewoonweg niet de middelen hebben om op een legitieme manier de kost te verdienen en dit is te wijten aan de overheid, niet aan hen. Sykes & Matza (1957) noemen deze neutralisatietechniek het *ontkennen van verantwoordelijkheid*: de criminele activiteit is te wijten aan machten buiten het individu, waarover hij geen controle kan uitoefenen. De daders plegen 419-fraude als vorm van ‘overleven’ (dit horen we in hoofdstuk 5 ook bij de daders in Nederland).

‘We’re just struggling’

‘For me, I am just struggling. I could not finish university because my parents did not have the money and our government does not care about the people. Obasanjo and his boys are stealing so much money while the rest of the society is falling apart. That’s the real 419. What I am doing is just trying to survive. I would not be here sending these emails looking for rich, greedy foreigners if there were opportunities in Nigeria. How much do I really get from this anyway? The people getting rich from this are the same people at the top who are stealing our money. I am just a struggle-man.’

Bron: D.J. Smith (2007): 38. Quote van een jonge 419-fraudeur in Nigeria

Daarnaast vallen rechtvaardigingen van 419-fraudeurs vaak terug op de slavernij en het kolonialisme.¹³ De Nigerianen willen ‘terugnemen wat ooit van hen was’; de blanken hebben hen altijd uitgebuit en nu kunnen ze wat van hen is weer terugkrijgen.¹⁴

Zo noemde Fred Ajuda, een bekend ‘419-icoon’, zichzelf ‘a black man’s Robin Hood’ (Apter, 1999). In deze lijn wordt 419-fraude ook wel gezien als genoegdoening voor Nigeria’s uitbuiting door Westerse oliemaatschappijen. Volgens een Nigeriaanse respondent vonden sommigen in de *oilboom* een motivatie om ook in Europa slachtoffers te zoeken: ‘het terughalen van de miljoenen bij de hebzuchtige Europeanen’.

Sykes & Matza (1957) noemen dit soort neutralisatietechnieken het *ontkennen van slachtofferschap*: in het licht van de omstandigheden is de schade eerder een vorm van genoegdoening als gevolg van eerder onrecht.

Battle of the mind

‘The 419-criminals began to find a justifiable reason to legitimize their crime when it became international. Because the white man entered Africa, and took away all our resources, our gold. After political independence, there was still economic slavery. Big multinationals and oil companies bought oil, coffee, cocoa, palm oil under the price and took all the profits. So they continue to colonize us. And militarily, the white man has all the guns. We can’t fight them.

So we, the youth, we the present generation, cannot continue to allow ourselves to be enslaved, like our forefathers. We will fight back. And this time we will not fight back with guns, because we can’t fight them with guns. This has to be a battle of the mind. It is now a brain game, it is a brain battle. A battle of the mind. Who is wiser? The hunted become the hunters. So, the mugu [white man] is the fool. You have to find the means to capture his mind, and ask him to leave all his assets to us. You seem surprised of this? The anger and the passion with which they are fighting this war. So, they see it as a war!’

Bron: respondent uit de Nigeriaanse gemeenschap in Amsterdam Zuidoost

13 In 1833 werd de slavernij officieel afgeschaft; in 1861 werd Nigeria een Britse kolonie (CIA, 2008).

14 Uit de ervaringen van Van der Aa (2005) blijkt echter dat de gemiddelde Nigeriaan uit de grote slachtoffergebieden van de slavernij daar allang niet meer mee bezig is. Het Nigeriaanse handelsvolk de Aro, dat destijds handelde in slaven en daar een fortuin mee vergaarde, wordt juist nog steeds als belangrijk, succesvol handelsvolk gezien.

2.4.2 Mentaliteit van de Nigeriaanse bevolking

Wat betreft de klassieke 419-scams (de *Nigerian oil scam*), heeft de gemiddelde Nigeriaanse burger geen medelijden met de buitenlandse zakenman die opge-licht wordt. Aan de buitenlanders is een onwaarschijnlijk hoge winstmarge beloofd en het gaat vaak om schimmige transacties waarbij ‘verduisterd geld’ het land ‘uitgesluisd’ moet worden. De buitenlandse zakenman is in de optiek van de Nigerianen hebberig, en als hij hieraan meewerkt, moet hij de schuld achteraf vooral bij zichzelf zoeken. Een van de beroemdste advocaten van Nigeria, Olisa Agbakoba, zegt over deze buitenlandse zakenlieden (Van der Aa, 2005: 55):

‘Ze vragen heel hoge prijzen en zijn niet verbaasd als hun Nigeriaanse zakenpartners daarop ingaan. Afrikanen zijn dom, zie je ze denken, die betalen veel meer dan nodig is. Zakendoen zou ons niet “in het bloed” zitten. [...] Westerse zakenlui laten zich leiden door vooroordelen uit het koloniale tijdperk toen van Afrikanen werd gezegd dat ze in ruil voor een paar spiegeltjes kilo’s goud en diamanten leverden.’

Sommigen menen dat de corrupte cultuur in Nigeria heeft gezorgd voor veranderde normen en waarden, waarbinnen 419-fraude wordt gezien als een geaccepteerde, ‘normale’ bron van inkomsten. De afkeer die Nigerianen zouden hebben ten opzichte van de Westerse landen, met hun superieure houding ten opzichte van de ‘onderontwikkelde, arme’ Afrikanen, ondersteunt die mentaliteit (Corpeleijn, 2008).

Andere respondenten nuanceren dit beeld en verklaren dat een groot deel van de bevolking om verschillende redenen juist negatief staat ten opzichte van de oplichting. Enerzijds schaadt 419-fraude het zakelijk en economisch imago van Nigeria enorm. Buitenlandse investeerders worden afgeschrikt en legitieme zakenmensen ondervinden hier moeilijkheden door. Anderzijds verstoren de ‘419-men’, die hun fortuin via oplichting hebben vergaard, het systeem van patronage dat het evenwicht binnen het corrupte Nigeria altijd in stand hield. In Nigeria gaat sociale status samen met rijkdom, maar sociale status is traditioneel gezien altijd verdiend door hard werken en het spelen van een vooraanstaande rol in de samenleving. Het systeem van patronage, heeft de complexe situatie in Nigeria altijd in evenwicht weten te houden. Echter, de *naira chiefs* (‘naira’ is geld), die hun chief-status ‘gekocht’ hebben met 419-fraude, verstoren dit systeem. Zij hebben hun status niet ontleend

aan hun sociale rol in de samenleving en traditioneel respect van de gemeenschap. Dit is dan ook de tweede reden waarom de gevestigde orde, vooral de wat oudere bevolking, een afkeurende houding aanneemt ten opzichte van 419-fraude.

‘In no time the traditional Nigerian value of honesty, integrity and hard work faced its rudest challenge as this new culture of dishonesty eroded all that was admirable and noble about us, especially in our urban conurbations. Scammers became the new princes of achievement, and the symbols of excellence, living well on stolen funds.’ (Ribadu, 2007a: 15)

Hoewel de Nigerianen soms gefrustreerd zijn over het patronagesysteem (zie §2.1.5), vinden ze de nieuwe vorm van ongelijkheid, die ook minder gebonden is aan de morele verplichtingen van het patronagesysteem, verontrustender. De ‘419-men’ vergaren en tonen hun rijkdom, net zoals de militaire bestuurders, op een manier die de ongelijkheid met het gewone volk versterkt (Smith, 2001). Het feit dat 419-fraude zo veelomvattend is, versterkt deze bezorgdheid. Het versterkt de opvatting onder de burgers dat wet- en ordehandhaving aan de kant zijn geschoven door de verregaande corruptie op alle niveaus. Elitairen die geld en macht najagen zonder oog voor de consequenties, maar nu ook de gewone burger die op welke manier dan ook geld probeert te bemachtigen (D.J. Smith, 2007).

Toch is de houding van de Nigerianen ten opzichte van 419-fraude ambivalent. Ondanks bovenstaande negatieve gevoelens worden de 419-mannen ook wel bewonderd en benijd, omdat zij het systeem hebben weten te omzeilen en zelf rijk worden zonder de verplichtingen van het patronagesysteem. In sommige verhalen worden de 419-plegers geportretteerd als succesiconen van de Nigeriaanse maatschappij, iets waar de meeste mensen slechts van kunnen dromen (Smith, 2001).

Het laatste lijkt tevens kenmerkend voor de situatie in de Nederland. Hier wordt 419-fraude binnen de Nigeriaanse gemeenschap volgens een van de respondenten gezien als dé weg naar economisch succes en dé manier om snel veel geld te verdienen. Heeft men succes met 419 dan brengt dit aanzien. In Nederland lijkt 419-fraude dus veel meer geaccepteerd dan in Nigeria. Het wordt meer als ‘hosselen’ beschouwd en als een geaccepteerde manier van geld verdienen (overigens in tegenstelling tot de drugshandel, die wel als crimineel wordt gezien). De houding van de Nigeriaanse gemeenschap ten opzichte van 419 lijkt in Nederland dus niet hetzelfde als in Nigeria.

Crime as culture

‘To speak of “crime as culture” is to acknowledge at a minimum that much of what we label criminal behavior is at the same time subcultural behavior, collectively organized around networks of symbol, ritual and shared meaning.’

Bron: Ferrell (2003): 580

2.5 Resumé

Voor de 419-fraude wijzen uiteenlopende bronnen Nigeria aan als belangrijkste herkomstland. Een korte reis door de geschiedenis van Nigeria en een schets van de huidige situatie leren ons dat het land een belangrijke rol speelt bij het ontstaan en de ontwikkeling van de 419-fraude. De achtergronden laten ons iets zien van de drijfveren en mentaliteit van de plegers, wiens schadelijke gedrag we idealiter willen beïnvloeden.

In een land waar corruptie, olie en een plotseling instortende economie hoogopgeleide, jonge Nigerianen met lege handen achterlieten, was 419-fraude een goed alternatief om geld te verdienen. Gaandeweg is de fraude zich gaan manifesteren als een van de grote exportproducten van het land en schaadt de Nigeriaanse burgers en het zakelijk-economisch imago van Nigeria.

De geschiedenis van kolonialisme, uitbuiting en corruptie wordt door de plegers gebruikt om hun delicten te rechtvaardigen. In een land waar ieder voor zich het hoofd boven water probeert te houden en de rijkdom in de zakken van de elite verdwijnt, is de 419-fraude een middel om een stuk van de taart te bemachtigen.

419-fraude

In het vorige hoofdstuk werd de socio-economische context beschreven waarin 419-fraude is ontstaan. In dit hoofdstuk gaan we dieper in op de 419-fraude zelf. We zullen duidelijk maken wat met deze fraudevorm wordt bedoeld, welke vormen van 419-fraude er zijn, hoe het delictproces van de 419-scram eruitziet, hoe de 419-daders hun slachtoffers selecteren en welke hulpmiddelen en technieken zij daarbij gebruiken.

3.1 Wat is 419-fraude?

Het begrip ‘419-fraude’ vindt zijn oorsprong in artikel 4.1.9 van het Nigeriaanse Wetboek van Strafrecht. Het beschrijft een brede delictcategorie van allerlei vormen van oplichting waarbij het slachtoffer onder valse voorwendselen verzocht wordt voorschotten te betalen, met een veel grotere beloning in het vooruitzicht. De voorschotten zijn onkosten – zoals belasting, smeergeld, notariskosten en bemiddelingskosten – die nodig zouden zijn om de beloofde deal te voltooien (Oriola, 2005). Slachtoffers komen er na betaling achter dat de beloofde geldsommen, goederen of diensten niet worden geleverd.¹⁵

Verwarrend is dat in Nigeria, waar misleiding en oplichting aan de orde van de dag zijn, Nigerianen veel meer gevallen van oneerlijk gedrag uit het dagelijks leven als ‘419’ aanduiden (Ellis, 2008).¹⁶

15 In 2006 werd ook de *Advance Fee Fraud and other Fraud Related Offences Act 2006* actief, waarin kenmerken van 419-fraude worden beschreven. Deze is opgenomen in bijlage 2.

16 D.J. Smith (2007) geeft een voorbeeld van ‘oplichting’ die in de Nigeriaanse samenleving ook met 419-fraude wordt aangeduid: om haar baan te behouden besluit een pas afgestudeerd meisje met haar baas naar bed te gaan. Als ze uiteindelijk toch wordt ontslagen, zegt ze over haar baas: ‘He played me 419.’ Zie ook het citaat uit hoofdstuk 2 van een Nigeriaan over hoe de overheid ‘419’ pleegt via het corruptie oliebeleid (p. 33).

Criminal Code Act 1990

Part VI, Chapter 38 'Obtaining Property by false pretences; Cheating'

419

Any person who by any false pretence, and with intent to defraud, obtains from any other person anything capable of being stolen, or induces any other person to deliver to any person anything capable of being stolen, is guilty of a felony, and is liable to imprisonment for three years. If the thing is of the value of one thousand naira or upwards, he is liable to imprisonment for seven years. It is immaterial that the thing is obtained or its delivery is induced through the medium of a contract induced by the false pretence. The offender cannot be arrested without warrant unless found committing the offence.

419A

(1) Any person who by any false pretence or by means of any other fraud obtains credit for himself or any other person (a) in incurring any debt or liability; or (b) by means of an entry in a debtor and creditor account between the person giving and the person receiving credit, is guilty of a felony and is liable to imprisonment for three years.

(2) The offender cannot be arrested without warrant unless found committing the offence.

Bron: Laws of the Federation of Nigeria, www.nigeria-law.org

De 419-fraude wordt ook wel *advance fee fraud* (voorschotfraude) genoemd of *Nigerian scam* (Nigeriaanse oplichting). Hoewel 419-fraude in diverse publicaties wordt besproken, lijkt er geen duidelijke definitie van te bestaan.¹⁷ Van der Hulst & Neve (2008: p. 190) definiëren de *Nigerian scam* als:

---

17 Volgens Smith, Holmes & Kaufman (1999) is Nigeriaanse *advance fee fraude* een variant van 'traditionele' *advance fee fraude*, die al sinds mensenheugenis bestaat. Wat die Nigeriaanse variant dan precies is ten opzichte van de traditionele, maken de auteurs niet duidelijk. Zij geven slechts een aantal voorbeelden van Nigeriaanse *advance fee fraude*, waaruit niet duidelijk wordt in welke zin deze uniek zijn ten opzichte van de traditionele *advance fee fraude*.

‘grootschalige oplichtingspraktijken die veelal door Nigerianen worden gepleegd. Slachtoffers worden via misleidende digitale informatie (bijvoorbeeld spam e-mail) overgehaald om een financieel voorschot te verlenen (om belangrijke anderen te helpen of om een grote prijs te incasseren die in het vooruitzicht wordt gesteld).’

Deze definitie is enigszins misleidend. In de eerste plaats omdat er wordt uitgegaan van ‘grootschalige oplichtingspraktijken gepleegd’ door Nigerianen. Oplichting wordt in diverse publicaties namelijk al snel onder 419-fraude geschaard, zodra het om Nigerianen gaat. In de tweede plaats beperkt deze definitie zich tot de digitale vormen van 419-fraude, terwijl de oplichting tegenwoordig ook nog steeds via de reguliere post plaatsvindt.

Ribadu, Lamorde en Tukura (2007: 5) geven de volgende omschrijving van voorschotfraude:

‘Advance fee fraud is a confidence trick in which the target is persuaded to advance relatively small sums of money in the hope of realizing a much larger gain.’

Vertrouwen is een belangrijk bestanddeel in de omschrijving. Belangrijk onderdeel van het artikel 4.1.9. is echter ook dat er sprake is van valsheid in geschrifte, in bijvoorbeeld brieven, faxen, e-mails, websites of advertenties.

3.1.1 Paraplubegrippen

Internationaal worden voor 419-fraude verschillende begrippen gebruikt, met verschillende reikwijdte. In de Verenigde Staten, Canada en Engeland is het bredere begrip *mass marketing fraud* gebruikelijk en in Australië *consumer fraud* (Project Stop Payment, 2008). Deze termen omvatten allerlei vormen van oplichting waarbij fraudeurs gebruikmaken van bepaalde communicatie- en marketingtechnieken om een brede range aan potentiële slachtoffers te bereiken. Dergelijke activiteiten worden individueel of in georganiseerd verband, bijvoorbeeld vanuit callcenters (*boiler rooms*), massaal uitgezet via e-mail, post, veilingsites, marktverkoopsites (zoals Marktplaats en eBay), enzovoort. Door de snelle opkomst van internet is *mass marketing fraud* toegenomen en zijn de mogelijkheden vrijwel onbegrensd.

Regelmatig wordt het delict ook geplaatst onder een containerbegrip als

internetfraude of het nog bredere *cybercrime* (Van der Hulst & Neve, 2008; Van der Werf, 2003).¹⁸ Nigeriaanse voorschotfraude wordt dan gezien als vorm van oplichting, die onder internetfraude en/of onder *cybercrime* valt.

De begrippen *mass marketing fraud* en *cybercrime* zijn enerzijds veel breder dan 419-fraude. Anderzijds dekken de begrippen de lading ook niet volledig. Hoewel internet tegenwoordig het belangrijkste medium is voor de West-Afrikaanse daders, maken zij ook nog steeds gebruik van de traditionele middelen (brief, fax en telefoon), dus dekt *cybercrime* de lading niet. Daarnaast is een 419-fraudevorm als relatiefraude (zie de volgende paragraaf) niet te vatten onder consumentenfraude.

Dit onderzoek richt zich primair op voorschotfraude gepleegd door West-Afrikanen, Nigerianen in het bijzonder. Om verwarring te voorkomen, zullen wij in dit rapport in het vervolg zo veel mogelijk spreken over 419-fraude. Kortweg hebben we het dan over oplichting in combinatie met valsheid in geschrifte en het ontfutselen van voorschotten, waar geen geld, goederen of diensten tegenover staan. We bekijken in dit onderzoek vooral vormen van 419-fraude die zijn gericht op westerse slachtoffers. Bewust proberen we in dit verkennend onderzoek geen beperkende definitie te geven. 419-fraude kent talloze verschijningsvormen en bovendien kunnen de verschijningsvormen in de loop van de tijd veranderen of er kunnen nieuwe vormen ontstaan. Een aantal van de varianten beschrijven we hieronder.

3.2 Vormen van 419-fraude

‘Advance fee fraud confidence schemes are limited only by imagination.’
(U.S. Department of State, 1997: 5)

De afgelopen jaren is een groot aantal varianten van 419-fraude bedacht en momenteel zijn er enorm veel verschijningsvormen. Respondent Olaolu

---

18 Onder *cybercrime* wordt door het KLPD verstaan: ‘elke strafbare en strafwaardige gedraging, voor de uitvoering waarvan het gebruik van geautomatiseerde werken bij de verwerking en overdracht van gegevens van overwegende betekenis is’ (Van der Werf, 2003: 3). Binnen dit begrip worden vervolgens twee categorieën onderscheiden: ‘*cybercrime*’, waarbij de computer slechts het middel is waarmee criminele activiteiten worden gepleegd, en ‘*cybercrime in enge zin*’, waarbij de computer zowel het middel als het doel van de criminele gedragingen is.

Adegbite legt uit dat er in Nigeria alleen wel duizend varianten zijn, waarvan een groot deel gericht is op de Nigeriaanse bevolking zelf.

Wanneer we kijken naar vormen die zijn gericht op buitenlandse slachtoffers, zien we dat aanvankelijk (in de jaren zeventig en tachtig) vooral gebruik werd gemaakt van brieven, faxen en vervalste contracten. Thema's van de oplichtingsbrieven waren in deze tijd meestal gerelateerd aan de thema's die de Nigeriaanse maatschappij dicteerden: olie, de toewijzing van contracten en corruptie.

De internationaal klassieke vorm van 419-fraude is de *contractfraude*. De fraudeur doet zich voor als overheids- of bankfunctionaris, die de illegale meergelden van een te hoog gefactureerd contract naar een bankrekening van een buitenlands bedrijf wil overmaken (zie ook bijlage 3). Buchanan & Grant (2001) geven vier kenmerken die bijna altijd in de contractfraude terug te vinden zijn.

- Er is een groot geldbedrag beschikbaar door overfacturering of andere illegale accountantstrucjes, dat alleen bij de schrijver bekend is, en dat ligt te wachten om vrijgemaakt te worden uit een of ander overheidsfonds.
- De schrijver is een militair of overheidsfunctionaris, die het geld Nigeria uit probeert te krijgen maar daarbij hulp nodig heeft vanuit het buitenland.
- De schrijver is bereid het geld te delen met degene die assistentie biedt als ontvanger.
- Geheimhouding is strikt noodzakelijk, omdat andere corrupte functionarissen er anders met het geld vandoor gaan.

Het contract komt bijna altijd van een Nigeriaanse overheidsinstelling, zoals de Central Bank of Nigeria of de Nigerian National Petroleum Corporation (NNPC). Er wordt meestal gesproken over urgentie en het slachtoffer wordt een commissie van 20% tot soms wel 40% geboden, in ruil voor het ter beschikking stellen van zijn rekening om het geld weg te sluizen. In eerste instantie wordt het slachtoffer gevraagd bedrijfsinformatie en bankrekeninggegevens te verstrekken om de transactie mogelijk te maken. Al snel wordt gevraagd allerlei onkosten of 'transactiekosten' te betalen, voordat het geld kan worden vrijgegeven. Slachtoffers worden zo soms maandenlang of zelfs jarenlang aan het lijntje gehouden, waarbij ze uiteenlopende bedragen en 'belastingen' betalen voor ze erachter komen dat het om oplichting gaat.

In de loop der jaren, met internet als katalysator, zijn er vele nieuwe vormen bijgekomen, die in de basis lijken op de klassieke vorm (er wordt een grote opbrengst in het vooruitzicht gesteld, waarvoor betalingen nodig blijken). In Nederland wordt bij de DNRI sinds 2001 informatie verzameld over 419-fraude, gepleegd vanuit Nederland. De vormen van 419-fraude die vanuit Nederland gericht zijn op buitenlandse slachtoffers en die wereldwijd het meest met Nigerianen in verband worden gebracht, zijn volgens Corpeleijn (2008):

- **Loterijfraude:** slachtoffers moeten onder het mom van een loterijprijs onkosten betalen om uitkering mogelijk te maken.
- **Erfenisfraude:** er is een erfenis beschikbaar van een ver, onbekend familielid, waarvoor ook 'enkele transactiekosten' betaald moeten worden.
- **Investeringsfraude:** de ontvanger mag investeren in een lucratieve zakendeal, maar de verwachte opbrengst blijft uit. Of er wordt juist een groot investeringsbedrag aangeboden, waarvoor onkosten betaald moeten worden.

Voorbeeld van een e-mail van investeringsfraude

——- Original Message ——-

From: "United Nations Foundation" <notification@un.org>

To: <undisclosed-recipient>

Sent: Monday, July 21, 2008 10:56 PM

Subject: Grant Notification (Please Read)

This is to notify you that you have been chosen By the Board of trustees of the above International (Charity & Human Developmental) Organization, as one of the final recipients of a Cash Grant/Donation for your personal development of the sum of \$500,000.00 (Five Hundred Thousand United States Dollars) as developmental aid from the UN Foundation.

The I.T.I.L Foundation, UK has been appointed to oversee this development affair. You are required to expeditiously Contact the Executive Secretary of the I.T.I.L Foundation with the details below for documentation and processing of the release of your cash aid, between the hours of 8.00am - 7.00pm on Monday through Saturday. Please endeavor to quote your qualification numbers (UNF/BBF-816-1119 G-900-94) in all discussions.

Executive Secretary: ITIL Foundation - Dr Henry McCartney

Email: unofficer0003@gmail.com

Telephone: +44 701 113 862

United Nations Foundation

Bron: e-mail ontvangen door een van de onderzoekers

Andere bekende vormen van 419-fraude, wereldwijd gepleegd door Nigeri-aanse daders, zijn:

- **Fondsenfraude**

Een rijke, stervende weduwe vraagt hulp bij het verdelen van haar fortuin over liefdadigheidsinstellingen. Hierbij zijn onkostenbetalingen vereist.

- **Grondstoffraude**

Verkoop van ruwe olie of andere grondstoffen onder de marktprijs, waarbij levering uitblijft.

- **Vastgoedfraude**

Huur of koop van vastgoed dat niet van verhuurder of verkoper blijkt te zijn of dat niet bestaat. Dit gaat gepaard met kundig vervalste documenten.

- **Relatiefraude (romance of dating scam)**

Oplichting via datingsites. De fraudeur doet zich voor als 'de liefde van iemands leven' en gaat na verloop van tijd geld 'lenen' voor een vliegticket, voor de behandeling van zijn zieke moeder of voor allerlei andere zaken. Datingfraude is een individueel delict (je hebt hier in eerste instantie geen medeplegers voor nodig). De fraudevorm heeft mannelijke en vrouwelijke slachtoffers, hetero- en homoseksueel. Van relatiefraude zijn volgens onze respondenten bij de DNRI wel meldingen binnengekomen, maar dit waren tot op heden Nederlandse slachtoffers.

- **Veiling-/verkoopfraude**

De fraudeur brengt een (vaak erg hoog) bod uit op een product of koopt een product en betaalt hiervoor met een te hoge, valse cheque. Het slachtoffer wordt gevraagd het verschil ‘terug’ over te maken, of door te sturen naar een ‘verschapingsbedrijf’ (de dader).¹⁹

Daarnaast is er een enorm aantal andere varianten. Enkele van deze en eerder genoemde vormen van 419-fraude worden nader toegelicht in bijlage 3. In de loop der jaren veranderen sommige vormen en komen er vele nieuwe vormen bij. Een van die recenter ontstane vormen is de *recovery fraud*. Daarbij worden slachtoffers die al zijn opgelicht opnieuw benaderd door daders die zich voordoen als opsporingsambtenaren ‘om te proberen het geld terug te krijgen’. Er zijn verschillende gevallen bekend waarin op deze manier slachtoffers opnieuw of zelfs voor een derde keer zijn opgelicht (Schep, 2006; zie ook Smith, Holmes & Kaufman, 1999).²⁰

Recovery fraude

Nigeriaanse internetoplichters hebben een nieuwe truc bedacht: ze benaderen de gedupeerden die zij eerder grote geldbedragen ontfutselden opnieuw en doen alsof zij bij de politie werken. Zij melden in faxen en e-mails met officieel uitzijnde logo's dat zij hen willen helpen om het verloren bedrag terug te krijgen. Daarvoor moeten de gedupeerden eerst wel weer betalen. ‘Dit is de nieuwste trend’, zegt René van der Wouw van de Amsterdamse recherche. Om vertrouwen te wekken, sturen de oplichters links mee van vervalste websites. Zo werd onlangs de internetsite van de Metropolitan Police uit Londen vervalst, inclusief het meldpunt anti-terrorisme.

Bron: Cops (2007b)

19 Onder de noemer van veilingfraude, Marktplaatsfraude of eBayfraude worden vaak verschillende vormen van oplichting op één hoop gegooid. Zoals ook het verkopen van goederen zonder te leveren of het bestellen en laten leveren van goederen zonder daarvoor te betalen. Dit wordt vaak aangeduid als 419-fraude wanneer blijkt dat er Nigerianen bij betrokken zijn. Feitelijk is dit niet zuiver. Pas als valsheid in geschrifte plaatsvindt en voorschotten waar geen geld, goederen of diensten tegenover staan worden betaald, spreken we van 419-fraude.

20 In dit verband wordt ook wel gesproken over het bestaan van ‘suckerlists’ of sukkellijsten. Dat is een lijst met namen, (e-mail)adressen, telefoonnummers en bankrekeningnummers van eerdere slachtoffers. Collega-oplichters kunnen dan, tegen betaling, hun geluk nogmaals beproeven (SOCA, 2007).

De verwachting is dat met 419-thema's naar verhouding steeds meer emotionele schade wordt berokkend. Volgens de Nigeriaanse Economic & Financial Crimes Commission (EFCC) is in de toekomst te verwachten dat 419-oplichters steeds meer gebruikmaken van scenario's waarbij huisdieren, religie, goede doelen en liefde centraal staan (Adegbite, 2008) – scenario's waarbij nog meer aan de emotie wordt geappelleerd.

3.3 Het oplichtingsproces

De in de vorige paragraaf genoemde varianten vereisen steeds een wat andere werkwijze, maar desondanks is het mogelijk inzicht te geven in de grote lijnen van de modus operandi van de 419-oplichters. We kijken daarbij zo veel mogelijk naar de situatie in Nederland.

In opzet is er weinig verschil tussen de traditionele brieven en de tegenwoordige e-mails, alleen het bereik is vele malen groter geworden (Van der Werf, 2003). Sommige daders versturen vanuit huis of internetcafés massaal e-mails (of brieven) naar potentiële slachtoffers. Uit opsporingsonderzoek in 2005 is gebleken dat vanuit 22 panden in Amsterdam Zuidoost dagelijks tienduizenden e-mails werden verzonden. Hiervoor werd op illegale wijze gebruikgemaakt van de kabelfaciliteiten (Schep, 2006). In 2007 bleek opnieuw dat vanuit Amsterdamse internetcafés grote hoeveelheden Nigeriaanse spam werden verstuurd (Ploeger, 2008).

3.3.1 Het 'oogsten' van e-mailadressen

De 419'ers zullen zoveel e-mails versturen als zij e-mailadressen weten te achterhalen. Voor zover opsporingsorganisaties hier iets over kunnen zeggen, lijken de 419-oplichters tot op heden gebruik te maken van geprepareerde lijsten met verzamelde e-mailadressen. Het lijkt erop dat bepaalde daders zich specifiek bekwamen in de verzameling en verkoop van dergelijke lijsten en er worden ook profielen van slachtoffers opgesteld.²¹ Het voordeel is dat specifiek gezocht kan worden naar slachtoffers uit bepaalde doelgroepen (Ploeger,

---

21 In Nigeria kan men blijkbaar lijsten met tienduizenden e-mailadressen kopen voor slechts enkele dollars. Dat zouden alleen de 'grotere spelers' doen (Smith, 2007).

2008). Andere daders maken geen onderscheid naar doelgroep en versturen juist een grote hoeveelheid e-mails naar ongespecificeerde bulk e-mailadressen (Corpeleijn, 2008).

De lijsten worden gemaakt met behulp van e-mailextractors of e-mailharvestingssoftware (ook wel malware genoemd), waarmee e-mailadressen van internet worden geplukt. De adressen worden als het ware ‘geoogst’ met een speciaal programma, dat deze via zoektermen verzamelt op internet, waar bijvoorbeeld websites of webomgevingen van bepaalde bedrijven of beroepsgroepen worden afgestruind. E-mailadressen worden op die manier op grote schaal verzameld via online bedrijfsdirectories, chatrooms, elektronische bulletinboards en advertentiesites (D.J. Smith, 2007). Via dergelijke webomgevingen zijn in meer of mindere mate ook contactgegevens van personen te achterhalen.

Ook in de Nederlandse opsporingsonderzoeken zijn bij invallen in woningen e-mailextractors op computers gevonden. Volgens de respondenten van de DNRI is het genereren van adressenlijsten met achtergrondinformatie van (potentiële) slachtoffers belangrijk en gebeurt dit ook vanuit Nederland. Een respondent signaleert een enkele keer het gebruik van malware voor het verzamelen van e-mailgegevens, maar dit lijkt eerder uitzondering dan regel. In een gering aantal van de opsporingsonderzoeken is het gebruik van e-mailextractors in Nederland direct geconstateerd:

‘In Apollo12 hebben we een aantal extractors op computers gevonden en ook door de politie Haaglanden is dit in internetcafés geconstateerd.’

3.3.2 Delictfasen

De 419-fraude gepleegd door de Nigeriaanse daders valt uiteen in verschillende delictfasen die worden doorlopen om slachtoffers te vinden en de oplichtingspoging succesvol te laten zijn. In de literatuur worden verschillende fasen binnen het oplichtingsproces onderscheiden. Corpeleijn (2008) benoemt vier fasen in de fraude gepleegd vanuit Nederland. Deze fasen komen overeen met de stappen zoals beschreven in andere (internationale) publicaties (onder andere Dyrud, 2005).

In iedere fase gebruiken de daders verschillende technieken om hun slachtoffers te manipuleren en hen zo veel en zo lang mogelijk te laten betalen. De vier fasen ziet Corpeleijn als een soort trechter, waarbij gaandeweg

steeds meer slachtoffers afvallen en een kleine groep overblijft die voor het grote geld zorgt.

- **Informatiefase**

In deze fase wordt op vriendelijke, maar zakelijke toon contact gelegd. Hier- toe worden massaal e-mails, maar ook nog traditionele brieven verstuurd vanuit Nigeria, Europa of Noord-Amerika, met als doel slachtoffers nieuwsgierig te maken en vertrouwen te winnen.

- **Interactiefase**

Slechts een klein percentage mensen dat een dergelijke e-mail of brief ontvangt, reageert erop. De interactiefase staat in het teken van het overtuigen van het potentiële slachtoffer. Herinneringsmails die aansluiten op het eerste verzoek of *trustmarks* (logo's op geloofwaardig nagemaakte formulieren) en het gebruik van namen van bestaande personen (op internet terug te vinden) moeten eventuele twijfels wegnemen. In vervolgbrieven of -mails proberen de oplichters zo veel mogelijk aanvullende gegevens van de slachtoffers te verkrijgen en ook hun vertrouwen te winnen (DNRI, 2005). Het slachtoffer wordt verzocht persoonlijke informatie op te sturen, teneinde 'de transactie te laten slagen'. Deze informatie kunnen de daders ook weer gebruiken voor andere vormen van fraude (zoals identiteitsfraude) of om door te verkopen.

- **Transactiefase**

In deze fase komt het eerste verzoek tot het doen van een voorschotbetaling, bijvoorbeeld in verband met 'administratiekosten', die meestal liggen tussen de €400 en €800. Vanaf dat moment gaat de scam pas echt lopen.²² Wanneer het slachtoffer de eerste betaling gedaan heeft, zal hij er veel aan willen doen om het beloofde bedrag te ontvangen. Het slachtoffer wordt steeds opnieuw verzocht allerlei onvoorziene kosten te betalen. De beloofde opbrengsten (bijvoorbeeld een loterijprijs, erfenis of ontmoeting met de internetliefde) maken het slachtoffer blind voor de gevraagde kosten. Volgens onze respondent van GovCERT houden de Nigeriaanse daders ook in de gaten wanneer salaris-

---

22 Volgens schattingen gaan in een half procent van alle brieven (Schaafsma, 2002) tot 2% van alle e-mails (Corpeleijn, 2008) slachtoffers daadwerkelijk betalingen doen. Deze schattingen zijn niet betrouwbaar. De meeste mensen die een 419-e-mail of brief ontvangen, gooien deze meteen weg en doen hiervan geen aangifte of melding. Daarom is het zeer moeilijk schattingen te geven van prevalentie en respons.

sen worden gestort, omdat dit het moment is om mensen geld afhandig te maken. Soms vindt er een ‘grote finale’ plaats, waarbij het slachtoffer uitgenodigd wordt voor een ontmoeting waarbij de overdracht zal plaatsvinden (zie ook *face to face*-ontmoeting in §3.5). Het slachtoffer krijgt dan een koffer met vals geld, een valse cheque of namaakjuwelen te zien. Opnieuw wordt gevraagd om een of meer onkostenbetalingen.

- **Slotfase**

De transactiefase gaat door totdat het slachtoffer beseft dat hij is opgelicht, wordt gewaarschuwd door vrienden, familie of de politie, of niets meer over heeft. In sommige gevallen wordt een slachtoffer gewaarschuwd, maar wil hij nog steeds blijven geloven in de goede afloop en blijft hij ‘onkosten’ betalen.

Een 419-scam kan een behoorlijk lange looptijd hebben. De oplichters wachten tot alle fasen zijn doorlopen. Afhankelijk van de vorm (opzet), de persoon van het slachtoffer (persoonskenmerken), diens situatie en omgeving, fluctueert de looptijd. Gemiddeld loopt een scam, waarbij een slachtoffer reageert en ten minste één betaling doet volgens een respondent bij de DNRI al snel een jaar of langer. Er zijn ook gevallen bekend van scams gepleegd vanuit Nigeria, die meer dan tien jaar geduurd hebben.

3.4 Onzichtbaar blijven

Tijdens het delictproces wordt in Nederland gebruikgemaakt van allerlei hulpmiddelen en technieken, om zo onzichtbaar mogelijk te blijven en de opsporing te frustreren. Zo wordt het risico van de criminele activiteiten gespreid door toepassing van de *many little*-methode. Daarbij worden bewust veel criminele feiten gepleegd met relatief kleine opbrengsten, waardoor de aanpak van deze feiten geen prioriteit krijgt. Bovendien gaan de daders planmatig te werk, evalueren zij hun activiteiten en passen zij zich moeiteloos aan als de omstandigheden daarom vragen (DNRI, 2005). De daders maken bij hun criminele activiteiten gebruik van valse of vervalste documenten, waaronder identiteitsbewijzen, en gebruiken op grote schaal internet, prepaid- en satelliettelefoons, zodat zij niet te traceren zijn.

De opbrengsten van de 419-fraude worden witgewassen via bankrekeningen, *money transfers* en de export van goederen naar Afrika (hierover meer in hoofdstuk 4). De fraudeurs gebruiken soms bedrijfjes die staan ingeschreven

bij de Kamer van Koophandel, zodat hun criminele activiteiten verweven raken met legale activiteiten en moeilijker zichtbaar zijn voor de opsporing. Door het gebruik van dergelijke methoden wordt de opsporing gefrustreerd en kunnen de daders bijna onzichtbaar opereren. Enkele veelgebruikte technieken worden hier nader toegelicht.

3.4.1 Valse identiteitsbewijzen

Er wordt op grote schaal identiteitsfraude gepleegd. Daarbij wordt gebruikgemaakt van valse en/of vervalste identiteitsbewijzen. Er wordt bijvoorbeeld gebruikgemaakt van gestolen paspoorten. Regelmatig onderschept de politie valse paspoorten van over de hele wereld die door Nigerianen worden verzameld, vervalst en verkocht.²³ Opvallend is dat veel van de vervalste documenten die op Schiphol worden onderschept, een relatie hebben met Nigeria, zo blijkt uit een vertrouwelijk rapport van de KMar (Van Urk et al., 2003).²⁴ De personen bij wie een vals of vervalst document werd aangetroffen, waren het vaakst van Nigeriaanse afkomst. Ook de herkomst van de documenten was het vaakst Nigeria. De Nigerianen kwamen rechtstreeks uit Nigeria gevlogen, of waren onderweg van Spanje naar Curaçao of andersom. Deze oververtegenwoordiging van valse en vervalste documenten bij Nigerianen, kan wellicht het gevolg zijn van een selectie-effect.

Valse identiteitsbewijzen gebruikt door Nigerianen komen vaak uit Nigeria. Volgens de DNRI worden er ook valse paspoorten onderschept in de post die nog 'leeg' zijn, om hier verder bedrukt te worden. Het blijkt in ieder geval erg eenvoudig om in West-Afrika aan een nieuw of vervalst paspoort te komen, zo blijkt uit gesprekken met respondenten van diverse opsporingsdiensten:

‘In Ghana kun je met twee getuigen naar de politie gaan. Als beide getuigen dan verklaren dat je persoon A bent, dan zet de commissaris van politie een handtekening en krijg je een paspoort.’

---

23 Ook bij mensensmokkel speelt de documentvervalsing een cruciale rol, maar dit geldt eigenlijk voor een groot aantal criminaliteitsvormen waarmee West-Afrikanen worden geïdentificeerd.

24 Niet direct in relatie tot 419-fraude.

‘We pakten een keer een Nigeriaan die vervolgens het land werd uitgezet. Al voor hij was vrijgelaten, was er een bericht naar Nigeria gegaan om een nieuw paspoort te laten maken. Hij zou een week in zijn dorp blijven, dan weer naar Lagos gaan en vervolgens met het nieuwe paspoort weer naar Nederland komen, zo hoorden ze over de tap. Binnen de kortste keren was hij weer hier en bleek hij een nieuw echt paspoort te hebben. Zo makkelijk kom je eraan in Nigeria. Dat maakt het nog moeilijker.’

De valse identiteitsbewijzen zijn volgens een respondent van een financiële instelling soms zeer professioneel nagemaakt en in andere gevallen juist heel makkelijk als vals te herkennen.

De Sociale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (SIOD) heeft vanuit haar opsporingstaak zicht op illegale arbeid en op het gebruik van valse documenten. Dat hiervoor niet altijd documenten hoeven te worden vervalst, blijkt uit de doorleen van sofinummers en de ‘verhuur’ van identiteiten. Verschillende personen gebruiken dan dezelfde identiteitspapieren. Omdat Nigerianen voor Nederlanders moeilijker uit elkaar te houden zijn, blijken zij er relatief makkelijk in te slagen identiteitsdocumenten aan elkaar uit te lenen om daarmee te werken, verblijven, reizen en transacties te verrichten. Wat betreft dit laatste wordt ook wel gesproken van de *look alike*s-problematiek (SIOD, 2005). De DNRI heeft ook meerdere versies van hetzelfde Nederlandse valse paspoort met dezelfde naam aangetroffen, waarbij steeds een andere foto werd gebruikt.

3.4.2 Valse waardepapieren

Ook cheques worden op grote schaal vervalst en gebruikt in combinatie met vormen van 419-fraude (zie bijlage 3).²⁵ Het komt erop neer dat het slachtoffer een (valse) cheque ontvangt en gevraagd wordt een deel van het bedrag over te maken naar de dader. Als ontdekt wordt dat de cheque vals is, is het bedrag al overgemaakt. Soms biedt de dader binnen een 419-scam aan om de ‘onkostenbetalingen’ voor zijn rekening te nemen. Hij stuurt het slachtoffer dan een valse cheque, waarna die het bedrag moet opnemen en overmaken.

Valse cheques worden op grote schaal door de douane aangetroffen in post- en goederenzendingen. Ook binnen het opsporingsproject Apollo zijn

---

25 Chequefraude komt vaak voor in combinatie met 419-fraude, maar feitelijk is het geen 419-fraude.

volgens diverse respondenten grote hoeveelheden cheques, gerelateerd aan Nigeriaanse 419-fraude aangetroffen tijdens huiszoekingen.

Nederland is bij deze vormen van chequefraude echter vooral een doorvoerland. In Nederland worden al lange tijd geen cheques meer gebruikt in het betalingsverkeer. In landen als het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Canada wel. Daar zijn de valse cheques (*counterfeit cheques*) dan ook een probleem van ongekeende proporties (Project Stop Payment, 2008).

Daarnaast wordt op grote schaal gebruikgemaakt van vals geld. Niet alleen wordt dit gebruikt voor het doen van aankopen, maar ook speelt vals geld een belangrijke rol bij de *wash wash-truc*, waarbij het slachtoffer wordt overtuigd dure chemicaliën aan te schaffen om een koffer met gemarkeerd geld schoon te maken (zie §3.5, *face to face*-ontmoeting). In verschillende opsporingsonderzoeken is dit soort koffers met vals geld aangetroffen.

Valse cheques

‘In Nederland komen regelmatig postpakketten met enveloppen met (reeds ingevulde) valse cheques binnen, waar in Nederland alleen nog maar een postzegel op hoeft, waarna de envelop kan worden doorgestuurd. Dit gaat veel in combinatie met veiling- en verkoopfraude. Het geboden bedrag is altijd hoger dan de vraagprijs en het slachtoffer wordt dan gevraagd het te veel betaalde bedrag terug te storten. De goederen worden vervolgens geleverd en de dader krijgt ook nog geld teruggestort.’

Bron: respondent van DNRI

3.4.3 Valse of vervalste certificaten

Om slachtoffers te overtuigen, wordt bij de 419-fraude op grote schaal gebruikgemaakt van vervalste logo's en eigendomsapieren. Aangezien elke zichzelf respecterende 419-oplichter beschikt over een computer en een scanner, worden veel brieven van de gekopieerde logo's voorzien. In een onderzoek van de SIOD, kwam een medewerker van een groot bedrijf in beeld:

‘In een geval bleek een spoor te leiden naar een Afrikaan die bij de reproductie afdeling van een groot bedrijf werkte en daar hightechapparatuur tot zijn

beschikking had. Er waren uitgebreide verdenkingen, maar we konden het bewijs niet rond krijgen.’

Voor verschillende activiteiten hebben de daders verschillende vervalsingen nodig. Een simpel voorbeeld is het kopiëren van advertenties voor de verhuur van vastgoed of de verkoop van goederen. Geldige advertenties worden bijvoorbeeld van eBay gekopieerd en elders nogmaals te koop aangeboden. In Nederlandse opsporingsonderzoeken komt men echter ook signalen tegen dat in Nederland vervalsers actief zijn.

Ook worden zeer kundig websites van banken en andere instellingen nagemaakt. Op legitieme sites worden namen en gegevens van medewerkers gevonden en deze worden dan in de oplichting gebruikt. Het komt ook voor dat er hele websites en documentatie van niet-bestaande banken worden gecreëerd (Agblor, 2007).

3.4.4 Prepaidtelefoons

Wanneer er telefonisch contact plaatsvindt tussen dader en slachtoffer maken de oplichters vrijwel altijd gebruik van meerdere prepaid- en soms ook satelliettelefoons. Prepaidtelefoons of chipkaarten worden ook regelmatig vervangen. Op deze manier zijn de fraudeurs moeilijk te traceren. Tegenwoordig wordt steeds vaker via internet gebeld, met de Voice-over-IP-techniek (VoIP).²⁶ Volgens Olaolu Adegbite van de EFCC zal deze techniek in de toekomst ook steeds vaker worden gebruikt om slachtoffers te benaderen.

De fraudeurs doen zich bij verschillende slachtoffers, maar eventueel ook bij hetzelfde slachtoffer, steeds als een andere persoon voor. In diverse opsporingsonderzoeken heeft de politie dan ook meerdere prepaidtelefoons aangetroffen waarop stickers waren geplakt met daarop de gefingeerde naam en de rol die aan een bepaald telefoonnummer gekoppeld waren. Zo konden de fraudeurs zich niet vergissen bij het opnemen van de telefoon en opnemen als de ‘rol’, met wie het slachtoffer contact dacht te hebben. In andere gevallen hadden opgepakte fraudeurs verschillende prepaidchipkaarten op zak.

---

26 Het internet of het IP-netwerk wordt daarbij gebruikt om spraak te transporteren, waardoor men kan telefoneren via datanetwerken. Het bellen via internet kan met programma's zoals Skype, Windows Live Messenger of Google Talk.

3.4.5 Misleidende IP-adressen

Nigeriaanse criminelen staan over het algemeen niet echt bekend om hun professionaliteit op het gebied van cybercrime in de zin dat zij bijvoorbeeld botnets en allerlei virussen gebruiken.²⁷ Nigeriaanse 419-fraudeurs worden dan ook nog steeds gezien als daders met ‘een beperkte ICT-expertise’ (Van der Hulst en Neve, 2008). Maar VeriSign – een van de leidende Amerikaanse internetbeveiligingsbedrijven – onderzocht de IP-adressen²⁸ gerelateerd aan dergelijke activiteit en vond een link daarvan met online identiteits- en creditcardfraude. Dat de 419-fraudeurs minder gebruikmaken van botnets en virussen is volgens onze respondent bij GovCERT ook te verklaren door de persoonlijker benadering die de scams vragen.

Uit de Nederlandse opsporingsonderzoeken is bovendien gebleken dat de Nigeriaanse 419-fraudeurs voor het versturen van grote hoeveelheden spam gebruikmaken van gestolen inloggegevens en openstaande draadloze internet-verbindingen. Daarnaast bleken zij gebruik te maken van IP-adressen met een andere landcode dan vanwaar zij op internet actief waren.

‘Er is weinig onderzoek gedaan naar IP-adressen. In Apollo50 (politie Amsterdam-Amstelland) is tactisch wel gekeken naar IP-adressen. Het blijkt dat de methodiek erg uiteenloopt. We zijn er ook achter gekomen dat soms vanuit internetcafés in Nigeria spam verstuurd wordt onder een Nederlands IP-adres. Dit is allemaal mogelijk en maakt het erg lastig de feitelijke oorsprong van de spam te achterhalen.’

Het valt te verwachten dat in de toekomst gebruikgemaakt zal worden van steeds geavanceerdere technieken. Ook in Nigeria wordt dit signaleerd: in het thuisland wordt de 419-fraude steeds verfijnder, doordat de fraudeurs in hun methoden en technieken steeds beter gebruikmaken van de voordelen van VSAT-technieken (datacommunicatie en *broadcasting*²⁹ via schotelantennes),

---

27 Botnets zijn netwerken van computers die, zonder medeweten van de eigenaar, op afstand worden bediend door cybercriminelen. De netwerken, die soms uit honderdduizenden pc's bestaan, worden onder meer gebruikt om spam te versturen of om andere computersystemen aan te vallen (www.nu.nl, 26 januari 2007).

28 IP-adres: Internet-Protocol-adres. Elke computer die verbonden is met het internet heeft een uniek IP-adres, dat gebruikt wordt voor het bepalen van de herkomst en de bestemming van netwerkverkeer (GOVCERT, 2008).

29 Broadcasting: verspreiden van gegevens over vele gebruikers.

breedbandtechnologie, E-fax (e-mail via fax), satelliettelefoons en mobiele technieken om telefoontjes door te verbinden (Lamorde, 2007).

Nigerian scam goes 2.0

Ook de bekende Nigeriaanse oplichters gaan met hun tijd mee. Onderzoekers van BitDefender hebben ontdekt dat 419-scams tegenwoordig op sociale netwerksites plaatsvinden. Op sites als LinkedIn, met 21 miljoen gebruikers het grootste professionele netwerk, worden scamletters gestuurd om gebruikers naar profielen te lokken. Omdat de scams alleen verstuurd worden naar de user accounts worden antispamfilters omzeild. BitDefender werkt nu samen met LinkedIn aan een oplossing. De nieuwe methode is bedreigender, zegt het bedrijf, omdat je op een dergelijke site nu eenmaal betrouwbare data verwacht. Maar vrijwel geen enkele site is in staat te controleren wie een account aanvraagt.

Bron: Cops (2008b)

We kunnen concluderen dat het gebruik van valse documenten een cruciale rol speelt bij 419-fraude. Verschillende respondenten benoemen Nigerianen dan ook als 'meestervervalsers' en hun producten als 'moeilijk van echt te onderscheiden'. Het identificeren en onderscheiden van verdachten wordt door het grootschalige gebruik van valse documentatie sterk bemoeilijkt. Volgens respondenten uit de opsporing worden ook na aanhouding identiteiten zelden geverifieerd en vinden er ook veroordelingen plaats onder valse naam. Daarnaast weten de 419-fraudeurs door het gebruik van valse IP-adressen, prepaidtelefoons, satelliettelefoons en VoIP's onzichtbaar te blijven voor de opsporingsdiensten.

3.5 Technieken ter beïnvloeding van het slachtoffer

Binnen de 419-fraude draait alles om vertrouwen: het winnen van het vertrouwen van een potentieel slachtoffer en vervolgens het vasthouden en versterken van de vertrouwensband. Bouts (2007) spreekt in dit geval over het appelleren aan de emotie van het slachtoffer, en dat kan plaatsvinden op verschillende niveaus. Het doel hiervan is de perceptie van het slachtoffer te beïnvloeden, zodat deze op alle fronten gaat geloven in de scam. De 419-

fraudeurs lijken zich moeiteloos te kunnen aanpassen aan de belevingswereld van hun slachtoffers en hier specifiek op in te spelen.

De 419-plegers gebruiken verschillende technieken om de potentiële slachtoffers te overtuigen van de legitimiteit van hun aanbod en om reagerende slachtoffers verder te manipuleren. De in de vorige paragraaf beschreven vervalsingen van certificaten en websites spelen hierbij een belangrijke rol. Daarnaast worden vele andere technieken gebruikt om het vertrouwen van het slachtoffer te winnen en te behouden. Corpeleijn (2008) noemt er een aantal. Zo worden e-mails voor scams, zoals investeringsfraude vaak naar werkadressen verstuurd om zo meer vertrouwen te wekken. Een slachtoffer dat een investeringsvoorstel via zijn werkadres ontvangt, is sneller geneigd om dit als bonafide te beschouwen omdat het specifiek aan hem in zijn zakelijke context gericht is.

In brieven wordt soms gebruikgemaakt van religie om vertrouwen te wekken. Allerlei uitingen gerelateerd aan God ('God bless you', 'may God be with you') moeten het slachtoffer ervan overtuigen dat de correspondentie afkomstig is van een 'goede man'. Op deze manier proberen de daders een band te bewerkstelligen. Ook het verstrekken van allerlei persoonlijke informatie aan het slachtoffer moet helpen een band op te bouwen. In deze lijn probeert de dader soms ook de sympathie en het medeleven van een slachtoffer te winnen met allerlei persoonlijke problemen. Onderstaande voorbeeldpassages uit 419-e-mails van daders, komen uit de studie van Corpeleijn.

'I have had a hectic day with my wife been admitted in the hospital for her treatment for cancer (Chemotherapy).'

Binnen andere scams worden nog andere technieken aangetroffen waarmee de fraudeur een vertrouwensband probeert op te bouwen met het slachtoffer. Als het slachtoffer twijfelt, of betalingen niet meer dreigt te kunnen doen, biedt de fraudeur soms aan om uit eigen zak te helpen met de betalingen. De daders zijn zo begaan met het 'welslagen' van de transactie dat zij zelf ook een deel van hun eigen vermogen investeren om het slachtoffer te 'helpen'. Op die manier worden een afhankelijkheidsrelatie en een wij-gevoel gecreëerd. In de ogen van het slachtoffer heeft nu ook de dader er baat bij dat de transactie lukt en dit geeft hem vertrouwen in de goede afloop.

Een derde techniek om het vertrouwen te wekken dat de gevraagde onkostenbetalingen heel normaal zijn, is het inbrengen van een derde partij in de oplichting. Deze wordt geïntroduceerd als een 'advocaat', 'financieel adviseur'

of ‘notaris’, en aan het slachtoffer ‘toegewezen’ om de transactie goed te laten verlopen. De derde partij moet het slachtoffer overtuigen dat de gevraagde betalingen en de transactie bonafide zijn. Deze zaakwaarnemer is een hand-langer of soms is het de dader zelf.

‘I already contacted a lawyer on your behalf but the lowest he accepted was 920 euros. This is the only problem stopping you from transferring your prize to any account of your choice at the moment. Every other issue concerning your account has been taken care of. Congratulations.’

‘You may be required to come to Amsterdam (...) our Attorney will act on your behalf. The cost of Notarising/processing your lottery win documents amounts to €450,-, this amount cannot be deducted from your lottery win money (...).’

3.5.1 Face to face-ontmoeting

In het ultieme geval komt het tot een persoonlijke ontmoeting. Uit opsporingsonderzoek blijkt dat begin jaren 2000 steeds vaker ontmoetingen plaatsvonden om de geloofwaardigheid van de frauduleuze aanbiedingen te vergroten (Van der Werf, 2003). Een variant op de 419-fraude die tijdens een *face-to-face*-ontmoeting veelal plaatsvindt, is de *wash wash-truc* (ook wel *black money scheme* genoemd; zie ook bijlage 3). De fraudeur heeft een grote som geld in cash dat beschikbaar is voor het slachtoffer. Maar, het geld is gemerkt en daardoor onbruikbaar. Het geld kan schoongemaakt worden met een speciaal chemisch reinigingsmiddel en dit wordt tijdens de ontmoeting gedemonstreerd. Het slachtoffer wordt gevraagd het dure chemische reinigingsmiddel te betalen, als voorschot op al het ‘schone’ geld dat hem daarna toekomt (Buchanan & Grant, 2001; Bijl en Van den Berg, 2008).

De ontmoetingen met slachtoffers die hebben plaatsgevonden in Afrika brachten grote risico’s met zich mee. In 1996 hielp de Amerikaanse ambassade tien Amerikanen bevrijden die naar Lagos kwamen voor hun beloofde fortuin. Halverwege de jaren negentig werden in drie jaar tijd vijftien buitenlandse zakenmensen (waaronder één Amerikaan) in Nigeria vermoord binnen de context van een 419-fraudescam (U.S. Department of State, 1997).

In Nederland vonden de ontmoetingen eerst veelal plaats in kantoren rond Schiphol. Gedurende de Nederlandse opsporingsonderzoeken, zagen onze res-

pondenten van de Bovenregionale Recherche Noordwest & Midden Nederland en Rotterdam-Rijnmond een verplaatsing naar kantoorruimtes elders in de Randstad en naar hotels. Twee respondenten zeggen hierover:

‘Het gaat om flexibele organisaties die hun werkwijzen steeds aanpassen. Zo zie je dat men eerst allemaal dezelfde kantoorruimte huurde. Daarna huurde men ruimtes via Regis. Daarna begon men in hotels af te spreken.’

‘Daders laten slachtoffers altijd naar plekken komen waar ze de weg niet weten. Ze gebruiken voor hetzelfde slachtoffer ook nooit twee keer dezelfde plek. Door locaties steeds te wisselen proberen ze slachtoffers onzeker te maken. Nu zien we ook dat ze afspreken in andere gebieden in Nederland.’

In hoeverre op dit moment nog steeds veelvuldig *face to face*-ontmoetingen plaatsvinden, is niet helemaal duidelijk, maar de opsporingsinstanties vermoeden (o.a. via tapgesprekken) dat er een afname is van ontmoetingen in Nederland. Het zou een te groot risico zijn om de slachtoffers nog in levende lijve te ontmoeten. Fraudeurs kunnen herkend worden en de kans op arrestatie is groter. Als gevolg hiervan zou er een verschuiving optreden naar kleinere scams met kleinere opbrengsten. Andere respondenten constateren ook een afname, maar zien geen verband met opsporingsactiviteiten. De afname zou eerder te maken hebben met de veranderde vormen van de 419-brieven. Omdat de traditionele vorm niet veel meer voorkomt in Nederland, zouden ook de *face to face*-contacten afgenomen zijn. Andere bronnen denken dat het ook goed mogelijk is dat de ontmoetingen verplaatst zijn naar andere plaatsen in Nederland. Mogelijk is men voor ontmoetingen ook uitgeweken naar België.

3.5.2 Geweld

Omdat de daders van 419-fraude weten dat zij hun activiteiten het succesvolst kunnen uitvoeren als ze onopvallend blijven, lijken ze tot op heden (in Nederland) het gebruik van geweld zo veel mogelijk te vermijden. In Nigeria is dit anders: vanaf de jaren negentig zijn uiteenlopende gevallen gemeld van ontvoering, die meestal eindigen met betaling van losgeld, maar in de extreemste gevallen resulteren in de dood van het slachtoffer (Van der Aa, 2005).

Slachtoffers konden worden blootgesteld aan fysiek geweld of afpersing,

wanneer zij overgehaald werden om naar Nigeria te komen om daar een ‘Nigeriaanse overheidsfunctionaris’ te ontmoeten en de transactie te voltooien. Of wanneer slachtoffers uit eigen beweging naar Nigeria afreisden om hun dader te confronteren en hun geld terug te eisen. Tussen 1992 en 1999 zijn er zeventien mensen, die hun geld probeerden terug te krijgen, in Nigeria gedood. Slachtoffers die werden overgehaald naar Nigeria te komen om de transactie te voltooien, kregen soms via de dader(s) een vervalst visum, waardoor ze illegaal in Nigeria verbleven en ze gemakkelijker afgeperst konden worden. Vaak werden slachtoffers in Nigeria gegijzeld totdat er losgeld werd betaald. De United States State Department heeft tot 1999 meer dan honderd zaken geregistreerd waarin Amerikanen in Nigeria bevrijd zijn (Smith, Holmes & Kaufman, 1999).

Zoals gezegd, is de werkwijze van Nigeriaanse 419-plegers in Nederland overwegend geweldloos geweest. Er wordt geen geweld gebruikt tegen slachtoffers (wel kunnen slachtoffers bedreigd worden; zie ook hoofdstuk 3). Voor zover er in Nederland fysiek geweld wordt gebruikt, is dit volgens onze respondenten voornamelijk tegen 419-oplichters; zij zijn dan het slachtoffer van geweld.

‘Geweld wordt vooral gebruikt door Antillianen en Surinamers, en Nigerianen worden hiervan het slachtoffer. Het wordt dus niet als middel ingezet bij 419.’

Volgens een van de Nigeriaanse respondenten speelt geweld bij Nigerianen in het criminele circuit in verschillende mate een rol. Bij 419-fraude is geweld minder overheersend. ‘419 is just a game.’ De zwaardere geweldszaken spelen meestal in het drugscircuit. Bij 419-fraude worden de opbrengsten gedeeld volgens afspraak, alleen als iemand geld voor zichzelf wil houden, ontstaat een probleem. Meestal blijft het dan nog bij bedreiging en intimidatie, via het sociale netwerk, aldus de respondent. In uitzonderingsgevallen wordt iemand ‘goed te pakken genomen’ (zware mishandeling) om hem ‘een lesje te leren’.

Er zijn enkele gevallen bekend waarbij er sprake was van gijzeling van verdachten van 419-fraude door benadeelden. Daarnaast konden in vijf gevallen benadeelden ervan worden weerhouden om naar Nederland te komen en het recht in eigen hand te nemen (Schep, 2003).³⁰

Verder komen er geluiden bij de politie binnen over geweld tegen Nigerianen. Mogelijk hebben bijvoorbeeld Antilliaanse bendes het wel eens op

419-oplichters gemunt, omdat bekend is dat zij soms over grote sommen geld beschikken:³¹

‘In Blueview stond een overval met een vuurwapen op een Nigeriaanse 419-verdachte. Er is ook een keer een overval geweest op een woning van een Nigeriaanse 419-fraudeur door andere Nigerianen. Het slachtoffer van de overval zou 419-opbrengsten niet gedeeld hebben. Tot slot weten we dat ondergrondse bankiers in Zuidoost bang zijn voor overvallen.’

Geweld binnen de kringen van de 419-fraudeurs lijkt in Nederland recentelijk een groeiend fenomeen. Dat er meer geweld wordt geconstateerd tegen plegers van 419-fraude, kan ook komen doordat opsporingsinspanningen zich de laatste jaren sterker richten op het delict. Omdat er de laatste jaren een database met zaakinformatie is bijgehouden, kunnen dergelijke geweldszaken nu ook gemakkelijker gelinkt worden aan 419-fraude. Het geweld is met andere woorden beter zichtbaar geworden nu er meer aandacht is voor de 419-fraude.

3.5.3 Intimidatie en bedreiging

Geweld is – zoals gezegd – in Nederland vooralsnog geen belangrijk kenmerk van de *modus operandi*. Hoewel uit de interviews blijkt dat door 419-oplichters in Nederland zelden tot nooit geweld wordt gebruikt, kunnen de West-Afrikaanse daders wel als meedogenloos worden aangemerkt. Ze tonen geen compassie met de slachtoffers en gaan zonder scrupules te werk.

Daarnaast is er in het contact met de slachtoffers wel sprake van intimidatie, soms vergaand, zelfs tot directe vormen van bedreiging. Als een slachtoffer begint terug te krabbelen, kan de toon van de dader omslaan van vriendelijk naar dwingend tot bedreigend. Wanneer het slachtoffer achterdochtig wordt, als zijn financiële bronnen uitgeput dreigen te raken of wanneer hij om een andere reden uit de scam lijkt te willen stappen, kan de intimidatie toenemen.

---

30 Een respondent meldt daarnaast dat in Tsjechië in 2003 een Nigeriaanse diplomaat is doodgeschoten door een slachtoffer van 419-fraude.

31 Een respondent uit de Nigeriaanse gemeenschap weet dat Nigerianen het slachtoffer worden van roofovervallen door Antillianen. Ondergrondse bankiers en andere Nigerianen zijn geliefde targets, omdat zij veel geld hebben, vaak een illegale status hebben en om die reden niet naar de politie gaan. De respondent kent een ondergrondse bankier die drie keer is beroofd en daarna zijn werkzaamheden heeft verplaatst.

Een belangrijke techniek is het aanspreken op de emotie. In het geval dat de oplichter ‘zelf aanbiedt mee te betalen aan de onkosten’, wordt dit later soms op een dreigende manier tegen het slachtoffer gebruikt. De dader gebruikt de afhankelijkheidsrelatie die hij heeft gecreëerd om het slachtoffer verder onder druk te zetten. De dader onderstreept de verantwoordelijkheid die het slachtoffer nu ook heeft gekregen voor de financiële situatie van de dader. Het is niet ongebruikelijk dat een dader te kennen geeft, dat hij zijn huis heeft verkocht of de gezondheid van een familielid op het spel heeft gezet voor de investering.

‘I have not heard from you this made me very nervous, as I told you I have sold my house so that this winning should not pass by. Please get back to me immediately so that you do not make me and my family homeless.’
(Passage uit een 419-e-mail uit de studie van Corpeleijn, 2008)

Als het slachtoffer weer begint te twijfelen, kan dit ook omslaan in geveinsde boosheid, belediging, misprijzen en soms zelfs agressie. Het slachtoffer wordt emotioneel geïntimideerd (Corpeleijn, 2008). Dit wordt bevestigd door de DNRI, die aangeeft dat er in sommige gevallen sprake is van intimidatie en bedreiging (DNRI, 2005).

3.5.4 Voodoo

Een andere methode die in Nigeria bij 419-fraude wordt ingezet als intimidatiemiddel is voodoo. Een van onze respondenten legt uit:

‘Voodoo kun je alleen tegen iemand gebruiken als die er ook in gelooft. Hoewel voodoo officieel niet in het christelijk en islamitisch geloof in Nigeria voorkomt, zijn er wel kenmerken uit overgenomen in de koloniale tijd. Er bestaat nog steeds een hang naar het traditionele. In Nigeria kan voodoo als een onderdeel van een scam voorkomen. Daarnaast is het mogelijk een “pact te sluiten met de duivel”. Door iets te offeren (een deel van je leven, een kind, familielid of iets anders), is het mogelijk in ruil daarvoor economische voorspoed te krijgen. Van mensen die snel rijk worden (bijvoorbeeld door 419-fraude), wordt ook gezegd dat zij een pact hebben gesloten met de duivel. Dit speelt ook in Amsterdam Zuidoost.’

Ook bij andere vormen van criminaliteit gepleegd door West-Afrikanen wordt voodoo ingezet. Met name bij vrouwenhandel is dit een bekend pressiemiddel. Om slachtoffers onder de duim te houden, maken mensenhandelaren vaak gebruik van voodoorituelen en torenhoge (fictieve) schulden (Gemeente Amsterdam, 2007). Zo hadden de daders in een tijdens een interview besproken opsporingsonderzoek, Amazone, grote macht over de meisjes in de vorm van een voodooclaim. Het Amazoneteam heeft tijdens invallen meerdere ‘voodoopakketjes’ aangetroffen. Dit zijn enveloppen met menstruatiebloed, schaamhaar en nagels van de meisjes. Met deze pakketjes hadden de Nigeriaanse daders ‘macht’ over de meiden. De prostituees waren erg bang voor het gebruik van deze pakketjes en wisten niet wie ze had. Dit werd hen als dreiging boven het hoofd gehouden.

3.6 Resumé

De Nigeriaanse 419-fraude blijkt veel verschillende vormen van voorschot-fraude te omvatten, die in de loop van de tijd steeds van gedaante veranderen. Het begrip ‘419-fraude’ is nooit helder gedefinieerd. Het is niet zuiver om diverse vormen van oplichting te scharen onder de noemer ‘419-fraude’ simpelweg omdat zij worden gepleegd door Nigeriaanse daders.

Bij de modus operandi van de 419-plegers is de onzichtbaarheid van de werkwijze de grote succesfactor. Er wordt gebruikgemaakt van allerlei hulpmiddelen en technieken die de onzichtbaarheid en daarmee de ongrijpbaarheid van de plegers vergroten. Op grote schaal worden prepaidtelefoons, satelliettelefoons, VoIP-technieken, internet en valse documenten (zoals identiteitsbewijzen, waardepapieren en contracten) gebruikt. 419-fraude gaat hand in hand met identiteitsfraude. Het vermogen om vrijwel onzichtbaar te werken, is een van de grote krachten van het netwerk waar de plegers op terugvallen. Op de werking van dit netwerk gaan we in de komende hoofdstukken dieper in.

Geldstromen

Het inzichtelijk maken van financiële stromen is belangrijk om een beter zicht te krijgen op de structuur en werkwijze van de West-Afrikaanse criminele netwerken. Daarbij is onderscheid te maken tussen inkomende en uitgaande geldstromen (vanuit het oogpunt van de dadergroep). In dit hoofdstuk kijken we eerst naar de geldstromen die Nederland binnenkomen in relatie tot 419-fraude. Vervolgens gaan we na wat er met deze opbrengsten gebeurt en in §4.3 bespreken we op welke manier het 419-fraudegeld verplaatst wordt. In veel gevallen wordt het geld witgewassen, zoals uit de rest van dit hoofdstuk zal blijken.

4.1 Binnenkomende geldstromen

Het centrale element in de 419-fraude is het betalen van een voorschot in de vorm van onkosten. Uit de gesprekken met verschillende respondenten blijkt dat deze voorschotten tegenwoordig over het algemeen via *money transfers* (zie hierna) worden overgemaakt. Voor zover de Financial Intelligence Unit Nederland (FIU-NL) en money-transferinstellingen er zicht op hebben, lijkt het er inderdaad op dat verdachte money transfers aan Nigeriaanse 419-verdachten veelal van slachtoffers afkomstig zijn. In verschillende gevallen worden ook bankoverschrijvingen gebruikt en niet uit te sluiten valt dat ook andere online betaalmechanismen zoals PayPal worden gebruikt (Anderson, 2007).

Uit opsporingsonderzoek blijkt dat sommige slachtoffers voor een paar duizend euro worden opgelicht terwijl anderen voor honderdduizenden euro's of nog meer het schip in gaan (zie ook §6.3). Indien slachtoffers geen geld meer hebben om de kosten te betalen, worden ze aangespoord om geld te lenen van familie, vrienden, kennissen en kredietinstellingen (Ploeger, 2008).

4.1.1 Bankrekeningen

Overboekingen vanuit verschillende landen naar 419-fraudeverdachte rekeningen in Nederland zijn volgens de respondenten van projectteam Apollo (zie §7.1.3) bijna uitsluitend overboekingen door slachtoffers. Eind jaren negentig en begin 2000 werden via bankrekeningen jaarlijks vele miljoenen euro's ontvangen van slachtoffers van 419-fraude. De gelden werden daarna direct naar het buitenland geboekt of contant opgenomen (Schep, 2003). Beginjaren 2000 richtte opsporingsproject Hyena zich op het monitoren en blokkeren van de bankrekeningen, waarop door slachtoffers (de benadeelden) van 419-fraude geld gestort werd. De rekeninghouders bleken vaak 'katvangers' te zijn (Ploeger, 2008). De projectleider van Apollo, Harry Jongkind, zegt hierover (in Bijl & Van den Berg, 2008: 7):

'Het was succesvol, maar we bereikten er vooral bankrekeningen van katvangers mee. We konden geldstromen tegenhouden, maar geen verdachten aanhouden.'

Wel zag men gaandeweg een verschuiving van het gebruiken van bankrekeningen naar het gebruiken van money transfers om de gelden te ontvangen. In Nederland zijn ook enkele gevallen gesignaleerd waarbij slachtoffers geld overmaakten naar banken in Zuidoost-Azië (zie verder §4.3).

4.1.2 Money transfers

De West-Afrikaanse criminelen lijken op grote schaal gebruik te maken van money transfers voor het ontvangen van geld van slachtoffers. Dit zijn snelle, contante betalingen bij een kantoor die, onder meer via een bancaire transfer, naar een begunstigde in een ander land gestuurd worden. De ontvanger kan het geld, na legitimatie, bij een money-transferkantoor ter plaatse contant in ontvangst nemen. In Nederland zijn Western Union en Moneygram de bekendste money-transferkantoren (Schep, 2006).

In 2005 verrichtten strategisch analisten van de FIU-NL in opdracht van de DNRI geldstroomanalyses naar transacties tussen Nederland en een aantal landen in West-Afrika. Het verkeer van ongebruikelijke transacties tussen Nederland en zestien West-Afrikaanse landen werd in kaart gebracht. Dit wees op buitenproportionele betrokkenheid van personen met de Nigeriaanse na-

tionaliteit. Bovendien bleek 94% van de transacties met betrokkenheid van Nigeriaanse subjecten uit money transfers te bestaan. Van deze geldstromen kwam een meerderheid Nederland binnen (62%). De belangrijkste landen van herkomst waren de Verenigde Staten en Italië. De binnenkomende geldstroom bedroeg bijna 30 miljoen euro (FIU, 2005).

Bij de DNRI bleken begunstigden van money transfers uit 419-fraude vaak vele tientallen zo niet honderden transfers te hebben ontvangen uit wel vijftig verschillende landen. Dit levert een typisch patroon voor witwassen van 419-geld op. Omdat de gegevens van de opdrachtgevers niet worden gemeld, was het voor de DNRI veelal niet mogelijk om die te achterhalen.

Ook de begunstigden van de transfers opereren onder valse namen. Ongeacht of de dader het geld zelf op komt halen of dit door een katvanger laat doen, in beide gevallen worden money transfers afkomstig van slachtoffers vrijwel altijd meteen opgenomen. Er is in de verschillende opsporingsonderzoeken slechts in uitzonderingsgevallen gebleken dat 419-fraudegeld door een rekeninghouder doorgestuurd is naar een andere rekening (DNRI, 2005).³²

Ploeger (2008) noemt het 'opvallend' dat op zo'n grote schaal money transfers gebruikt 'moeten' worden om geld te ontvangen, omdat zowel Nederland als de versturende landen tegenwoordig veelal beschikken over een goed functionerend regulier bancair systeem en dus feitelijk de money transfer nauwelijks nodig zouden moeten hebben. Dit onderstreept het vermeende misbruik van money transfers voor criminele doeleinden. Gezien de patronen van de money transfers en de informatie afkomstig van benadeelden van 419-fraude, ontstaat de indruk dat de money transfers grootschalig worden misbruikt voor het witwassen van gelden uit 419-fraude, mensenhandel en/of prostitutie, mensensmokkel en drugshandel (Schip, 2004; Ploeger, 2008).

4.1.3 Verschuiving

Sommige respondenten geven ook aan dat er een duidelijke verschuiving waarneembaar is van girale overboekingen naar het gebruik van money-transferinstellingen. Op basis van gesprekken met de FIU-NL en een money-transferinstelling kunnen we dit beeld echter niet volledig bevestigen. Het

---

32 Dit kwam voor tijdens project 'Hoofdprijs'. Het geld werd toen doorgeboekt naar een bankrekening in Libanon.

gebruik van money transfers lag volgens de respondenten al op een hoog niveau vóórdat er rond 2003 versterkte aandacht is uitgegaan naar signalering en melding van verdachte transacties. Ook voor die tijd werd al op grote schaal gebruikgemaakt van money transfers; hoogstens worden verdachte, subjectieve transacties nu beter gemeld.³³ Het is volgens de respondenten ook niet zo dat de controle van de money-transferinstellingen op de financiële transacties minder goed zou zijn dan die van banken.

Een voordeel voor de ontvanger is dat de money transfers minder risico dragen dan banktransacties. Bankrekeningen vereisen meer registraties en zijn in die zin minder flexibel dan money transfers. Ontvangers zijn beter te traceren via bankinstellingen. Overigens wordt dit probleem in beide gevallen deels ‘opgelost’ door de inzet van katvangers. Ook hiervoor geldt dat katvangers een langere ‘gebruiksduur’ hebben wanneer zij worden gebruikt voor money transfers.

Trends bij het gebruik van money transfers zijn het gebruik van ‘algemenere’ namen (bijvoorbeeld Engels of Nederlands) in plaats van Nigeriaanse namen en dat transacties meer plaatsvinden vanuit de rest van Nederland (niet meer overwegend vanuit Amsterdam Zuidoost). Over de uitgaande geldstromen via money transfers volgt meer in §4.3.

Verzoek vanuit Oostenrijk

In december 2002 werd bij de DNRI een verzoek van de Oostenrijkse politie ontvangen. De Oostenrijkers deden onderzoek naar het witwassen van drugsgelden door de Nigeriaanse eigenaar van een callcenter, waarvandaan op grote schaal money transfers waren verstuurd. In het onderzoek in Oostenrijk komen verschillende West-Afrikanen naar voren die via money transfers geld hebben overgemaakt naar achttien personen met een West-Afrikaanse nationaliteit in Nederland. Vanuit MOT-informatie bleek dat deze personen, in de periode van 1998-2003, 317 money transfers vanuit het buitenland hebben ontvangen en 266 money transfers vanuit Nederland naar het buitenland hebben verstuurd.

Bron: Schep (2004)

33 Objectieve meldingen zijn alle transacties van boven de tweeduizend euro. Subjectieve meldingen zijn meldingen die niet aan de objectieve plicht voldoen, maar toch verdacht zijn (bijvoorbeeld meerdere kleinere transacties achter elkaar).

4.1.4 Contante betaling

In sommige gevallen komen de slachtoffers ook naar Nederland voor ‘de grote transactie’, waarbij het tot een *face to face*-ontmoeting komt. Dan moeten er vaak ook nog behoorlijke onkosten betaald worden.

Dit geld kan cash door het slachtoffer meegenomen worden in euro's, dollars, Zwitserse franken of een andere valuta. Contant geld meenemen impliceert dat een slachtoffer al op de hoogte is gesteld van extra onkostenbetalingen die hij moet doen. Vaak is dit bij een ontmoeting aanvankelijk niet duidelijk en duiken er ‘opeens’ nog onvoorziene kosten op die betaald moeten worden om de ‘hoofdprijs’ mee te nemen. In dat geval nemen de slachtoffers het geld ter plaatse op van hun bankrekening.

4.1.5 Ontwikkelingen rond inkomende geldstromen

Zoals gezegd is het aantal overboekingen per bankrekening de laatste jaren afgenomen ten opzichte van de money transfers. Ook het aantal *face to face*-ontmoetingen lijkt afgenomen (zie hoofdstuk 3), waarmee het aantal contante betalingen ook gedaald zou moeten zijn. We hebben overigens geen eenduidige berichten gehoord over een afname van de ontmoetingen. Money transfers vinden meer verspreid over de rest van Nederland plaats. De verwachting is daarnaast dat daders in de toekomst steeds meer gebruik gaan maken van E-currency-systemen, zoals PayPal.³⁴

4.2 Besteding van de opbrengsten

Het is de vraag wat er precies met het opgenomen geld gebeurt. Tijdens huiszoeken worden volgens respondenten van verschillende opsporingsdiensten opvallend genoeg vrijwel nooit grote hoeveelheden geld aangetroffen.

---

³⁴ *E-currency of electronic money (e-money)* wordt ook wel *digitaal geld* genoemd. Het systeem werkt op basis van het debiteren en crediteren van waarde-eenheden, zoals geld, zonder tussenkomst van een formele financiële instelling. De waarde wordt elektronisch overgemaakt, meestal via computernetwerken, internet en digitale waarde-opslagplaatsen. *PayPal* is een voorbeeld van een medium om online elektronisch betalingen te sturen naar een ander, namelijk naar het e-mailadres van de ontvanger (www.paypal.nl).

Afgaande op de interviews kunnen we concluderen dat het geld op verschillende manieren wordt besteed.

4.2.1 Besteding in Nederland en Nigeria

In de eerste plaats wordt het geld gebruikt om in Nederland in het levensonderhoud te voorzien. Nigerianen leven hier weliswaar over het algemeen zeker niet in weelde, maar beschikken wel degelijk over een goede computer en een televisie. Daarnaast wordt geld uitgegeven aan dure kleding en aan vrouwen c.q. vriendinnen. Een van onze Nigeriaanse respondenten verklaart:

‘Advance fee fraud is a “profession”. Scammers do not have other jobs. They pay their bills in Holland, eat, buy cars, expensive clothes, rent apartments, organize parties, date local women etc from their proceeds. They are heavy spenders and utilize most of the proceeds in the countries where they reside. Most victims pay less than \$ 5,000 through Western Union or Moneygram. Such small transfers are easy to spend.’

Daarnaast wordt geld naar Nigeria gestuurd voor het onderhouden van families, maar ook om daar huizen te laten bouwen en anderszins een ‘gouden’ toekomst voor zichzelf in Nigeria te verzekeren. Is het geld eenmaal in West-Afrika, dan kan het daar bijvoorbeeld worden geïnvesteerd in luxegoederen, vastgoed of bedrijvigheid.

In West-Afrika waren de opbrengsten lange tijd relatief veilig voor ontname. Doel was dan ook zo snel mogelijk het geld naar West-Afrika te verplaatsen en als ‘rijk man’ thuis te komen. Aan de extreem luxe huizen (paleizen) in bepaalde delen van Lagos en aan de Ghanese kust kan men zien waar het criminele geld van de grote 419-mannen aan wordt besteed. De laatste jaren wordt in Nigeria meer op ontneming ingezet, zoals blijkt uit een interview met onze respondent bij de EFCC.

‘In rare cases, where huge sums of money are collected, they send the money home to build mansions in their villages. Such houses have no economic value. This practice has reduced greatly since 2003, as EFCC seizes identified properties easily on Court exparte orders.’

De meeste kleinere 419-ers verdienen echter geen extreme sommen geld. Zij kunnen het geld dat ze verdienen dan ook snel opmaken in Nederland en er blijft niet veel over om te investeren.

4.2.2 Criminaliteit

Ook worden de opbrengsten gebruikt om de 419-fraude te financieren en om handlangers in Nederland te betalen: er moeten onkosten worden betaald voor de aankoop van e-mailadressen, het namaken van documenten, overboekingen, de aanschaf van attributen, betaling voor transport, betaling van ingehuurde handlangers, enzovoort. Tevens worden handlangers in het buitenland betaald. Het kan voorkomen dat handlangers in het buitenland hand-en-span-diensten verrichten en daarvoor betaald dienen te worden. De veronderstelling is dat een deel van de overboekingen naar bijvoorbeeld Spanje (waarvan ook bekend is dat er zich een aanzienlijke dadergroep bevindt) voor deze betalingen wordt gebruikt. Ook kan geld terugvloeien naar leden van de criminele groepering in Nigeria, waaraan een deel van de criminele opbrengst toekomt.

Daarnaast worden de opbrengsten ingezet om andere criminele activiteiten te financieren. Schep (2003) meldt dat tijdens verschillende onderzoeken is gebleken dat via 419-fraude verkregen geld wordt geïnvesteerd in de handel in verdovende middelen en dat fraudeurs tevens betrokken zijn bij mensenhandel en voertuigcriminaliteit. Dit is ook door een respondent via de tap vernomen. Op deze zogenaamde cross-overcriminaliteit gaan we in hoofdstuk 5 nader in. Wel kunnen we hier opmerken dat FIU-NL in de patronen van bijvoorbeeld money transfers signalen van verschillende andere vormen van criminaliteit kan herkennen. Ook de politie krijgt signalen binnen dat 419-geld op enige schaal wordt geëinvesteerd in criminele activiteiten. Zo kan een financiële relatie met Zuid-Amerika of de Antillen bijvoorbeeld wijzen op betrokkenheid bij drughandel en een link met Italië of Spanje op mensenhandel.³⁵ We benadrukken dat we het hier alleen hebben over overboekingen door in Nederland verblijvende 419-verdachten en hun handlangers.

---

35 Wel moeten we voorzichtig zijn met conclusies over multicriminele activiteiten. Het lijkt erop dat sommige etnische groepen zich juist meer bezighouden met de drughandel en andere meer met 419-fraude of andere vormen van fraude. Er is dus niet altijd sprake van cross-overcriminaliteit. Ook hierop gaan we in hoofdstuk 5 nog nader in.

4.2.3 Goederen

Tot slot wordt het geld gebruikt voor de aanschaf van allerlei naar Nigeria te verschepen goederen. Op deze manier wordt het 419-fraudegeld dus witwassen. Nigerianen zijn ondernemers. Een groot aantal in Nederland verblijvende Nigerianen beschikt over import- en exportbedrijfjes. Ze sturen alles naar Nigeria: van auto's en autoradio's tot oude televisies en koelkasten, zo blijkt uit verschillende interviews. Auto's nemen in dit verband een bijzondere positie in.

De handel in tweedehands auto's

Afrikanen importeren jaarlijks honderdduizenden tweedehands auto's uit Europa. Nigeria is een van de belangrijkste afnemers (ook van andere tweedehands spullen); het grootste deel wordt verscheept. Tegenwoordig reizen veel Nigerianen zelf naar Europa om tweedehands auto's te kopen (in plaats van ze in te kopen bij Europese of Libische handelaren), waarmee zij zelf de winst pakken. De Nederlandse overheid houdt niet nauwkeurig bij waar tweedehands auto's naartoe geëxporteerd worden. Als men een auto wil uitvoeren, hoeft men alleen een aantal stempels te halen bij de Rijksdienst voor het Wegverkeer (RDW) met de mededeling dat de auto's geëxporteerd worden. Naar het bestemmingsland wordt niet gevraagd.

Bron: Van der Aa (2005): 32-33, 40, 43

Uit verschillende onderzoeken (zie onder andere Ferwerda et al., 2005) blijkt dat gestolen auto's op grote schaal in West-Afrika terecht komen. De diefstal van gestolen auto's van dure merken op bestelling is een wereldwijd probleem en wordt uitgevoerd door zeer professioneel opererende groepen. De politie Rotterdam-Rijnmond vermoedt de betrokkenheid van Nigerianen bij de handel in gestolen auto's. Echter:

'Auto's worden ook vaak gestolen door via woninginbraak de sleutels te stelen. Ik heb echter nog nooit gehoord van een Nigeriaanse inbreker. Mogelijk hebben bijvoorbeeld Oost-Europese bendes een goede afzetmarkt aan Nigerianen.'

Als we het hebben over de investering van opbrengsten in goederen, gaat het enerzijds om legale exportbedrijfjes. De criminele gelden worden dan via deze import-exportbedrijfjes of via particuliere aanschaf en verscheping van goederen witgewassen. Anderzijds wordt het 419-geld vermoedelijk ook geïnvesteerd in gestolen luxegoederen, zoals auto's, bestemd voor de West-Afrikaanse of een andere afzetmarkt. Dit laatste dient echter nog verder onderzocht te worden.

4.3 Verplaatsen van de opbrengsten: uitgaande geldstromen

FIU-NL ziet dat de uitgaande geldstromen een veel kleinere omvang hebben dan de bedragen die 419-verdachten ontvangen. Van de geldstroom die FIU-NL in 2005 in kaart bracht (zie §4.1), ging 38% Nederland uit. Daarbij bleek Nigeria verreweg het belangrijkste bestemmingsland (FIU, 2005).

Om de herkomst van het geld te verdoezelen, wordt er vermoedelijk op grote schaal geld witgewassen. Schep (2003) meldt dan ook dat de WACN volop betrokken zijn bij het witwassen van geld en dat in Nederland elk jaar miljoenen euro's worden witgewassen via bankrekeningen en money transfers. Ook de politie Rotterdam-Rijnmond vond in enkele onderzoeken bijvoorbeeld een relatie met in Ghana aangekocht vastgoed.

Grofweg is er een aantal methoden te onderscheiden waarmee de Nigeriaanse fraudeurs de opbrengsten naar West-Afrika c.q. Nigeria verplaatsen.

4.3.1 Goederen

Een van de manieren werd al besproken: met het geld worden goederen aangekocht, die vervolgens naar West-Afrika worden verscheept. Het voordeel van deze methode is dat het geld niet fysiek hoeft te worden getransporteerd. Waardevolle producten worden direct naar Nigeria getransporteerd en de goederen kunnen daar dan worden verkocht. Schep (2003) geeft aan dat uit omringende landen bevestigende informatie komt dat veel geld wordt witgewassen door de export van goederen en voertuigen naar West-Afrika. De opsporingsdiensten zien ook dat deze vorm van witwassen indirect plaatsvindt, via Azië. Ze zien bijvoorbeeld grote geldstromen vanuit banken in Europa of de Verenigde Staten naar banken in Azië gaan. Daar wordt het geld opgenomen en worden er goederen mee gekocht, die naar Nigeria verscheept worden.

4.3.2 Overboekingen

Eerdere opsporingsonderzoeken in 2000 en 2001 toonden nog aan dat regelmatig gebruik werd gemaakt van het doorboeken naar andere rekeningen, met als uiteindelijk begunstigde een rekeninghouder in Nigeria. Vermoedelijk zijn de criminele netwerken gestopt met het vanuit Nederland giraal overboeken van gelden, vanwege het risico op inbeslagname en de verscherpte controle op geldstromen (na de aanslagen van 11 september 2001) (DNRI, 2005).

4.3.3 Money transfers

De uitgaande money transfers bedroegen in 2005 samen zo'n 14.6 miljoen euro. Volgens onze respondenten schijnen de money transfers relatief weinig te worden ingezet om de opbrengsten van 419-fraude te verplaatsen. Niet alleen beschikt slechts een beperkt aantal Nederlandse money-transferinstellingen over een goed money-transfernetwerk in Nigeria, maar ook blijkt uit de gesprekken dat het vertrouwen in het bancaire systeem zo gering is, dat men simpelweg geen gebruik durft te maken van money-transferinstellingen in Nigeria. Kennelijk maakt men liever gebruik van andere methoden.

Er worden wel andere verdachte en aan 419-fraude gerelateerde uitgaande money transfers gesignaleerd, die echter niets te maken hebben met de in Nederland verblijvende Nigeriaanse 419-dadergroep. Een voorbeeld is het voorschot dat een Nederlands slachtoffer betaalde aan een in Spanje verblijvende dadergroep.

4.3.4 Smokkel van contant geld

Fysiek geldtransport vindt volgens onze respondenten plaats met behulp van professionals (betaalde professionele koeriers) of door vrienden die men vertrouwt. Onze respondenten van de Koninklijke Marechaussee en FIOD-ECD leggen uit hoe de smokkel van contant geld plaatsvindt.

Met grote regelmaat worden door de douane en de Koninklijke Marechaussee hoeveelheden contant geld aangetroffen bij reizigers of in goederentransporten. Contant geld wordt bij reizigers aangetroffen op het lichaam geplakt (*bodypackers*), in het lichaam of in lichaamsholtes in bolletjes, of verstopt in de bagage. Bij goederentransport zit het geld in autobanden, koelkasten of

in blikken voedsel. Veelal worden dan euro's aangetroffen. Dat is niet vreemd, omdat er in Nigeria een grote vraag naar euro's bestaat. Kennelijk zijn er onvoldoende mogelijkheden om via het reguliere banksysteem geld over te maken. Opvallend is dat op Schiphol, na Nederlanders, verreweg het grootste aantal aangehouden geldsmokkelaars van Nigeriaanse afkomst is. Een respondent:

‘Het gaat om vijftien tot twintig Nigerianen per jaar en ongeveer vijf Ghanaïzen. Allemaal hebben zij de eindbestemming Lagos of Accra. De manier waarop geld gesmokkeld wordt, kan van alles zijn. Op het lichaam geplakt, geslikt in bolletjes, in alle lichaamsholtes, in de (hand)bagage, in goederen. Vorig jaar is een vrouw aangehouden die 40 à 42 bolletjes met zesduizend euro per bol had geslikt. Ze droeg enkele tonnen aan euro bij zich.’

Overigens valt niet aan te tonen dat dit geld steeds van 419-fraude afkomstig is. Nigerianen kunnen zich met allerlei vormen van criminaliteit bezighouden. Het kan zelfs voorkomen dat Nigerianen naar Nederland komen om auto's of vrachtwagens aan te kopen (een veelgehoord excuus), of om hier geld wit te wassen dat uit Nigeria afkomstig is. Daarnaast kunnen we veronderstellen dat als het gaat om geldsmokkel er mogelijk in veel gevallen een link te leggen is met ondergronds bankieren. Dit wordt hierna toegelicht.

4.3.5 Ondergronds bankieren

Over de vraag in hoeverre ondergronds bankieren wordt gebruikt als middel om geld te verplaatsen (met name naar Nigeria), zijn de meningen van onze respondenten verdeeld. Op basis van alle verschillende bronnen lijkt ondergronds bankieren in ieder geval terrein te winnen.

Met ondergronds bankieren, ook wel *hawala* genoemd, worden overboekingen van contant geld gedaan naar het buitenland, buiten het zicht van de overheid om (Slot, 2006). Een van onze respondenten legt ons het systeem uit zoals dat geldt bij de ondergrondse bankiers in de Beningemeenschap in Amsterdam Zuidoost. De bankier in Zuidoost neemt het contante geld aan dat verstuurd moet worden naar Nigeria. Vervolgens belt of e-mailt hij de ondergrondse bankier in Nigeria, dat het afgesproken bedrag daar opgehaald kan worden door de ontvanger. Om de balansverschillen te compenseren, gaat er vermoedelijk een geld- en/of goederenstroom naar Nigeria. Dit is voorlopig echter nog onduidelijk.

Het beschreven een-op-een ondergronds bankiersysteem is volgens een respondente redelijk eenvoudig vergeleken met de soms complexe netwerken van bankiers, die kenmerkend zijn voor andere etnische groeperingen die van hawala gebruikmaken. Het is een systeem dat volledig werkt op basis van vertrouwen en dat het voordeel heeft dat identificatie niet nodig is. Het is een manier van bankieren die vooralsnog meer met Hindoestanen en Surinamers wordt geassocieerd dan met Nigerianen. Desondanks komen er steeds meer signalen binnen dat Nigerianen voor het verplaatsen van geld naar Nigeria op grote schaal gebruikmaken van ondergrondse bankiers in Amsterdam Zuidoost.

Onze eerdere respondente vervolgt haar verhaal over ondergronds bankieren in de Beningemeenschap in Amsterdam Zuidoost. In het dagelijks leven van de Nigeriaan draait alles om vertrouwen en sociale contacten (net als bij 419-fraude). Daarom zouden de Nigerianen volgens haar eerder geneigd zijn een ondergrondse bankier te gebruiken om geld over te maken naar familie in Nigeria dan een money-transferkantoor. De mensen bij Western Union kent men niet en de kans dat iemand een code afluistert en er met je geld vandoor gaat (dat de fraudeur zelf wordt gescamd) is altijd aanwezig. Om die reden kiest men liever voor ondergronds bankieren of contant geld smokkelen (fysiek transport). Het gebruik van het informele kanaal is ongeveer even groot als van het formele kanaal.

De laatste tijd wordt ondergronds bankieren ook populairder door de toenomen aandacht en controle bij Western Union en andere geldinstellingen. Ook vanuit Nigeria ziet men een ondergronds banksysteem ontstaan, waarmee, met name vanuit Spanje, Nederland, België en het Verenigd Koninkrijk, fraudegeld naar Nigeria wordt verplaatst (Ribadu, 2007b). Dat de westerse banken het erg slecht doen in Nigeria werkt alleen maar versterkend op deze ontwikkeling. Er is recentelijk een aantal faillissementen geweest en door de corruptie is de financiële markt in Nigeria voor westerse banken weinig interessant. Alleen de money-transferinstellingen (die in Nigeria zeer succesvol zijn, maar hier worden gewantrouwd) en de relatief jonge Eurobanken blijven overeind. Door deze factoren is er vermoedelijk sprake van een zeer groot informeel banksysteem.

In verschillende Nederlandse opsporingsonderzoeken vangt men geluiden op over ondergrondse bankiers, maar slechts in één geval is tegen een bankier een, achteraf teleurstellend, onderzoek ingesteld door de politie en de FIOD-ECD (Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst – Economische Controle-dienst):

‘In deze zaak ging het om een Nigeriaanse ondergrondse bankier uit Zuidoost. Achter in zijn winkel had hij een telmachine staan en een computer. Iedereen kende hem en wist hem te vinden, hij had een vertrouwensfunctie en een grote klantenkring. De man hield echter geen administratie bij, dus er was niets te achterhalen. Onduidelijk was dus wat de herkomst en de bestemming van het geld waren.’

Het is overigens de vraag in hoeverre de ondergrondse bankiers *partners in crime* zijn. De bankiers spelen mogelijk geen actieve rol in de 419-fraude, aldus een van onze respondenten. De enige manier waarop ze ‘meewerken’, is indirect, namelijk door niet te vragen naar de herkomst van het geld. De ondergrondse bankiers ontvangen normaliter zo’n 10% van het te verzenden bedrag, dus dit geeft hen ook genoeg reden ‘geen vragen te stellen’. Ondergrondse bankiers overtreden overigens wel de Wet inzake de geldtransactiekantoren (Wgt) die sinds juli 2002 van kracht is (Ministerie van Financiën, 2005). Zonder een vergunning krachtens deze wet mogen in Nederland geen geldtransacties worden verricht.

Dat opsporingsdiensten maar mondjesmaat zicht krijgen op het ondergronds bankieren, is een gemis. Meerdere respondenten verwachten dat het gebruik van ondergronds bankieren in de toekomst terrein zal winnen.³⁶

4.4 Het volgen van de geldstromen

Voor veel opsporingsorganisaties is het zicht op de inkomende en uitgaande geldstromen beperkt. Financiële opsporingsorganisaties, zoals de FIOD-ECD, krijgen over het algemeen niet de tijd om financiële stromen in kaart te brengen. Omdat de politie snel wil ingrijpen (zie hoofdstuk 7), blijft de mogelijkheid tot financieel rechercheren beperkt. Herkomst en/of bestemming van het geld kunnen niet altijd in kaart gebracht worden, waardoor het soms ook niet mogelijk is te bewijzen dat de herkomst van het geld crimineel is. Een van onze respondenten verklaart dat een dader, die een halfjaar gevangenisstraf had gekregen, hierdoor het ontvreemde geld na een paar jaar gewoon weer terugkreeg.

Er wordt nog relatief weinig ingezet op het rechercheren op geldstromen,

---

36 Mogelijk biedt het lopende onderzoek van José Aarts, naar het gebruik van het ondergronds banksysteem door Nigerianen uit de Beningemeenschap, meer inzichten. Dit onderzoek wordt uitgevoerd aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam.

terwijl hier vermoedelijk een hoop winst te behalen is. Het volgen van de geldstromen is een tijdrovende en relatief complexe aangelegenheid. Echter, vanuit de verschillende bronnen ontstaat het beeld dat momenteel vooral de money transfers op grote schaal worden gebruikt om opbrengsten te ontvangen, wit te wassen en weer te verplaatsen. Op basis van money transfers zijn volgens onze respondenten aan verschillende 419-verdachten zowel inkomende als uitgaande geldstromen te koppelen. Dit geldt overigens niet alleen voor 419-fraude; ook bij andere criminaliteitsvormen blijkt de money transfer een geliefd middel om inkomende en uitgaande geldstromen te sturen (Schip, 2006). Mogelijk zijn via de money transfers dan ook verbanden te leggen tussen de verschillende vormen van criminaliteit gepleegd door de West-Afrikaanse groeperingen in Nederland. We komen hier in hoofdstuk 5, in de paragraaf over cross-overcriminaliteit, nog op terug.

4.5 Resumé

De geldstromen van de opbrengsten van de 419-fraude zijn in de opsporing tot dusverre belangrijke aanknopingspunten gebleken. Voor een criminele groepering die zo onzichtbaar opereert, is het geld dat binnenkomt van de slachtoffers een van de weinige tastbare aangrijpingspunten. Uit de geldstromen blijkt dat de criminele netwerken zich snel ontwikkelen en aanpassen aan bedreigingen van buitenaf, zoals gerichte opsporingsinspanningen. Bovendien laten de geldstromen ons zien hoe wijdvertakt de criminele netwerken zijn. De opbrengsten worden soms witgewassen via complexe constructies, waarbij zelfs bedrijven in Azië een schakel kunnen vormen. De opbrengsten worden via money transfers, contant, of in de vorm van goederen verplaatst en ook ondergronds bankieren lijkt aan terrein te winnen. Dit laatste past helemaal bij de werkwijze van de fraudeurs, omdat ondergronds bankieren de onzichtbaarheid van de activiteiten vergroot.

Toch zijn de binnenkomende en uitgaande geldstromen zeer complex en moeilijk in kaart te brengen. Het is zeer lastig gebleken de bestemming van de gelden te achterhalen, vooral van de gelden die via informele stromen naar het buitenland verdwijnen. Hoe dan ook lijkt het volgen van de geldstromen die met de criminaliteit gemoeid gaan zeer belangrijk om de criminele activiteiten en de criminele netwerken die erachter zitten inzichtelijker te maken.

Daders en organisatiestructuur

In dit hoofdstuk gaan we na vanuit welke landen de West-Afrikaanse c.q. Nigeriaanse daders met name 419-fraude plegen. We proberen na te gaan in hoeverre het geoorloofd is dat we steeds spreken over Nigerianen als dé daders van 419-fraude. Daarna bespreken we enkele kenmerken van daders verblijvend en opererend vanuit Nigeria, en daders die opereren vanuit Nederland. Bij de daders die vanuit Nederland actief zijn, wordt nagegaan of zij in Nigeria al actief waren als 419-fraudeur en hun activiteiten vervolgens naar Nederland verplaatst hebben, of dat zij pas in Nederland in aanraking zijn gekomen met 419-fraude.

Vervolgens besteden we ruim aandacht aan wat er bekend is over de structuur van de netwerken, zowel internationaal als in Nederland. We gaan na of de criminele organisatiestructuur in de loop van de jaren is veranderd, welke plaats verschillende faciliteerders innemen en wie deze faciliteerders zijn.

Tot slot bespreken we in hoeverre er sprake is van georganiseerde criminaliteit en cross-overcriminaliteit, ofwel in hoeverre de daders van 419-fraude zich ook bezighouden met andere criminele activiteiten.

5.1 Daderlanden

Sinds president Obasanjo in 1999 de bestrijding van corruptie als prioriteit van zijn regering bestempelde, wordt 419-fraude in Nigeria hard aangepakt en zijn veel daders uitgeweken naar andere West-Afrikaanse landen, zoals Ghana en Ivoorkust (Oriola, 2005). Sinds eind 2003, begin 2004 is er bovendien een verontrustende opkomst geweest van 419-gerelateerde activiteit door Nigerianen in de West-Afrikaanse landen Benin, Togo, Mali en Burkina Faso, maar ook in Zuid-Afrika, Spanje, Nederland, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Canada (Ribadu, 2007b). De daders opereren wereldwijd. Een van onze internationale respondenten zegt hierover:

‘Nigerians are great travellers and our population in diaspora has been estimated thus: Sudan – over 5 million. Saudi Arabia – 4 million. US – 3 million. UK – 2 million etc (the figures are not officially confirmed). Nigerian fraudsters however prefer to operate from Ghana, Holland, Spain, Canada, United Arabic Emirates, South Africa and UK.’

In Europa werken de Nigeriaanse fraudegroeperingen met name vanuit Nederland, Spanje en Engeland, maar ook vanuit Duitsland, Italië en België wordt 419-fraude gepleegd. Hoewel veel slachtoffers van 419-fraude uit de Verenigde Staten, Canada en Australië komen, wordt vanuit deze landen ook 419-fraude gepleegd.³⁷ Daarnaast wordt de fraude vanuit Zuidoost-Azië gepleegd.

5.1.1 Een exclusief Nigeriaanse aangelegenheid?

Hoewel de 419-fraude niet alleen vanuit Nigeria gepleegd wordt, is er in de literatuur overeenstemming dat de 419-fraude gepleegd door ‘West-Afrikaanse criminele netwerken’, hoofdzakelijk een Nigeriaanse aangelegenheid is. Het concept van de voorschotfraude is niet uniek Nigeriaans, maar de 419-fraude volgens de vormen die we besproken hebben in hoofdstuk 3 is van oorsprong een Nigeriaans fenomeen. Een respondent uit de Nigeriaanse gemeenschap in Amsterdam Zuidoost onderstreept dit:

‘419 has its headquarters in Nigeria, originates in Nigeria. It is born in Nigeria, nurtured in Nigeria. It is an exclusively Nigerian phenomenon. If they ask me, 419 is a West African phenomenon I say no. You can’t be more wrong than that. It is exclusively Nigerian.’

5.1.2 Andere nationaliteiten

Het beeld dat alleen Nigerianen 419-fraude plegen, moet genuanceerd worden. In de eerste plaats zijn de landsgrenzen van Nigeria vrij arbitrair getrokken, dwars door de oorspronkelijke stamgebieden. De verbintenissen via

---

37 Zo onderschepte de Australische douane in juli 1998 een postpakket met daarin 302 *advance fee*-brieven, die in Australië gepost moesten worden naar bestemmingen in Nieuw-Zeeland, de Pacifische eilanden en Zuidoost-Azië (Smith, Holmes & Kaufman, 1999).

stammenafkomst zijn sterker dan die van de nationaliteit en daarmee beperken de activiteiten en contacten van bepaalde groeperingen zich ook niet tot de landsgrenzen.

Ten tweede wordt ook in andere landen al langer eenzelfde soort fraude gesignaleerd. In Kameroen bijvoorbeeld kent men sinds de jaren negentig een vergelijkbare soort voorschotfraude, die daar *faymania* genoemd wordt. De fraudeur, de 'Fayman', maakt misbruik van de goedgelovigheid van het slachtoffer om hem/haar zo grote sommen geld afhandig te maken. Faymania is een vertrouwensscam: vertrouwen wordt door de fraudeur misbruikt om zichzelf te verrijken ten koste van het slachtoffer (Oumarou, 2007).

In de derde plaats laten personen van andere nationaliteiten zich in met de activiteiten van de Nigeriaanse 419-fraudeurs.

'There are several cases of Dutch, British, American, Ghanian, Canadian, Malian, Spanish, Lebanese, Indian citizens who are actively engaged in 419 activities. Guess what? Police in these countries all blame Nigerians!'

In Canada en in de Verenigde Staten maken vooral autochtone criminele groeperingen zich massaal schuldig aan voorschotfraude. Er wordt in Canada veel gesproken over georganiseerde criminaliteit, gepleegd door traditionele groeperingen zoals de Ierse en Italiaanse maffia en Hells Angels, maar tegenwoordig zien ze ook de opkomst van straatbendes die een rol spelen in de fraudedelicten. Georganiseerde criminele groepen die zich voorheen voornamelijk bezighielden met de drughandel, zien in de voorschotfraude een lucratief alternatief tegen een laag risico, aldus onze respondent van de Royal Canadian Mounted Police. De focus heeft sinds het begin van de opsporingsaandacht volledig op deze traditionele groeperingen gelegen, maar men vermoedt dat in Canada de West-Afrikaanse daders wel degelijk een aanzienlijke rol spelen in de voorschotfraude. Weliswaar zijn zij minder zichtbaar aanwezig in voorschotfraude, maar mogelijk zijn ze wel verantwoordelijk voor 90% van de financiële schades.³⁸

---

38 Wanneer de Canadezen spreken over *advance fee fraude*, gepleegd door traditionele groeperingen, wordt het niet precies duidelijk of zij het ook over de 419-fraude hebben volgens het Nigeriaanse model. Het is goed mogelijk dat we het hier hebben over andere vormen van *advance fee fraude*. Omdat de West-Afrikanen in de VS en Canada nooit als dadergroep in relatie tot 419-fraude bestudeerd zijn, is het onbekend wat hun fysieke en financiële aandeel daarin precies is. In de Verenigde Staten kan in 2002 ruim 15% van de aan de FBI gemelde internetcriminaliteit worden toegerekend aan Nigerianen (Oyesanya, 2004)

Hoewel 419-fraude in Europa tot op heden inderdaad overwegend een aanleggenheid van Nigerianen dan wel West-Afrikanen is geweest, wordt ook in West-Europa kopieergedrag gezien van de Nigeriaanse modus operandi.

‘Three Norwegians recently received prison terms of three years, six months and five months, respectively, for gross fraud. They were convicted of defrauding a number of victims of 10 million Norwegian Kroner (US\$ 1.45), using the Nigerian advance fee fraud methodology.’ (Oriola, 2005: 240)

In Nederland lijken vooralsnog hoofdzakelijk de Nigerianen betrokken bij 419-fraude. De Ghanezen zouden meer verbonden zijn aan arbeidsmarktfracde (illegaal werken) (SIOD, 2005). Vanuit meerdere bronnen wordt verklaard dat in Nederland wel personen van andere nationaliteiten dan de Nigeriaanse betrokken zijn bij de 419-zwandel, maar voornamelijk in de hoedanigheid van facilitator, katvanger of koerier. Hierover volgt meer in §5.4.

5.2 Kenmerken van daders in Nigeria

Vanwege de roerige geschiedenis overheerst het wantrouwen heden ten dage in de Nigeriaanse cultuur. De Nigerianen vertrouwen de overheid niet en ook elkaar niet. Ellis (2008) verbindt het idee van de 419-fraude hiermee aan de corruptiegedreven samenleving, opgelegd vanuit de staat (zie ook hoofdstuk 2). Binnen deze cultuur van corruptie en wantrouwen vindt 419-fraude plaats op alle niveaus; ieder is er op zijn eigen manier mee bezig. Van veertien- of vijftienjarige *yahoo yahoo boys*, die e-mails verzenden vanuit internet-café's, tot hoge overheidsfunctionarissen.

5.2.1 Daderkenmerken

In de beginjaren van de *Nigerian letter scam* kwamen de daders vooral uit de hogere lagen van de bevolking. De 419-fraudeurs waren universitair geschoolde professionals en zeer bedreven in de oplichting, die dientengevolge zeer slim en geloofwaardig in elkaar stak (U.S. Department of State, 1997).

‘The 419 scammers are con men. They are very clever and very good liars, born liars. They believe in the power of convincing.’

Volgens het hoofd van de Nigeriaanse Interpol, Hafez Ringim, zijn de scammers ook tegenwoordig nog vaak witteboordencriminelen, waaronder advocaten, accountants en chemisch ingenieurs (Dyrud, 2005). In de loop der jaren is de scam echter toegankelijker geworden voor een bredere groep Nigerianen, aldus een respondent.

‘It is typically a crime for the young men. The offenders who target foreigners are mostly men who usually have the age of thirty and below. Crime for them is a way of life. Some are older, they have refused to repent. They have been into the crime since the eighties, when they still used telephones, land line phones. And now, they are still engaged in this crime. However, most of them have left Nigeria, the old ones. They are the ones who go abroad to set up boiler rooms. However, mostly the cyber scams are devised by younger Nigerians, thirty years and below. They are mostly men, sometimes they engage their girlfriends, to make pick-ups for them, or to speak to victims, for instance of romance scams.’

Dit komt enerzijds door het gebruik en de toegankelijkheid van internet. Anderzijds door het leereffect van ‘leerlingen’ (boys) van de oorspronkelijke uitvoerders van de lopende 419-zaken (de jobowners) en door kopieergedrag van jonge Nigerianen die zijn geboren in het computertijdperk. Zij hebben als opleiding meestal middelbare school of universiteit gedaan en hangen rond in internetcafés.³⁹ De 419-brieven zeggen veel over de daders. De kwaliteit loopt sterk uiteen; veel brieven zijn slecht opgezet en zijn geschreven in slecht Engels, wat laat zien dat ze veel gekopieerd en/of geschreven worden door wat lager opgeleide Nigerianen (D.J. Smith, 2007).

Met de schaal waarop 419-fraude gepleegd wordt, zou men denken dat ieder lid van de bijna 140 miljoen tellende Nigeriaanse bevolking 419-fraude pleegt. Men moet zich echter realiseren dat in Nigeria in 2005 nog minder dan 1% van de huishoudens over een computer beschikt. Daarbij is internet slecht toegankelijk in het land (Oriola, 2005). Daarentegen schieten internetcafés de laatste jaren als paddestoelen uit de grond en hebben studenten wel gemakkelijk toegang tot computers en internet. Hoeveel mensen zich in Nigeria met 419-fraude bezighouden, is niet te achterhalen. Volgens de voor-

---

39 De laatste jaren groeit het aantal internetcafés in Nigeria enorm. De populairste cybercafés fungeren als *meeting point* voor jongeren. Volgens een van onze Nigeriaanse respondenten houdt men zich in alle internetcafés met 419-fraude bezig.

zitter van de Economic & Financial Crimes Commission (EFCC) versturen er vijftigduizend tot honderdduizend mensen 419-fraudemails vanuit publieke internetcafé's (Oriola, 2005). Maar als we andere deskundigen mogen geloven, zitten er alleen in de stad Lagos al een kwart miljoen 419-e-mailers.

5.2.2 Nigeriaanse en buitenlandse doelwitten

We kunnen een onderscheid maken tussen daders die zich richten op de Nigeriaanse bevolking en daders die zich richten op slachtoffers in het buitenland. Volgens een respondent van de EFCC misbruiken de daders die zich richten op Nigerianen vaak het geloof van de (vooral oudere) Nigerianen in juju (voodoo). Een voorbeeld hiervan is de religieuze scam (zie bijlage 3). De Nigeriaanse 419-fraudeurs die zich richten op buitenlandse slachtoffers zijn volgens hem vaak jonge mannen. Maar er zijn ook oudere daders – de 'oude rotten in het vak' –, die al sinds de jaren tachtig bezig zijn met 419-fraude. Dit zijn de topfiguren in Nigeriaanse fraudenetwerken, die Smith (D.J., 2007: 29) de 'kingpins of international crime' noemt. Zij zijn volgens hem te plaatsen in het rijtje met militaire dictators, corrupte politici en corrupte bank- en oliefunctionarissen.

We kunnen concluderen dat in Nigeria heden ten dage de daders van de meeste e-mails middelbaar maar ook hoger opgeleide jonge Nigerianen zijn. Daarnaast is er nog een ouder en 'zwaarder' type dader actief, dat zich in de bovenste lagen van de samenleving beweegt en al veel langer 419-fraude pleegt. In hoofdstuk 2 werd al beschreven dat deze daders deels uitgeweken zijn naar het buitenland.

5.3 Daders in Nederland

'Veel Afrikanen verblijven in Nederland in de schaduw van de samenleving, buiten het zicht van de autoriteiten, met behulp van hun eigen netwerken.' (Ter Haar, 2000: 11)

Er is in Nederland opvallend weinig wetenschappelijke kennis over de Nigeriaanse gemeenschap, waarbinnen ook de 419-fraudeurs verblijven. Om meer te weten te komen over de dynamiek en kenmerken van de Nigeriaanse gemeenschap in Nederland, hebben wij verschillende respondenten afkomstig uit de Nigeri-

aanse gemeenschap in Amsterdam Zuidoost bevraagd.⁴⁰ Onderstaande heeft dan ook met name betrekking op de gemeenschap in Amsterdam Zuidoost.

5.3.1 De Nigeriaanse gemeenschap in Nederland

Nederland staat na de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk momenteel op de derde plek van de interessantste immigratielanden voor Nigerianen. Een voordeel van deze landen is dat men er Engels spreekt, de officiële voertaal van Nigeria. Individuele redenen voor Nigerianen om juist naar Nederland te komen, zijn volgens een respondent de aanwezigheid van familie hier en het feit dat Amsterdam Zuidoost bekendstaat als het Nigeriaanse zakencentrum van Europa.

Nigerianen in Nederland

Hoewel zij tot de jaren negentig zeer sterk in de minderheid waren, vormen de Nigerianen in 2008 met bijna 8800 geregistreerde personen, naast ruim 20.300 Kaapverdiërs en 19.300 Ghanezen opeens de derde West-Afrikaanse groep in Nederland (CBS, 2008). Omdat veel Nigerianen in de illegaliteit verblijven, is hun totale aantal in Nederland onbekend. Naar verwachting is het aantal illegaal verblijvende West-Afrikanen sinds 2000 gestegen, omdat de overheid toen de mogelijkheden voor een verblijfsvergunning sterk heeft beperkt. Mogelijk zijn er meer illegale dan legale Nigerianen. Daarnaast blijven personen die in asielzoekerscentra verblijven buiten de cijfers (zij hebben geen verblijfsvergunning). Dan zijn er ook nog personen die hier 'legaal' verblijven met een valse identiteit. Deze laatste groep zegt veelal afkomstig te zijn uit door oorlog geteisterde landen, zoals Sierra Leone, omdat dan gemakkelijker een vluchtelingenstatus te krijgen is. Zij worden dus wel meegeteld in de officiële bevolkingsstatistieken, maar als onderdeel van een andere groep. Volgens een respondent bedraagt het aantal Nigerianen dat in werkelijkheid in Nederland verblijft mogelijk het dubbele van het geregistreerde aantal.

Bron: onder meer Ter Haar (2000)

40 Omdat de Nigeriaanse 419-plagers in Nederland oververtegenwoordigd zijn in Amsterdam Zuidoost, hebben we ons in dit verkennend onderzoek hoofdzakelijk gericht op de situatie in Amsterdam Zuidoost.

Gegeven het feit dat de migratiestroom van recente datum is, is de Nigeriaanse gemeenschap in Nederland gemiddeld relatief jong. De meeste mensen zijn afkomstig uit het christelijke zuiden van Nigeria. De islamitische Nigerianen (uit het noorden) zitten hier volgens onze bronnen minder. In Amsterdam Zuidoost zitten vooral Igbo en Benin, nauwelijks of geen Yoruba.

De Nigerianen in Amsterdam zoeken elkaar op. Alle Nigeriaanse ondernemers en zakenlieden zitten in Zuidoost. Dat voornamelijk de christelijke Nigerianen hier zitten, blijkt ook uit de aanwezigheid van de overwegend christelijke NGO's.⁴¹ Veel Nigerianen zijn 'ondernemer' en zitten in de import/export. Ze zitten in de autohandel, waarbij ze voor tweedehands auto's of onderdelen automarkten en autokerkhoven afstruinen. Ook andere tweedehands spullen zijn populaire handelswaar: meubels, koelkasten, zelfs kapotte tv's. Alles kan, tot en met grof vuil dat wordt opgepikt en doorverkocht. In Nigeria is er een markt voor. Voor deze praktijken werken de illegaal verblijvende Nigerianen veelal samen met legale import-exportbedrijven. Zij verkopen hun spullen aan deze bedrijven, die deze vervolgens weer exporteren.

De meeste West-Afrikanen of Nigerianen komen niet om hier permanent te blijven, maar om geld te verdienen. Het bemachtigen van een verblijfsvergunning is dan van groot belang. Hiertoe worden relaties aangegaan met individuen die wél in het bezit zijn van een verblijfsvergunning (Ter Haar, 2000). Eventueel worden werkvergunningen gedeeld of vervalst. Daarnaast wordt veel zwartgewerkt, ook in de prostitutie of als taxichauffeur.

Het sociale aspect van het dagelijks en zakelijk leven is erg belangrijk binnen de gemeenschap. Men is hier nog meer dan in Nigeria onderdeel van de gemeenschap. Volgens Carling (2006) is de etnische groepsidentiteit bij Nigerianen in Europa sterker dan de Nigeriaanse (nationale) identiteit. Onze respondenten onderschrijven dit:

'Our community is very homogeneous. One African community, it is one family. First of all we are Africans, before nationality, and before tribe. If you are African, we have a bond. If you are also from the same country, we have a stronger bond. And if you speak the same tribal language, we have a very strong bond; we are immediately brother and sister. In Nigeria, there is very intense rivalry and hatred between people from different tribes or areas. They do not want anything to do with each other. But here,

---

41 *Non-governmental organization* (niet-gouvernementele organisatie). Onafhankelijk van de overheid opererende organisatie die zich op een of andere manier richt op een verondersteld maatschappelijk belang.

on a national level, they are one. They are Nigerians and they are proud. They are Ghanese and they are proud. And above that comes an African unity. We are Africans and we are proud. An African is my brother. And it is very important to understand that our cultural cohesion is so important; it defines also our beliefs and our values, and our behaviour.’

Binnen de Nigeriaanse gemeenschap bevinden zich ook Ghanezen. Die zijn naar Nigeria gekomen als gastarbeider.⁴² De Ghanezen maken gebruik van dezelfde beluizen en illegale contacten. Volgens een van de respondenten zijn de contacten met andere groepen veel minder sterk, maar ze zijn er wel, met name met Antillianen en Surinamers. Surinaamse vrouwen trouwen bijvoorbeeld met Nigeriaanse mannen.

5.3.2 De 419-fraudeurs in Nederland

Het aantal plegers van 419-fraude in Nederland is onbekend. In 2002 waren er volgens het Landelijk Bureau Fraude zo’n zes tot zeven groeperingen actief in Amsterdam. Bij de zaken die bij de DNRI onderzocht zijn, bestaat een 419-groepering in Amsterdam meestal uit zo’n acht tot tien personen. Een respondent uit de Nigeriaanse gemeenschap denkt dat dit een zware onderschatting van het werkelijke aantal actieve cellen is:

‘In the Bijlmer area; you can have about 100 cells. Of the Nigerian young men in the community, 80 to 90% are doing 419. Take my word for it, I am not exaggerating. We are talking about hundreds.’

Volgens verschillende bronnen zou bijna elke Nigeriaan in Amsterdam Zuid-oost raakvlakken hebben met 419-fraude. Andere respondenten drukken zich nog sterker uit door te stellen dat alle jonge Nigeriaanse mannen in Zuidoost met ‘419’ bezig zijn.

De Nigeriaanse 419-fraudeurs in Nederland zijn volgens onze respondenten met name Igbo. Over het opleidingsniveau zijn de meningen bij de respondenten verdeeld. Bovenal komt men naar Nederland om geld te verdienen. Voor de Nigerianen die hier zitten, blijft ‘het echte leven’ zich afspelen in

---

42 In Nigeria zou op de Ghanezen worden neergekeken, omdat zij de lagergeschoolde arbeid verrichten. In Nederland is dat wat minder.

Nigeria. Het is ook het doel om later terug te keren naar Nigeria. De contacten met thuis blijven ook heel sterk en men gaat meerdere keren per jaar terug.

Het valt op dat de 419-fraudeurs hier in Nederland weinig bezittingen hebben, maar wel dure huizen en auto's in Nigeria (zie ook het vorige hoofdstuk over de besteding van de opbrengsten). Het idee is dat men hier tijdelijk zit en daarom worden zaken van materiële waarde naar Nigeria verscheept. Materiële status en aanzien in het thuisland zijn erg belangrijk en het is heel belangrijk om de familie thuis te blijven onderhouden. Toch wordt wel geld geïnvesteerd in mooie kleding en ander uiterlijk vertoon in Nederland. Tevens spendeert men veel geld aan vriendinnen. Een respondent uit de Nigeriaanse gemeenschap zegt:

'The 419 scammers are macho men. On the street, you can spot them instantly. And they don't cover their tracks.'

5.3.3 Spreiding van de 419-fraudeurs

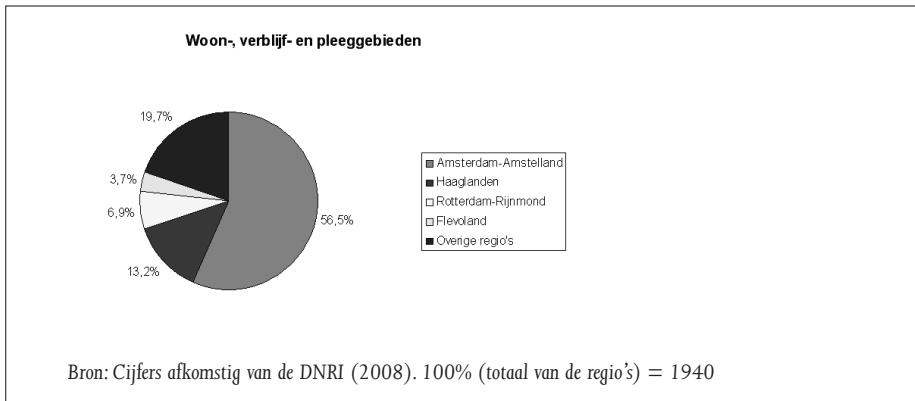
Op basis van informatie over woon- en verblijfplaatsen en locaties van waaruit de criminele activiteiten plaatsvinden, heeft de DNRI een cijfermatig overzicht aangeleverd dat een beeld geeft van de spreiding van de fraudeurs in Nederland, zoals bekend uit de zaken bij de dienst.⁴³ Meer dan de helft van de activiteit vindt plaats in de regio Amsterdam-Amstelland. Daar is Amsterdam Zuidoost het belangrijkste centrum van de activiteit. Een beduidend kleiner deel van de activiteit vindt plaats in Den Haag en omgeving, Rotterdam en Flevoland. In Flevoland bevinden de woon- en verblijfplaatsen en de pleeggebieden zich met name in Almere en in mindere mate in Lelystad.

5.3.4 Toetreding tot 419

Verschillende bronnen denken dat het overgrote deel van de Nigeriaanse jonge mannen in Nederland zich bezighoudt met 419-fraude. Er zijn twee scenario's mogelijk waarmee de Nigeriaanse daders in Nederland bij 419-fraudepraktijken betrokken raken. Allereerst is het mogelijk dat zij in Nigeria al

---

43 Informatie van zaken in de centrale database van de DNRI over de periode van 1 januari 2004 tot 1 november 2008. In totaal waren er 1940 geografische mutaties voor heel Nederland.

419-fraude pleegden en hun activiteiten hebben verhuisd naar Nederland. Een tweede scenario is dat zij om andere redenen naar Nederland zijn geëmigreerd en vervolgens pas hier in aanraking kwamen met 419-fraude. In het laatste geval is het denkbaar dat zij zijn gerekruteerd door hier reeds gevestigde 419-plegers, of dat zijzelf op eigen houtje aansluiting hebben gevonden bij de 419-netwerken. Afgaande op onze respondenten, komen beide scenario's voor.

'Some are old scammers, while others were recruited or encouraged to engage in the scams upon arrival in the Netherlands.'

'Criminals, who were already criminals and then came here, professional criminals in this 419 and the drug business, who were rich already before they came and want to be richer, they become the chairmen of their criminal syndicate. Quite often they are illegal, undocumented criminals. They have no business being here. They gather boys who they train, errand boys, and girls. It's a hierarchical organisation with a chairman and subordinates.'

Uit ons onderzoek wordt niet precies duidelijk in welke hoedanigheid Nigerianen, die in hun eigen land al betrokken waren bij 419, zich in Nederland vestigen om hun frauduleuze activiteiten hier verder te ontplooiën. Het is op basis van de verschillende bronnen aannemelijk dat Nigeriaanse emigranten in Europa op zoek gaan naar beter werk en pas later met 419-fraude in aanraking komen.

‘What happens in the Netherlands is that you have a Nigerian community. You have Nigerians who draw near to other Nigerians. Maybe they come from the same regions, people get acquainted. And then it is possible they get engaged in the same activities.’

In de sterk geconcentreerde Afrikaanse gemeenschappen zoeken de nieuwe migranten aansluiting. De al in Nederland gevestigde buitenlandse criminele groeperingen vinden in de plaatselijke gemeenschappen de voedingsbodem voor menskracht, huisvesting of kennis voor hun criminele activiteiten. Dit geldt volgens de SIOD (2005) voor de traditionele Turkse en Albanese groepen, maar ook voor Nigeriaanse groepen.

‘You have to understand the psycho sociological make up of an immigrant. Most Nigerian (African) immigrants in the Netherlands fled there for economic reasons. They are mostly poorly educated Nigerians seeking better life. They usually have an illusion that money could be picked from the streets of Europe and America. After living in Holland for a few months, they discover that they do not have the skills to integrate into an advanced society. They are mostly not accepted socially and tend to revolve around the local Nigerian community (in churches, tribal acquaintances, segregated residences etc). They learn fast that Europe is a credit based economy (unlike home) and they can never make enough money through odd jobs to meet their needs (and those of poor dependents back at home). These immigrants become easy targets to all sorts of criminal groups (usually run by their fellow Nationals) e.g. prostitution, drugs and advance fee fraud.’

Bron: interview met een Nigeriaanse respondent

Degenen die pas in Nederland met 419-fraude in aanraking zijn gekomen, zouden zich hiertoe hebben gewend als alternatief om te overleven. Zij zijn wanhopig op zoek naar werk, maar vinden in Nederland niet het beloofde land dat zij verwacht hadden. Om te overleven, gaan zij dan 419-fraude plegen.⁴⁴

---

44 Dergelijke neutralisatietechnieken kwamen ook al naar voren in hoofdstuk 2 (houding t.o.v. 419-fraude). Zij ontkennen hiermee verantwoordelijkheid voor hun gedrag, het is de enige manier om zelf te overleven.

‘Everyone who enters the community here is desperately looking for work. But they are here, many thousands are living here. They are illegal, have no working permit and some think the only means of making money is through crime.’

5.3.5 Rol van de kerk bij 419-fraude: *business through religion*

De kerk speelt een belangrijke rol in het leven van de fraudeurs in Nederland. De kerk heeft een prominente functie in de Afrikaanse gemeenschap. Ter Haar (2000) legt uit dat religieuze netwerken bij de West-Afrikaanse gemeenschappen in Nederland vaak de dominante organisatievorm zijn, die het leven en overleven in Nederland vergemakkelijken. De onafhankelijke, vaak christelijke kerkgemeenschappen kunnen veel leden hebben. In Amsterdam Zuidoost bevinden zich wel honderd kerkgenootschappen, die gehuisvest zijn in allerlei soorten gebouwen, die in het weekend worden gebruikt voor verschillende gebedsbijeenkomsten.

De kerken vervullen een sociale, religieuze en een maatschappelijke functie. Op het laatste vlak springen de kerken in voor kinderopvang, onderwijs, ziekenbezoek, financiële ondersteuning en andere vormen van dienstverlening. De kerken zijn het sociale vangnet voor de immigranten die tussen wal en schip terechtkomen. Verschillende respondenten verklaren dat de kerken zorgen voor opvangadressen voor illegalen, die zij als slachtoffers zien. Maar vooral de sociale functie van de kerk is groot. Iedereen komt er samen. Men kent elkaar uit de kerken thuis in Nigeria en gaat naar ‘dezelfde’ kerken. In de kerken komen vooral Nigerianen en Ghanezen, maar ook enkele Surinamers.

Er zijn twee manieren waarop de kerk indirect een rol speelt in de 419-fraude. Aan de ene kant zijn deze kerkgemeenschappen veel meer gericht op het aardse leven dan de rooms-katholieke en protestantse kerken. De kerken leggen veel nadruk op het nastreven van voorspoed en welvaart. Dit is specifiek kenmerkend voor de *prosperity churches*. Tijdens de bijeenkomsten wordt het streven naar economisch succes gestimuleerd. ‘Als je maar gelooft, krijg je economisch succes.’ Volgens de Nigeriaanse respondenten maken de pastoors hier soms misbruik van. Migranten en goedgevolgen zijn kwetsbaar en kunnen veel geld opleveren, en de kerken zijn als een baken voor hen. Bovendien geeft welvaart de kerkganger een bepaalde status, die zichtbaar uitgedragen wordt binnen de kerkgemeenschap. In Nigeria is het bijvoorbeeld ook heel

gebruikelijk dat de priester in een dure Mercedes rijdt, die hij voor de kerkingang parkeert. Hoe men aan zijn geld komt, is niet belangrijk, maar de welvarende kerkgangers hebben een speciale positie in de kerk (Van der Aa, 2005). Een van onze respondenten uit de Nigeriaanse gemeenschap zegt hierover:

‘Door veel geld te geven, is het mogelijk snel kerkoudste te worden en vooraan te mogen zitten. Dit geeft veel status. Waar het geld vandaan komt, is niet belangrijk.’

Donateurs hebben een bevoorrechte positie. ‘Who pays, sits in front.’ Ook al weet iedereen dat degene zijn geld heeft verdiend met 419, hij krijgt toch veel aanzien en macht. De kerken voeren hiermee een business op zich; de oprichters en/of voorgangers worden er rijk van, aldus een van de respondenten.

In lijn hiermee is er een tweede manier waarop de kerk een rol speelt bij 419-fraude. De kerken verwachten ook dat hun leden een deel van hun inkomen aan de kerk afstaan. ‘God deelt uit, maar daar moet wel wat tegenover staan’, aldus een politietolk. Hierbij is 10% van het inkomen niet ongebruikelijk. Daarnaast wordt tijdens de dienst ook vaak rechtstreeks gevraagd wie van de kerkgangers een groot bedrag kan doneren, van bijvoorbeeld tweeduizend euro. Deze persoon ‘zal door God gezegend worden, en de dankbaarheid van de kerk ontvangen’. Op deze manier profiteren de kerken mee van de opbrengsten van 419-scams.

In een derde geval is de relatie directer. Er wordt door enkele respondenten beschreven dat priesters plegers van 419-fraude zegenen opdat zij voorspoed mogen ontvangen met hun scams. Er zijn zelfs enkele ‘religieuze arrestanten’ geweest, aldus een respondent van de DNRI. Het is gebruikelijk om de kerk ‘terug te betalen’ voor alle voorspoed die men in het leven ontvangt, zo ook bij de scams, waarmee de kerk dus een deel van het illegale fraudegeld in haar zak steekt.

‘The 419-scammers often give money to the priest, who prays for them to succeed. It is a spiritual concept behind your success or failure. So the priest man gets his share for the blessing. You don’t say thank you with a beautiful smile, they want thank you with a bundle. If you don’t bring anything to the priest, God will let bad things happen to you.’

Tot slot wordt gesuggereerd dat opbrengsten via de kerk witgewassen worden. Hiervoor zijn in deze verkenning echter geen directe aanwijzingen gevonden.

De scammer wordt gescamd

Er zijn priesters die beweren het slachtoffer te kunnen ‘bewerken’, zodat ze in de scams trappen. Dit gaat ook tegen betaling, priesters zullen het slachtoffer ‘klaarstomen’, ‘openen’ voor de oplichtingspraktijken. Dergelijke ‘diensten’ van priesters worden heilig geloofd door de fraudeurs. In hoeverre de priesters zelf ook in hun (bovennatuurlijke) krachten geloven, is enorm moeilijk te bepalen. Dit is ook wel te omschrijven als *the guilty knowledge*, wat bijna niet te bewijzen is. De vraag is in deze dus in hoeverre de scammers zelf weer getild worden door sommige priesters.

Bron: interview met een deskundige

5.4 Organisatiestructuur

Wat opvalt in publicaties over de structuur van de ‘West-Afrikaanse criminele netwerken’, is dat er geen onderscheid gemaakt wordt naar criminaliteitsoort. Daarbij wordt echter wel steeds de flexibele netwerkstructuur onderstreept; het gaat niet om traditioneel hiërarchisch georganiseerde criminele samenwerkingsverbanden. Volgens de Verenigde Naties is er in West-Afrika nauwelijks sprake van hiërarchische criminele organisaties. Kenmerkend zijn meer projectmatige organisatievormen (UNODC, 2005). Over het algemeen zijn er dynamische, fluïde, vluchtige relaties tussen groepen of personen, en is er een relatief lage organisatiegraad (SIOD, 2005).

‘The organizational structure may be similar to that employees by small scale enterprises found among ethnocultural groups disproportionately arrested for drug trafficking. First the enterprises usually involve masters (entrepreneurs) and apprentices (those training to become traders or suppliers in particular goods and services). Second, there is cooperation among the enterprises/entrepreneurs, such that if goods are not available in a given shop it is collected and supplied from another entrepreneur. Third, many of the entrepreneurs have relations or acquaintances abroad that facilitate payment for the imported goods, usually for a commission.’

Bron: U.N. Office for Drugs and Crime (2005): 15-16

Mazzitelli (2007) omschrijft een ‘Nigeriaans netwerk’ met losse, gefragmenteerde en zakelijk georiënteerde kenmerken. Hij onderscheidt voorts tien primaire kenmerken van West-Afrikaanse transnationale criminele netwerken.

Een netwerk:

- bestaat uit kleine cellen variërend van twee tot tien leden;
- bestaat voornamelijk uit verwante leden uit dezelfde etnische groep;
- communiceert voornamelijk in de lokale taal;
- deelt vertrouwelijkheid, maar kent onderling minimaal vertrouwen;
- sluit deals af en gaat daarna uit elkaar, om later weer bijeen te komen;
- is zeer mobiel;
- heeft leden die valse identiteiten aannemen;
- past zich moeiteloos aan aan een nieuwe omgeving;
- is bereid overheidsfunctionarissen om te kopen en te corrumperen;
- onthoudt zich van geweld om aan opsporingsaandacht te ontkomen.

5.4.1 Netwerkstructuur bij 419-fraude

Via onze respondenten komen we meer te weten over de netwerkstructuur zoals deze voorkomt bij de daders van 419-fraude. Deze komt zeer goed overeen met de structuur volgens de kenmerken van Mazzitelli (2007) en zoals die is beschreven door de UNODC en de SIOD.

‘Back in the eighties the scams were more hierarchically organised. Now it is more individually. The level of organisation depends on the type of scam and sometimes on the victim. For black money scams, you need a group. You can’t do it alone. It’s like a movie, with extras. Someone comes to meet the victim, someone comes to wash the money. Sometimes it depends on a victim. A victim might need more evidence, they have to adjust the scam. Get in accomplices.’

De structuur van de 419-organisatie is los en informeel, zelfs tot in de top. Banden ontstaan via verwantschap, plaats van herkomst, etniciteit en patronage (Smith, 2007). Het gaat grotendeels om individuen of kleine groepjes die zich met uiteenlopende 419-fraudedelicten bezighouden. Over het algemeen gaat het niet om organisaties van meerdere (hiërarchische) lagen, maar eerder om toevallige, kortdurende *peer relationships* (Oyesanya, 2004). Een bijkomend kenmerk van het oplichten per e-mail is dat daders niet per se een medeple-

ger nodig hebben voor hun fraudeactiviteiten. Een deel van de flexibele netwerkstructuur van de WACN ligt in het karakter van de internetomgeving, van waaruit de fraudedelicten plaatsvinden.

Door diverse bronnen/respondenten worden meer en minder georganiseerde werkwijzen onderscheiden. Sommige 419-plegers zijn direct werkzaam binnen de losse hiërarchische organisatiestructuur. Zij werken meestal met vaste thema's in hun brieven/e-mails. In sommige gevallen is er een ervaren leider (*job owner*), die de benodigde hulpbronnen verschaft aan enkele 'leerlingen', zoals een computer met internettoegang en een aantal scenario-brieven. De leerlingen zetten de brieven uit en eventuele reacties van slachtoffers worden doorgestuurd naar de leider. Andere plegers werken 'freelance' en verzinnen zelf ook 419-scams (D.J. Smith, 2007). In een derde geval werken scammers geheel op eigen houtje en versturen ze hun eigen 419-verhalen naar potentiële slachtoffers. Wanneer een slachtoffer 'bijt', trekken deze individuele spelers als dat nodig is vaak wel weer partners aan om het vervolgdeel van de scam op een geloofwaardige manier te spelen (UNODC, 2005).

Smith (2007) praatte met vier 419-fraudeurs in Nigeria. Alle vier waren ze begonnen met 419-fraude nadat ze al om andere redenen in internetcafés kwamen. Andere kennissen in deze cafés introduceerden hen 'in het vak'. De eigenaar of manager van het internetcafé was in een paar gevallen opdrachtgever. Geen van deze vier fraudeurs ontving zelf direct geld van een slachtoffer. Zij werden van hogeraf betaald voor het doorsturen van reacties van slachtoffers, of voor het verstrekken van persoonsinformatie. Ze konden niet echt leven van het geld, maar hadden verhalen gehoord over mensen die smakken geld van een slachtoffer hadden ontvangen.

'You do not need to know anyone to perform 419. A single man walking turns on a computer. That is what makes it especially hard. Unlike with drugs, where you have to know people, collaborate to get the drugs, to transport it and to ship it. For 419 you do not need to know anyone. In fact, you can learn how to do 419 on the internet. There are communities, where you can get everything.'

'It may be that they engage somebody, in a particular crime. And after that crime, they disengage. They may not know one another. Someone calls him, gives him the contract. Yes, sometimes it gets to a level of

organisation. Sometimes, but not always. The 419 criminal is a greedy person. He does not want anybody to know his secrets. If fellow criminals know, they give up control. Control of the mind of the victim. Control of the greed, of the emotion. Once you have control of the mind you can scam. Sometimes they can get them hooked through their greed. They don't share information with other criminals. They do not like to give up control of the victim. 419 is a crime that drives on anonymity. They will never use the same phone they call their victims with to call a friend, relative, anyone else. And they will be ashamed when they get caught.'

Bron: interview met een respondent uit de Nigeriaanse gemeenschap

5.4.2 Netwerkstructuur 419-fraude zoals aangetroffen in Nederland

Door de opkomst van internet, een behoorlijke instroom van Nigerianen in Nederland en mogelijk een verhoogde opsporingsdruk in het Verenigd Koninkrijk (waar de Nigerianen al enige jaren zaten), begon 419-fraude begin jaren negentig vanuit Nederland plaats te vinden, uitsluitend gericht op buitenlandse slachtoffers. In deze tijd hadden de netwerken volgens onze respondenten van de DNRI steeds een bepaalde, kenmerkende vorm, waarbij drie groepen daders te onderscheiden waren die in een onderlinge hiërarchische verhouding tot elkaar stonden. Aan de top zaten de 'opdrachtgevers', die zich altijd in Nigeria bevonden. Vanuit Nigeria werd het eerste aas uitgezet en op het moment dat een slachtoffer hapte, werd vanuit een ander land een zogenaamde job owner (tweede groep) op de scam gezet. De Nigerianen die vanuit Nederland (en dan met name Amsterdam Zuidoost) opereerden, waren dus hoofdzakelijk te kenmerken als job owners. 'Reizende daders', hoofdzakelijk koeriers, vormden de derde groep. Daarnaast werden nog andere figuren, katvangers of specialisten, ingezet om de scam verder te faciliteren (verderop besproken). De cellen, die per scam steeds van samenstelling konden wisselen, bestonden uit zo'n tien personen. Op een gegeven moment waren er volgens de DNRI wel vijftig job owners in Nederland actief, allen met hun eigen specialistische contacten. Dit waren de 'klassieke', oorspronkelijke 419-fraudeurs, die behoorlijk goed georganiseerd opereerden.

Het KLPD zag in 2002 activiteit van naar schatting zes à zeven groeperingen (cellen) in Amsterdam. Deze groeperingen zouden op professionele wijze opereren, deel uitmaken van een wereldwijd (crimineel) netwerk en zich ook bezighouden met andere criminele activiteiten, zoals vrouwenhandel en drugshandel. De daders werkten professioneel en in groepsverband. Ze stemden hun oplichtingspraktijken af op het doelland en de mogelijkheden aldaar. De aansturing van de groeperingen zou plaatsvinden vanuit Nigeria (Van der Werf, 2003).

Bij de scams die vanuit Nigeria lopen, worden mogelijke slachtoffers overgedragen en in contact gebracht met personen, ‘zakenlui’, in Nederland. De verschillende cellen, die een plaats in het netwerk kunnen opvullen, concurreren om orders. Daarnaast wisselen zij ook binnen een cel van functie. De afzonderlijke cellen hebben hun eigen specialiteiten rond een ‘celleider’. Er zijn afzonderlijke groepen die zich alleen bezighouden met het genereren van adressen, het uitdenken van een modus operandi, berichten versturen en beantwoorden.

Eind 2003 kreeg de DNRI de eerste berichten binnen van gedupeerden in het buitenland, waaruit bleek dat de oplichters waren begonnen met het opstarten van scams vanuit Nederland. Na deze berichten zijn er steeds meer signalen geweest waaruit blijkt dat (een deel van) de spam vanuit Nederland verstuurd werd. Momenteel worden ook vanuit Nederland adressen gegeneerd en scams geregisseerd.⁴⁵

‘We hebben invallen gedaan in internetcafés en er zijn enkele internetcafés gesloten van waaruit veel spam verstuurd werd.’

De netwerkstructuur zoals aangetroffen in Nederland komt thans voor een groot deel overeen met de structuur die internationaal wordt aangetroffen (op de vorige pagina). Ook hier geldt dus dat familie, vrienden en sociale contacten erg belangrijk zijn. Een Nigeriaanse respondent legt uit dat het draait om sociaal kapitaal, mensen kennen. Buiten de eigen kringen krijgt het wantrouwen al snel de overhand, daarom werkt men het liefst samen met mensen binnen de eigen sociale kring.

---

45 Het is echter van belang te weten dat de DNRI zich voornamelijk heeft geconcentreerd op het proces van de feitelijke oplichting en waar deze plaatsvond (transactiefase), en niet op de oorsprong, de plaats vanwaar de spam verstuurd werd (informatiefase).

Enerzijds is er vanuit het heersende wantrouwen en vanuit winstoogmerk de behoefte alleen te werken. Anderzijds heeft men in het verloop van de scam vaak wel handlangers nodig. Volgens onze respondenten is het een netwerkstructuur die volgens de gelegenheid wordt gevormd.

‘Het is meer ad hoc, waarbij loopjongens ook zelf onafhankelijk 419 gaan bedrijven. Het is meer los-vast. Het gaat om contacten, toevallig bij elkaar in huis wonen, tijdelijke samenwerkingsverbanden. Er is zelfs nauwelijks sprake van een structuur. Wel is er samenwerking tussen Nigerianen hier en elders (met name Nigeria). Gezamenlijk worden de rollen verdeeld als er slachtoffers zijn gevonden. Dan gaat men samen aan het werk.’

Volgens een Nigeriaanse respondent bepaalt degene die het geld inbrengt om de scam te faciliteren zo’n beetje de koers die er gevaren wordt. Dit gaat wel in samenspraak met de andere betrokkenen.

‘Who brings the money, dictates the beat of the music.’

5.4.3 Ontwikkende netwerkstructuur

Uit bovenstaande werd al duidelijk dat de netwerkstructuur in Nederland sinds de jaren negentig is veranderd. De laatste jaren ontwikkelen de job owners zich als daders die alle fasen van de 419-fraude zelf beheersen. Daarbij lijken de banden met Nigeria zwakker te worden. Job owners zijn in Nederland voor zichzelf begonnen en zoeken hun eigen slachtoffers. Er worden nu ook brieven en spam vanuit Nederland zelf verstuurd.

Naast de uitbreidende set activiteiten van de job owners, wordt 419-fraude een massalere activiteit, uitgevoerd door een bredere groep daders en gericht op een breder publiek. De modus operandi is dusdanig gewijzigd dat de ‘oude’, meer georganiseerde structuur niet meer noodzakelijk is. Deze is ook niet meer gewenst, omdat er steeds meer onderling wantrouwen heerst. Volgens onze respondenten bij de DNRI komt het steeds meer voor dat de fraudeurs elkaar belazeren en elkaar niet meer vertrouwen.

'419 is evolving. Crime is a progressive something, it's always changing. Back halfway during the nineties, up to early 2000, it was always a formal structure of cells, with a chairman and his boys. His office and maybe a few Dutch guys involved. So you had a chairman and a circle of boys, but then these errand boys got to know the business and the business is so simple. If a chairman wrote a letter, these guys were to send it out and then would do the calls. This for the boys was experiential training. After doing a scam 3 times, sending the letter, getting just a percentage of the scam money, the apprentices see they get only 1000 dollars each of 100.000-dollar scams. So they themselves go on their own. They go on the internet and so they disperse. The apprentice becomes master. And this has led to a change in the last 4 or 5 years. All these ignorant boys, kind of errand boys for the chairmen, they all know the business and start up themselves, because nowadays the computer is accessible for everybody.

They have 20 telephone numbers, so after they make a hit with one account, they throw away the chip, the line is cut off and they use a new one for the next scam. They have no fixed address, only a telephone number and email. So that is how they go about it, dispersed now.'

Bron: interview met respondent uit de Nigeriaanse gemeenschap

5.5 Katvangers, ronselaars en andere faciliteerders

De 419-oplichters maken volgens onze respondenten uit de opsporing gebruik van verschillende faciliteerders om allerlei klusjes op te knappen. Door het inzetten van verschillende personen voor de logistieke klussen wordt de afstand tussen daders en slachtoffer vergroot en het risico om zelf gepakt te worden aanzienlijk verkleind.

'Als zij volledig op de achtergrond blijven en alles laten doen door snorders en katvangers, dan is de kans dat je iemand hoger in de rangorde kunt pakken behoorlijk klein.'

5.5.1 Katvangers

Katvangers zijn mensen die hun rekening (tegen betaling) ter beschikking stellen aan anderen. Er is een groot aantal katvangers actief, zodat het moeilijk te achterhalen is wie de leiders zijn. De rekeninghouders van verdachte 419-bankrekeningen blijken vaak katvangers te zijn. Na ontvangst van het geld op de bankrekening, wordt het onmiddellijk door de katvanger contant opgenomen en vervolgens afgedragen aan de fraudeurs, waarmee de *papertrail* verbroken wordt (Ploeger, 2008).

5.5.2 Ronselaars

Het contact met de katvangers loopt volgens de respondenten van de DNRI dikwijls via een 'ronselaar'. Dit is een extra schakel in het geheel, die het contact met de katvangers regelt. De job owners en de begunstigden kennen elkaar vaak niet eens. De ronselaar overziet en controleert. Hij regelt tegen vergoeding de katvangers, die als begunstigde optreden in een scam. Job owners maken gebruik van meerdere ronselaars, en ronselaars maken gebruik van meerdere katvangers. Omdat de ronselaars niet in direct contact staan met de slachtoffers, komen ze waarschijnlijk ook niet voor in de database van de DNRI. Toch denken de respondenten van de DNRI vanuit de zaken die zij kennen, dat het gebruik van een ronselaar eerder regel is dan uitzondering.

5.5.3 Koeriers en snorders

Er zijn nog meer dienstverlenende activiteiten te onderscheiden, zoals allerlei klusjes die worden verricht door koeriers of loopjongens. In hoofdstuk 4 bleek al dat er ook mensen worden geronseld voor het smokkelen van geld en andere waardepapieren.

Uit opsporingsonderzoek blijkt tevens dat 419-oplichters snorders inhuren (zwarte taxi's) voor het oppikken en afleveren van slachtoffers die op Schiphol arriveren, maar ook om zichzelf te verplaatsen (DNRI, 2005). Nigerianen beschikken in Amsterdam Zuidoost over een uitgebreid netwerk van snorders.

5.5.4 Overige faciliteerders

Daarnaast worden handlangers ingezet voor de huur van hotel- en kantoorruimte en allerlei andere zaken. Binnen project Apollo werd dit duidelijk zichtbaar:

‘In een geval werd dezelfde groep facilitators gebruikt door een groot aantal Nigeriaanse cellen, maar dit ziet de politie niet vaak meer. De groep had een kantoor ingericht, liet zich inhuren, speelde een vertrouwensrol ten opzichte van het slachtoffer. Een 419-oplichter kon het kantoor, inclusief inventaris en personeel (waaronder de facilitator zelf), tegen een bepaald bedrag inhuren. In een ander geval bleek dat een geldkoffer door een groot aantal cellen was gebruikt.’

Een hoofdregel lijkt te zijn dat alleen met faciliteerders wordt samengewerkt als het strikt noodzakelijk is en als dit voordeel oplevert. Een groot voordeel is dat het gebruik van faciliteerders de onzichtbaarheid van de 419-fraudeurs zelf vergroot. Dit wordt echter constant afgewogen tegen het nadeel dat het ook een risico met zich meebrengt, elke keer als je met iemand samenwerkt. Eigenlijk vertrouwen de 419-fraudeurs niemand, aldus onze respondenten. Er zijn ook gevallen bekend waarin de job owners alle rollen zelf vervulden.

5.5.5 Wie vervullen deze rollen?

De cellen gebruiken kwetsbare personen als koerier of begunstigde. In veel gevallen blijkt dat zij via mensenhandel en/of -smokkel, door dwang, vanwege financiële afhankelijkheid of een andere kwetsbaarheid worden gebruikt voor het uitvoeren van allerlei criminele handelingen (DNRI, 2005). Er wordt ook gebruikgemaakt van andere criminele contacten.

In tegenstelling tot de 419-fraudeurs zelf, die hoofdzakelijk van Nigeriaanse afkomst zijn, hebben de faciliteerders uiteenlopende nationaliteiten. In enkele gevallen worden ook Nederlandse, blanke faciliteerders ingezet, vooral voor een rol tijdens *face to face*-ontmoetingen, bijvoorbeeld als chemicus bij de *wash-wash* truc (zie hoofdstuk 3). Dit moet het verhaal geloofwaardiger maken.

‘De katvangers die zij gebruiken, zijn vaak ook Nederlanders. Dit zijn geen criminelen, maar gewoon mensen die makkelijk wat geld willen verdienen.’

Ook Antillianen en Surinamers functioneren volgens een respondent eventueel als faciliteerders of medeplegers, maar niet als sleutelfiguren. Daarnaast kunnen de vrouwen en vriendinnen van de oplichters worden ingezet. Een voorbeeld vormen Surinaamse vrouwen die ‘bruikbaar’ zijn voor de contacten met formele instellingen zoals banken. Vrouwen kunnen betrokken zijn als hostess, secretaresse, geldophaler of, als ze goed opgeleid zijn, als opsteller van brieven of e-mails.

In deze paragraaf werd duidelijk dat het wat betreft de netwerkstructuur van de 419-fraudeurs gaat om zeer mobiele en flexibele netwerken. De 419-fraudeurs spelen moeiteloos in op veranderende omstandigheden en een veranderende aanpak door de opsporingsinstanties. De daders vervullen wisselende rollen binnen de cellen, die meer individualistisch opereren. Vergeleken met eerdere jaren worden de cellen minder strak aangestuurd. De daders gebruiken diverse faciliteerders, zoals katvangers, die hun bankrekening beschikbaar stellen. Hierdoor lijken de bewegingen legitiem en is het moeilijk de werkelijke fraudeurs te identificeren.

5.6 Georganiseerde criminaliteit?

‘Het belangrijkste motief voor groeperingen die zich bezighouden met georganiseerde criminaliteit is het verdienen van geld. [...] Gezien de grote mogelijkheden om op deze wijze geld te verdienen, lijkt het niet onwaarschijnlijk dat groeperingen die zich richten op georganiseerde criminaliteit zich ook met advance fee fraude inlaten.’ (Van der Werf, 2003: 37 en 56)

Volgens een respondent van de Royal Canadian Mounted Police (RCMP) zijn het in Canada de van oudsher traditionele, georganiseerde criminaliteitsgroepen die zich nu bezighouden met voorschotfraude. Het zijn hier de Ierse maffia, drugsnetwerken, jeugdbendes en zelfs ‘outlaw motorcycle gangs’ (Hells Angels) die zich gaan toeleggen op deze oplichtingspraktijken (zie ook §5.2). De reden hiervoor is het lage risico in combinatie met de hoge opbrengsten. In hoeverre het in Canada ook gaat om Nigeriaanse daders weet men echter niet.

Het lijkt er inderdaad op dat de voorschotfraude meer of in ieder geval duidelijker in georganiseerd verband plaatsvindt. Vooral in Noord-Amerika speelt het fenomeen van de *boiler rooms* een grote rol in de uitoefening van de

fraude: georganiseerde callcenters van waaruit de fraude wordt uitgezet. Deze worden duidelijk van bovenaf geleid en er vindt rekrutering plaats van ‘personeel’.

Volgens veel buitenlandse opsporingsdeskundigen gaat het bij de WACN in ieder geval wel om georganiseerde criminaliteit (Project Stop Payment, 2008). Daarbij bedoelen zij georganiseerde criminaliteit zoals gedefinieerd door de Conventie tegen Transnationale Georganiseerde Criminaliteit van de Verenigde Naties:

‘an organized criminal group is a structured group of three or more persons existing for a period of time and acting in concert with the aim of committing one or more serious crimes or offences established in accordance with this Convention, in order to obtain, directly or indirectly, a financial or other material benefit.’ (UNODC, 2005: 2)

Sommige respondenten zijn het hier niet mee eens. Volgens hen duidt empirisch onderzoek erop dat de meeste ernstige criminaliteit gepleegd door Nigerianen niet het werk is van een ‘structured group of three or more persons existing for a period of time and acting in concert’, zoals in de definitie van de ‘organized crime group’, geformuleerd door de Verenigde Naties. Welke definitie van georganiseerde criminaliteit ook wordt gehanteerd – er zijn er verschillende in gebruik –, volgens een respondent valt de Nigeriaanse staat door de verregaande, extreme corruptie te typeren als de grootste bende in de georganiseerde misdaad.

Al onze Nederlandse respondenten en ook de respondenten uit de Nigeriaanse gemeenschap in Zuidoost zijn het erover eens dat we niet kunnen spreken van georganiseerde criminaliteit volgens de traditionele, hiërarchische structuur. Omdat de samenwerkingsverbanden steeds ad hoc gevormd worden, vinden de respondenten het moeilijk om de criminaliteit te definiëren als georganiseerde criminaliteit. De bestaande definities van georganiseerde criminaliteit laten zich moeilijk hanteren om dit fenomeen te omschrijven. Beter is het te spreken over netwerkcriminaliteit. Het lijkt haast wel of de term ‘West-Afrikaanse Criminele Netwerken’ (WACN) een organisatievorm op zich beschrijft.

5.7 Cross-overcriminaliteit

Een kenmerk van de ‘West-Afrikaanse criminele netwerken’ dat veelal genoemd wordt, is het *polycriminele karakter*: zij plegen verschillende soorten criminaliteit en er is onderlinge verwevenheid van de verschillende criminaliteitsvormen. Criminaliteitsvormen die in dit verband internationaal – maar ook in Nederland – op de voorgrond treden, zijn andere vormen van fraude (identiteitsfraude, bancaire fraude, creditcardfraude), drugshandel, mensenhandel voor de prostitutie, mensensmokkel en voertuigcriminaliteit. Centraal staat de identiteitsfraude (SOID, 2005). Ook bij deze andere criminaliteitsvormen gepleegd door West-Afrikaanse criminele netwerken lijken de Nigerianen een sleutelrol te spelen.

5.7.1 419-fraude en cross-overcriminaliteit in Nederland

Men spreekt vaak over ‘de West-Afrikaanse criminele netwerken’ in het algemeen en niet specifiek over de daders van 419-fraude. Het is meestal niet duidelijk of met de term ‘West-Afrikaanse criminele netwerken’ steeds dezelfde dadergroep bedoeld wordt, of dat het om afzonderlijk opererende daders gaat die zich organiseren in criminele netwerken van West-Afrikaanse origine. Het laatste lijkt waarschijnlijker, maar dergelijke uitingen kunnen door de lezer ook worden opgevat alsof deze ‘West-Afrikaanse criminele netwerken’ één entiteit zijn.

De vraag is vervolgens of de West-Afrikaanse daders die zich bezighouden met 419-fraude tevens actief zijn in andere criminaliteitsvormen. De meningen van de respondenten zijn verdeeld of dit in Nigeria zelf het geval is. Het is goed denkbaar dat het aandeel in andere criminaliteitsvormen enerzijds afhangt van de plaats waarvandaan de 419-fraudeurs actief zijn, het netwerk waarbinnen zij zich bewegen en de wijze van hun betrokkenheid.

Er zijn wel degelijk aanwijzingen dat sommige Nigeriaanse 419-fraudeurs – internationaal en vanuit Nederland – ook betrokken zijn bij andere vormen van criminaliteit. De meeste bronnen spreken op zijn minst sterke vermoedens uit van de cross-over van 419-fraude naar andere delicten. Binnen de Nederlandse opsporing zijn volgens onze respondenten in diverse onderzoeken naar 419-fraude duidelijke verbanden gevonden van de 419-daders naar andere criminele activiteiten. Dit geldt het duidelijkst voor andere vormen van fraude of van criminaliteit die wordt gepleegd in het kader van 419-fraude. Daarnaast

worden echter ook meer gewelddadige en meer georganiseerde vormen van criminaliteit genoemd, zoals drugshandel en mensenhandel voor prostitutie.

5.7.2 Cross-overcriminaliteit in Nigeria: drugs en 419-fraude

Onze respondent van de Nigeriaanse EFCC betwijfelt of andersom andere criminelen 419-fraude plegen: 'In relation to advance fee fraud, we have not seen cross over crime, in Nigeria. We have not seen armed robbers do 419. We have not seen murderers do 419. In Nigeria we have not seen that, we have not seen cross over crime like that. I personally think, it is not wise for a drug baron to allow his business to get in contact with advance fee fraud. They are drug criminals. They don't think about crossing over, I think they don't.'

Ook volgens een andere respondent, die onder meer onderzoek deed naar drugs in West-Afrika, zullen de echte professionele drugsbarons zelf nooit fraudedelicten gaan plegen. Zij willen zo min mogelijk opvallen. De opportunistische drugshandelaars zullen zich eventueel wel met 419-fraude inlaten. Dit doet denken aan de situatie in Canada, zoals eerder besproken in dit hoofdstuk, waar bestaande drugscriminelen zich gaan bezighouden met of overstappen op *advance fee*-fraude, als een weinig risicovol alternatief om gemakkelijk geld te verdienen.

De link met 419-fraude is eerder indirect. De drugsnetwerkjes werken samen met strikers, gespecialiseerde experts, voor het logistieke deel van de operatie. Deze strikers zetten op hun beurt zelf weer koeriers in. Eén striker is vaak werkzaam voor verschillende drugsbarons. De respondent denkt dat deze strikers daarnaast ook werkzaamheden kunnen verrichten voor 419-fraudeurs en dat er zo een (onbedoelde) link ontstaat tussen drugshandel en 419-fraude, via de striker die zich in twee werkvelden begeeft.

5.7.3 Identiteitsfraude

Andere vormen van fraude die veelvuldig door Nigerianen worden gepleegd en in één adem worden genoemd met 419-fraude zijn identiteitsfraude, creditcardfraude en bancaire fraude (Buchanan & Grant, 2001; Cops, 2007c). Identiteitsfraude kan worden gezien als een van de snelst groeiende vormen van criminaliteit in Nederland. Volgens een vertrouwelijk rapport van de KMar (Van

Urk et al., 2003) wordt identiteitsfraude veelal gezien als de moeder van alle criminaliteitsvormen (illegale arbeid, uitkeringsfraude, bancaire fraude, terrorisme, drugshandel, wapenhandel, mensenhandel en mensensmokkel). Identiteitsfraude kan dan ook worden gezien als gemene deler bij de verschillende criminaliteitsvormen, gepleegd door West-Afrikaanse criminelen. Uit de interviews wordt duidelijk dat de 419-fraudeurs zich schuldig maken aan het gebruiken van valse identiteiten, maar ook aan het vervaardigen ervan.

5.7.4 Drugs

In de jaren negentig werden de 419-plegers in Nigeria er steeds vaker van verdacht, door zowel opsporingsambtenaren als de Nigeriaanse burgers, zich ook bezig te houden met de zeer lucratieve internationale drugshandel (Smith, 2001). Ook volgens van der Aa (2005) verdienen de Nigerianen naast het oplichten van zakenlieden veel met de internationale drugshandel. Nigeria functioneert daarbij bovenal als doorvoerland. Vanuit Nigeria zouden verschillende transportlijnen door de Sahara naar Marokko en Libië lopen. Van daaruit worden de drugs naar Europa getransporteerd.⁴⁶

Internationaal wordt een direct verband gezien tussen drugshandel en 419-fraude. De opbrengsten van de fraude zouden worden geïnvesteerd in drugshandel.

‘Profits obtained in AFF are often used to support other more violent crimes such as narcotics trafficking. In the early 1990s, Nigerian drug traffickers expanded their operations to include AFF, which is less risky, does not require much travel, nor the movement of contraband.’ (U.S. Department of State, 1997: 6)

Volgens een respondent bij de DNRI in Amsterdam de plaats van binnenkomst en doorvoer van drugs, waarbij samenwerking plaatsvindt met andere groepen. Een van de Nigeriaanse deskundigen die wij interviewden, heeft het afgelopen jaar als tolk meegewerkt aan zes grote drugsonderzoeken. In twee daarvan hoorde hij over de tap aanwijzingen voor links naar 419-fraude.

---

46 Volgens de Verenigde Naties zijn Nigeriaanse drugssyndicaten inmiddels wereldwijd actief. De concurrentie uit Afrika zet Colombiaanse en andere Zuid-Amerikaanse drugshandelaren steeds vaker buitenspel. Van alle heroïne die de VS binnenkomt zou 40% door Nigeriaanse misdaadorganisaties getransporteerd zijn (UNODC, 2005).

Vanuit andere bronnen wordt ook een link gelegd tussen 419-fraude en drugs. De respondent legt uit dat de Nigeriaanse 419-fraudeurs inspringen op kwetsbare situaties. Als ze een kwetsbare situatie zien waar ze hun voordeel uit kunnen halen, dan gaan ze ervoor. Dit kan ook gaan om drugs.

5.7.5 Mensenhandel voor de prostitutie

Binnen de Nederlandse opsporingsonderzoeken zijn duidelijke aanwijzingen gevonden dat daders van 419-fraude ook betrokken waren bij mensenhandel. In 2005 vonden vanuit opsporingsacties naar 419-fraude invallen plaats in twintig huizen. Twee van deze huizen bleken opvanghuizen voor vrouwen uit de vrouwenhandel.

Mensenhandel en prostitutie⁴⁷

‘Ik vermoed dat Joy in Italië in de prostitutie gaat werken. Honderden Nigeriaanse meisjes reizen jaarlijks met dat doel af naar Europa. Behalve in Italië werken er ook veel in Nederland. [...] “In Europa kun je op die manier veel geld verdienen.” Ze reageert verbaasd als ik vertel over berichten in westerse kranten waarin staat dat meisjes onder valse voorwendselen naar Europa worden gelokt. Vaak zou aan hen worden beloofd dat ze in een restaurant aan de slag kunnen, maar na aankomst blijkt dat tot hun schrik een bordeel te zijn. Bij Joy is dat niet het geval. “Ik weet waaraan ik begin”, zegt ze. [...] In de Libische hoofdstad Tripoli heeft ze een contactpersoon. Die zal de overtocht naar Italië regelen. Zelf hoeft ze niets te betalen. Voor de reis van Nigeria naar Tripoli heeft ze een voorschot gekregen. Het is de bedoeling dat ze deze schuld later zelf terugbetaalt met het geld dat ze verdient als prostituee. Ook is er een afspraak dat ze een deel van de opbrengst afdraagt aan haar bazin, een oud-prostituee.’

Bron: Van der Aa (2005). *Nigeriaanse toestanden*, p. 22-23

47 Zie ook Siegel (2007), *Nigeriaanse madams in de mensenhandel in Nederland*. Of: Prina (2003), *Trade and exploitation of minors and young Nigerian women for prostitution in Italy*.

Het omgekeerde vindt ook plaats. Een respondent uit de opsporing verklaart dat binnen opsporingsonderzoeken naar mensenhandel aanwijzingen zijn gevonden dat de verdachten zich ook bezighielden met 419-fraude. Begin jaren 2000 vonden in Nederland onder de projectnaam Amazone enkele grote opsporingsonderzoeken naar mensenhandel plaats. De daders bleken hoofdzakelijk van Nigeriaanse afkomst. Er was sprake van een *modus operandi* waarbij jonge meisjes in Nigeria onder valse voorwendselen werden geronseld om in Nederland in de prostitutie te gaan werken. Uit de vele tapgesprekken werd duidelijk dat de Nigeriaanse daders criminele contacten onderhielden buiten de mensenhandel en zich ook bezighielden met andere criminaliteitsvormen, zoals creditcardfraude en 419-fraude. In eerste instantie sloot men zich hier binnen de opsporingsonderzoeken voor af, maar een deel van de 419-fraude hield direct verband met de prostitutie en de gesmokkelde slachtoffers.

In deze gevallen ging het om relatiefraude of *romance scams* (zie hoofdstuk 3 en bijlage 3). De daders waren op zoek naar Nederlandse slachtoffers om op te lichten, waarbij de Nigeriaanse prostituees die onder hen werkten als lok-aas werden gebruikt. De slachtoffers waren bezoekers van de Nigeriaanse prostituees. De meisjes palmde de Nederlandse slachtoffers vanuit hun rol als prostituee volledig in, waarbij zij hen lieten denken dat ze verliefd waren, met hen wilden trouwen en hun hulp nodig hadden om uit de prostitutie te komen. Intussen namen ze geld aan van deze slachtoffers om zichzelf te onderhouden. Ze wilden nu ze ‘de liefde gevonden hadden’ immers geen andere klanten meer aannemen.

‘Door inpalming wist het meisje zo soms de hele bankrekening van een slachtoffer leeg te trekken. Daarbij werd ze voortdurend gecoördineerd en geïnstrueerd door de 419-man die eigenlijk achter de scam zat. De bedragen die zo afhandig gemaakt werden, waren vrij fors. In een van de gevallen ging het bijvoorbeeld om een totaalbedrag van 50.000 gulden, waarmee de bankrekening van het slachtoffer in kwestie volledig geplunderd was.’

5.7.6 Intensiteit van het polycriminele karakter

Respondenten uit de Nigeriaanse gemeenschap zelf denken dat de hierboven genoemde verschillende criminaliteitsvormen sterk met elkaar verweven zijn.

Volgens een ingewijde respondent gaat 419-fraude in Amsterdam samen met ‘alles’, want ‘alles kan handel zijn’.

‘In the community you have lots of guys who live only by crime. Once you get on the path of crime there’s no limit. Crime is a very progressive ‘disease’. So someone who engages in 419, also gets in with the prostitution rings, and the drug rings, and the gang crime rings; it’s all interconnected. Everyone who is involved with 419 has some link with another crime. 419 is not an isolated crime. You never find a 419-er who is only in 419.’

Volgens andere respondenten klopt het niet dat elke 419-fraudeur zich ook met andere vormen van criminaliteit bezighoudt. 419-fraude is voor de Nigeriaanse gemeenschap in Amsterdam Zuidoost ook niet ‘crimineel’.⁴⁸ Drugs zijn dat zeker wel, handel daarin wordt binnen de gemeenschap als ‘zeer laag’ gezien. Mogelijk verschuiven de Nigerianen die actief zijn in de drugscriminaliteit hun activiteiten ook wel naar 419-fraude, maar niet andersom. Dit geldt in elk geval voor de Benin-gemeenschap.

Toch hebben de Nederlandse en internationale opsporingsdeskundigen sterk het idee dat verschillende criminele activiteiten door en naast elkaar gepleegd worden. Vrijwel alle recentere, in Nederland uitgevoerde onderzoeken naar West-Afrikaanse criminelen, betrokken bij drugshandel, mensenhandel of mensensmokkel, laten een samenhang met 419-fraude zien. Dit leidt ook tot vermenging in de geldstromen, met name via money transfers. Een begunstigde van geld uit drugshandel kan bijvoorbeeld ook optreden als begunstigde van 419-geld. Zo is ook te zien dat van 419-fraude afkomstig geld weer naar bronlanden van drugs gaat (Schep, 2006).

5.8 Resumé

De 419-fraude is van oorsprong een Nigeriaanse activiteit, maar wordt inmiddels wereldwijd gepleegd. In Europa lijken de daders overheersend van Nigeriaanse afkomst, hoewel ook personen van andere etniciteit (zowel autochtoon als allochtoon) binnen de netwerken actief zijn. Amsterdam

---

48 Overigens bestaat hetzelfde beeld over prostitutie.

Zuidoost wordt wel bestempeld als het zakelijke hart van de 419-fraude en binnen de Nigeriaanse gemeenschap in Zuidoost lijkt de inmenging van jonge mannen met deze criminaliteitsvorm eerder regel dan uitzondering. In het voor de insiders overzichtelijke sociale netwerk kent iedereen elkaar en speelt de kerk een belangrijke rol in het dagelijks leven. Het criminele netwerk wisselt met het grootste gemak van samenstelling en lijkt minder hiërarchisch dan voorheen. De grote kracht van het criminele netwerk ligt dan ook in haar losse, ad-hocstructuur en haar inbedding in het bredere, sociale netwerk dat voornamelijk een verwantschaps- en stammenkarakter heeft.

Er zijn sterke aanwijzingen dat er in Nederland verbanden zijn tussen de netwerken achter de 419-fraude en andere vormen van criminaliteit. Daarbij lijkt de richting van het verband van belang. Het lijkt er eerder op dat de stap van andere criminaliteitsvormen, zoals drugs- en mensenhandel, naar 419-fraude kleiner is dan de stap van 419-fraude naar deze andere, als zwaarder gepercipieerde en afkeuringswaardige delicten. Identiteitsfraude is vermoedelijk de grote gemene deler bij alle vormen van criminaliteit gepleegd door Nigerianen in Nederland.

Slachtoffers en schade van 419-fraude

In de vorige hoofdstukken werd beschreven hoe de 419-fraude is ontstaan en hoe de daders opereren. In dit hoofdstuk bespreken we wie de slachtoffers zijn die ten prooi vallen aan de 419-fraudeurs. Tevens gaan we na waarom zij voor de oplichting vallen. Tot slot geven we een beeld van de schade die door de fraudeurs wordt aangericht.

6.1 Slachtoffers van 419-fraude

In het begin werden vooral zakenlieden het slachtoffer van 419-fraude. Zij werden eind jaren negentig met name vanuit Nigeria benaderd. Tussen 1998 en 2000 werden bij de Special Fraud Unit Section van de Nigeriaanse politie klachten van 419-fraude ontvangen van slachtoffers uit de volgende landen: Duitsland, de Verenigde Staten, Japan, Canada, India, Iran, Zuid-Afrika, Egypte, Nieuw-Zeeland, de Filipijnen, Saoedi-Arabië, Korea, Taiwan en Israël (Oriola, 2005). Een kanttekening is, dat naast het achterwege blijven van aangifte, veel slachtoffers aangifte doen in hun eigen land. Deze meldingen ontbreken dus in dergelijke gegevens.

Tegenwoordig wordt naast de zakelijke sector een zeer breed publiek bestookt, wat mede mogelijk is door de lage kosten van e-mail in relatie tot de opbrengsten. Doelwit van de 419-fraude zijn individuele burgers, bedrijven, liefdadigheidsinstellingen, onderwijsinstellingen en overheidsinstellingen (Agblor, 2007). De fraudeurs richten zich op landen waar de voertaal Engels is of de bevolking goed Engels spreekt.

Het is van belang te begrijpen dat nog altijd steeds enorm veel Nigerianen zelf slachtoffer worden van 419-fraude. Het is dus geen oplichting die speciaal gericht is op buitenlandse slachtoffers. De daders die vanuit Nigeria werken, richten hun pijlen voor een belangrijk deel op de eigen bevolking. Volgens onze respondent bij de EFCC gaan drie op de vier meldingen van 419-fraude over Nigeriaanse fraudeurs en slachtoffers.

Afgezien van Nigeria worden slachtoffers van 419-fraude met andere nationaliteiten hoofdzakelijk benaderd vanuit een ander land. Slachtoffers zullen zo minder snel de juiste kanalen vinden om aangifte te doen, de aangifte komt minder snel op de juiste plek terecht en internationale verschillen in wetgeving en opsporing verkleinen de pakkans. In deze en de volgende paragraaf kijken we verder naar de kenmerken van de slachtoffers die vanuit Nederland worden belaagd.

6.1.1 Nationaliteit van de slachtoffers benaderd vanuit Nederland

De Nigeriaanse daders van 419-fraude die opereren vanuit Nederland, richten zich met name op potentiële slachtoffers in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk (Project Stop Payment, 2008). Dit wordt bevestigd door de meldingen van slachtoffers die in Nederland binnenkomen. In 2005 kreeg de DNRI slachtoffermeldingen van 419-fraude binnen vanuit 65 verschillende landen. De meeste slachtoffers komen uit de Verenigde Staten, Engeland, India en Duitsland, maar ook uit Frankrijk, Spanje, Korea, Zwitserland, Nederland en de Verenigde Arabische Emiraten kwamen meldingen (Schep, 2006).

Op basis van aangeleverde cijfers uit de database van de DNRI, waarin van 2004 tot eind 2007 alle in Nederland gemelde of opgespoorde zaken geregistreerd staan, is een overzicht samengesteld van de meest voorkomende nationaliteiten van slachtoffers.⁴⁹ In het bestand staan 4386 slachtoffers geregistreerd, afkomstig uit 123 verschillende landen.⁵⁰ In de top 10 van de meest voorkomende slachtofferlanden staan de Verenigde Staten ruim bovenaan (met 22% van de slachtoffers), gevolgd door het Verenigd Koninkrijk en Italië (beide 6%), Duitsland (5%), Oostenrijk (3,5%), Canada en Australië (beide 3%), Spanje (2,5%), Frankrijk en Zwitserland (2%). Als we echter de Europe-

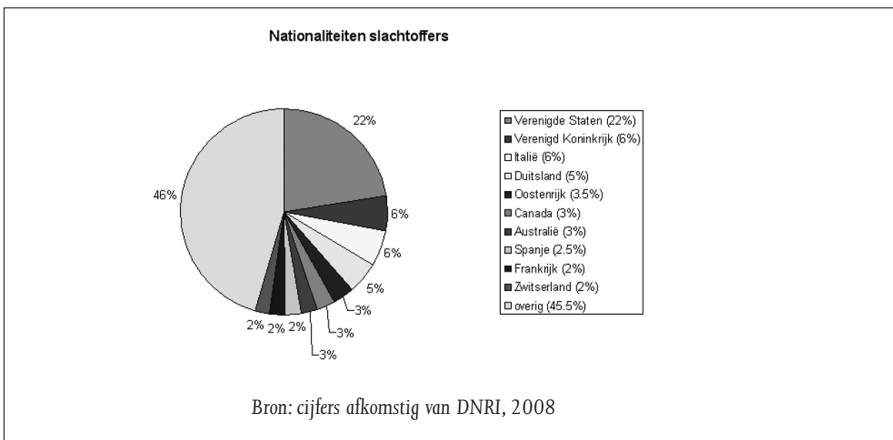
---

49 De data van 1 januari 2004 tot 1 juni 2005 zijn afkomstig uit een tactische analyse genaamd Project Hoofdprijs. De resultaten van dit project zijn beschreven in DNRI (2005): *Analyserapport tactische analyse West Afrikaanse Criminele Netwerken*. In afwachting van een nadere beslissing werd de data-invoer onder de projectnaam Waakvlam voortgezet en later aangevuld met data van nieuwe meldingen en aangiften van slachtoffers uit Project Apollo. Project Apollo werd op 1 november 2007 afgesloten.

50 Van 1728 slachtoffers weten we de nationaliteit. Ongeveer een derde van de meldingen is van slachtoffers zelf afkomstig. Andere meldingen zijn afkomstig uit lopende opsporingsonderzoeken bij politie of van partnerinstellingen, zoals de ambassade en de KMar. Van gedupeerden die niet zelf melding hebben gemaakt, is de nationaliteit niet altijd bekend.

se landen bij elkaar optellen, komen er meer slachtoffers uit Europa dan uit de Verenigde Staten. Na de top 10 volgen India, Maleisië, de Verenigde Arabische Emiraten, Thailand, Zuid-Afrika en Pakistan. Tevens is er de laatste jaren een toename geconstateerd van slachtoffers uit China, Japan, India, Saoedi-Arabië en Iran.

Een groot deel van de data over de slachtoffers is afkomstig uit het opsporingsonderzoek Apollo. Dit onderzoek is in eerste instantie opgezet na klachtenmeldingen vanuit de Verenigde Staten en de onderzoeken richtten zich in het begin ook vooral op zaken met Amerikaanse slachtoffers. Doordat de Nederlandse opsporing gedurende het hele project nauw is blijven samenwerken met de Amerikaanse opsporingsdiensten en er dus op deze zaken actief is gerechercheerd, is het mogelijk dat de cijfers over de slachtoffernationaliteiten enigszins zijn vertekend.

Hoewel Nederland vooral een 'daderland' lijkt te zijn, zijn er hier ook slachtoffers van 419-fraude. In Nederland worden in de jaren negentig de eerste brieven aangetroffen. Eind jaren negentig neemt het aantal slachtoffers in Nederland toe; rond 2000 worden in twee jaar tijd ongeveer tachtig meldingen gedaan door slachtoffers van 419-brieven, met een totale schade van 25 miljoen gulden (Van der Werf, 2003). Volgens de meeste deskundigen worden de Nederlandse slachtoffers vooral belaagd door daders die zich in een ander land bevinden. De daders die in Nederland zitten, richten zich juist weer op slachtoffers in het buitenland. Echter, een respondent denkt dat er wel degelijk Nederlanders opgelicht worden vanuit eigen land. Dit gebeurt volgens

hem bijvoorbeeld bij oplichtingspraktijken, zoals veilingfraude of relatie-fraude.⁵¹

6.1.2 Overige slachtofferkenmerken

Tot voorkort was er weinig bekend over de slachtoffers en de redenen waarom zij gedupeerd raken. Corpeleijn (2008) deed nader onderzoek naar de achtergrond van de slachtoffers, opgelicht vanuit Nederland. Daartoe analyseerde zij 98 dossiers van slachtoffers (uit een database van ruim achthonderd dossiers), zoals samengesteld bij de DNRI.⁵² In deze dossiers werden mensen het vaakst slachtoffer van loterijfraude (67%), gevolgd door erfenisfraude (12%), investeringsfraude (7%), fondsenfraude (7%) en overige vormen (6%).

Driekwart van de slachtoffers uit haar steekproef was man, een kwart vrouw. Leeftijden van de slachtoffers waren zeer wisselend. Gekeken naar het aantal betalingen dat slachtoffers blijven doen wanneer zij opgelicht worden, laten de cijfers zien dat mannen eerder stoppen met voorschotten betalen dan vrouwen.

Gekeken naar de beroepen van de gedupeerden blijkt uit diverse bronnen dat veel slachtoffers hoogopgeleide mensen zijn; vooral degenen die ten prooi vallen aan investerings- of fondsenfraude zijn vaak gevestigde zakenlieden. In de studie van Corpeleijn (2008) was het merendeel van de slachtoffers (80%) werkzaam in academische sfeer, bedrijfsleven, overheid of onderwijs. Hoogopgeleide professionals, zoals dokters, advocaten, ingenieurs en architecten, zouden volgens *The Times* een gemakkelijk slachtoffer zijn, omdat zij meer dan laagopgeleiden op hun eigen oordeel vertrouwen. Zij zijn gemakkelijk te overtuigen van een 'financiële buitenkans' en springen daarop in. Niet zelden blijven ze de oplichters jarenlang geloven, al raken ze tonnen kwijt en wordt geen enkele belofte waargemaakt (Cops, 2008a). Deze bevestigingen staan in contrast met de heersende overtuiging dat slachtoffers erg dom moeten zijn willen zij hierin trappen.

---

51 Bij deze vormen zal ook nooit *face to face*-contact plaatsvinden met het slachtoffer.

52 Deze dossiers bevatten verklaringen, verslagen van (e-mail)contacten tussen dader en slachtoffer en ander bewijsmateriaal van de fraude. Corpeleijn waarschuwt ervoor dat de steekproef niet representatief is, omdat het gaat om slechts een zeer klein aantal van het totale aantal slachtoffers wereldwijd en omdat het gaat om slachtoffers die zelf aangifte hebben gedaan.

6.2 Waarom slachtoffers in 419-fraude trappen

In de eerste internationale 419-zaken werden meestal illegale goederen of diensten aangeboden en het verhaal was gebaseerd op de corrupte situatie in Nigeria (er moest bijvoorbeeld corrupt overheidsgeld het land uit gesluisd worden). In de loop van de jaren veranderden de thema's van de 419-fraude en werden onder meer erfenissen, loterijen en fondsen grote thema's om potentiële slachtoffers te lokken. Toch heerst nog steeds veel onbegrip ten aanzien van de slachtoffers. Een veelgestelde vraag is namelijk waarom mensen zich door de 419-oplichtingstrucs laten beetnemen. Voor de meeste mensen is het ondenkbaar dat iemand hierin trapt.

6.2.1 Redenen waarom slachtoffers reageren

De heersende overtuiging van veel professionals bij politie en justitie is lange tijd geweest dat het de schuld van de slachtoffers zelf is, dat zij ten prooi vallen aan een 419-fraudeur. Dit komt nog steeds voor, wat onder meer blijkt uit uitspraken van advocaten en officieren van het OM in de rechtszaal over de slachtoffers (Rechtbank Amsterdam, 2008):

'Kijk, meneer de voorzitter, dat u hier niet in trapt, dat ik er niet in trap en de advocaten van de twee verdachten er niet in trappen; het gaat om die ene gek die ergens op de aarde rondloopt die er wel in trapt.' (plaatsvervangend Officier van Justitie)

'Ik vind het volstrekt ongeloofwaardig dat een zakenman daarin trapt.'
(advocaat verdachte 1)

In deze strafzaak was het slachtoffer een 49-jarige Australische zakenman, die was opgelicht door Nigeriaanse 419-fraudeurs in Amsterdam. De man was per e-mail benaderd om deel te nemen aan een grote investering. Samen met een groep Zuid-Koreaanse investeerders had hij al anderhalf miljoen euro in het project gestoken voor hij argwaan kreeg en de politie inschakelde. Drie verdachten werden opgepakt in een hotel in Amsterdam, waar zij met het slachtoffer hadden afgesproken (Trouw, 8 augustus 2007).

Het is lang niet alleen uit hebzucht waarom mensen op een 419-aanbod ingaan. Corpeleijn (2008) heeft in haar studie een aantal typen slachtoffers geïdentificeerd, op basis van de redenen waarom zij met een fraudeur in zee gaan.

In de eerste plaats hebben sommige mensen altruïstische redenen. Er zijn verschillende fraudevormen, die juist op de emotie en de empathie van slachtoffers inspelen, zoals datingfraude en fondsenfraude. Bij fondsenfraude wordt het slachtoffer om hulp gevraagd, bijvoorbeeld door een ernstig zieke persoon die voor zijn sterven zijn geld wil doneren aan een goed doel in een ander land en daar hulp bij nodig heeft, of een ‘slachtoffer van het corrupte regime’ dat zijn geld veilig wil stellen in het buitenland.

Daarnaast blijkt het type ‘hebzuchtig slachtoffer’ volgens Corpeleijn wel degelijk te bestaan. Deze mensen raken verblind door de mogelijkheid op een gemakkelijke manier veel geld te verdienen en zijn ongevoelig voor aanwijzingen of waarschuwingen van de buitenwacht. Zij blijven zich aan de mogelijkheid vastklampen dat het waar zou kunnen zijn.

Een derde reden dat mensen op de scams reageren, is onwetendheid. In feite begint iedere geslaagde scam hiermee; mensen kennen het fenomeen voorschotfraude niet. Door dit gebrek aan kennis in combinatie met een zekere naïviteit of geloof in de goedheid van de mens laten deze personen zich meeslepen in het verhaal.

Tot slot speelt een situationele factor een rol. Voor alle slachtoffers geldt dat zij, op het moment dat het eerste aanbod binnenkomt, om een bepaalde reden ontvankelijk zijn voor het aanbod en geraakt worden door de juiste informatie. Deze ontvankelijkheid kan uiteenlopende redenen hebben, zoals een recentelijk ontslag, financiële problemen, het verlies van een dierbare of een andere persoonlijke omstandigheid. Daarbij kan de persoonlijke gemoedstoestand uiteindelijk bepalend zijn voor het al dan niet lezen van een e-mail (Corpeleijn, 2008).

6.2.2 *Secundaire victimisatie*

Veel slachtoffers blijven betalingen doen, ook als ze zelf (on)bewust al doorhebben dat er iets niet klopt of al door externe partijen (soms zelfs door de politie) gewaarschuwd zijn. Ondanks dat er verscheidene signalen zijn dat er iets niet in de haak is, slaan deze niet aan bij het slachtoffer. Volgens Corpeleijn (2008) speelt het ‘kritisch vermogen’ hier een rol, het gaat erom óf en wanneer een slachtoffer de signalen van fraude aan zijn eigen situatie koppelt. Jean-Christophe Le Toquin, advocaat voor Microsoft in Parijs, zegt:

‘The reality we see is that these victims get themselves in real trouble not only financially but also from a psychological perspective. The more money they give, the more they want to believe in the scammer.’ (Kirk, 2008)

Deze mensen blijven betalen, ondanks dat ze hierdoor in de financiële problemen komen en/of ondanks dat zij op zich wel aanvoelen dat er iets niet klopt. Omdat zij al zoveel geïnvesteerd hebben, financieel maar ook emotioneel, eenvoudigweg door de dader te geloven, kunnen zij zich niet permitteren dit verlies te erkennen.

Naast de angst dat vermoedens waarheid worden, zorgen angst en schaamte voor reacties uit de omgeving ervoor dat iemand in de illusie blijft geloven. Een slachtoffer is bang dat zijn omgeving hem gaat veroordelen, dat het zijn eigen schuld is dat hij slachtoffer is geworden (*blaming the victim*: ‘Wat dom dat hij daarin trapt, hij had toch beter moeten weten’). In de criminologie wordt de (angst voor de) maatschappelijke reactie op het slachtofferschap *secundaire victimisatie* genoemd. Dit betekent dat slachtoffers zich een tweede maal slachtoffer zien worden van hetzelfde delict, doordat ze geconfronteerd worden met negatieve maatschappelijke reacties, instanties die hen niet kunnen of willen helpen en langdurige, slopende en dure gerechtelijke procedures. Iemand was al slachtoffer (*primaire*) door zelf financiële en emotionele schade te ondervinden, maar daar komen vervolgens nog de schade bij die zijn omgeving hem kan aanbrengen en de schade van de juridische kosten die het met zich meebrengt wanneer zijn slachtofferschap naar buiten komt. Angst voor secundaire victimisatie komt ook veel voor in het bedrijfsleven, waar gevestigde zakenmensen zich erg schamen en bang zijn voor de gevolgen ‘als hun zakelijk inzicht heeft gefaald’. Om deze redenen blijft een slachtoffer zich vastklampen aan de mogelijkheid dat het misschien toch geen oplichting is. Het alternatief kan en wil hij namelijk niet zien.

‘Alleen [een] wereldvreemde trapt nog in Nigerianenfraude’ (NRC Handelsblad, 6 mei 2007)

Volgens Corpeleijn (2008) zijn de media deels verantwoordelijk voor de angst voor deze secundaire victimisatie, door slachtoffers in berichtgeving kenmerken toe te kennen als ‘dom’ en/of ‘blind hebzuchtig’. Dergelijke angst voor secundaire victimisatie is een van de belangrijkste redenen voor het enorme *dark number* bij 419-fraude.

6.2.3 Chronic victims

Er zijn mensen die meermalen het slachtoffer worden van voorschotfraude. Bij *recovery fraud* ligt dit besloten in de opzet van de scam (zie hoofdstuk 3 over vormen van 419-fraude). Sommige mensen zijn te bestempelen als ‘chronisch slachtoffer’. Zij zijn er niet van te overtuigen dat zij het slachtoffer zijn van fraude en zelfs na een of meer verliezen door een 419-scam, zullen zij opnieuw in een oplichtingstruc trappen. Op die manier kunnen zij ten prooi vallen aan meerdere fraudeurs. Een respondent van de DNRI zegt hierover:

‘Ik ken zeker twintig van dergelijke gevallen. We hebben zelfs een voorbeeld van iemand die voor de rechter-commissaris moest verschijnen om te getuigen en tegelijkertijd bezig was met contacten binnen een andere scam.’

Er zouden binnen de 419-netwerken zelfs *suckerlists* of sukkellijsten circuleren met namen, (e-mail)adressen, telefoonnummers en bankrekeningnummers van eerdere slachtoffers. Collega-oplichters kunnen dan, tegen betaling, hun geluk nogmaals beproeven (SOCA, 2007).

We kunnen concluderen dat het afhangt van de persoon, zijn ervaringen, omgeving en de situatie waarin hij verkeert, of iemand ingaat op een 419-oplichtingspoging. De dader zal proberen een relatie op te bouwen met het slachtoffer en een sleutelbegrip daarbij is vertrouwen. Juist deze band tussen dader en slachtoffer maakt dat een slachtoffer blijft geloven in de oplichting en kan naast oplopende financiële schade ook veel emotionele schade berokkenen.

6.3 Schade

Dat 419-fraude een aanzienlijk probleem is, blijkt uit de internationale berichtgeving over het onderwerp. Het blijkt echter moeilijk om tot een betrouwbare schatting te komen van het aantal potentiële slachtoffers dat de daders via e-mail, post en fax weet te bereiken, het aantal mensen dat reageert op de lokberichten en hoeveel van deze mensen uiteindelijk ook daadwerkelijk geld verliezen aan de oplichters. In de kranten en zelfs wetenschappelijke publica-

ties worden uiteenlopende cijfers gepresenteerd over de schade van 419-fraude en het aantal gedupeerden. We stellen voorop dat alle cijfers die tot op heden bestaan over de omvang van 419-fraude, onbetrouwbaar zijn. Dit biedt ons helaas niet veel aanknopingspunten om een overzicht te geven van de omvang van de schade. Toch kunnen de schattingen ons een idee geven over de schaal waarop we de problematiek moeten duiden. De cijfers geven in veel gevallen een ondergrens aan. Daarnaast is de schade meer dan alleen haar financiële cijfers, zoals zal blijken uit de volgende paragraaf.

6.3.1 Klachtenmeldingen

De omvang van 419-fraude wordt doorgaans gemeten aan de hand van het aantal klachtenmeldingen dat binnenkomt bij de opsporingsinstanties. Niet bij alle klachtenmeldingen is er sprake van een geleden verlies. Ook pogingen tot 419-fraude worden gemeld. In het buitenland zijn er vaak verschillende instanties waar slachtoffers meldingen kunnen doen. Dit zijn opsporingsinstanties, maar ook consumenteninstellingen of andere gelieerde bureaus. Hierdoor is het lastig een goed internationaal overzicht te vormen van het aantal klachten.

Op basis van de klachtenmeldingen wordt een beeld verkregen van de bedragen die slachtoffers kwijt zijn aan de 419-fraudeurs. In diverse publicaties wordt gesproken over de schadebedragen, maar daarbij wordt altijd gesproken over een enorm dark number. Het hoge dark number hangt samen met de aangiftebereidheid van de (potentiële) benadeelden. De schaamte bij slachtofferschap van deze delictvorm is hoog. Slachtoffers durven niet toe te geven dat ze 'zo stom zijn geweest' om in de oplichtingstruc te trappen. Daarnaast zijn veel benadeelden in het bedrijfsleven bang voor imagoschade. Een andere reden dat slachtoffers geen melding doen, is omdat ze eenvoudigweg niet weten waar ze terecht kunnen. Tot slot blijven meldingen onopgemerkt, omdat ze niet verder komen dan het regiobureau. De reguliere politie weet vaak niet wat ze aanmoet met ingewikkelde klachten van 419-fraude. Bovendien krijgen dergelijke meldingen geen prioriteit als er urgentere zaken liggen te wachten.

6.3.2 Schadebedragen

In 1997 schatten de Verenigde Staten de schade die wereldwijd aangericht werd met voorschotfraude op honderden miljoenen dollars. De notie werd daarbij gegeven dat er een groot dark number is omdat veel slachtoffers terughoudend zijn in het doen van aangifte (U.S. Department of State, 1997). Tussen 1998 en 1999 was de totale buit van Nigeriaanse voorschotfraude volgens de United States Secret Service wereldwijd 5 miljard dollar (Smith, Holmes & Kaufman, 1999). Ook volgens de 419 Coalition, gericht op de bestrijding van 419-fraude, worden er miljarden dollars mee verdiend. Alleen al in de VS verliezen slachtoffers jaarlijks 100 miljoen dollar aan de scams gepleegd door met name Nigerianen (Van der Werf, 2003).

Volgens onze respondenten bij de DNRI liep de schade van de klassieke Nigerian oil scam-brieven in de jaren negentig alleen al in Nederland in de miljoenen. De klachten van buitenlandse slachtoffers worden echter pas vanaf begin 2000 bij de DNRI geregistreerd. De schade die door buitenlandse slachtoffers gemeld werd, is over de jaren gegroeid: van 13 miljoen euro in 2002 en in 2003, naar 17 miljoen euro in 2004 en 22 miljoen euro in 2005 (Schip, 2006).⁵³ Daarbij benadrukt ook de DNRI dat er sprake is van een enorm dark number, want het grootste deel van de slachtoffers is onbekend. Het werkelijke getal zou naar schatting van de DNRI zo'n tien keer hoger zijn; uit onderzoeken waarin geldstromen via bankrekeningen en money transfers in kaart werden gebracht en de administraties van fraudeurs werden onderzocht, bleek steeds dat nog geen 10% van de fraudegevallen was gemeld. In 2006 schatte men hiermee het werkelijke schadebedrag tussen de 100 en 150 miljoen euro voor de buitenlandse slachtoffers van 419-fraude vanuit Nederland gepleegd (Corpeleijn, 2008). Ook Nederlanders vallen ten prooi aan 419-fraude. Zij worden echter belaagd door daders in het buitenland. De schade die deze Nederlandse slachtoffers lijden wordt geschat op 5 miljoen euro per jaar (Schip, 2006).

De schadebedragen lopen per slachtoffer sterk uiteen. Slachtoffers die aan-

---

53 Het ligt voor de hand dat benadeelden de juiste kanalen nu beter weten te vinden om aangifte te doen, dus we kunnen deze stijging niet zomaar toeschrijven aan een stijging van het aantal slachtoffers van 419-fraude. We weten dat het aantal verstuurd brieven door het gebruik van internet enorm is gegroeid, maar ook dat de bedragen per individuele scam kleiner zijn geworden.

gifte deden van 419-fraude gepleegd vanuit Nederland, betaalden bedragen die varieerden van 8500 euro tot 2,5 miljoen euro (Cops, 2007a). Er zijn wereldwijd voorbeelden bekend waarbij de schadebedragen de 2,5 miljoen euro ver overstijgen. Zo ging de commerciële bank genaamd Banco Noroeste in Sao Paulo (Brazilië) failliet nadat ze voor meer dan 240 miljoen dollar was opgelicht door Nigeriaanse voorschotfraudeurs (Oriola, 2005).

6.3.3 Overige schade

De reikwijdte van de maatschappelijke schade van 419-fraude lijkt beperkter dan die van vele andere criminaliteitsvormen. De tastbare schade komt vooral tot uitdrukking op individueel niveau. Dit is ook een van de redenen waarom 419-fraude in veel landen lange tijd niet als een groot probleem is gezien. Er vallen geen gewonden en het gaat om individuen die ‘zo stom zijn geweest om erin te trappen’. Daarbij hebben de Nederlandse burgers geen ‘last’ van de 419-plegers die in Nederland verblijven. Deze plegers richten zich namelijk hoofdzakelijk op slachtoffers in het buitenland. De maatschappij ‘voelt’ in eerste instantie dus geen pijn. Dit verdient echter nuancering want, hoewel voor de hand liggend, de schade van 419-fraude ligt niet alleen op materieel niveau. We noemen een aantal andere schadelijke gevolgen van de 419-fraude.

- In de eerste plaats is de immateriële schade die de individuele slachtoffers lijden niet te onderschatten. Slachtoffers steken zich soms diep in de schulden en kunnen alles kwijtraken: hun vermogen, hun huis, maar ook gezinsleden, familieleden en/of vrienden die hen niet begrijpen of die zij mede gedupeerd hebben. Slachtoffers kunnen hierdoor volledig aan lagerwal raken. Depressies en andere psychische problemen zijn daarbij geen uitzondering. Er zijn bovendien meerdere gevallen bekend waarin slachtoffers zelfmoord hebben gepleegd naar aanleiding van de situatie waarin zij door hun verliezen terecht waren gekomen.
- Daarnaast lijdt ook het zakelijk-economisch imago van de landen van waaruit 419-fraude op grote schaal wordt gepleegd schade. Zo kwam Nederland in de loop van de jaren 2000 onder druk te staan vanuit de Verenigde Staten, waar enorm veel mensen gedupeerd werden door daders die opereerden vanuit Nederland. Nederland kreeg een reputatie als broei-nest voor activiteiten van West-Afrikaanse criminele netwerken; de daders van onder meer de 419-fraude konden hier ogenschijnlijk ongemoeid hun gang gaan.

- Ook het Nederlandse betalingsverkeer en de reputatie van financiële instellingen kunnen schade ondervinden door de 419-fraudeurs in Nederland. Vooral de *money transfer*-kantoren ondervinden de laatste jaren reputatieproblemen (zie ook Ploeger, 2008).
- Op een vierde plaats kunnen de internationale activiteiten van de 419-fraudeurs als een magneet werken voor andere criminele activiteiten en/of personen. Het komt voor dat ook Nederlandse inwoners zich inlaten met de 419-fraude (zie ook hoofdstuk 5).
- De onschuldige legale Nigeriaanse immigranten ondervinden de nadelen van een negatief zakelijk stigma. Door de 419-fraude wordt ook het imago van de eerlijke, hardwerkende Nigerianen in Europa aangetast. Zij moeten opboksen tegen alle vooroordelen, wat hun kansen op de reguliere arbeidsmarkt negatief beïnvloedt. Dit kan bovendien als katalysator werken bij de toetreding tot het illegale en/of criminele circuit.
- In lijn hiermee heeft de wereldwijde 419-fraude een enorme negatieve impact op legitieme bedrijven en individuele ondernemers in Nigeria. De fraude is volgens Tukura (2007) te zien als economische criminaliteit, omdat de fraudeurs het vertrouwen ondermijnen dat noodzakelijk is voor het opbouwen van handels- en zakenrelaties. Door de investerings- en fondsenfraude, maar ook het algehele corrupte klimaat in Nigeria, verliezen internationale bedrijven het vertrouwen in het Nigeriaanse ondernemerschap. Tevens worden Nigerianen geweerd van de groeiende marktplaatsen op internet.
- Tot slot levert de 419-fraude een enorme sociaal-maatschappelijke schade op voor Nigeria. Zoals in hoofdstuk 2 werd uitgelegd, beleeft de ‘gewone man’ in Nigeria de massale fraudepraktijken als een ondermijning van de traditionele normen en waarden.

Uit deze punten blijkt duidelijk dat 419-fraude niet uitsluitend een delict is met individuele schade in de doellanden, maar dat het ook een serieuze bedreiging vormt voor de sociale, financiële, zakelijke en criminele infrastructuur in de pleeglanden.

Impact

‘De impact van oplichting is groot, blijkt uit Brits onderzoek van december 2006. Gedupeerden hebben vaak een beschadigd zelfbeeld en hun zelfwaarde is aangetast. Slachtoffers lijden aan stress, angst en depressie. Opvallend vaak vertellen gedupeerden hun verhaal niet aan familie of vrienden. Schaamte overheerst. Minder dan vijf procent stapt naar de politie.’

Bron: Algemeen Dagblad, 21 oktober 2007

6.4 Resumé

Er zijn geen betrouwbare cijfers over de omvang en schade van 419-fraude. Naar schatting loopt de schade wereldwijd minstens in de tientallen miljoenen. We wijzen er in dit hoofdstuk nog eens op dat slachtoffers van 419-fraude in eerste plaats de Nigeriaanse burgers zelf zijn. Buiten Nigeria bevinden de slachtoffers zich wereldwijd, waaronder in de Verenigde Staten. Het blijkt dat de daders intelligent opereren, want de slachtoffers die vanuit Nederland opgelicht worden, zijn voor het merendeel hoogopgeleid. Het is te kort door de bocht om te stellen dat zij ten prooi vallen aan de 419-fraudeurs door hun hebzucht. Het succes van de fraude ligt vooral in de psychologische technieken die de fraudeurs gebruiken om de slachtoffers te manipuleren. De sociale omgeving en persoonlijke omstandigheden van de slachtoffers spelen daarbij ook een rol.

Politiële en justitiële aanpak

In dit hoofdstuk bekijken we de politieke en justitiële aanpak van de 419-fraude. Daarbij staat als eerste de Nederlandse opsporing centraal, gevolgd door de rol van het OM in het strafproces en de rol van andere nationale en internationale instanties in de aanpak. We staan kort stil bij de aanpak van de fraude in diverse andere landen en besluiten met een bespreking van de moeilijkheden in de opsporing en vervolging van 419-fraudeverdachten.

7.1 Nederlandse politieke aanpak van 419-fraude

Bestrijding van de 419-fraude wordt in Nederland voornamelijk uitgevoerd door de Interregionale Fraudeteams (IFT's), die behoren tot de Bovenregionale Recherche teams (BRT's). De Dienst Nationale Recherche Informatie (DNRI, momenteel Dienst IPOL geheten) van het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) fungeert daarbij als (internationaal) informatie- en coördinatiepunt. Er zijn grofweg drie wijzen waarop de politie 419-fraude kan bestrijden (ontleend aan Schep, 2006).

De eerste vorm betreft *traditionele opsporingsonderzoeken* naar aanleiding van een aangifte of meerdere aangevers. Er worden taps geplaatst op de telefoons van de fraudeurs om hen te kunnen identificeren en lokaliseren. Daarbij wordt gebruikgemaakt van politietolken. Als er voldoende aanknopingspunten zijn, wordt tot aanhouding overgegaan.

De tweede vorm waarin 419-fraude kan worden bestreden, is op *projectmatige* basis. Er worden dan meerdere opsporingsonderzoeken uitgevoerd binnen één gezamenlijk project. Het voordeel is dat expertise en ervaring efficiënter benut kunnen worden en zaken eventueel gelinkt kunnen worden. De projecten Hyena, Hoofdprijs en Dutch Treat zijn voorbeelden van een projectmatige aanpak. Op het project Hyena komen we nog terug.

De derde vorm van 419-fraudebestrijding kan worden getypeerd als een *thematische aanpak*. Daarbij wordt de fraude op basis van de beschikbare informatie breed bestreden. Preventie, tegenhouden, repressie en ontnemen zijn

dan de pijlers. Tevens wordt samenwerking gezocht met private partijen waarvan diensten door de fraudeurs worden misbruikt. De repressieve acties bestaan vooral uit ‘korteklapacties’ (hit & run). Aangiften van slachtoffers, die op dat moment nog steeds contact met de fraudeurs onderhouden, vormen de aanleiding voor deze acties. De politie kan de fraudeurs op heterdaad aanhouden als zij *face to face*-afspraken maken met de slachtoffers. Het gaat bij deze aanhoudingen in veel gevallen om de uitvoerders of loopjongens; de echte fraudeurs blijven vaak buiten schot. In project Apollo is veel gebruikgemaakt van korteklapacties (zie verderop in deze paragraaf).

De drie verschillende vormen van fraudebestrijding hebben een zekere chronologische logica: Apollo heeft in vergelijking met de traditionele onderzoeken en de projecten veel opgeleverd en vormt in feite het (voorlopige) sluitstuk van de opsporingsinitiatieven. Een kort overzicht van de geschiedenis laat de filosofie zien achter de korteklapacties.⁵⁴

7.1.1 Een korte geschiedenis van de politieke aanpak

De DNRI heeft vanaf het begin van de aanpak van de 419-fraude een centrale rol gespeeld in het op de kaart zetten van dit fraudeprobleem waarbij vooral Nigerianen betrokken waren. In een periode van ongeveer twintig jaar heeft de 419-fraude zich in Nederland ontwikkeld van niet bestaand tot een zeer omvangrijk probleem (Schip, 2006). Slachtoffers van deze vormen van fraude konden vaak niet bij de lokale wijkbureaus terecht met hun verhaal. De lokale politie was daarop niet ingesteld en kon geen gepaste actie ondernemen. Ook uit het buitenland kwamen er steeds meer berichten dat Nederland een van de centrale landen was van waaruit de Nigerianen opereerden.

Vanaf 1997 werd fraude projectmatig aangepakt door de IFT's en DNRI. Sinds die tijd heeft de DNRI informatie verzameld over aard, omvang, samenhang en dreiging van de criminele activiteiten van onder meer Nigeriaanse fraudeurs (Schip, 2006). Uit de ingewonnen informatie kwam steeds hetzelfde beeld naar voren: er waren altijd Nigerianen betrokken bij allerlei vormen van fraude.

Vanaf 2000 is de 419-fraude structureel bij de DNRI gemonitord door mid-

---

54 We beperken ons in dit overzicht tot de grote lijnen. Er zijn veel meer opsporingsonderzoeken verricht naar 419-fraude. Zie voor een inhoudelijk overzicht Bijl & Van den Berg (2008).

del van een speciaal daartoe aangelegde database.⁵⁵ In die tijd voerden verschillende BRT's grootschalige onderzoeken uit, waarbij groepen fraudeurs werden aangehouden en uiteindelijk veroordeeld tot gevangenisstraffen van drie tot vijf jaar. De effecten bleven helaas zeer beperkt: de frauduleuze activiteiten van de Nigerianen gingen gewoon door. Bovendien vergden de opsporingsonderzoeken veel tijd en middelen.

In 2003 kreeg de DNRI meldingen binnen van gedupeerden in het buitenland, waaruit bleek dat de fraudeberichten ook vanuit Nederland verstuurd werden. Door de IFT's Alkmaar en Amsterdam en de regiopolitie Haaglanden zijn vervolgens vijf onderzoeken gestart. De DNRI hield zich bezig met de informatiecoördinatie en analyse van de gegevens. Een van de bevindingen van de DNRI was dat het aantal zaken te omvangrijk bleek voor de IFT's om operationeel goed aan te pakken. Door de (inter)nationale mobiliteit van de fraudeurs, het veelvuldig wisselen van identiteit, de betrokkenheid bij meerdere criminaliteitsvormen en het plegen van veel, relatief kleine feiten waren de registraties van de criminele activiteiten niet compleet en/of analyseerbaar. Er werden aanvullende interviews gehouden met analisten en teamleiders om het beeld zo compleet mogelijk te maken. In het resultaat daarvan, de rapportage *West Afrikaanse Criminele Netwerken*, pleitte de DNRI voor een meer projectmatige aanpak, waarbij de DNRI een centrale, coördinerende rol zou vervullen (Schep, 2003). Het project Hyena was het directe gevolg. Onderstaande is grotendeels gebaseerd op DNRI (2005) en Bijl & Van den Berg (2008).

7.1.2 Project Hyena

In 2004 startte de politie in samenwerking met bankinstellingen het project Hyena op. Hyena richtte zich op het misbruik van bankrekeningen voor het witwassen van geld afkomstig van slachtoffers van 419-fraude. Deze rekeningen worden ook wel 'opvangrekeningen' genoemd; op die bankrekeningen werden de gelden van slachtoffers ontvangen.

De opvangrekeningen werden veelal ontdekt naar aanleiding van aangiften of meldingen van slachtoffers, die bij de DNRI werden verwerkt. Wanneer uit een aangifte naar voren kwam dat er betaald was naar een rekening van een

---

⁵⁵ Informatie afkomstig uit zaken van voor 2000 is ook in deze database ingevoerd.

Nederlandse bank, werd toestemming gevraagd aan het slachtoffer om de bank daarvan in kennis te stellen. De informatie van het misbruik van de bankrekening werd vervolgens doorgegeven aan de betrokken bank. Aan de bank werd gevraagd om zelfstandig onderzoek in te stellen naar eventueel witwassen via die rekening. Verdachte rekeningen werden door de banken geblokkeerd en opgeheven.

Wanneer bleek dat er meer overboekingen uit het buitenland waren gedaan op de reeds verdachte rekeningen, werden deze transacties door de banken gemeld aan de DNRI. Door medewerkers van het project Hyena werd daarna contact gezocht met de betreffende buitenlandse opdrachtgevers. Deze bleken in vrijwel alle gevallen ook slachtoffer van 419-fraude te zijn, maar waren zich dat nog niet bewust. Deze nieuwe slachtoffers werden verzocht aangifte te doen, waarna vervolgens nieuwe verdachte rekeningen werden ontdekt.

De in het kader van het project Hyena toegepaste werkwijze bleek zeer effectief om zicht te krijgen op het misbruik van bankrekeningen, voor het blokkeren van gelden en het voorkomen van meer schade voor de slachtoffers.

Opbrengsten Hyena (2004-2006)

Het aantal gedetecteerde (witwas)rekeningen bedroeg 456. In totaal was op deze rekeningen ongeveer 24 miljoen euro ontvangen aan fraudegeld. De banken blokkeerden rond de 5.600.000 euro en boekten het geld terug naar de slachtoffers of namen het in beslag.

Bron: DNRI (2005)

Tijdens het project Hyena is gebleken dat bij circa 40% van de verdachte overboekingen naar de opvangrekeningen, de gegevens van de opdrachtgevers niet of niet volledig stonden vermeld. Vaak werden alleen een naam en het land van herkomst vermeld. In deze gevallen kon de opdrachtgever van de transactie niet worden achterhaald en was een effectieve controle naar de herkomst van het geld vrijwel onmogelijk.

Ondanks de successen van project Hyena, bleven de fraudepraktijken doorgaan. Door de druk op de bankrekeningen gingen de fraudeurs bovendien meer gebruikmaken van een ander systeem: de money transfer. Het misbruik van de money transfers voor 419-fraude bleek moeilijk te bestrijden binnen de eerder toegepaste projectstructuur en om die reden werd een nieuw project opgestart: Apollo (Moerenhout, 2007).

Voorbeeld van onvolledige gegevens

Naar aanleiding van een melding uit Noorwegen werd een ‘opvangrekening’ bij een Nederlandse bank ontdekt. Toen de rekening werd onderzocht, bleek daarop een bedrag van 850.000 Amerikaanse dollar te zijn geboekt door: ‘Arabische naam, Cairo, Egypt’. Door de bank werd de transactie als verdachte transactie gemeld, waarna een verder onderzoek werd ingesteld.

De rekeninghouder was een bedrijf dat in 2002 was uitgeschreven bij de Kamer van Koophandel. Het adres van het bedrijf en de Nigeriase directeur waren in 2002 overgeschreven van Amsterdam naar Londen. Andere overboekingen naar de rekening bleken verband te houden met fraude. Op basis van de gegevens kon de opdrachtgever van de transactie niet worden achterhaald. Er werd getracht via het bancaire circuit met hem in contact te komen. Na drie maanden was dat nog steeds niet gelukt, waardoor niet duidelijk was wie de afzender van het geld was en om welke reden het was overgeboekt. Omdat de opdrachtgever en de herkomst van het geld onduidelijk bleven, werd het geld in beslag genomen. Later bleek toch dat er sprake was van fraude, waarvan aangifte werd gedaan in Egypte.

7.1.3 Project Apollo

Project Apollo bundelde de krachten van verschillende politieregio’s waar al onderzoek gedaan werd naar bancaire fraude gepleegd door West-Afrikaanse criminelen. Apollo was een gezamenlijk initiatief van de KMar en DNRI en de BRT’s van Noordwest- en Midden-Nederland, Amsterdam-Amstelland, Rotterdam-Rijnmond en Haaglanden/Hollands Midden (Noot, 2007). Het doel van de thematische, multidisciplinaire aanpak was: ‘Nederland onaantrekkelijk maken voor de West-Afrikaanse Criminele Netwerken’ (Schep, 2006). Anders dan in andere opsporingsonderzoeken (langdurend onderzoek, vaak op een bepaalde groepering) paste men in Apollo een andere tactiek toe: korteklapacties. Als bij het centrale meldpunt van de DNRI een melding van oplichting werd ontvangen, werd deze direct geanalyseerd en via een onderzoeksvoorstel nog dezelfde dag ter beschikking gesteld aan de rechercheurs (Noot, 2007). Zodoende werd er, als zich een zaak aandiende, meteen actie op ondernomen zonder een diepgaand onderzoek, met als doel zo veel mogelijk fraudeurs te

pakken.⁵⁶ Bij de politie was voldoende capaciteit beschikbaar gesteld, zodat op elk moment actie ondernomen kon worden. De opsporingsdiensten reageerden vooral op meldingen van slachtoffers en andere directe signalen. Tijdrovende opsporingstechnieken, zoals tappen, werden zo veel mogelijk vermeden.⁵⁷

De DNRI had een coördinerende taak binnen het project. De dienst was onder meer centraal aanspreekpunt, hield zich bezig met de winning en analyse van informatie rond de criminele activiteiten van de Nigerianen en maakte onderzoeksvoorstellen (preweegdocumenten) en informatierapporten voor de rekercheteams (Bijl en Van den Berg, 2008). Binnen het project werkten de BRT's samen met de KMar, de Douane, de FIOD-ECD en private partners, zoals financiële instellingen, telefoonbedrijven en internetproviders.

Eind 2007 liep Apollo officieel af. Diverse respondenten uit de opsporing stellen dat het sindsdien rustiger is geworden. Echter, geen enkele respondent heeft de illusie dat het probleem rond de 419-fraude definitief is opgelost. 'Je ziet nu minder 419, maar dat wil niet zeggen dat de daders ook zijn vertrokken', aldus een van de respondenten. De Nigeriaanse fraudeurs opereren waarschijnlijk meer *low profile*. De aanwas van nieuwe fraudeurs is groter dan het aantal opgepakte. Een respondent stelt zelfs dat de huidige situatie 'slechter is dan voor Apollo'. De redenen hiervoor zijn dat er niet meer gemonitord wordt, de database snel verouderd raakt en de expertise is verdwenen, omdat project- en teamleiders andere functies hebben gekregen. Het centrale informatieknooppunt bij de DNRI is eveneens niet meer in gebruik. Dit is volgens respondenten erg jammer, omdat aangiften en meldingen nu niet meer centraal worden geregistreerd en het overzicht verloren gaat. De kennis die is opgedaan binnen Apollo is met andere woorden niet geborgd. Respondenten verwachten dat na verloop van tijd de druk vanuit de Verenigde Staten en andere slachtofferlanden om het 419-probleem aan te pakken weer zal toenemen.⁵⁸

---

56 Deels parallel aan Apollo draaiden er in Amsterdam drie andere projecten van Nigeriaanse fraude, waarbij werd samengewerkt met US Postal Inspection Service (Macro, Presto en Concho). Vanuit Amsterdam werden de rechercheurs die bijvoorbeld binnen Presto werkten ook ingezet voor Apollo. Dat heeft naar de mening van verschillende respondenten goed gewerkt, want de lijnen waren kort en aanwezige kennis werd optimaal benut.

57 Langduriger onderzoek verrichtten de medewerkers van project Apollo ook, maar er werd minder de diepte ingegaan dan vroeger (Noot, 2007).

58 Een vervolg op Apollo zal er naar de mening van enkele respondenten niet snel komen, omdat dit soort (fraude)zaken niet echt hoge prioriteit heeft bij politie en justitie. Door Apollo zijn er veel (belangrijke, interessante) zaken met Nederlandse slachtoffers blijven liggen. Waarschijnlijk wordt er weer op ingezet als de problematiek opnieuw de spuigaten uit loopt.

Opsporingsonderzoeken BRT Haaglanden/Hollands Midden

Het eerste grote 419-gerelateerde onderzoek dat door de BRT Haaglanden/Hollands Midden werd gedraaid, was onderzoek Abeel in 2005. Er werden meldingen onderzocht over allerlei frauduleuze handelingen, ongebruikelijke transacties, witwassen en het gebruik van valse paspoorten door Nigerianen. Het geld zou afkomstig zijn uit 419-fraude. Het onderzoek heeft negen maanden gedraaid; er werden geen sporen van 419-fraude aangetroffen.

In het kader van project Apollo zijn er vervolgens nog acht opsporingsonderzoeken geweest. Haaglanden richtte zich echter niet specifiek op 419-fraude, maar op allerlei vermeende frauduleuze handelingen gepleegd door Nigerianen. In vijf van deze onderzoeken leek er sprake van 419-fraude. De laatste twee zaken, genaamd Dendro en Taxus, waren grote 419-fraudezaken. In Dendro was een Oostenrijks slachtoffer voor in totaal 7 miljoen euro gedupeerd door verdachten in Den Haag. In Taxus waren er meldingen dat 419-fraude plaatsvond vanuit internetcafés. Met medewerking van de systeembeheerder zijn er heterdaadaanhoudingen verricht. De daders, twee Nigerianen en een Bundi, waren illegaal in Nederland en zijn uitgezet.

Bron: interview met respondent uit de opsporing

Opbrengsten Apollo

Binnen het project Apollo zijn in een periode van ongeveer anderhalf jaar 46 preweegdocumenten opgesteld naar aanleiding waarvan 28 opsporingsonderzoeken werden opgestart. Uit interviews blijkt dat er 52 deelonderzoeken zijn uitgevoerd. Er zijn 112 verdachten aangehouden. Circa 250 slachtoffers zijn telefonisch of per e-mail benaderd door het opsporingsteam. Via een e-mailbombardement zijn ruim 14.000 e-mailadressen geïnformeerd. 23 bankrekeningen en 240 prepaidsimkaarten zijn geblokkeerd. Diverse valse bankinternetsites zijn geïdentificeerd en uit de lucht gehaald. De opgelegde straffen binnen Apollo (maximaal vijf jaar) zijn vergelijkbaar met uitspraken binnen de andere projecten (die een veel langere looptijd kenden).

Bronnen: Moerenhout (2007) en Bijl & Van den Berg (2008)

7.2 Nederlandse justitiële aanpak

In algemene zin is de rol van justitie in de fraudebestrijding onderverdeeld in drie niveaus: landelijk, bovenregionaal en regionaal (Visieplan Openbaar Ministerie, 2008).

Op landelijk niveau is er het Landelijk Parket (LP) dat zich vooral richt op de georganiseerde misdaad. Het LP doet geen fraudezaken. Wel doet het vaak zaken waarbij financiële geldstromen een belangrijke component vormen. In de praktijk wordt de aanpak van fraude opgepakt door de Landelijke coördinator fraudezaken, ondergebracht bij het Functioneel Parket (FP).

Op bovenregionaal niveau functioneren zes bovenregionale voorzieningen, gebaseerd op een territoriale indeling en op het principe van samenwerking tussen regiokorpsen. De bovenregionale structuur is als zelfstandige eenheid opgehangen aan een centrumkorps en bestaat onder meer uit IFT. IFT's richten zich op de middelzware fraudezaken.

De politieregio's en arrondissementsparketten hebben een eigen taak in de bestrijding van fraude. In de praktijk blijkt echter vaak dat de IFT's de taak in het geheel hebben overgenomen. Het gevolg is, zo is te lezen in het Visieplan van het OM (2008), dat de lichtere fraudezaken worden verwaarloosd. Op de parketten worden weinig fraudezaken gedaan.

Zoals gezegd, kwamen er begin 2000 steeds meer signalen bij de politie binnen dat Nigeriaanse fraudezaken een steeds groter probleem vormden. Het IFT dat ressorteerde onder het parket Haarlem schreef een projectvoorstel dat uiteindelijk in Apollo resulteerde.⁵⁹ Het OM Haarlem ging akkoord en leidde het project (ondanks dat Amsterdam de meeste zaken had). Naast Amsterdam deden ook Rotterdam en Den Haag mee, die ieder een zaaksofficier voor Apollo leverden.⁶⁰

7.2.1 Bewijsmateriaal

Kenmerkend voor de Apollo-aanpak waren de onderzoeken waarin in soms zeer korte tijd bewijs moest worden verzameld. Aangezien de aangehouden Nigerianen vrijwel allemaal ontkenden, was justitie aangewezen op verklarin-

---

59 De rol van justitie in de voorgaande projecten is nauwelijks aan de orde gekomen in de interviews, omdat Apollo het meest recent was en men daarover het meest kon zeggen.

60 De Apollozaken draaiden naast de reguliere zaken, wat een forse tijdsinvestering betekende.

gen van slachtoffers. Het motiveren van slachtoffers om aangifte te doen, was een belangrijk onderdeel van de justitiële aanpak.

De fraudezaken kwamen via diverse kanalen binnen. In bepaalde gevallen had het slachtoffer in de Verenigde Staten aangifte gedaan van oplichting. De Amerikaanse autoriteiten (in casu de U.S. Postal Inspection Service) deed vervolgens een rechtshulpverzoek aan Nederland, waarna het opsporingsonderzoek startte. De tweede manier liep via informatie van de CIE van de politie, die bijvoorbeeld via taps op het spoor kwam van mogelijke fraudeurs. Ook kwamen er meldingen binnen van de KMar op Schiphol en van Nederlandse ambassades in het buitenland, die te maken kregen met aangiften van gedupeerden.

Rogatoire commissies

De advocaten van de verdediging vroegen in verschillende gevallen om het horen van slachtoffers die een verklaring hadden afgelegd. Hiertoe werden rogatoire commissies ingesteld. Dit was een dure en tijdrovende klus, maar uiteindelijk pakte het niet goed uit voor de verdediging, omdat dit leidde tot een groot aantal belastende verklaringen voor de daders. Er is daarvoor een selectie gemaakt van slachtoffers. Het was lastig hen op te sporen.

Bron: interviews met OM-vertegenwoordigers

7.2.2 Vervolging

Bij de vervolging van de verdachten heeft het OM telkens op twee sporen gezeten, namelijk die van oplichting en witwassen. Het bleek in de praktijk juridisch erg lastig om de verdachten die betrokken waren bij het incasseren van het geld te vervolgen voor oplichting. Er was bij elke zaak wel sprake van zogenoemde katvangers, die het geld op de een of andere manier incasseerden (zie ook hoofdstuk 5). Van deze personen kon niet altijd worden vastgesteld dat zij betrokken waren bij de daadwerkelijke oplichtingspraktijken. In die gevallen stapte het OM over op het tweede spoor, van witwassen, want het kon wel aannemelijk worden gemaakt dat de katvangers wisten, dan wel redelijkerwijs konden vermoeden, dat het geld afkomstig was van een misdrijf.

Veroordeling door de rechtbank Amsterdam, 28 mei 2003

De rechtbank Amsterdam heeft een bende van zes Nigeriaanse e-mail-oplichters wegens oplichting, witwassen van geld, valsheid in geschrifte en deelname aan een criminele organisatie veroordeeld tot celstraffen (tussen twee en vierenhalf jaar) en forse schadevergoeding (tot 205.000 euro). De opgelegde straffen zijn hoger dan de eis van het OM. De rechtbank rekent het de verdachten ernstig aan dat zij op 'ge- raffineerde en gewetenloze wijze' hun slachtoffers hebben bewogen tot de afgifte van soms aanzienlijke geldbedragen en met het vervalsen van (zgn. officiële) documenten 'op ernstige wijze het vertrouwen hebben geschonden dat in het zakelijke verkeer in dergelijke documenten wordt gesteld'.

Bron: Van der Werf (2003)

Straffen

De rechtbank heeft forse straffen uitgedeeld aan de fraudeurs, tot maximaal vijf jaar onvoorwaardelijk. Dat was volgens respondenten behoorlijk hoog, zeker in vergelijking met de eerder gedraaide projecten als Hyena (terwijl daar uiteindelijk toch vergelijkbare straffen zijn opgelegd). Door de relatief korte tijd die politie en justitie in de Apollozaken kwijt waren met de korteklapacties, haalden ze met de strafmaat hogere resultaten, dan wanneer op projectmatige manier werd gewerkt. Volgens enkele respondenten was de reden voor de hoge straffen erin gelegen dat ook de rechters na verloop van tijd doordrongen raakten van de ernst van de fraudezaken ('er werd grof geld verdiend aan echt schrijnende gevallen'). Weliswaar waren de slachtoffers vaak oudere buitenlanders, maar wel mensen die goede maatschappelijke posities hadden bekleed. Het had bij wijze van spreken eenieder kunnen overkomen. Bovendien kwam er in het algemeen meer aandacht voor slachtofferleed. Een andere mogelijke reden voor de hoge straffen was dat de fraudeurs vanwege hun illegale status niet in aanmerking kwamen voor voorwaardelijke en taakstraffen.

In de meeste gevallen kon het geld niet meer worden afgenomen door middel van een ontnemingsvordering, omdat het al was weggesluisd naar Nigeria of elders. Daarbij kwam dat veel verdachten vaak geen bezittingen

hadden in Nederland (illegale status) en er geen goederen in beslag konden worden genomen. In de woorden van een respondent: ‘Van een kale kip kun je niet plukken; dat is erg frustrerend voor de slachtoffers en het OM.’ Het OM deed overigens wel pogingen om het geld te achterhalen in Nigeria, zonder resultaat. Men vermoedde dat het geld naar een kleine en selecte groep terugvloeide (‘een groep die in volle rijkdom leeft’, aldus een respondent), en daar kwam men niet tussen, mogelijk vanwege de corruptie. Bij huiszoeken werden bijvoorbeeld bouwtekeningen gevonden waaruit men zou kunnen afleiden dat de fraudeopbrengsten in onroerend goed werden geïnvesteerd.

7.3 Andere (opsporings)partners

Wat in Apollo duidelijk goed tot uiting kwam, was de samenwerking tussen opsporingsdiensten, andere overheidsinstellingen en private partijen. Binnen Apollo lag er in eerste instantie een grote taak bij de rechtshandhaving, maar daarnaast werden de mogelijkheden tot bestuurlijke maatregelen verkend. De private sector, zoals providers en financiële instellingen, werden actief betrokken bij project Apollo, aangezien zij de infrastructuur beheren die 419-fraude mogelijk maakt.

7.3.1 Marechaussee (KMar)

De KMar is onder meer verantwoordelijk voor de controle van reisdocumenten en de aanpak van identiteitsfraude. Uit een vertrouwelijke rapportage blijkt dat Nigeria op nummer één staat van landen waar reizigers vandaan komen met een vervalst reisdocument (Van Urk et al., 2003).

Daarnaast let de KMar op geldstromen die Nederland uitgaan. In het jaarverslag van de KMar komt naar voren dat Nigerianen na de Nederlanders op de tweede plaats staan met onderschepte geldbedragen die het land verlaten. Wanneer iemand met meer dan tienduizend euro op zak de EU uitgaat (of binnenkomt), geldt er een aangifteplicht. Wordt een bedrag niet aangegeven, dan is men in overtreding. Overigens geldt er niet, zoals bij de Belastingdienst, een omgekeerde bewijslast. De KMar moet dus aantonen dat het geld onrechtmatig is verdiend. Bij een vermoeden van criminele activiteiten wor-

den zonodig politie, FIOD-ECD, FIU-NL of andere instanties ingelicht; in andere gevallen bijvoorbeeld de SIOD, onder andere in verband met uitkeringsfraude).⁶¹

Bij de KMar hebben ook slachtoffers van 419-fraude aangifte gedaan. De KMar zond die zaken vervolgens naar het OM.

7.3.2 Douane

Waar de KMar vooral let op de uitgaande geldstromen, is de douane belast met de controle op inkomende geld- en goederenstromen. Bij reizigerscontrole (van inkomende passagiers) vindt de douane soms grote hoeveelheden contant geld. Het onderscheppen van geldkoeriers is voor de douane echter geen kerntaak. Volgens een respondent worden er veel valse Nigeriaanse cheques door de douane onderschept. De cheques zijn al geadresseerd en zijn bedoeld om vanuit Nederland te versturen in het kader van chequefraude (zie bijlage 3).

De douane constateert daarnaast veel afwijkende geldstromen, niet alleen vanuit Nigeria, maar vanuit landen van het gehele Afrikaanse continent. Het excuus van de betrapte personen is bijna altijd dat Nigerianen hier kapitaalgoederen komen kopen, voornamelijk auto's. Er vindt veel legitieme handel in duurzame goederen plaats, maar het criminele geld wordt ook vermengd met deze legale handel. Bij de inkomende goederenstroom kwamen bij Nigerianen grote hoeveelheden valse identiteitspapieren, creditcards, vervalste contracten, cheques en eigendomspapieren naar boven.

Uit de gesprekken met de betrokken respondenten blijkt dat de douane zijdelings aanwezig was bij Apollo. Het inzichtelijk maken van goederen- en of geldstromen bij 419-fraude behoorde niet tot de kerntaken van de douane, maar als zij sporen tegenkwam die verdacht waren, bracht zij dat wel onder de aandacht van het Apolloteam. Er was bereidheid om zaken aan te dragen. Signalen en meldingen van verdachte zendingen werden doorgegeven aan het

---

61 De Sociale Inlichtingen en Opsporingsdienst (SIOD) heeft geen deel uitgemaakt van project Apollo, maar heeft wel een informatieknooppunt West-Afrikaanse criminele netwerken. Bovendien voert de SIOD onderzoeken uit naar de relatie tussen Afrikaanse criminele netwerken en fraude in de sociale zekerheid (doorlezen van sofinummers, misbruik sofinummers met valse identiteit, inzet illegalen binnen de uitzendbranche, tewerkstelling illegalen bij telers). Zie ook beleidsdocument 'Labyrint' (SIOD, 2005).

meldingsloket van de DNRI. Hierdoor kreeg Apollo er een ‘gratis trefkans’ bij. Het team van Apollo moest zelf bepalen of de gegevens toepasbaar waren. Met concrete aanwijzingen vanuit de douane werd soms een extra mogelijkheid gecreëerd voor een hit and run-actie.

7.3.3 FIOD-ECD

Zowel de KMar als de douane zien op strafrechtelijk gebied de FIOD-ECD als ‘huisopsporingspartner’. De FIOD-ECD is de instantie die hun zaken in het strafrechtelijk circuit kan oppakken. Deze kan als intermediair op-treden naar andere opsporingspartners en geeft vervolgens de informatie door aan de Financial Intelligence Unit (FIU-NL), waar alle informatielijnen bij elkaar komen.⁶²

7.3.4 Financiële instellingen

Binnen Apollo hebben verschillende banken zelfstandig of op advies bank-rekeningen gemonitord en gaven zij ongebruikelijke transacties door aan FIU-NL. Creditcardmaatschappijen verschaften informatie aan de project-leiding van Apollo over valse pasaanvragen en ongebruikelijke transacties (Bijl & Van den Berg, 2008).

Kenmerkend voor de Apollo-aanpak was dat zij zich richtte op de money transfers. Met twee belangrijke money-transferproviders – Western Union en Money Gram – zijn afspraken gemaakt over het doorgeven van namen en identiteiten en het blokkeren van transfernummers. Dat resulteerde helaas voor het projectteam niet in een ‘zwarte lijst’. De providers en agenten hebben wel een aantal maatregelen genomen om misbruik te voorkomen (zie ook Ploeger, 2008). De money transfers worden door verschillende criminele groeperingen misbruikt. De money-transferkantoren kunnen niet verantwoordelijk worden gehouden voor de criminaliteit; alleen bij verdachte transacties

---

62 Het Meldpunt Ongebruikelijke Transacties (ministerie van Justitie) en het Bureau ter ondersteuning van de Landelijk Officier van Justitie inzake de Wet MOT (KLPD) functioneren vanaf 1 januari 2006 als één organisatie, onder de nieuwe naam Financial Intelligence Unit – Nederland (FIU-Nederland). De FIU-Nederland is ondergebracht bij de dienst Nationale Recherche Informatie (DNRI) van het Korps landelijke politiediensten (KLPD). Bron: www.justitie.nl.

moeten zij in actie komen. Vanuit de kantoren worden door money-transfer-agenten meldingen van ongebruikelijke of verdachte transacties gedaan. Wat betreft deze meldingen loopt het volgens respondenten naar tevredenheid.

7.3.5 *Andere private partners*

Tot slot werkten ook verschillende private partners samen binnen Apollo. Er werden afspraken gemaakt met telecombedrijven voor het blokkeren van 06-nummers. Internetproviders leverden informatie aan over IP-nummers. Ook werd een aantal internetcafés gesloten. Het team werkte samen met creditcardmaatschappij Equens, waardoor de aanpak van de creditcardfraude goed kon verlopen. Internetverkoopsite Marktplaats leverde informatie aan over verdachte sites (advertenties) en kantoorverhuurmaatschappijen verschaften informatie aan het team met betrekking tot dubieuze huurders.

7.3.6 *Internationale samenwerking*

Naast voornoemde Nederlandse organisaties zijn, veelal op indirecte wijze, ook internationale instanties betrokken bij de aanpak van 419-fraude in Nederland. Door de samenwerking met de U.S. Postal Inspection Service was het bijvoorbeeld mogelijk om aangiften en gegevens van slachtoffers in Amerika te verkrijgen. Ook konden potentiële slachtoffers worden gewaarschuwd, binnen de preventieve poot van Apollo. Een andere vorm van samenwerking betreft de deelname van verschillende landen aan de werkgroep Project Stop Payment, die een internationale dreigingsanalyse ontwikkelt van de problematiek ten behoeve van een strategische aanpak.

De noodzaak tot internationale samenwerking wordt door veel respondenten onderschreven en is ook concreet aanbevolen door de United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC, 2005). Een van de aanbevelingen is dat opsporingsinstellingen langetermijnplannen moeten opstellen voor het verstoren van de activiteiten van internationaal opererende fraudeurs. Te denken valt aan het onderscheppen van vervalste documenten; het verstoren van e-mail-harvesting-activiteiten en ontneming van criminele opbrengsten. Landen moeten bovendien een gecoördineerde langetermijnbenadering ontwikkelen in de bestuurlijke en strafrechtelijke opsporing van internationale fraude. Als antwoord op de wereldwijd groeiende omvang van de Nigeriaanse frau-

dezaken, is in Nigeria in 2003 de *Economic & Financial Crimes Commission* (EFCC) in het leven geroepen. Nigeria onderkent daarmee dat fraude en andere financieel-economische criminaliteit negatieve gevolgen kunnen hebben voor het land zelf en andere landen. De commissie is verantwoordelijk voor het onderzoeken en vervolgen van corruptie en fraudezaken. Elk jaar worden er ongeveer tweehonderd mensen veroordeeld (www.efccnigeria.org). Respondenten juichen de oprichting en werkwijze van de EFCC toe, maar erkennen tegelijkertijd dat het erg moeilijk werken is voor de EFCC. De samenwerking met Europa en Amerika, waaronder het British Department for International Development, The World Bank, The United Nations Development Program (UNDP), European Union en United States Agency for International Development, komt langzaam op gang. Daarnaast zouden de contacten met de EFCC hebben geleid tot het traceren van vermogen in Nigeria (Bijl & Van den Berg, 2008). Eerder is echter aan de orde gekomen dat dit niet heeft geresulteerd in inbeslagname van het geld (ontneming).

Work Group Project Stop Payment en de Conference Mass Marketing Fraud

De *Work Group Project Stop Payment* is een uitvloeisel van de samenwerking tussen het IFT in Amsterdam en de U.S. Postal Inspection Service, die samen een aantal opsporingsonderzoeken naar Nigeriaanse 419-fraude hebben gedraaid. Met name de politie Amsterdam-Amstelland heeft verzocht internationaal te werken aan een dreigingsanalyse op het gebied van *mass marketing*-fraude. Dit resulteerde in enkele internationale bijeenkomsten, waaronder een in Amsterdam in april 2007. In april 2007 kwamen afgevaardigden uit de VS (onder meer US Postal Inspection Service, FBI, US Department of Justice), Canada (Royal Canadian Mounted Police) Verenigd-Koninkrijk (SOCA), Frankrijk (Europol), Nigeria (EFCC), en Nederland (Bovenregionale Recherche Noordwest- en Midden-Nederland, DNRI/KLPD, IFT Amsterdam-Amstelland) bijeen om de eerste lijnen op papier te zetten voor een gezamenlijke internationale dreigingsanalyse. In april 2008 zijn de conclusies van het (vertrouwelijke) conceptrapport gepresenteerd tijdens een bijeenkomst in Washington D.C. Aansluitend vond een driedaags internationaal opsporingscongres plaats over *mass marketing*-fraude.

Bron: *Project Stop Payment* (2007 & 2008) en *Mass Marketing Fraud Conference* (2008)

7.4 Aanpak van 419-fraude in het buitenland

Het blijkt dat het fenomeen voorschotfraude vele verschijningsvormen kent die samenhangen met de aanwezige mogelijkheden en beperkingen in de verschillende landen. Zo is bijvoorbeeld in Canada, maar ook in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk, het gebruik van valse cheques een probleem van ongekeerde omvang, omdat financiële instellingen en consumenten in deze landen veel gebruikmaken van cheques in het reguliere betalingsverkeer. Hieronder volgt een kort overzicht met voorbeelden, deels ontleend aan DNRI (2005) en Ploeger (2008) van de bestrijdingsacties in diverse landen, te beginnen met Nigeria zelf.

7.4.1 Nigeria

Nigeria beschikt over een effectieve wetgeving tegen fraude, corruptie en witwassen en voor het ontnemen van crimineel verkregen vermogen. In 2003 is – zoals gezegd – de EFCC (Economic and Financial Crimes Commission) opgericht door de Nigeriaanse overheid om de fraude en corruptie te bestrijden.⁶³ De 419-fraude heeft het zakelijke imago van Nigeria ernstig beschadigd en er is veel internationale druk op het land uitgeoefend om deze vorm van criminaliteit te bestrijden. Een van de eerste acties van de EFCC was de arrestatie van drie van de grootste fraudeurs. Deze mannen, die als advocaat en politicus een behoorlijke status in Nigeria hadden, waren verantwoordelijk voor een groot aantal 419-scams. Onder de slachtoffers zijn ook Nederlandse benadeelden en een Braziliaanse bankdirecteur, die US\$ 242 miljoen verloor.

7.4.2 Spanje

In januari 2004 en juli 2005 heeft de Spaanse politie grootscheepse acties uitgevoerd tegen in en vanuit Spanje opererende 419-fraudeurs, waarbij respectievelijk circa 100 en 310 fraudeurs zijn aangehouden. Spanje houdt zich relatief afzijdig van internationale gemeenschappelijke opsporingsinitiatieven. Dit is een

---

63 Zie ook Balarabe (2005), Ribadu et al. (2007) of www.efcc.com.

gemis, omdat Spanje een zeer belangrijk instroomland is voor de 419-fraudeurs in Europa en wereldwijd tevens een van de belangrijkste daderlanden.

7.4.3 Zuid-Afrika

In Zuid-Afrika opereren 419-fraudeurs voornamelijk vanuit Johannesburg. Na de val van het apartheidsregime hebben veel Nigerianen zich daar gevestigd. Ook sinds de oprichting van de EFCC zijn veel grote 419-fraudeurs uitgeweken, onder meer naar Zuid-Afrika (Ribadu, 2007b). Binnen de Zuid-Afrikaanse politie zijn speciale teams geformeerd voor de bestrijding van de fraude. In Zuid-Afrika en ook wel in Nigeria gaat de fraude soms gepaard met ontvoering van en moord op de slachtoffers (zoals we ook zagen in hoofdstuk 3).

7.4.4 Engeland

In Engeland wordt de 419-fraude voornamelijk bestreden door fraudeteams van Scotland Yard, de City of London Police en de Serious Fraud Office. Vooral in het begin van het jaar 2000 zijn er onderzoeken tegen de fraudeurs uitgevoerd. Volgens de National Criminal Intelligence Service (NCIS) zijn daardoor veel fraudeurs naar Nederland uitgeweken. Het probleem rond de 419-fraude wordt tevens in de gaten gehouden door SOCA (Serious Organised Crime Agency), hoewel de 419-fraudezaken officieel niet voldoen aan de criteria voor georganiseerde misdaad.

In Engeland wordt momenteel veel geïnvesteerd in het verstoren van het 419-fraudeverkeer. SOCA investeert op het gebied van *mass marketing fraud* en 419-fraude veel in alternatieve strategieën. Zo is in samenwerking met de EFCC een scanner in een postkantoor in Nigeria geïnstalleerd, waarmee veel uitgaande valse en vervalste documenten worden onderschept. Dergelijke strategieën lijken hun vruchten af te werpen.

7.4.5 België

In België richt de opsporing zich op 'oplichting via het internet' (Delplace, 2008; Segaert, 2007). Er is vooralsnog weinig bekend over het 419-fenomeen in België. Er zijn nog geen lopende politieonderzoeken. In België heeft men

wel te maken met valse cheques. Hierbij wordt betaald met valse cheques waarop een hoger bedrag staat dan de kostprijs; het slachtoffer wordt dan gevraagd het verschil 'terug' over te maken (zie ook hoofdstuk 3). In Nederland geven banken geld niet vrij voordat verificatie heeft plaatsgevonden. In België wordt dit wel direct vrijgegeven en dat is het probleem. Ze weten niet uit welke landen de cheques afkomstig zijn en evenmin of er Nigerianen bij betrokken zijn. Wel zijn er sterke vermoedens en er wordt momenteel in onderzoek geïnvesteerd.

7.4.6 Finland

In Finland is een onderzoek (2007) ingesteld naar twee agentschappen van Western Union, waarbij de hoofdverdachten de Nigeriaanse nationaliteit bezitten. In totaal werd in ongeveer een halfjaar tijd 1 miljoen euro naar de twee agentschappen in Finland geboekt. Het geld was afkomstig van slachtoffers van 419-fraude en zogenaamde eBayfraude. Het geld werd daarna door de malafide agenten doorgeboekt naar verschillende Europese landen, naar begunstigden met de Roemeense nationaliteit. De in Nederland woonachtige Roemeense begunstigden staan hier niet geregistreerd. Ze hebben behalve de money transfers uit Finland ook een groot aantal money transfers uit andere landen ontvangen.

Amerikaanse postrechercheurs

De Amerikaanse postale recherche speurde ondertussen naar de door deze netwerken vanuit Nederland verstuurd valse cheques en betalingsopdrachten. In de periode januari tot augustus 2007 vonden postrechercheurs er in totaal 540.000 met een gezamenlijke waarde van \$2,1 miljard. Het was daarmee de grootste vangst in de geschiedenis van de United States Postal Inspection Service.

Bron: NRC Next, 14 mei 2008

7.4.7 Verenigde Staten en Canada

Tot de aanslagen van 11 september was met name de U.S. Secret Service betrokken bij de bestrijding van voorschotfraude. Momenteel vindt de bestrijding van deze fraude plaats binnen de bestrijding van *mass marketing fraud*, ook wel *Telemarketing fraud* genoemd. In de VS wordt hierbij door diverse diensten, zoals de FBI en de U.S. Postal Inspection Service, samengewerkt. Omdat veel fraudeurs vanuit Canada de slachtoffers in de Verenigde Staten oplichten, wordt gericht samengewerkt met de Royal Canadian Mounted Police (RCMP). Zowel in de Verenigde Staten als in Canada zijn centrale meldpunten voor de fraude opgericht, respectievelijk het *Internet Crime Complaint Center (IC3)*⁶⁴ en *Phonbusters* (van de RCMP). Ook worden gezamenlijk preventieve campagnes uitgevoerd, voornamelijk gericht op de oudere potentiële slachtoffers. De media worden hier actief bij betrokken.

7.5 Moeilijkheden in de opsporing en vervolging

Uit voorgaande hoofdstukken komt duidelijk naar voren dat de 419-fraude een zeer complex criminaliteitsverschijnsel is dat politieke, justitiële en andere instanties op allerlei manieren trachten te bestrijden. In de interviews met de deskundigen zijn in dit verband regelmatig ook de moeilijkheden en knelpunten daarbij ter sprake gekomen. Die hebben te maken met de organisatie en werkwijze van politie en justitie en met aspecten die inherent zijn aan de 419-fraude.

7.5.1 Politieke aanpak

Een van de moeilijkheden is dat de Nederlandse politie in expertisekolommen is verdeeld. In zijn algemeenheid is de politie vooral gericht op strafbare feiten en minder op (internationale) netwerken en de nauwe verwevenheid van allerlei vormen van crimineel gedrag daarbinnen. Opsporingsonderzoeken naar bijvoorbeeld 419-fraude of vrouwenhandel zijn eendimensionaal geconcentreerd op deze criminaliteitsvormen. Met enige regelmaat komt in de rapportages aan de orde dat 419-fraudeurs ook betrokken zijn bij de drugshandel of mensenhandel, maar die dwarsverbanden blijven onderbelicht. Dat is vermoedelijk ook een van de redenen waarom veel respondenten geen onder-

bouwd antwoord kunnen geven op de vraag in hoeverre Nigeriaanse 419-frauders ook andere vormen van criminaliteit begaan.

Een neveneffect van de politieacties is dat er binnen afzienbare tijd verplaatsingseffecten optreden. Een duidelijk voorbeeld is het project Hyena dat primair gericht was op het blokkeren van bankrekeningen. Na verschillende successen stapten de daders over op een andere manier om geld te verplaatsen, namelijk via money transfers (o.a. Ploeger, 2008). Voor de hiërarchisch en ambtelijk ingestelde politieorganisatie kost het veel tijd en moeite om in te spelen op die flexibele dadermanoeuvres. Een essentieel element in de afwijking om een nieuw opsporingsproject op te zetten, is een grondige probleemanalyse. Dit vergt tijd en impliceert een optimale informatiepositie. Een van de respondenten is hierover vrij kritisch: 'Het idee van informatiegestuurd de politie is een flop. Lang niet alle informatie ligt op tafel, er worden beslissingen genomen op basis van toevallige kennis.' De verplaatsingseffecten zijn ook internationaal van karakter (zie verder §7.5.8).

7.5.2 Samenwerking

De oprichting van bovenregionale, interdisciplinaire opsporingsteams lijkt een adequate actie om aan verkokering en versnippering te ontsnappen. Binnen de verschillende projecten is de samenwerking tussen de diverse politieke diensten en andere opsporingsinstanties over het algemeen goed verlopen.

Een knelpunt is het bestaan van verschillende visies op de aanpak. Zo botste de samenwerking tussen politie en FIOD weleens, omdat de FIOD langer onderzoek zou willen doen (financieel rechercheren is tijdrovend), terwijl de politie sneller tot actie wilde overgaan. Voor de FIOD was het dan lastiger om een zaak rond te krijgen.

De continuïteit van (toekomstige) bovenregionale opsporingsteams is een ander knelpunt, want na ontbinding van deze teams ligt de verantwoordelijkheid voor de aanpak van fraude weer bij de regio's en districten. In sommige regio's heeft de aanpak van fraude geen hoge prioriteit. Met name 419-fraude wordt soms gezien als een niet-serieuze vorm van slachtofferschap ('wie trapt daar nu in?').

Samenwerking met niet-politieke en justitiële organisaties is voor de aanpak van fraude noodzakelijk, maar verloopt in de praktijk soms moeizaam. Bovendien vergt samenwerking met private partners langdurige borging van een aanpakstrategie binnen de politieorganisatie. Een van de voorbeelden die diverse respondenten aanhalen, betreft het gebrek aan medewerking van gra-

tis e-mailproviders als Yahoo, die in de VS is gevestigd en ongeveer 90% van het e-mailverkeer verzorgt. Ook internationaal wordt het als een probleem gezien dat providers als MSN en Yahoo niet genoeg initiatief nemen om anti-scammers in hun systemen op te nemen (Ribadu, 2007b). Daarnaast is het direct uit de lucht laten halen van dubieuze 06-nummers een groot struikelblok, omdat telefoonmaatschappijen dat als een inbreuk beschouwen op de rechten van de klant.⁶⁵ Bescherming van cliëntgegevens speelt zeker ook bij bankinstellingen. In dit verband wordt vooral Western Union genoemd als zijnde de geldinstelling waarlangs 90% van alle verdachte transacties gaat.⁶⁶ Voor politie en justitie blijft dit een lastig te reguleren instantie.

7.5.3 Vervolg

Volgens enkele respondenten speelde het ongeloof dat mensen slachtoffer kunnen worden van 419-fraudeurs zeker in het begin een rol bij de rechtbank. Een van de respondenten stelt dat er in het begin 'onbegrip was bij de rechtbank over de domheid en naïviteit van de slachtoffers'. Pas na vele, schrijnende verhalen van gedupeerden drong de ernst van de zaken goed tot de rechtbank door. Desondanks bleek het soms erg moeilijk om tot een veroordeling van de verdachten te komen. In de eerste plaats is dat lastig als er geen aangiften voorhanden zijn van slachtoffer en het OM zich moet verlaten op onderzoeken naar de geldstromen. In de tweede plaats werkt de omgekeerde bewijslast in de praktijk niet voldoende. Het OM moet voor de rechtbank nog steeds aantonen dat het geld een criminele herkomst heeft, en zelfs dan komt de rechter niet altijd tot een bewezenverklaring en veroordeling. In de derde plaats blijkt het zeer lastig om de initiërende fraudeurs op de achtergrond (job owners; zie hoofdstuk 5) aan te pakken, omdat zij het concrete werk veelal laten uitvoeren door snorders en katvangers.

---

65 Overigens werd binnen Apollo een convenant afgesloten voor één jaar met providers om 06-nummers direct uit de lucht te halen. Dat werkte goed, maar die afspraken zijn na dat jaar niet gecontinueerd.

66 Volgens enkele respondenten wordt Western Union ook voor andere criminele activiteiten gebruikt. Western Union rekent een commissie van 10% per transactie.

7.5.4 Kennispositie

Binnen project Apollo is een aanpak gekozen van korte klappen op basis van *real time*-informatie. Alle meldingen van slachtoffers en verdachte geldstromen zijn in de database bij de DNRI verwerkt. Hierdoor was het mogelijk zaken te clusteren en de verbanden tussen groeperingen te onderkennen. Er is niet geïnvesteerd in het meer structureel in kaart brengen van de netwerken, bijvoorbeeld middels uitgebreid financieel rechercheren of informatie van de CIE. Daardoor is steeds slechts een deel van het plaatje zichtbaar voor de opsporing en wordt ingezet op het verstoren van de meest in het oog springende cellen.

Een probleem dat hiermee verband houdt, is dat de database bij de DNRI na afloop van project Apollo niet meer wordt bijgehouden, waardoor informatie en kennis snel gedateerd raken en men al snel achterloopt bij nieuwe ontwikkelingen. Bij een volgend project moet men bij wijze van spreken weer opnieuw beginnen. Om nieuwe ontwikkelingen binnen dadergroepen op de voet te volgen, is een actuele informatiepositie een noodzakelijke voorwaarde.

Op de derde plaats is er een groot gebrek aan achtergrondkennis van daders en van de wijze waarop het netwerk functioneert. Bij het uitluisteren van tapgesprekken worden Nigeriaanse politietolken ingezet. Zij vertalen de gesprekken, herkennen bovendien dialecten als zijnde afkomstig van een bepaalde stam en kunnen daardoor meer over de identiteit van daders vertellen. Er is bij de opsporingsinstanties momenteel echter een groot gebrek aan daderkennis, maar ook aan kennis over de make-up van de Nigeriaanse gemeenschap waarbinnen de daders genesteld zijn. Het is essentieel dat de Nigeriaanse gemeenschap en Nigeriaanse deskundigen bij de aanpak betrokken worden. Het verwerven van *local knowledge* is cruciaal om de problematiek beter in kaart te brengen en aan te pakken. Een van de respondenten zegt hierover:

‘If you look at the way our community is based on our cultural cohesiveness, it surprises me a lot how the police are fighting crime, and you see they are way, way off the mark, because they don’t have the right local knowledge. You can’t succeed at anything without having a very in-dept local knowledge. They don’t have the right informants, the right local knowledge of the situation, in order to deal with it. You need inside information, local insight to the community. You need to try to engage the community, find partners. You need people who know these people. If you engage the local community, then you get access. And when you get access, then you know who is who.’

7.5.5 Valse identiteiten

Een groot knelpunt in de opsporing, vervolging en berechting van Nigeriaanse fraudeurs is het grootschalige gebruik van aliassen, valse identiteitsbewijzen en het illegale verblijf in Nederland (zie ook hoofdstuk 3).⁶⁷ De fraudeurs wisselen na vrijwel elke zaak van identiteit en een en dezelfde persoon gebruikt bij de money-transferkantoren bijvoorbeeld verschillende identiteitsbewijzen. Het komt ook voor dat verschillende personen dezelfde identiteitsbewijzen gebruiken, al dan niet in combinatie met verschillende namen. Door het gebruik van valse identiteiten wordt het functioneren van de veiligheids- en herkenningssystemen ernstig ondermijnd. Het is door deze problemen bijvoorbeeld niet precies bekend wat het aandeel van Nigerianen is in de 419-fraude. Respondenten vermoeden dat dit aandeel zeer groot is, maar kunnen dat bij gebrek aan goede persoonsinformatie niet goed onderbouwen. Als bijvoorbeeld op basis van tapgegevens of CIE-informatie een verdachte in beeld komt, is het zeer lastig om de persoon in kwestie te achterhalen (hoe ziet hij eruit?) en fysiek te lokaliseren (waar woont hij?). Als eenmaal een verdachte is aangehouden en hij heeft identiteitspapieren bij zich dan hoeft dat nog niets te zeggen over zijn echte identiteit. Noodgedwongen schrijven de instanties de persoon in onder een naam die zeer vermoedelijk vals is. Tot slot is het een probleem dat eenmaal aangehouden verdachten weigeren een verklaring af te geven.

7.5.6 Netwerkstructuur van de 419-fraudeurs

Een groot probleem voor de Nederlandse opsporing is de enorme flexibiliteit van de criminele netwerken, de internationale mobiliteit en geavanceerde werkwijze van de 419-fraudeurs. Legale en illegale activiteiten zijn moeilijk te onderscheiden en de daders bedienen zich van allerlei technieken om onzichtbaar te blijven voor de opsporing (zie hoofdstuk 3). Doordat de daders zich bewegen binnen ad-hocprojectformaties, is het zeer lastig de criminaliteit meer structureel aan te pakken. De opsporing kan zich alleen richten op de groepjes die op een bepaald moment volgens een bepaalde samenstelling

---

67 Voor het OM betekende de illegale status van verdachten veel extra werk, omdat de verdachten in voorarrest moesten blijven en het OM continu aan de wettelijke termijnen moest denken en stukken diende te produceren in verband met de verlengingen.

opereren en daarbij heeft zij weinig tijd om de zaak goed op te bouwen, alvorens tot aanhouding wordt overgegaan. De ervaring leert bovendien dat de fraude na aanhouding gewoon doorgaat, maar dan door een andere fraudeur die tot dat moment op de achtergrond is gebleven.

7.5.7 Money transfers

De meldingen van ongebruikelijke transacties naar aanleiding van money transfers bevatten alleen de volledige gegevens van de opdrachtgever of begunstigde in Nederland. Een melding van een money transfer betreffende een betaling door bijvoorbeeld een Amerikaans slachtoffer betreft veelal valse gegevens van de begunstigde in Nederland. Van de opdrachtgever wordt niet meer gemeld dan de naam en het land van herkomst. Hierdoor is nader onderzoek naar de herkomst en de reden van de transfer vrijwel onmogelijk. Opdrachtgevers van money transfers naar de begunstigden kunnen niet worden benaderd en gewaarschuwd. Aan de namen van de opdrachtgevers en de patronen van de geldstromen is vaak duidelijk te zien dat nog veel andere slachtoffers geld hebben overgemaakt naar dezelfde begunstigden. De gegevens van deze mogelijke slachtoffers kunnen enkel worden achterhaald via een tijdrovend verzoek om rechtshulp aan de autoriteiten van het land waar de opdrachtgever woont.

7.5.8 Internationale samenwerking

Internationaal kan onderscheid gemaakt worden tussen ‘slachtofferlanden’ (waar de slachtoffers wonen) en ‘daderlanden’ of ‘fraudeurlanden’ (van waaruit de fraudeurs opereren). De daderlanden zijn voor de bestrijding afhankelijk van meldingen uit de slachtofferlanden. Deze meldingen met gegevens over de slachtoffers, de gepleegde fraudevorm, de gebruikte namen en communicatiemiddelen van de verdachten, en de wijze van betaling door de slachtoffers vormen steeds de basis voor de bestrijding, zowel preventief, verstorend als repressief. De informatie die via de meldingen van slachtoffers wordt verkregen, is ook van belang voor de bestrijding door de private partijen die de fraude faciliteren c.q. waarvan de diensten worden misbruikt.

Het wordt duidelijk dat de politieke en justitiële aanpak van de 419-fraude per definitie een internationaal karakter heeft. Een van de respondenten zegt

hierover: 'Als je dit niet ziet als een wereldwijd probleem, zul je het nooit oplossen.' In Nigeria wordt ook het belang voor een sterkere internationale aanpak benadrukt, omdat het probleem niet door een individueel land opgelost kan worden. Tot nu toe is een samenwerking tussen Nederland en Nigeria echter nog niet goed van de grond gekomen. Met het doel om 'Nederland onaantrekkelijk te maken voor de WACN', is het daarnaast ook goed mogelijk dat de daders zich (tijdelijk) verplaatsen naar buurlanden. Hoewel internationaal bekend is dat één land niet het probleem van de 419-fraude kan oplossen, wordt er nog te weinig georiënteerd op een structurele internationale aanpak.

7.6 Resumé

In Nederland hebben diverse opsporingsonderzoeken zich gericht op 419-fraude. De thematische aanpak van project Apollo was tot dusverre het meest succesvol. Het is tevens een goed voorbeeld van een multidisciplinaire aanpak met een centraal informatiepunt. Het project is afgelopen, maar het 419-fraudeprobleem is verre van opgelost. De verwachting is dat het opnieuw de kop op zal steken en de opsporing dan een enorme achterstand zal hebben, omdat de opgebouwde kennis onvoldoende is geborgd.

Er kleven diverse problemen aan de aanpak van de 419-fraude. Door de verkokerde organisatie van de Nederlandse politie wordt het multicriminele aspect van de netwerken niet inzichtelijk en ook niet geïntegreerd aangepakt. Er wordt voornamelijk gerechercheerd op criminaliteitsvormen en minder op de criminele netwerken die erachter zitten. De onzichtbaarheid (onder meer door het gebruik van valse identiteiten) en dynamische structuur van deze netwerken bemoeilijkt en de opsporing nog meer.

De Nederlandse aanpak was gericht op verstoren, wat verplaatsingseffecten met zich meebrengt. Een meer structurele aanpak vereist nauwe samenwerking met zowel politieke, justitiële als private instellingen, internationale samenwerking en continue aandacht. De netwerken opereren wereldwijd en passen zich aan wanneer politieke en justitiële inspanningen in een land hen frustreren. Vanwege het internationale karakter kan één land het 419-fraudeprobleem niet oplossen.

Verklaringen en ontwikkelingen

In de vorige hoofdstukken zijn we uitgebreid ingegaan op diverse onderwerpen die verband houden met 419-fraude. We hebben gekeken naar de cultureel-maatschappelijke achtergronden, naar het delict 419-fraude, de geldstromen die met het delict gemoeid zijn, de daders die erachter zitten, de schade en de slachtoffers, en de opsporing en vervolging van daders. In dit hoofdstuk proberen we de lijnen bij elkaar te brengen door verklaringen te geven voor enkele grote vragen, zoals: waarom zijn het juist Nigerianen die 419-fraude plegen? Waarom zitten zij in Nederland? En waarom is het probleem zo groot? De verklaringen zijn gebaseerd op onderhavig onderzoek dat een verkennend karakter heeft. Definitieve antwoorden of eenduidige verklaringen zullen om die reden nader onderzoek vergen. Dit hoofdstuk geeft een eerste aanzet.

8.1 *Waarom Nigeria?*

Het is in de voorgaande hoofdstukken al langzaam duidelijker geworden, maar toch proberen we in deze paragraaf nog eens na te gaan waarom nu juist de Nigerianen op zo'n grote schaal 419-fraude plegen.

In de eerste plaats: er zijn in verhouding zeer veel Nigerianen. Het is wellicht simpel gesteld, maar daarom niet minder waar: ruim een op de zeven Afrikanen is Nigeriaan. Dit nuanceert de oververtegenwoordiging van Nigerianen in de daderpopulatie, maar er zijn ook andere factoren die kunnen verklaren waarom nu juist Nigerianen 419-fraude wereldwijd op de kaart hebben gezet.

8.1.1 *Corruptie*

Zoals is besproken in hoofdstuk 2 heeft de jarenlange corruptie op overheidsniveau de toon gezet voor de manier waarop de Nigeriaanse maatschappij functioneert. De overheid heeft jarenlang het verkeerde voorbeeld gegeven.

‘It is very necessary to note that the people of Nigeria have been victims of institutional “419” by successive Nigerian governments in which the rulers have systematically looted the treasury for their own benefit.’ (Tive, 2006: 11)

Corruptie is wijdverbreid en op alle niveaus ingebed in de Nigeriaanse maatschappij. Daarbij moet gezegd worden dat een aantal vormen van corruptie gemeengoed is binnen de Nigeriaanse samenleving. Men is gewend zaken voor elkaar te krijgen via smeergeld en door middel van contacten hogerop. Iedereen heeft wel ergens een contact om zaken geregeld te krijgen. Daarbij moeten we niet denken aan allerlei gekonkel achter gesloten deuren; vraag en aanbod zijn gewoon te vinden op de ‘markt’.

‘Nigeria is een land van ritselaars. De bevolking kan niet anders dan eraan meedoen; zonder smeergeld te betalen, krijg je niets gedaan in het land. (...) Voor de Nigerianen heeft corruptie voordelen. Door de corruptie hebben ze minder last van bureaucratische procedures, de weg van het smeergeld gaat sneller. Omdat bijna iedereen er baat bij heeft dat ambtenaren gewoon kantoor houden op de markt, treedt de overheid er niet tegen op. Ook een corrupt systeem is een systeem.’ (Van der Aa, 2005: 46-47)

Vanwege deze diep ingebedde corruptie in eigen land overheerst een jagersmentaliteit naar geld, wat 419-fraude in de hand kan werken. Toch is een dergelijke geschiedenis van corruptie niet uniek; sterker nog, het is in meerdere Afrikaanse landen zeer herkenbaar. Er is echter een aantal andere factoren dat gecombineerd met het corrupte klimaat een uitgelezen voedingsbodem vormt voor een wijdverbreid fraudeprobleem.

8.1.2 Olie

Nigeria is een buitenproportioneel grote Afrikaanse olieproducent. Ondanks alle olie die het land produceert, profiteren de meeste Nigerianen daar niet van. De olie wordt ruw geëxporteerd en niet verder verwerkt in eigen land. De overheid controleert de export van ruwe olie, maar ook de import van brandstoffen. De gewone man in Nigeria deelt niet mee in de winst en dit zorgt vooral in de Nigerdelta (het belangrijkste oliewinningsgebied) voor veel onrust. Bovendien lopen de Nigerianen ook grote mogelijkheden op

werkgelegenheid mis, doordat de olie niet in eigen land verwerkt wordt. Een populaire overtuiging is dat de overheid de bestaande raffinaderijen bewust buiten bedrijf laat om zichzelf via de beheersing van import en export te verrijken (D.J. Smith, 2007; Van der Aa, 2005).

8.1.3 Niet benutte opleidingen

Nigeria is een educatief sterk ontwikkeld land. Na de investeringen in het onderwijs in de jaren zeventig waren er in de jaren tachtig zeer veel hoogopgeleide, jonge Nigerianen. Door de oliecrash in de jaren tachtig stortte de economie in. Tegen die tijd waren de meer traditionele economische sectoren verwaarloosd en was er weinig werkgelegenheid. Er ontstond een situatie waarin een grote groep jonge, ontwikkelde Nigerianen met hoge toekomstverwachtingen op straat stond. Een populaire verklaring is dan ook dat zij zich wendden tot een alternatief om het hoofd boven water te houden, waarbij hun opleiding goed van pas kwam: 419-fraude.

8.1.4 Handelsgeest

Uit hoofdstuk 2 bleek dat verschillende Nigeriaanse stammen vanuit de geschiedenis handelsvolken zijn, die gewend zijn zich te verplaatsen in eigen land, maar ook naar het buitenland. Volgens een van onze Nigeriaanse respondenten is de Nigeriaanse cultuur bovendien anders dan de Ghanese, Sudanese, of die van welk ander Afrikaans land dan ook. De Nigerianen zijn veel ondernemender en reislustiger dan elk ander Afrikaans volk. Het is een dynamische cultuur, Nigeria is te zien als het 'Amerika' van Afrika.

'Nigerians are dynamic by nature, they are people who make things happen.'

Het is volgens hem dan ook geen toeval dat juist Nigerianen en met name leden van het reislustige handelsvolk de Igbo 419-fraude plegen.

8.1.5 Opsporing en vervolging

De regulerende en handhavende taak van de overheid functioneert slecht in Nigeria; men heeft geen zicht op en controle over de illegale geldstromen. Van het aantal fraudezaken dat opgespoord wordt, is de juridische afwikkeling bovendien gebrekkig. Er zijn wel veroordelingen geweest, maar de kopstukken lijken de dans toch vaak te ontspringen. Ook blijkt de ontneming van de opbrengsten in de praktijk niet goed te werken.

8.2 Waarom Nederland?

Uit bovenstaande wordt duidelijk dat het geen toeval is dat juist Nigerianen 419-fraude plegen. Een volgende vraag is waarom zij zich juist in Nederland vestigen. Nederland wordt door de Nigerianen gezien als hét zakencentrum van Europa, ook voor 419-fraude. Met name Amsterdam Zuidoost beschouwen zij als het kloppend hart van 419-fraude in Europa, misschien zelfs ter wereld. Iedereen weet dit, aldus onze respondenten uit de Nigeriaanse gemeenschap. Door de strenger geworden regels en handhaving verplaatsen de fraudeurs zich wel, maar door de grote reislust is dit nauwelijks een probleem. Nigerianen zijn heel flexibel en verplaatsen zich – indien nodig – tijdelijk naar een andere uitvalsbasis. Er is dus zeker sprake (geweest) van verplaatsing, maar Amsterdam Zuidoost blijft het zakencentrum.

Nederland blijkt dus een heel aantrekkelijk land voor de 419-fraudeurs om zich te vestigen en/of om 419-fraude te plegen. In de eerste plaats omdat bijna alle Nederlanders Engels spreken, de officiële voertaal van Nigeria.

‘The Netherlands is the best country for business. It’s the best country for 419 because English is a well spoken language here. And English is the official language in Nigeria. I’ve been here for almost 15 years and I don’t speak Dutch, because everyone speaks English.’

In de tweede plaats heeft Nederland een heel goede infrastructuur om de 419-fraude te faciliteren. Bovendien ligt Nederland dicht bij Engeland, dat historische banden heeft met Nigeria en door veel Nigerianen als een tweede thuis wordt beschouwd. Andersom komen vanuit Engeland veel Nigerianen hierheen om zaken te doen. Schiphol ligt centraal in het land en bovendien vlak bij Amsterdam Zuidoost. Daarnaast zijn er goede faciliteiten om de uitvoering van de 419-fraude mogelijk te maken.

Op de derde plaats staat Amsterdam (en Nederland) volgens een van onze Nigeriaanse respondenten bekend als een veilige haven voor criminele activiteit: de straffen zijn laag en 'je kunt je hier vrij bewegen'. De daders kunnen hun slachtoffers in buitenlandse Engelstalige landen (Verenigde Staten, Canada, Engeland, Australië) vanuit Nederland belagen. De Nederlanders laten zij grotendeels met rust. Hierdoor bleven zij ook lange tijd onopgemerkt en was de opsporingsprioriteit laag.

8.3 Moeilijk grijpbaar

De laatste jaren is er in binnen- en buitenland versterkte aandacht uitgegaan naar de 419-fraude en haar plegers. Daarbij is gebleken dat het gaat om een probleem van ongekeerde proporties. In Nederland heeft het probleem zich in ongeveer twintig jaar tijd ontwikkeld van vrijwel afwezig tot zeer omvangrijk, en de hoofdzakelijk Nigeriaanse plegers zijn actief op verschillende criminaliteitsgebieden. De criminele netwerken die vanuit Nederland 419-fraude plegen, zijn moeilijk grijpbaar gebleken voor de Nederlandse opsporing. Internationaal gezien lijkt Nederland in haar opsporingsaanpak redelijk succesvol, al is er nog veel te leren van de buitenlandse collega's (bijvoorbeeld de aanpak van de Britse SOCA).

Er is een aantal redenen waarom het 419-fraudeprobleem zo groot geworden is en waarom het zo moeilijk grijpbaar blijkt te zijn voor de opsporing. Binnen het internationale opsporingsveld signaleert men dat er onvoldoende kennis is van daders en achtergronden om het fraudeprobleem goed te kunnen aanpakken. Naast de besproken moeilijkheden die de daders opwerpen met hun steeds veranderende *modus operandi* (hoofdstuk 3) en de problemen die men is tegengekomen in de opsporingsonderzoeken en de vervolging van de daders (hoofdstuk 7), is er nog een aantal punten te noemen waarom de Nederlandse (en breder gezien de westerse) opsporing deze dergroep moeilijk kan benaderen.

8.3.1 Netwerkcultuur versus structuurecultuur

Antropoloog Leon Bouts (2008) verklaart de succesvolle werkwijze en enorme flexibiliteit van de West-Afrikaanse criminele netwerken, gepaard met de moeilijkheden die de opsporing ervaart bij de aanpak van 419, uit een 'clash

of cultures'. Hij legt uit dat wij leven in een structuurcultuur, terwijl de West-Afrikanen uit een netwerkcultuur komen. In onze maatschappij wordt sterk uitgegaan van vaste structuren, functies en regels. Onze manier van denken en sociale omgangsvormen worden bepaald door deze markeringen. Maatschappelijke processen en de plaats van het individu daarin worden binnen deze structuren geïnterpreteerd. West-Afrikanen functioneren veel meer in een netwerk van sociale relaties. Deze sociale netwerken functioneren als 'self-organizing networks'. Er is meer dynamische interactie tussen mensen met meer flexibiliteit en aanpassingsvermogen. Niet functies zijn belangrijk, maar plaatsen binnen het sociale netwerk.

Vanuit dergelijke sociale netwerken weten 419-daders hun slachtoffers en elkaar te vinden. Bovendien voorzien zij hoe onze structuurcultuur functioneert en weten ze zich er zo veel mogelijk aan te onttrekken. Het kost de opsporing grote moeite deze zelforganiserende netwerken aan te pakken en structureel effectief iets aan het 419-probleem te doen. Dit is de kracht van de Nigeriaanse criminele netwerken; doordat ze opereren in heel effectieve, zelforganiserende netwerken, zijn ze door onze structuren moeilijk te pakken.

8.3.2 Lokale kennis

Naast begrip van de achterliggende Nigeriaanse netwerkcultuur, is er kennis van de achtergronden van 419-fraude en 'lokale kennis' van de Nigeriaanse gemeenschap (in Amsterdam Zuidoost) nodig om de daders en de criminaliteit te begrijpen. Zonder deze lokale kennis hebben opsporingsinspanningen weinig kans van slagen. Diverse (Nigeriaanse) deskundigen benadrukken dat het onontbeerlijk is de achterliggende Nigeriaanse cultuur te begrijpen, om ook de fraude in Nederland en/of wereldwijd te kunnen doorgronden. Zolang opsporingsdeskundigen het culturele concept achter de fraudevorm niet begrijpen, zullen ze het ook niet structureel aan kunnen pakken.

'Until you understand the origins, the purpose and the social and spiritual concept underpinning the legitimacy of 419, you will not be able to deal with it.'

8.3.3 Cybercrime

De 419-fraude vindt inmiddels voor het grootste deel plaats via internet en zou daarmee ook benaderd moeten worden als een vorm van internetcriminaliteit. Cyberspace kent andere sociale structuren en grenzen dan de traditionele openbare ruimte. Daarnaast groeit internet nog steeds, evenals het aantal gebruikers en ook bedrijven die in verregaande mate afhankelijk zijn van het medium. Dit heeft gevolgen voor degenen die het doelwit zijn van de 419-fraudeurs. Hoe groter internet wordt, des te kwetsbaarder het wordt voor misbruik en des te moeilijker is dit misbruik te herkennen.

‘Fraud committed through and over the internet is believed by many experts to represent one of the fastest growing problems for those who choose to conduct business online and for those consumers who use the internet.’ (Europol, 2003: 37)

GovCert⁶⁸ signaleert in haar trendrapport *Cybercrime* (2008) dat internetcriminelen in toenemende mate succesvol zijn gebleken in het afschermen van hun infrastructuur. Gebruikers worden op steeds gehaaidere wijze verleid en de technische middelen worden steeds geavanceerder. Volgens GovCert en ook Molenaar (2007) is het dan ook niet meer reëel om de verantwoordelijkheid voor de beveiliging bij de eindgebruiker te leggen, die daarvoor de noodzakelijke kennis en kunde ontbeert. Een deel van de preventieve verantwoordelijkheid ligt bij de overheid.

Dit alles heeft ook gevolgen voor de opsporing. De traditionele openbare ruimte wordt deels vervangen door de digitale ruimte. Opsporingsdeskundigen moeten in het bewaken en herstellen van de openbare orde dus ook gaan werken in de digitale ruimte. Het is de vraag of er voldoende wordt geïnvesteerd in de preventie en opsporing in de digitale ruimte. Onderzoek naar digitale criminaliteit vindt plaats op verschillende niveaus binnen de politie. In de breedte zijn er uiteenlopende instanties betrokken bij de bestrijding van cybercrime, maar er is weinig tijd gestoken in een gestructureerde inrichting van al deze betrokken partijen. Hierdoor is er weinig overzicht. Daarnaast weten slachtoffers van 419-fraude nog steeds niet goed waar ze naartoe moeten met hun aangifte. Met het aflopen van Apollo is er bovendien geen centraal

---

68 Computer Emergency Response Team van de Nederlandse overheid.

punt meer waar aangiften naartoe kunnen. Door de decentrale opzet van de politie zijn de lokale korpsen in beginsel het aanspreekpunt voor aangifte en de afhandeling daarvan bij het lokale politiebureau loopt vaak spaak (Moleenaar, 2007).

8.4 Ontwikkelingen rond de 419-fraude in Nederland

Ook al is de thematische opsporingsaanpak Apollo afgelopen, naar verwachting van onze respondenten zal 419-fraude in de toekomst een grote rol gaan (of beter gezegd: blijven) spelen. Volgens onze respondenten uit de Nigeri-aanse gemeenschap zijn de daders nooit helemaal weggegaan uit Nederland. Die kunnen met het aflopen van de opsporingsacties nu weer ongestoord verder met hun criminele activiteiten.

‘Het blijkt een “booming business” te zijn in een groeimarkt, waarbij de cellen zich steeds opsplitsen en doorgroeien. Er ontstaan steeds nieuwe cellen.’

Daarnaast lijkt Amsterdam ook een groeimarkt voor andere criminaliteitsvormen waar de West-Afrikaanse daders zich mee bezighouden. Om het multi-criminele karakter van de netwerken beter in kaart te brengen, is echter meer onderzoek nodig.

Tot slot wordt in de verschillende pleeglanden de lokale bevolking (van verschillende etniciteiten) bij bepaalde onderdelen van de oplichting ingezet. Ook is gebleken dat er in verschillende landen al kopieergedrag van de 419-fraude wordt waargenomen. Het lijkt daarom niet onwaarschijnlijk dat eveneens andere criminele groeperingen aangetrokken worden tot het lage risico en de hoge opbrengsten van 419-fraude en de delictvorm gaan adopteren.

Besluit

In dit laatste hoofdstuk zetten we de conclusies van dit onderzoek op een rij. Dat doen we aan de hand van de onderzoeksvragen zoals die zijn geformuleerd in het eerste hoofdstuk. Daarna volgen enkele aandachtspunten voor de opsporing. Hierbij spreken we, gelet op het verkennende karakter van dit onderzoek, bewust niet van aanbevelingen. Er is meer en diepgaander onderzoek nodig naar de Nigeriaanse 419-fraude en de achterliggende criminele netwerken om de opsporingsdiensten beter te kunnen ondersteunen bij de bestrijding van deze vorm van criminaliteit. We besluiten dit hoofdstuk dan ook met een aanzet daartoe.

9.1 Samenvatting en conclusies

9.1.1 Sociaal-culturele context

Uit het onderzoek is gebleken dat 419-fraude haar wortels heeft in Nigeria. De 419-fraude is ontstaan in een land waar corruptie, olie en een plotseling instortende economie een jagersmentaliteit naar geld opzweepten. Hoogopgeleide jonge Nigerianen hadden plotseling geen kansen meer in eigen land en vonden in de 419-fraude een alternatief om snel (en mogelijk veel) geld te verdienen. In het begin werd de fraude gepleegd door Nigerianen die zich hoog op de maatschappelijke ladder bevonden. De fraude richtte zich in het bijzonder op buitenlandse zakenlieden, die werden gelokt onder het mom van corrupte gelden uit oliecontracten. Met de opkomst van internet en de technologische ontwikkelingen werd de 419-fraude opeens toegankelijk voor een bredere groep jonge Nigerianen, die tegelijkertijd wereldwijd ook een grote groep potentiële slachtoffers kon bereiken.

De 419-fraudeurs proberen hun delictgedrag vaak te rechtvaardigen door zich te beroepen op genoegdoening voor alles wat de blanke kolonisten eerder van Nigeria gestolen hebben (en nu nog steeds doen met de olie van het land). Een andere rechtvaardiging, tevens gebruikt in andere landen van waar-

uit de daders 419-fraude plegen, is dat zij geen andere mogelijkheden hebben om te overleven. De gewone burger in Nigeria ziet de 419-fraude als een zeer ernstig probleem. Ze geeft Nigeria een negatief imago en ondermijnt de traditionele normen en waarden van het land.

9.1.2 Het delict 419-fraude

Er zijn veel verschillende begrippen en omschrijvingen in omloop voor 419-fraude en er lijkt geen eenduidige definitie van 419-fraude te bestaan. De delictvormen veranderen ook met de tijd, dus het strak afbakenen van het begrip is verraderlijk. Onder 419-fraude verstaan wij allerlei vormen van oplichting waarbij het slachtoffer onder valse voorwendselen wordt verzocht voorschotten te betalen (meestal in de vorm van onkosten), met een veel grotere beloning in het vooruitzicht. De oplichting gaat gepaard met valsheid in geschrifte. Slachtoffers komen er na (meerdere) betaling(en) achter dat de beloofde opbrengst niet wordt geleverd.⁶⁹

Er zijn vele verschillende vormen van 419-fraude, die allemaal een eigen werkwijze kennen. In de kern draaien zij allemaal om het winnen van het vertrouwen van een slachtoffer met behulp van bepaalde technieken, om vervolgens geld van hem te krijgen. Doordat de daders veelvuldig gebruik maken van prepaid- en/of satelliettelefoons, VoIP-technieken en valse identiteiten, blijven zij onzichtbaar voor de opsporing. Om die reden gebruiken zij in hun modus operandi in Nederland ook weinig geweld. De daders werken samen in ad hoc ontstane cellen, kunnen zelf verschillende rollen binnen de fraude vervullen, maar maken ook veel gebruik van faciliteerders en loopjongens. Om al deze redenen vormen zij voor de opsporing een moeilijke doelgroep. Mede hierdoor heeft het 419-fenomeen in de loop der jaren kunnen uitgroeien tot enorme proporties.

9.1.3 Geldstromen

De binnenkomende criminele opbrengsten en uitgaande geldstromen zijn nog steeds erg complex. Vooral waar geld via het informele circuit naar het

---

69 De veronderstelde beloning is meestal geld, maar dat hoeft niet. Te denken valt aan relatiefraude, waarbij de beloning een emotionele waarde vertegenwoordigt (het vinden van de liefde).

buitenland verdwijnt, is de bestemming moeilijk te achterhalen. Toch zijn er ook aanknopingspunten in de geldstromen. De 'onkostenbetalingen' van de slachtoffers worden door de daders in Nederland tegenwoordig het meest ontvangen via money transfers. Daarnaast zijn verschuivingen zichtbaar in het gebruik van de financiële infrastructuur door de daders. Gebruikten zij eerder veelal het girale banksysteem om geld van slachtoffers te ontvangen, in de toekomst wordt verwacht dat zij ook gebruik zullen maken van moeilijker traceerbaar digitale wegen, zoals E-currency.

De opbrengsten worden besteed in Nederland en verstuurd naar Nigeria (per koerier, verstoppt in goederen of via ondergronds bankieren) voor familieleden en ter investering in vastgoed. Ook worden opbrengsten gebruikt om de 419-fraude te financieren, in de vorm van valse documenten, identiteitsfraude en het betalen van faciliteerders en andere handlangers. Daarnaast zijn er zeer sterke vermoedens dat de opbrengsten worden geïnvesteerd in andere vormen van criminaliteit, zoals mensensmokkel en drugshandel. Voor het verplaatsen van het geld (bijvoorbeeld terug naar Nigeria) lijkt ondergronds bankieren belangrijker te worden. Het is van belang meer zicht te krijgen op de geldstromen, omdat deze belangrijke aangrijpingspunten zijn in het inzichtelijk maken van de criminele activiteiten en de netwerken die erachter zitten.

9.1.4 Daders en organisatiestructuur

Hoewel 419-fraude is ontstaan in Nigeria, zijn de Nigeriaanse plegers in de loop van de tijd uitgewaaid over West-Afrika en de rest van de wereld. In Europa wordt 419-fraude op grote schaal gepleegd vanuit Spanje, het Verenigd Koninkrijk en Nederland. Amsterdam Zuidoost is het 419-hart van Europa en mogelijk zelfs van de wereld. Het staat bekend als veilige haven voor 419-fraudeurs en een bijkomend voordeel is dat iedereen Engels spreekt. Binnen Amsterdam Zuidoost kent iedereen elkaar.

Er zijn sterke aanwijzingen dat bijna alle jonge mannen uit de Nigeriaanse gemeenschap zich bezighouden met 419-fraude. Het wordt niet duidelijk of dit hoger opgeleide mannen zijn, of lageropgeleide 'kopieerders'. De kerk speelt een belangrijke rol binnen het sociale leven en een dubieuze rol bij de 419-fraude. Zij deelt in ieder geval mee in de winst, en dit lijkt zeker niet in alle gevallen onbewust te gebeuren.

De organisatiestructuur van de 419-fraudeurs is geen georganiseerde criminaliteit in de traditionele, strikt hiërarchisch piramidale zin. Zij is te ken-

merken als een netwerkstructuur van flexibele, voortdurend wisselende samenstelling. De leden kennen elkaar via verwantschap of via de sociale kring waarbinnen zij verkeren. Tegenwoordig wordt de fraude vanuit Nederland vermoedelijk minder aangestuurd vanuit Nigeria. De organisatiestructuur is nog meer fluïde en platter geworden dan zij al was. Er zijn steeds meer voormalige *job owners* in Nederland, die nu alle fasen van de fraude zelf beheersen. Bovendien kunnen lopende scams onderling ook uitgewisseld worden.

Vanuit dit onderzoek ontstaat het beeld dat de daders van 419-fraude zich ook bezighouden met andere zware vormen van criminaliteit, zoals drugs-handel en mensenhandel. De opbrengsten van de 419-fraude zouden ook geïnvesteerd worden in deze andere criminaliteit. Daarnaast wordt op grote schaal identiteitsfraude gepleegd, om de 419-fraude te faciliteren. De identiteitsfraude is vermoedelijk een gemene deler bij alle zware vormen van criminaliteit gepleegd door Nigerianen in Nederland.

9.1.5 Slachtoffers en schade

Daders die werken vanuit Nigeria richten zich voor een belangrijk deel nog steeds op de lokale bevolking. Daders in Nederland richten zich vooral op slachtoffers in de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Italië, andere Europese landen, Canada en Australië. De slachtoffers zijn opvallend vaak hoogopgeleid en worden op geraffineerde wijze in de val gelokt. Het hangt af van iemands persoonskenmerken, zijn sociale omgeving en de persoonlijke situatie waarin hij verkeert of een persoon met een 419-fraudeur in zee gaat. Sommige mensen worden herhaaldelijk slachtoffer van 419-fraude en sommigen willen niet geloven dat zij opgelicht worden, zelfs als zij hierover worden ingelicht door de politie. De technieken die daders gebruiken om het vertrouwen van de slachtoffers te winnen en te behouden, spelen daarbij een belangrijke rol. Veel slachtoffers durven uit schaamte en uit angst voor secundaire victimisatie geen aangifte te doen. Door het grote dark number zijn er geen betrouwbare gegevens over de omvang en schade van de 419-fraude, maar de schade loopt voor alle slachtoffers wereldwijd naar schatting minstens in de vele tientallen miljoenen. Daarnaast zijn er nog andere vormen van schade. De slachtoffers kunnen sterke emotionele en psychische problemen krijgen. Tevens lopen het zakelijk-economisch imago en de financiële infrastructuur van de pleeglanden schade op. Tot slot is er grote schade voor de sociale moraal en de legale economie in Nigeria en voor het imago van Nigeriaanse zakenlieden die in het buitenland willen werken.

9.1.6 Opsporing en vervolging

Internationaal, maar ook in Nederland, werken er uiteenlopende instanties aan de problematiek van de 419-fraude. De succesvolste Nederlandse opsporingsaanpak was tot dusverre de thematische aanpak Apollo, een bovenregionale samenwerking met de DNRI en de KMar. De aanpak berustte op korteklapacties en er werd samengewerkt met verschillende andere publieke en private partijen. Daarnaast was er een goede samenwerking met het OM en werden hoge straffen uitgedeeld aan de daders van 419-fraude. Ondanks deze successen is het probleem niet opgelost. Andere fraudeurs nemen het stokje over en passen zonodig hun werkwijze aan; de grote mannen achter de schermen blijven buiten schot. De huidige structuur en werkwijze van de Nederlandse opsporingsdiensten lijken onvoldoende toegerust om hierop adequaat te kunnen reageren. De 419-fraude is een ingrijpend criminaliteitsfenomeen dat continue aandacht vergt van politie en justitie. Die aanpak vereist een multidisciplinair karakter, zowel qua samenstelling van diensten en organisaties als qua onderwerp. Omdat verschillende criminaliteitsfenomenen met elkaar samenhangen en terug te voeren zijn op bepaalde groepen daders, zou het gunstig zijn in de opsporing juist op deze criminele groeperingen te rechercheren. Vooralsnog gebeurt dat te weinig. Daarnaast kan de opsporing en vervolging van de 419-fraude in Nederland niet slagen als opsporingsdiensten niet nauw met elkaar samenwerken, zowel op nationaal als internationaal niveau. Ook de private ondernemingen dienen daarin een rol te spelen. Helaas sijpelt veel kennis en ervaring weg na het aflopen van opsporingsprojecten. De opgedane kennis en ervaringen dreigen snel te verouderen nu de aanpak van 419-fraude geen prioriteit meer heeft.

9.1.7 Verklaringen en ontwikkelingen

In Afrika en Europa zijn de daders van de 419-fraude buitenproportioneel vaak van Nigeriaanse afkomst (in Noord-Amerika en Australië is het aandeel Nigerianen in de dadergroep nooit onderzocht). Dat de 419-fraude is ontstaan in Nigeria is geen toeval. De tumultueuze geschiedenis van het land, de verdeeldheid, de corrupte cultuur, polarisatie van arm en rijk vanwege de olie, het aantal hoogopgeleide jonge Nigerianen dat in eigen land amper legale toekomstmogelijkheden heeft: het zijn enkele factoren die in combinatie met elkaar een voedingsbodem voor de 419-fraude hebben doen ontstaan.

Uit dit onderzoek is gebleken dat Nederland, en met name Amsterdam Zuidoost, een populaire uitvalsbasis is voor de Nigeriaanse daders. Dit heeft alles te maken met de (financiële) infrastructuur, de ligging van Amsterdam Zuidoost ten opzichte van Schiphol, de ligging van Nederland dicht bij Engeland – waarmee de Nigerianen een historische band hebben – het feit dat zij in Nederland gemakkelijk uit de voeten kunnen met hun Engelse voertaal en het gepercipieerde softe justitiële beleid in Nederland. Dat de 419-fraudeurs zo moeilijk grijpbaar zijn, hangt samen met de Nigeriaanse sociale netwerk-cultuur en een gebrek aan inzicht in de cultuur en de sociaal-maatschappelijke processen in de Nigeriaanse gemeenschap. Daarnaast bewegen de netwerken zich met groot gemak door de digitale ruimte, wat hun flexibiliteit en onzichtbaarheid versterkt.

De 419-fraude lijkt een groot succes voor de fraudeurs en naar verwachting zullen de daders zich nog verder ontwikkelen in Nederland, mogelijk ook op het gebied van andere criminaliteitsvormen. Het gemak waarmee de netwerken groeien, veranderen en vervloeien met andere criminaliteitsvormen zet deze trend kracht bij. Daarnaast is het niet onwaarschijnlijk dat ook andere criminele groeperingen (niet-Nigerianen) in 419-fraude een aantrekkelijke bron van inkomsten zien.

9.2 Aandachtspunten voor de opsporing

9.2.1 Afrikaanse gemeenschap in Nederland

De verschillende Nigeriaanse respondenten benadrukken dat het onmogelijk is de 419-fraude gepleegd vanuit Nederland aan te pakken zonder goede kennis van de achtergronden en huidige dynamiek van de lokale Nigeriaanse gemeenschap. Tot op heden weten we erg weinig over de lokale Nigeriaanse cultuur en structuren in Nederland. De Nigeriaanse politietolken spelen binnen de opsporing een belangrijke rol om dit gebrek aan kennis enigszins te verhelpen. Echter, de politie en de wetenschap hebben onvoldoende zicht op de culturele en sociale achtergronden van de problematiek. Er zijn wat dat betreft onvoldoende voelsprietten binnen de Nigeriaanse en – bredere – Afrikaanse gemeenschap.

Aandachtspunt

Omdat het voor autochtonen zeer moeilijk is voet aan de grond te krijgen binnen de Afrikaanse gemeenschap, is het belangrijk te investeren in informanten binnen de Nigeriaanse gemeenschap.

9.2.2 Loopjongens en faciliteerders

Vanuit de verschillende opsporingsonderzoeken blijkt dat de Nigeriaanse verdachten zeer moeilijk te verhoren zijn. In de eerste plaats blijft hun identiteit in veel gevallen onbekend. Het is zelfs goed mogelijk dat diverse daders zijn veroordeeld onder een andere nationaliteit. Daderverhoren hebben dan ook weinig bijgedragen aan het in kaart brengen van de West-Afrikaanse criminele netwerken. In veel gevallen bleken de faciliteerders daarentegen wel waardevolle informatiebronnen te zijn.

Aandachtspunt

Tevens inzetten op faciliteerders, teneinde meer inzicht te krijgen in de samenstelling en werkwijze van de criminele netwerken.

9.2.3 Internationale samenwerking

De 419-fraude is een internationaal probleem, dat ook op internationaal niveau bestudeerd en aangepakt moet worden. Alleen al doordat de daders vanuit het ene land opereren en in het andere land slachtoffers maken, is internationale samenwerking noodzakelijk. Daarbij is het van belang dat de internationale verschillen in wetgeving en opsporing zo veel mogelijk overstegen worden. Voor een succesvolle opsporing, maar ook uitlevering en berechting van internationaal opererende daders, is een dergelijke afstemming onontbeerlijk.

Individueel is er tussen verschillende landen al een dergelijke samenwerking tot stand gekomen. De samenwerking tussen de U.S. Postal Inspection Service en het Interregionaal Fraudeteam van Amsterdam-Amstelland is hiervan een voorbeeld. Daarnaast is met de Work Group Project Stop Payment door de deelnemende landen het initiatief genomen tot het ontwikkelen van een gezamenlijke internationale dreigingsanalyse. Deze deelnemers zijn momenteel: de Verenigde Staten, Canada, Nederland, het Verenigd Koninkrijk, België en Nigeria. Ook Australië is zijdelings bij de Work Group betrokken.

Spanje is een belangrijk doorstroom- en daderland van 419-fraude en ook Duitsland ondervindt in toenemende mate problemen met 419-fraude.

Aandachtspunt

Andere sleutellanden betrekken bij een structurele internationale samenwerking.

9.2.4 Financieel rechercheren

Met een strategische criminaliteitsanalyse kan uit grote hoeveelheden financiële gegevens informatie worden verzameld, bewerkt en uiteindelijk beschreven. Daarmee wordt een beter zicht op een moeilijk grijpbaar fenomeen als de netwerkcriminaliteit achter 419-fraude mogelijk (FIU, 2005). Er wordt echter te weinig ingezet op kennisontwikkeling en rekerchetechnieken op het gebied van de geldstromen. Doordat de politie bovenal heeft geopereerd op basis van *real-time*-informatie en korte klappen, is er geen tijd geweest de geldsporen goed uit te rechercheren. Op basis van uitgebreider financieel rechercheren, het volgen van de geldstromen, kunnen de herkomst en de bestemming van het criminele geld in kaart worden gebracht. Hiermee kan veel meer inzicht worden verkregen in de structuur en de werking van het criminele netwerk en mogelijke andere criminele samenwerkingsverbanden.

Aandachtspunt

Investeren in structureel financieel opsporingsonderzoek.

9.2.5 Nodale oriëntatie

In lijn met het bovenstaande is het van belang onderzoek te doen naar en te rechercheren op nodale knooppunten. Geen zaaksgericht opsporingsonderzoek, maar persoonsgericht cq. groepsgericht. Vaak gaat het binnen opsporingsonderzoeken niet specifiek om 419-fraude en blijken daders ook veel andere vormen van criminaliteit te plegen. Als er alleen op 419-fraude gerechercheerd wordt (of alleen op drugs of mensenhandel), bestaat de kans dat er veel over het hoofd wordt gezien.

Er is een aantal gemeenschappelijke knooppunten waarop activiteiten van de criminele netwerken samenkomen. Een belangrijke gemene deler is de

identiteitsfraude, die centraal lijkt te staan bij alle criminaliteitsvormen die met de West-Afrikaanse c.q. Nigeriaanse criminele netwerken in verband worden gebracht (zie hoofdstuk 6 over cross-overcriminaliteit). Daarnaast vormen de money-transferkantoren belangrijke nodale punten in de criminaliteit. De geldstromen van de verschillende criminaliteitsvormen gaan vermoedelijk voor een groot deel door deze kantoren.

Aandachtspunt

Op deze nodale knooppunten kan gericht financieel gerechercheerd worden en vervolgens kan gerichte wijkcapaciteit worden ingezet.

9.2.6 Intelligence-led policing?

De kennis die tijdens project Apollo, maar ook tijdens de eerdere onderzoeken is verzameld, werd centraal verzameld bij de DNRI. Hier werkten verschillende analisten aan een gezamenlijke database, waarin zaaksinformatie over daders, faciliteerders, bankrekeningen, money transfers, gebruikte telefoonnummers, slachtoffers, schadebedragen, pleegplaatsen, enzovoort werden opgeslagen en – voor zover mogelijk – gekoppeld. Echter, met het aflopen van project Apollo is ook een einde gekomen aan het actueel houden van de data. Met andere woorden: de kennis die in de afgelopen jaren is verzameld, is niet geborgd. Momenteel kunnen ook binnenkomende klachtenmeldingen van slachtoffers niet meer verwerkt worden. Slachtoffers kunnen nu enkel nog bij de lokale politie terecht om aangifte te doen. De basispolitiezorg is onvoldoende gespecialiseerd en kan dergelijke aangiften niet goed afhandelen. Enerzijds vloeit waardevolle kennis nu dus weg en anderzijds kunnen slachtoffers niet meer goed worden opgevangen.

In het geval de problematiek weer de kop opsteekt, wat zeer waarschijnlijk is volgens de diverse opsporingsdeskundigen, zal er een forse kennisachterstand opgetreden zijn. Projectleiders van de gesloten projecten zullen inmiddels elders werkzaam zijn, kennis aanwezig bij de recherche is weggevloeid, de database van de DNRI zal zijn verouderd en daarmee grotendeels onbruikbaar. Hoewel vanuit de DNRI diverse aanbevelingen zijn gedaan in meerdere interne notities, heeft dat niet geleid tot de oprichting van een centraal meldpunt of tot het operationeel houden van enkele analisten om de database bij te houden. Juist bij criminaliteitsvormen die zich in een internationaal netwerkverband voordoen, is het onontbeerlijk te investeren in structurele kennisontwikkeling.

Aandachtspunt

Creëer een centraal meldpunt voor 419-fraudegerelateerde criminaliteit en houd een centrale database bij.

9.2.7 Money transfers

Een groot probleem rond de 419-fraude is het gebruik van valse identiteitsbewijzen bij het ontvangen en overboeken van geld via money-transferkantoren. Met het uitstekende financiële betalingsverkeer in Nederland, kan men zich daarnaast afvragen wat het bestaansrecht is van de vele money-transferkantoren in de grote steden in de Randstad, met name Amsterdam Zuidoost.

Aandachtspunt

Meer nadruk op controle op legitimatiebewijzen om identiteitsfraude beter in kaart te brengen via de money-transferinstellingen, alsook op die instellingen zelf wat betreft de mogelijke financiële dienstverlening aan criminele netwerken.

9.3 Vervolgonderzoek

In dit verkennend onderzoek is 419-fraude gepleegd door Nigerianen als uitgangspunt genomen en is vanuit diverse invalshoeken naar het verschijnsel gekeken. Uit dit onderzoek is af te leiden dat er nog weinig bekend is over de werking van de criminele netwerkstructuur van waaruit de Nigeriaanse daders opereren en de verwevenheid met de sociale (niet-criminele) netwerken waarbinnen zij zich bewegen. Met andere woorden: op welke wijze maakt het criminele netwerk deel uit van de bredere Nigeriaanse gemeenschap in Amsterdam en hoe verhouden deze criminele en sociale netwerken zich tot elkaar? Een andere kennislacune, die met het voorgaande samenhangt, betreft de verwevenheid van de 419-fraude met andere criminaliteitsvormen (drugs, identiteitsfraude, vrouwenhandel, enzovoort). Opsporingsonderzoeken hebben zich voornamelijk gericht op de delictvorm 419-fraude, terwijl er sterke aanwijzingen zijn dat de fraude niet op zichzelf staat. De money-transferkantoren zijn daarbij een interessant knooppunt waar verschillende informatiestromen samenkomen. Samenvattend kunnen we stellen dat vervolgonderzoek zich zou moeten richten op het bredere Nigeriaanse criminele netwerk dat schuilgaat achter de 419-fraude, maar mogelijk ook achter andere criminaliteitsvormen.

Bronnen

Literatuur

- Aa, G. van der (2005). *Nigeriaanse toestanden: reis door het meest corrupte land van Afrika*. Nieuw Amsterdam Uitgevers.
- Adegbite, O. (2008). 'Nigerian advance fee fraud scams'. *RCMP Gazette*, 70 (1), 22-23.
- Agblor, P. (2007). 'Advance Fee Fraud in West Africa: Current trends'. In: N. Ribadu, I. Lamorde, & D. W. Tukura (Eds.), *Current trends in advance fee fraud in West Africa*. Economic and Financial Crimes Commission, 57-66.
- 'Alleen wereldvreemde trapt nog in Nigerianenfraude'. In: *NRC Handelsblad*, 6 mei 2007.
- Amnesty International (2008). *Nigeria: Waiting for the hangman*. United Kingdom: Amnesty International Publications.
- Anderson, K.B. (2007). *Consumer Fraud in the United States: The Second FTC Survey*. Staff Report of the Bureau of Economics and Consumer Protection Federal Trade Commission. Oktober 2007.
- Apter, A. (1999). 'IBB = 419: Nigerian Democracy and the Politics of Illusion'. In: J.L. Comaroff & J. Comaroff (Eds.), *Civil Society and the Political Imagination in Africa. Critical Perspectives*. Chicago/Londen: University of Chicago Press.
- Balarabe, I. (2005). *Two years of EFCC*. Public Affairs Unit, EFCC, Nigeria.
- Bijl, A. en Berg, H. van den (2008). *Het project Apollo. Een succesvolle thematische aanpak van 419-fraude*. Politie Kennemerland.
- Bouts, L. (2007). *Het Perceptie Mechanisme van West-Afrikaanse Advance Fee Fraude*. SEM Management, Onderzoek & Advies.
- Buchanan, J. & Grant, A.J. (2001). *Investigating and Prosecuting Nigerian Fraud*. United States Attorney's Bulletin, November, 39-47.
- Carling, J. (2006). *Migration, Human Smuggling and Trafficking from Nigeria to Europe*. Prepared for IOM by Joergen Carling. International Peace Research Institute, Oslo (PRIO), 2006.

- Cops (2007a). 'Politie arresteert opnieuw cyberzwendelaars'. *Cops@cyberspace*, jrg. 11, nr. 14, 2-8 april 2007. Apeldoorn: Politieacademie, Politie Kennis Net.
- Cops (2007b). 'Internetoplichters bieden hulp via nepsite van politie'. *Cops@cyberspace*, jrg. 11, nr. 14, 2-8 april 2007. Apeldoorn: Politieacademie, Politie Kennis Net.
- Cops (2007c). 'Internetfraudeurs op heterdaad betrapt'. *Cops@cyberspace*, jrg. 11, nr. 37, 10-16 september 2007. Apeldoorn: Politieacademie, Politie Kennis Net.
- Cops (2008a). 'Hoger opgeleiden makkelijke prooi voor phishers'. *Cops@cyberspace*, nr. 13, 24-30 maart 2008. Apeldoorn: Politieacademie, Politie Kennis Net.
- Cops (2008b). 'Nigerian scam goes 2.0'. *Cops@cyberspace*, nr. 20, 12-18 mei 2008. Apeldoorn: Politieacademie, Politie Kennis Net.
- Corpelijn, C. (2008). *Rijk worden? Eerst betalen! Een profielschets van het 419-slachtoffer*. Scriptie. Universiteit Utrecht, 2008.
- Delplace, M. (2008). *Internetfraude: een overzicht*. FCCU België. Vertrouwelijk.
- DNRI (2005). *Analyserapport, Tactische analyse, West Afrikaanse Criminele Netwerken*. Dienst Nationale Recherche Informatie. Zoetermeer, september 2005. Vertrouwelijk.
- Dyrud, M.A. (2005). 'I brought you a good news': An Analysis of Nigerian 419 Letters. Proceedings of the 2005 Association for Business Communication Annual Convention.
- Ellis, S.D.K. (2006). 'The roots of African corruption'. *Current History*, 105 (691), 203-208.
- Ellis, S. (2008). *Historical reflections on Nigerian organized crime*. Paper presentation at NVK (Nederlandse Vereniging voor Kriminologie), Leiden, 19 juni 2008.
- Europol (2003). *Computer-related crime within the EU: Old crimes new tools, new crimes old tools*. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Ferrell, J. (2003). *Cultural Criminology*. In: E. McLaughlin, J. Muncie & G. Hughes (Eds.), *Criminological Perspectives: Essential Readings*, Second edition, 579-593. Londen: Sage Publications.
- Ferwerda, H., Arts, N., Bie, E. de, en Leiden, I. van (2005). *Georganiseerde autodiefstal: Kenmerken en achtergronden van een illegale branche in beeld gebracht*. Amsterdam: SWP Uitgevers.
- FIU (2005). *MOT-jaarsverslag 2005*. FIU Nederland.

- Gemeente Amsterdam (2007). Oud beroep, nieuw beleid.
- GovCert (2008). Trendrapport 2008. Inzicht in cybercrime: trends en cijfers. GBO Overheid.
- Gusau, A.Y. (2006). 'No reason for this'. *Zero Tolerance Magazine*, 1 (4), 13.
- Haar, G. ter (2000). 'Afrikanen in Nederland: een inleiding'. In: I. van Kessel en N. Tellegen (Red.), *Afrikanen in Nederland*. Leiden: Afrika-Studiecentrum.
- Hollander, E. den (2007). 'Gelovigen kwetsbaar voor oplichting'. In: *Algemeen Dagblad*, 21 oktober 2007.
- Hulst, R.C. van der & R.J.M. Neve (2008). *High-tech crime, soorten criminaliteit en hun daders. Een literatuurinventarisatie*. Onderzoek en Beleid 264. Den Haag: BJU/WODC.
- Knoop, J. van der (2007). *Slachtoffers van Advance Fee Fraud*. Kernopgave Wetenschappelijke expertise en opsporing, Leergang Recherchekundige, Algemene Recherchekunde. Politieacademie.
- Lamorde, I. (2007). Advance Fee Fraud scams: A checklist of current trends in Nigeria. In: N. Ribadu, I. Lamorde, & D.W. Tukura (Eds.), *Current trends in advance fee fraud in West Africa*. Economic and Financial Crimes Commission, 49-55.
- Mazzitelli, A.L. (2007). 'Transnational organized crime in West Africa. The additional challenge'. *International Affairs*, 83 (6), 1071-1090.
- MBokolo, E. (2004). *Afrique Noire. Du XIXe siècle à nos jours*. Parijs: Hatier (2e ed).
- Ministerie van Financiën (2005). *Ondergronds bankieren wereldwijd groeiend fenomeen*. Persbericht nr. 05-096, 19 juli 2005.
- Moerenhout, L. (2007). *West-Afrikaanse criminele netwerken en 419-fraude. Een strategische analyse op basis van de gegevens uit project Apollo*. Zoetermeer: DNRI/KLPD.
- Molenaar, D.R. (2007). 'De digitale jungle: wie houdt toezicht?' *Tijdschrift voor Consumentenrecht en Handelspraktijken*, 2, 44-51.
- Noot, S. (2007). 'Apollo tegen "Nigeriaanse" fraude'. *Korpskrant Amsterdam-Amstelland*, 12 februari 2007.
- Odi, A. (1999). 'The Igbo in diaspora: the binding force of information'. In: *Libraries & Culture*, 34 (10), 158-167

- Openbaar Ministerie (2008). *Programma Financieel Economische Criminaliteit. Visieplan van aanpak Openbaar Ministerie*. Openbaar Ministerie, Parket Generaal.
- 'Opnieuw West-Afrikanen opgepakt voor fraude'. In: *Trouw*, 8 augustus 2008.
- Oriola, T.A. (2005). 'Advance fee fraud on the internet: Nigeria's regulatory response'. *Computer Law & Security Report*, 21, 237-248.
- Oumarou, M. (2007). 'Brainstorming Advance Fee Fraud: "Faymania" – The Cameroonian Experience'. In: N. Ribadu, I. Lamorde & D.W. Tukura (2007).
- Oyesanya, F. (2004). *Nigerian Internet 419 on the loose*. Reuters, 28 maart 2004.
- Ploeger, N. (2008). *Misbruik van Money transfers. Een onderzoek naar het misbruik van de legale Money Transfer door criminele netwerken, met de West-Afrikaanse criminele netwerken in het bijzonder*. Heemskerk: Bovenregionale Recherche Noordwest en Midden Nederland, Interregionaal Fraude Team. Vertrouwelijk.
- Prina, F. (2003). *Trade and exploitation of minors and young Nigerian women for prostitution in Italy*. Torino: United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI), Programme of action against trafficking in minors and young women from Nigeria into Italy for the purpose of sexual exploitation.
- Ribadu, N., Lamorde, I., & Tukura, D. W. (2007). *Current trends in advance fee fraud in West Africa*. Economic and Financial Crimes Commission.
- Ribadu, N. (2007a). Welcome address by Nuhu Ribadu, Executive chairman of the Economic and Financial Crimes Commission at the West African sub-regional meeting on Advance Fee Fraud jointly organized with Interpol at the EFCC Training and Research Institute, Karu, Abuja, 26th-27th March 2007. In: N. Ribadu, I. Lamorde, & D. W. Tukura (Eds.), *Current trends in advance fee fraud in West Africa*, 13-22. Economic and Financial Crimes Commission.
- Ribadu, N. (2007b). 'Advance Fee Fraud scam enforcement: A historical perspective'. In: N. Ribadu, I. Lamorde, & D.W. Tukura (Eds.), *Current trends in advance fee fraud in West Africa*, 23-32. Economic and Financial Crimes Commission.
- Schaafsma, H. (2002). 'Topacteurs in wereldwijde zwendel'. *Recherche Magazine*, 2, 24-26.
- Schep, C. (2003). *West Afrikaanse Criminele Netwerken. Voorstel voor een projectmatige informatiecoördinatie en zaaksvoorbereiding van de criminele activiteiten van West Afrikaanse Criminele Netwerken binnen de DNRI*. Zoetermeer: LBF/UFC/DNRI.
- Schep, C. (2004). *Terugkoppeling resultaten van het project WACN binnen UFC*. KLPD/DNRI/UFC (interne rapportage).

- Schep, C. (2006). 'Zijn we "Nigerian proof"?' In: J. de Bruin, G. Demmink CFE, P. Diekman, R. de Groot, R.A.M. Houben, P.C. Verloop, en C.A. Wiegenga (Red.), *Jaarboek Compliance*, 152-172. Nederlands Compliance Instituut.
- Segaert, S. (2007). *Beleidslijnen van de cel Internetfraude binnen DJF/FCCU*. Federale gerechtelijke politie, Directie economische en financiële computercriminaliteit. Intern politie. (Vertrouwelijk.)
- Siegel, D. (2007). 'Nigeriaanse madams in de mensenhandel in Nederland'. *Justitiële verkenningen*, 33 (7), 39-49. Den Haag, BJU/WODC.
- SIOD (2005). *Beleidsdocument Labyrint – Onderzoek naar West-Afrikaanse criminele netwerken in de sociale zekerheid*. Den Haag: Sociale Inlichtingen- en Opsporingsdienst.
- Shaxson, N. (2007). 'Oil, corruption and the resource curse'. *International Affairs*, 83 (6), 1123-1140.
- Slot, B.M.J. (2006). Is ondergronds bankieren een reëel gevaar? In: *Justitiële Verkenningen*, 2006 (2), 9-20. Den Haag, Boom Juridische Uitgevers.
- Smith, D.J. (2001). 'Ritual killing, 419, and fast wealth: Inequality and the popular imagination in Southeastern Nigeria'. *American Ethnologist*, 28 (4), 803-826.
- Smith, D.J. (2007). *A Culture of Corruption. Everyday Deception and Popular Discontent in Nigeria*. United Kingdom: Princeton University Press.
- Smith, R.G., Holmes, Michael N. & Kaufmann, Philip (1999). 'Nigerian Advance Fee Fraud. Australian Institute of Criminology'. *Trends & Issues in crime and criminal justice*, nr. 121, juli 1999.
- Smith, R.G. (2007). 'Consumer scams in Australia: an overview'. *Trends & Issues in crime and criminal justice*, nr. 331, februari 2007.
- SOCA (2007). *International crackdown on mass marketing fraud revealed*. 4 oktober 2007.
- Sykes, G.M. & Matza, D. (1957). 'Techniques of neutralization: a theory of delinquency'. *American Sociological Review*, 22, 664-670.
- Tive, C. (2006). *419 Scam: Exploits of the Nigerian Con Man*. Lincoln (USA). iUniverse.
- Tukura, D.W. (2007). 'Curbing Advance Fee Fraud: A Nigerian Success Story'. In: Ribadu, N., Lamorde, I., & Tukura, D. W. (2007).
- United States Department of State – Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs (1997). *Nigerian Advance Fee Fraud*.
- UNODC (2005). *Transnational Organized crime in the West African Region*. Wenen/New York: United Nations Office on Drugs and Crime.

- UNODC (2006). *Assessment of the integrity and capacity of the justice system in three Nigerian states*. Technical Assessment Report. New York: United Nations.
- Urk, B. van, Bosma J. en Gussenhoven A.B.F.M. (2003). *Rapport Identiteitsfraude en (reis)documenten*. Den Haag: KMar. (Vertrouwelijk.)
- Werf, J. van der (2003). *Cybercrime, deel 2: Een verkennende analyse*. Zoetermeer, KLPD/DNRI, 2003. KLPD rechercherapport nr. 28/2003.

Internetbronnen

CBS/Statline, 2008.

Bron: statline.cbs.nl/statweb/

Central Intelligence Agency (2008). *The World Factbook*, 15 juli 2008.

Bron: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html>

Een kwart van de internet-pc's in botnet.

Bron: www.nu.nl, 26 januari 2007.

Economic and Financial Crimes Commission (EFCC).

Bron: www.efccnigeria.org/

The Internet Crime Complaint Center (IC3).

Bron: www.ic3.gov/default.aspx

Kirk, J. (2008). *Dear Sir or Madam: Lottery Scams Proliferate*. IDG News Service, 10

juli 2008, PC World.com. Bron: www.pcworld.com/businesscenter/article/148202/dear_sir_or_madam_lottery_scams_proliferate.html

World Bank (2008). *Country Brief Nigeria*.

Bron: <http://go.worldbank.org/FIIOT240K0>

Overige bronnen

Mass Marketing Fraud Conference (2008). *Driedaags internationaal congres over mass marketing fraud*, 5-7 maart 2008, Washington D.C.

Project Stop Payment (2007). Tweedaagse meeting van de Work Group 'Project Stop Payment', 16 en 17 april 2007, Amsterdam.

Project Stop Payment (2008): Tweedaagse meeting van de Work Group 'Project Stop Payment', 3 en 4 maart 2008, Washington D.C.

Rechtbank Amsterdam (2008). Rechtszitting van de Meervoudige strafkamer in voorschotfraudezaak met parketnummer 13-408016-07 &-017, Rechtbank Amsterdam, 24 april 2008.

Bijlagen

1 Respondentenlijst

René van der Wouw, Politie Amsterdam-Amstelland, Bureau Financieel Economische Recherche (BFER): teamleider Interregionaal Fraudeteam.
Amsterdam, 26 februari 2007.

Cees Schep, Dienst Nationale Recherche Informatie (nu IPOL) van het Korps Landelijke Politiediensten: Inspecteur van Politie, senior expert Landelijk Bureau Fraude.
Zoetermeer, 8 maart 2007; 2 maart 2008 en 18 maart 2008.

Louis P. Robertson, Royal Canadian Mounted Police: Corporal, Canadian Anti-Fraud Call Centre (Phone Busters)/N.C.O. Criminal Intelligence Analytical Unit.
Washington D.C. (Verenigde Staten), 5 maart 2008.

Olualu Adegbite, Economic & Financial Crimes Commission (EFCC), Lagos, Nigeria: Head Advance Fee Fraud Section.
Washington D.C. (Verenigde Staten), 6 maart 2008.

Sara Segaeert, Belgische Federale Politie, Federal Computer Crime Unit: Judicial Commissioner of the Internet Fraud & Intelligence Unit.
Washington D.C. (Verenigde Staten), 6 maart 2008.

Stephen D.K. Ellis, Afrika Studie Centrum Leiden: historicus.
Zoetermeer, 18 maart 2008.

Anonieme respondent, Nigeriaanse gemeenschap in Amsterdam Zuidoost.
Amsterdam, 15 april 2008.

José Aarts, Erasmus Universiteit Rotterdam: antropoloog. Ten tijde van het interview was zij werkzaam aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, sectie Criminologie.
Amsterdam, 22 april 2008.

Henk Evers, Politieacademie (locatie Zutphen), Faculteit Bijzondere Politiekunde & Leiderschap: docent Recherchekunde, Recherche Algemeen.
Apeldoorn, 23 april 2008

Madhur Ramsoedh, Koninklijke Marechaussee Nederland: hoofd Bureau Financiële Recherche.
Schiphol, 28 april 2008.

Paul Oviawe, Nigerian Platform Netherlands, Nigerian Democratic Movement in the Netherlands.
Amsterdam, 5 mei 2008.

Dina Siegel, Vrije Universiteit te Amsterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, sectie Criminologie: universitair docent.
Amsterdam, 7 mei 2008.

Harry Jongkind, Politie Kennemerland/Bovenregionale Recherche Noordwest en Midden Nederland: projectleider opsporingsonderzoek 'Apollo'.
Heemskerk, 14 mei 2008 (groepsinterview).

Niels Ploeger, Politie Kennemerland/Bovenregionale Recherche Noordwest en Midden Nederland: criminoloog/onderzoeker.
Heemskerk, 14 mei 2008 (groepsinterview).

Marcel van Leent, Politie Kennemerland/Bovenregionale Recherche Noordwest en Midden Nederland: financieel rechercheur (project Apollo)
Heemskerk, 14 mei 2008 (groepsinterview).

Martin Onderwater, Parket Haarlem: officier van Justitie.
Haarlem, 14 mei 2008.

Edward Kleemans, Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC): senior onderzoeker.
Den Haag, 16 mei 2008.

Bier van Ling, Consumentenautoriteit: persvoorlichtster.
Telefonisch gesprek, 19 mei 2008.

Leon Bouts, SEM Management (voorheen in dienst OM functioneel parket):
antropoloog.
Den Haag, 20 mei 2008.

Anonieme respondent, Financial Intelligence Unit Nederland (FIU-NL), Korps
Landelijke Politiediensten.
Zoetermeer, 20 mei 2008.

Anonieme respondent, Douane informatie centrum: Senior informatieverwer-
ker.
Hoofddorp, 23 mei 2008.

Daan Molenaar, OPTA (Onafhankelijke Post en Telecommunicatie Autoriteit),
afdeling spamklachten: teamleider internetveiligheid.
Telefonisch gesprek, 27 mei 2008.

Floris van Dijk, Sociale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (SIOD): Intelligence
Officer.
Arnhem, 27 mei 2008.

Johan Buitenweg, Fiscale inlichtingen- en Opsporingsdienst–Economische
controledienst (FIOD-ECD): medewerker opsporing financieel-economische
unit.
Amsterdam, 29 mei 2008.

Jolanda de Boer, Parket Amsterdam: officier van justitie.
Amsterdam, 3 juni 2008.

Mevr. W. Vilters, Parket Amsterdam: parketsecretaris.
Amsterdam, 3 juni 2008.

Scott McIntyre, XS4ALL: Security Officer/Internet & Kernel member of the
KPN-CERT (Computer emergency response team).
Interview per e-mail, respons ontvangen op 10 juni 2008.

Anonieme respondent, Politie Nederland (diverse afdelingen): Nigeriaanse politietolk.

Utrecht, 11 juni 2008.

May Verstappen, Politie Rotterdam Rijnmond, Bovenregionale Recherche Rotterdam-Rijnmond: financieel rechercheur.

Rotterdam, 11 juni 2008.

Nancy van Oevelen, GWK Travelex: Money Laundering Reporting Officer.

Telefonisch gesprek, 16 juni 2008.

Aart Jochem, GovCert (Computer Emergency Response Team): Teamleider Kenniscentrum.

Telefonisch gesprek, 12 juni 2008.

Jos van Hecke, Dienst Nationale Recherche Informatie, Korps Landelijke Politiediensten: senior Specialist Informatieverwerker.

Zoetermeer, 20 juni 2008.

Anneke Ruitenbergh, Bovenregionale Recherche Haaglanden/Hollands Midden: projectleider Apollo, afdeling Haaglanden.

Telefonisch interview, 24 juni 2008.

2 *Advance Fee Fraud and other Fraud Related Offences Act 2006*

Laws of the Federation of Nigeria

Advance Fee Fraud and other Fraud Related Offences Act 2006

Enacted by the National Assembly of the Federal Republic of Nigeria, 5th day of June 2006

Part I   *Offences*

- 1   (1) Notwithstanding anything contained in any other enactment or law, any person who by any false pretence, and with intent to defraud
  - (a)   obtains, from any other person, in Nigeria or in any other country for himself or any other person;
  - (b)   induces any other person, in Nigeria or in any other country, to deliver to any person; or
  - (c)   obtains any property, whether or not the property is obtained or its delivery is induced through the medium of a contract induced by the false pretence,

commits an offence under this Act.

(2) A person who by false pretence, and with the intent to defraud, induces any other person, in Nigeria or in any other country, to confer a benefit on him or on any other person by doing or permitting a thing to be done on the understanding that the benefit has been or will be paid for commits an offence under this Act.

(3) A person who commits an offence under subsection (1) or (2) of this section is liable on conviction to imprisonment for a term of not more than 20 years and not less than seven years without the option of a fine.

2 A person who

- (a) with intent to defraud, represents himself as capable of producing, from a piece of paper or from any other material, any currency note by washing, dipping or otherwise treating the paper or material with or in a chemical substance or any other substance; or
- (b) with intent to defraud, represents himself as possessing the power or as capable of doubling or otherwise increasing any sum of money through scientific or any other medium of invocation of any juju or other invisible entity or of any thing whatsoever; or
- (c) not being the Central Bank of Nigeria, prints, makes or issues, or represents himself as capable of printing, making or issuing any currency note,

commits an offence and is liable on conviction to imprisonment for a term not more than 15 years and not less than five years without the option of a fine.

Bron: <http://www.nigeria-law.org/>

3 Vormen van 419-fraude

Deze lijst met 419-fraudevormen is niet uitputtend. Er zijn internationaal honderden varianten op de scams; alleen al in Nigeria zijn er duizenden vormen. Er ontstaan dagelijks nieuwe vormen en oude vormen veranderen. De huidige lijst geeft een overzicht van een aantal bekendere, veelvoorkomende vormen.

Banenfraude (employment scam)

Deze fraudevorm is veelvuldig aan te treffen op internet. Er staan buitenlandse vacatures voor banen, meestal in de olie-industrie, met hoge vergoedingen. Websites worden kundig vervalst en namen van medewerkers van legitieme bedrijven misbruikt tijdens het verdere verloop van de oplichting. Er wordt aan de slachtoffers gevraagd geld over te maken voor allerlei documenten en verwerkingskosten.

Chequefraude

Chequefraude komt vaak voor in combinatie met 419-fraude, maar feitelijk is het geen 419-fraude. Omdat ze binnen de oplichting vaak gebruikt wordt, is chequefraude opgenomen in het overzicht. Er zijn twee scenario's: (1) De fraudeur heeft een cheque die hij wil verzilveren en het slachtoffer krijgt een deel van het bedrag als hij de cheque verzilvert en het geld overmaakt naar de dader. (2) De dader stuurt een cheque naar het slachtoffer waarmee hij het slachtoffer voor een goed of dienst 'betaalt', maar het bedrag op de cheque is veel hoger dan de vraagprijs. Het slachtoffer wordt gevraagd het verschil tussen vraagprijs en chequebedrag terug over te maken naar de dader. De fraudeur legt aan het slachtoffer uit dat het bedrijf waarvoor hij werkt geen cheque kan autoriseren voor een kleiner bedrag, of dat hij nog geld krijgt van iemand die hem daarom deze cheque heeft gegeven. De valse cheque heeft een geldig serienummer en ziet er zeer echt uit, waardoor de bank het geld in eerste instantie vrijgeeft. Later zal duidelijk worden dat de cheque vals is, maar het slachtoffer is dan het geld dat hij overmaakte naar de dader al kwijt. De chequefraude komt in veel andere 419-vormen terug. Chequefraude komt in Nederland niet voor, omdat Nederland al lange tijd niet meer met cheques werkt. Vanuit Nederland worden echter wel valse cheques verstuurd. In de Verenigde Staten en Canada is de chequefraude een enorm probleem.

Contractfraude (klassieke 419-fraude)

De fraudeur doet zich voor als een hoge functionaris, werkzaam bij de Nigeriaanse nationale oliecorporatie (NNPC). Hij legt uit dat er een miljoenenbedrag op een geheime bankrekening staat (alleen de afzender weet van deze rekening), dat is afgeroomd middels een overgefactureerd contract. Het potentiële slachtoffer wordt gevraagd te helpen dit bedrag het land uit te sluizen door zijn bankrekening beschikbaar te stellen om het bedrag te ontvangen. In ruil hiervoor zal hij een percentage van het bedrag mogen houden. Het slachtoffer wordt eerst gevraagd zijn bankrekening en persoonsgegevens door te geven. Deze gegevens zijn voor de fraudeur al waardevol, omdat ze kunnen worden doorverkocht/gebruikt voor identiteitsdiefstal. Vervolgens wordt het slachtoffer gevraagd enkele onkostenbetalingen te doen, die nodig zijn om het bedrag over te hevelen naar zijn rekening. Soms doet de fraudeur zich ook voor als de directeur van de Centrale Nigeriaanse Bank. Er zullen steeds nieuwe obstakels ontstaan, waarbij steeds opnieuw de onkosten betaald moeten worden door het slachtoffer. Dit gaat door tot deze uitgemolken is of doorheeft dat het om fraude gaat.

eBayfraude

Zie veilingfraude en verkoopfraude.

Erfenisfraude

Het potentiële slachtoffer ontvangt een e-mail waarin wordt beschreven dat een rijk persoon is overleden. Soms wordt hierbij verwezen naar een ramp die volop in het nieuws is geweest, zoals een vliegtuigramp, een aardbeving of een tsunami.

Variant 1: Het slachtoffer wordt verteld dat hij het enige gevonden familielid is van de overledene, en daardoor aanspraak kan maken op de erfenis. Er moeten enkel wat onkosten betaald worden om de uitkering mogelijk te maken (overschrijvingskosten, leges, kosten voor certificaten, enzovoort).

Variant 2: De mail beschrijft dat de omgekomen persoon geen naaste familie heeft waardoor zijn fortuin (miljoenen dollars) door de overheid in beslag genomen dreigt te worden. De ontvanger van de e-mail wordt gevraagd zich voor te doen als een familielid van de overledene, in ruil voor een deel van het fortuin. Het slachtoffer gaat dan dus willens en wetens mee in een illegale handeling. Vervolgens moeten ook hier onkosten betaald worden om de transactie mogelijk te maken.

Fondsenfraude

De fraudeur doet zich voor als kinderloze, stervende weduwe van een rijke man die haar een enorm fortuin nagelaten heeft, of als rijke zakenman uit een ver oord, die stervende is aan een vreselijke aandoening. De weduwe of zakenman zoekt hulp om haar/zijn fortuin te verdelen onder diverse liefdadigheidsinstellingen. De fraudeur probeert in deze vorm dus sterk in te spelen op de empathie en de emotie van het potentiële slachtoffer. Ook in deze scam wordt het slachtoffer gevraagd contact op te nemen met de 'notaris' of 'bankier' van de weduwe of zakenman, die vervolgens uitlegt dat er een aantal betalingen gedaan moet worden om het geld vrij te maken voor distributie aan liefdadigheid.

Immigratiefraude

De slachtoffers zijn meestal lokale inwoners of derdewereldburgers die dromen van een beter leven aan de andere kant van de oceaan. De fraudeurs beweren contacten te hebben in het Westen vragen onkostenbetalingen voor diverse verwerkingskosten voor het verkrijgen van de nodige immigratiedocumenten. Dit gaat een tijd door en eindigt vaak met het verstrekken van een vals visum aan het slachtoffer.

Liefdadigheidsfraude

De fraudeur benadert een liefdadigheidsinstelling met een vraag om hulp, meestal om een grote som geld het land uit te krijgen waar leden van de liefdadigheidsinstelling aanspraak op kunnen maken. Vaak wordt een deel van het bedrag aan de instelling aangeboden in ruil voor de assistentie. Uiteraard zijn er weer onkostenbetalingen nodig om het geld vrij te krijgen.

Loterijfraude

Iemand ontvangt een e-mail waarin hem verteld wordt dat hij een (buitenlandse, veelal Spaanse) loterij heeft gewonnen. Er wordt om persoonlijke informatie gevraagd, zoals volledige naam, adresgegevens en bankrekeningnummer, om het innen van het gewonnen bedrag mogelijk te maken (zie contractfraude). Vervolgens wordt het slachtoffer gevraagd allerlei vervalste formulieren in te vullen, die het vertrouwen moeten versterken dat het bonafide en legaal is. Vervolgens gaat de fraudeur (eerst kleine) geldbedragen vragen voor onkosten (zoals notaris, lokale belastingen en overschrijfkosten). Wanneer de loterijfraude per brief plaatsvindt, wordt vaak een valse cheque meegestuurd voor de 'onkostenbetaling'. Het slachtoffer dient deze te verzil-

veren bij zijn bank en het bedrag over te maken. Op het moment dat duidelijk wordt dat de cheque vals is, heeft de betaling al plaatsgevonden.

Marktplaatsfraude

Zie veilingfraude en verkoopfraude.

Oliefraude (Nigerian oil scam)

De fraudeur heeft een grote hoeveelheid olie onder de marktprijs weten te bemachtigen en het slachtoffer mag deelnemen aan de lucratieve deal. Hij moet daarvoor een aanbetaling doen.

Puppy scam (Nigerian puppy scam)

Op internet wordt via een advertentie een gratis puppy aangeboden. De eigenaar kan niet langer voor het diertje zorgen, bijvoorbeeld omdat hij gaat verhuizen naar een ander land of door geldgebrek, en het dier moet daarom ‘gered’ worden. Het slachtoffer, dat reageert omdat het de puppy wil adopteren, moet vervolgens een bedrag van rond de tweehonderd dollar betalen voor het verschepen van het dier. Vervolgens wordt geld gevraagd voor voer of andere onkosten, bijvoorbeeld omdat er problemen zouden zijn ontstaan bij de douane.

Recovery scam

Het doelwit is al eerder het slachtoffer geworden van 419-fraude. De fraudeur doet nu net alsof hij van een opsporingsinstelling is en hij het slachtoffer kan helpen de verloren bedragen terug te krijgen. Om dit voor elkaar te krijgen, moeten weer enkele onkosten betaald worden.

Relatiefraude (romance of dating scam)

Deze vorm is gericht op bezoekers van relatiewebsites of op mensen die actief zijn in chatprogramma's. De fraudeur reageert op een profiel van iemand op een relatiesite (zowel hetero- als homosites). De West-Afrikaanse dader doet zich vaak voor als een Amerikaan of Engelsman (mede omdat hij weet dat Nigeria steeds meer geassocieerd wordt met fraude) en geeft het slachtoffer een valse foto, veelal van een modellenwebsite gekopieerd. De fraudeur doet zich voor als de man (of soms vrouw) waar het slachtoffer 'al die jaren op gewacht heeft'. Hij zal het slachtoffer zeer veel aandacht geven, soms ook bloemen of bonbons. Na een lange online datingperiode zal er iets ergs gebeuren met de 'grote liefde' van het slachtoffer, of met diens familie, waarvoor hij fi-

nanciële hulp vraagt aan het slachtoffer. Hij wordt bijvoorbeeld het slachtoffer van een beroving in een ander land en hij heeft geen geld meer om terug te vliegen naar huis of een familielid is met spoed opgenomen in het ziekenhuis en ze kunnen de medische rekening niet betalen, waarop het slachtoffer gevraagd wordt geld te sturen via Western Union of Moneygram.

Ook deze vorm van 419-fraude kan in combinatie met *chequefraude* plaatsvinden. In dat geval vraagt de ‘grote liefde’ aan het slachtoffer om een cheque te verzilveren afkomstig van een vriend of zakenrelatie, omdat de cheque te moeilijk te innen is op de plek waar hij nu verblijft.

Wanneer het initiële contact via de chatroom plaatsvindt, wordt deze truc ook wel *chat room scam* genoemd.

Religieuze fraude (spiritual scam)

De slachtoffers van deze fraude zijn meestal Afrikanen die traditioneel geloven in spirituele verklaringen voor alledaagse gebeurtenissen. Iemand die dichter bij het slachtoffer staat, treedt op als ‘catcher’. Hij overtuigt het slachtoffer dat er een medicijnman (of imam, of profeet, enzovoort) is die het slachtoffer kan helpen bij zijn problemen (financieel, fysisch, sociaal, of zakelijk). Magische trucs, aanroepingen, het afleggen van een eed en allerlei andere verzinsels worden ingezet om het slachtoffer in verrukking te brengen en te laten betalen.

Reload scam

Ook bij deze vorm van 419-fraude wordt een doelwit benaderd dat al eerder slachtoffer werd. De fraudeur biedt een andere deal aan, waarmee het slachtoffer zijn verloren gelden terug kan krijgen. Of de fraudeur beweert dat hij de vorige, verkeerd gelopen deal tot een goed einde kan brengen. Als het slachtoffer maar de nodige onkosten kan vergoeden.

Reshipment scam

De slachtoffers van relatiefraude, die reeds ‘betoverd’ zijn door de romance, worden ook wel ingezet voor andere oplichting. Bijvoorbeeld als het slachtoffer gevraagd wordt goederen te ontvangen en door te sturen naar Nigeria. Later zal blijken dat de goederen zijn gekocht met een gestolen creditcard. Slachtoffers kunnen hiervoor gearresteerd worden. Soms weten ze dat het om gestolen goederen gaat, maar laten zij zich overhalen door zoete en zielige praatjes van hun ‘geliefde’ die verklaart het zo slecht te hebben in Nigeria.

Tutor scam

Iemand stuurt vanaf de andere kant van de wereld een e-mail naar een bijlesleraar (meestal in de VS), met de boodschap dat hij een leraar zoekt voor zijn zoon, dochter, neef, enzovoort die de VS zal bezoeken. Hij vraagt naar het uurtarief van de leraar en verstuurt meerdere e-mails om het vertrouwen op te bouwen. Soms vraagt hij ook om het telefoonnummer en vinden er telefoongesprekken plaats. Als ze het eens zijn over een prijs, zegt de fraudeur dat hij voor een maand of zelfs voor de hele zomer vooruit wil betalen. Vervolgens stuurt hij een valse cheque voor een bedrag dat veel hoger is dan de te betalen prijs en gaat de scam over in chequefraude (b).

Vastgoedfraude

De fraudeur wil vastgoed aankopen, maar kan zijn geld daarvoor op dit moment niet vrijmaken. Daarom vraagt hij het slachtoffer om hem (een deel van) het geld voor te schieten voor de aankoop, in ruil voor gedeeld eigendom van het vastgoed of een groot geldbedrag dat terugbetaald zal worden. Wat internationaal bekend staat als *property sales scam* is een andere variant op deze oplichtingstruc. De *property sales scam* vindt meestal plaats in grote steden van Nigeria, zoals Abuja, Lagos, Kano en Port-Harcourt, en is meestal gericht op rijke slachtoffers. Slachtoffers reageren op het aanbod van een woning die tegen een scherpe prijs verkocht wordt. Daarbij komt een scala aan valse documenten kijken en daders en handlangers die zich voordoen als advocaat en makelaar. Er zijn zelfs nepbezichtigingen van huizen.

Veilingfraude en verkoopfraude

Verkoopfraude wordt ook wel marktplaats- of *eBayfraude* genoemd. De 419-fraudeur koopt een product via een veiling of via Marktplaats, waar hij het hoogste bod heeft uitgebracht. Vervolgens betaalt hij 'te veel' voor het goed met een cheque. De dader vraagt het slachtoffer, de ontvanger van de cheque, vervolgens om het te veel betaalde bedrag terug over te maken. Deze vorm werkt dus in combinatie met *chequefraude*.

Wash wash-scam (black money scam)

Deze vorm van oplichting wordt toegepast binnen het verloop van een andere vorm van 419-fraude en vindt plaats tijdens een *face to face*-ontmoeting met het slachtoffer. De dader heeft een grote som cash geld beschikbaar voor het slachtoffer. Het bedrag is echter door 'overheidsfunctionarissen' bewerkt met een chemisch middel, waardoor de bankbiljetten zwart zijn geworden of zijn

anderszins gemerkt ('als voorzorgsmaatregel om het geld uit de handen van dieven of corrupte individuen te houden'). Gelukkig kan het geld met een ander speciaal chemisch middel weer schoongewassen worden. Tijdens de ontmoeting wordt het proces van het schoonwassen uitvoerig door een speciale 'chemist' (een handlanger) gedemonstreerd. Er wordt een honderd-dollarbiljet (of honderdeurobiljet) schoongewassen, dat het slachtoffer vervolgens mag meenemen om bij de bank te verifiëren dat het om echt geld gaat. Dit biljet is dan ook het enige echte biljet uit de koffer. Het chemische reinigingsmiddel is zeer duur en het slachtoffer wordt gevraagd de kosten hiervan voor te schieten (als het geld straks schoon is heeft hij toch een groot geldbedrag). De oplichting wordt volledig aangekleed met behulp van een geschikte locatie en andere handlangers die allen een rol vervullen in de scam. De rol van chemicus wordt vaak vervuld door een blank persoon.

Over de auteurs

Drs. Yvette M.M. Schoenmakers is criminologe. Zij studeerde cum laude af aan de Vrije Universiteit te Amsterdam op een onderzoek naar de betekenis van geweld in zedenzaken. Sinds 2006 werkt zij als onderzoeker bij de Politieacademie. Daar doet zij onder meer onderzoek naar de plegers van gewelddadige zedendelicten en naar seriematige brandstichting. De problematiek omtrent de West-Afrikaanse criminele groeperingen heeft zij sinds begin 2007 gevolgd en ze is betrokken bij Nederlandse en internationale opsporingsnetwerken, die onder meer een gezamenlijke dreigingsanalyse ontwikkelen.

Drs. Edo de Vries Robbé is econoom en cultureel antropoloog. Hij studeerde af op een onderzoek naar de illegale en criminele economie van Suriname, waarvoor hij onder meer de Nationale Scriptieprijs 2004 ontving. Ten tijde van dit onderzoek werkte hij als onderzoeker bij Bureau Beke. Hij hield zich bezig met onderzoek naar malafide activiteiten in het vastgoed, de bestuurlijke aanpak, wapenbezit, afpersing en transportcriminaliteit. Momenteel verblijft hij in Hong Kong.

Dr. mr. Anton Ph. van Wijk is criminoloog en directeur van Bureau Beke. Daarvoor was hij onder meer verbonden aan de Onderzoeksgroep van de Politieacademie. Hij is gepromoveerd op het onderwerp *Juvenile sex offenders and non-sex offenders; a comparative study*. Naast diverse hoofdstukken en (inter)nationale artikelen over (zeden)criminaliteit is hij (mede)redacteur van verschillende boeken, onder andere: *Politie en Jeugd, inleiding voor de praktijk* (Elsevier, 2005, 2007), *Facetten van zedencriminaliteit* (Elsevier, 2007), *Inleiding criminaliteit en opsporing* (BJU, 2008). Hij bereidt – samen met anderen – een boek voor over gewelddadige verkrachters en serieplegers.

Uitgaven in de reeks Politiewetenschap

1.   **Kerntaken van de politie. Een inventarisatie van heersende opvattingen**
prof.dr. C.D. van der Vijver, dr. A.J. Meershoek en drs. D.F. Slobbe, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2001
2.   **Bevoegdheden overd(r)acht. Een onderzoek naar delegatie en mandaat van beheersbevoegdheden in de politiepraktijk**
mr. N. Struiksmā en dr. H.B. Winter, Pro Facto BV, Universiteit Groningen, 2002
3.   **Sturing van Politie en politiewerk. Een verkennend onderzoek tegen de achtergrond van een veranderende sturingscontext en sturingsstijl**
dr. J. Terpstra, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2002
4.   **Woninginbrekers en zware jongens. Daders vanuit het voormalig Joegoslaviē aan het woord**
M. van San, E. Snel en R. Boers, Risbo, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2002
5.   **Zeg me wie je vrienden zijn. Allochtone jongeren en criminaliteit**
F.M.H.M. Driessen, B.G.M. Völker, H.M. Op den Kamp, A.M.C. Roest en R.J.M. Molenaar, Bureau Driessen, Utrecht, 2002
6.   **Op deugdelijke grondslag. Een explorerende studie naar private forensische accountancy**
mr. J. van Wijk, dr. W. Huisman, mr. T. Feuth en prof.dr. H.G. van de Bunt, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2002
7.   **Voorbij de dogmatiek. Publiek-private samenwerking in de veiligheidszorg**
Bob Hoogenboom en Erwin R. Muller, COT, Den Haag, 2003
8.   **Hennepteelt in Nederland. Het probleem van de criminaliteit en haar bestrijding**
Frank Bovenkerk en Willemien I.M. Hogewind, Willem Pompe Instituut, Utrecht, 2003

9.   **Politiekennis in ontwikkeling. Een onderzoek naar het verzamelen en veredelen van informatie voor het Politie Kennis Net**
Inge Bakker en Kees van der Vijver, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2003

- 10a.   **Politie en geweld. Een verkenning van politiereacties op geweldsincidenten in vier Nederlandse regiokorpsen**
C.J.E. In 't Velt, W.Ph. Stol, P.P.H.M. Klerks, H.K.B. Fobler, R.J. van Treeck en M. de Vries, NPA-Politie Onderwijs- en Kenniscentrum, LSOP, Apeldoorn, 2003

- 10b.   **Geweldige informatie? Onderzoek naar de informatiehuishouding van geweldsmeldingen bij de politie**
drs. Robert van Overbeeke, drs. Oberon Nauta, drs. Anja Beerepoot, drs. Sander Flight en drs. Mark Rietveld, DSP-groep, Amsterdam, 2003

11.   **Blauwe Bazen. Het leiderschap van korpschefs**
dr. R.A. Boin en prof.dr. P. 't Hart, Departement Bestuurskunde, Universiteit Leiden en dr. E.J. van der Torre, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2003

12.   **Over de grens. Een verkenning van projecten voor probleemjeugd in Duitsland, Engeland en Zweden**
drs. I. van Leiden, drs. G. Verhagen en dr. H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2003

13.   **Integriteit in het dagelijkse politiewerk. Mening en ervaringen van politiemensen**
Jan Naeyé, Leo Huberts, Corien van Zweden, Vittorio Busato en Barbara Berger, Centrum voor Politiewetenschappen, VU Amsterdam, 2004

14.   **Politiestraatwerk in Nederland. Noodhulp en gebiedswerk: inhoud, samenhang, verandering en sturing**
W.Ph. Stol, A.Ph. van Wijk, G. Vogel, B. Foederer en L. van Heel, Nederlandse Politie Academie, Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2004

15.   **De kern van de taak. Kerncompetenties van de politie als criterium voor de afbakening van kerntaken in de praktijk**
Arnt Mein, Annelies Schutte en Arie van Sluis, ES&E, Den Haag, 2004

16. **Professionele dienstverlening en georganiseerde criminaliteit. Hedendaagse integriteitsdilemma's van advocaten en notarissen**
mw.mr. F. Lankhorst en mr.dr. J.M. Nelen, Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Sectie Criminologie, Amsterdam, 2004
17. **Paradoxaal Politiebestel. Burgemeesters, Openbaar Ministerie en Politiechefs over de sturing van de politie**
L.W.J.C. Huberts, S. Verberk, K. Lasthuizen en J.H.J. van den Heuvel, Vrije Universiteit Amsterdam, B&A Groep, 's-Gravenhage, 2004
18. **Illegale vuurwapens in Nederland: smokkel en handel**
A.C. Spapens en M.Y. Bruinsma, IVA, Tilburg, 2004
19. **Samenwerking en netwerken in de lokale veiligheidszorg**
Jan Terpstra en Roderik Kouwenhoven, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2004
20. **Uit balans: politie en bestel in de knel.**
State-of-the-art: bundeling van kennis en inzicht
Henk van de Bunt, Bob Hoogenboom, Leo Huberts, Erwin Muller, Jan Terpstra, Kees van der Vijver, Caspar Wiebrens, 2004
21. **Politie en media. Feiten, fictie en imagopolitiek**
prof.dr. Henri Beunders en prof.mr.dr. Erwin Muller, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Leiden/Erasmusuniversiteit Rotterdam, 2005
22. **Integriteit van de politie**
State-of-the-art: wat we weten op basis van Nederlands onderzoek
L.W.J.C. Huberts en J. Naeyé, Centrum voor Politie- en Veiligheidswetenschappen, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2005
23. **De sociale organisatie van mensensmokkel**
R. Staring, G. Engbersen, H. Moerland, N. de Lange, D. Verburg, E. Vermeulen en A. Weltevrede; m.m.v. E. Heyl, N. Hoek, L. Jacobs, M. Kanis en W. van Vliet, Erasmus Universiteit Rotterdam: Criminologie – Sociologie – RISBO, 2005

24. **In elkaars verlengde? Publieke en private speurders in Nederland en België**
COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Leiden, 2005
25. **De strafrechtelijke rechtshulpverlening van Nederland aan de lidstaten van de Europese Unie. De politieke discussie, het juridische kader, de landelijke organisatie en de feitelijke werking**
Cyrille Fijnaut, Toine Spapens en Dirk van Daele, Universiteit van Tilburg, Vakgroep Strafrechtwetenschappen, 2005
26. **Niet zonder slag of stoot. De geweldsbevoegdheid en doorzettingskracht van de Nederlandse politie**
prof.dr. J. Naeyé, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Vrije Universiteit Amsterdam, 2005
27. **Preventief Fouilleren. Een analyse van het proces en de externe effecten in tien gemeenten**
dr. E.J. van der Torre, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag en dr. H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2005
28. **Zedenmisdriften in Nederland. Aangiften- en verdachtenanalyses op basis van HKS-gegevens**
A.Ph. van Wijk, S.R.F. Mali, R.A.R. Bullens, L. Prins en P.P.H.M. Klerks, Politieacademie Onderzoeksgroep, Apeldoorn, 2005
29. **Groepszedenmisdriften onder minderjarigen. Een analyse van een Rotterdamse casus**
Ilse van Leiden en Jolanda Jakobs, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2005
30. **Omgaan met conflictsituaties: op zoek naar goede werkwijzen bij de politie**
O. Adang, N. Kop, H. Ferwerda, J. Heijnemans, W. Olde Nordkamp, P. de Paauw, K. van Woerkom, Onderzoeksgroep Politieacademie/Advies en Onderzoeksgroep Beke, Apeldoorn/Arnhem, 2006
31. **De strategische analyse van harddrugsscenes. Hoofddlijnen voor politie en beleid**
E.J. van der Torre, COT: Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2006

- 32a. **Cijfers en stakeholders. Prestatiesturing en de gevolgen voor de maatschappelijke en politiek-bestuurlijke relaties van de politie**
Arie van Sluis, Lex Cachet, Lisette de Jong, Coen Nieuwenhuyzen en Arthur Ringeling, Centre for Local Democracy, Faculteit Sociale Wetenschappen, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2006
- 32b. **Operationele betrokkenheid. Prestatiesturing en bedrijfsvoering Nederlandse politie**
Bob Hoogenboom, 2006
- 32c. **Op prestaties gericht. Over de gevolgen van prestatiesturing en prestatieconvenanten voor sturing en uitvoering van het politiewerk**
dr. M.P.C.M. Jochoms, Politieacademie; drs. F. van der Laan, drs. W. Landman, mr.drs. P.S. Nijmeijer, Twynstra Gudde Adviseurs & Managers en dr. A. Sey, Universiteit van Amsterdam, 2006
33. **Het nieuwe bedrijfsmatig denken bij de politie. Analyse van een culturele formatie in ontwikkeling**
Jan Terpstra en Willem Trommel, Instituut voor Maatschappelijke Veiligheidsvraagstukken – IPIT, Amsterdam, 2006
34. **De legitimiteit van de politie onder druk? Beschouwingen over grondslagen en ontwikkelingen van legitimiteit en legitimiteitstoekenning**
K. van der Vijver en F. Vlek, Politie en Wetenschap, Apeldoorn, 2006
35. **Naar beginselen van behoorlijke politiezorg**
M.J. Dubelaar, E.R. Muller en C.P.M. Cleiren, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Leiden, 2006
- 36a. **Asielmigratie en criminaliteit**
J. de Boom, G. Engbersen en A. Leerkes, RISBO Contractresearch BV/ Erasmusuniversiteit, Rotterdam, 2006
- 36b. **Criminaliteitspatronen en criminele carrières van asielzoekers**
Martina Althoff en Willem de Haan, m.m.v. Siep Miedema, Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Rijksuniversiteit Groningen, 2006

- 36c. **'Ik probeer alleen maar mijn leven te leven'. Uitgeprocedeerde asielzoekers en criminaliteit**
A. Leerkes, RISBO Contractresearch BV/Erasmus Universiteit, Rotterdam;
Amsterdamse School voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek/Universiteit
van Amsterdam, Amsterdam, 2006
37. **Positie en expertise van de allochtone politiemedewerker**
J. Broekhuizen, J. Raven en F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, Utrecht,
2007
38. **Lokale politiechefs. Het middenkader van de basispolitiezorg**
Edward J. van der Torre, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisis-
management, 2007
39. **Nog niet verschenen**
40. **Conflict op straat: strijden of mijden? Marokkaanse en Antilliaanse jongeren in interactie met de politie**
Nicolien Kop, Martin Euwema. M.m.v. Henk Ferwerda, Ellen Giebels,
Wilfried Olde Nordkamp & Peter de Paauw, Politie en Wetenschap,
Apeldoorn, 2007
41. **Opsporing onder druk**
Caroline Liedenbaum en Matthijs Kruijsen, IPIT, Enschede, 2008
42. **Symbolen van orde en wanorde. Broken windows policing en de bestrijding van overlast en buurtverval**
Bas van Stokkom, Centrum voor Ethiek, Radboud Universiteit Nijmegen,
2008
43. **Verkeershandhaving: prestaties leveren, problemen aanpakken**
Guus Meershoek en Mirjam Krommendijk, IPIT, Enschede, 2008
44. **De frontlinie van opsporing en handhaving. Stelselmatige bedreigingen door burgers als contrastrategie**
M.J.G. Jacobs, M.Y. Bruinsma en J.W.M.J. van Poppel, IVA Tilburg, 2008

- 45a. **‘Kracht van meer dan geringe betekenis’. Deel A: Politiegeweld in de basispolitiezorg**
Remy Bleijendaal, Jan Naeyé, Pieter Chattellon, Gerben Drenth, Vrije Universiteit Amsterdam, 2008
- 45b. **‘Kracht van meer dan geringe betekenis’. Deel B: Sturing en toetsing van de politieke geweldsbevoegdheid**
Gerben Drenth, Jan Naeyé, Remy Bleijendaal; m.m.v. Bart Hartman, Hanne van Toorenburg, Vrije Universiteit Amsterdam, 2008
- 45c. **Agressie en geweld tegen politiemensen. Beledigen, bedreigen, tegenwerken en vechten**
prof. dr. Jan Naeyé, drs. Remy Bleijendaal; m.m.v. mr. drs. Marloes Bakker, my. Gerben Drenth, mr. Chana Grijsen, mr. Judith van der Ham, mr. Paul Visser, Vrije Universiteit Amsterdam, 2008
46. **Wijkagenten en hun dagelijks werk Een onderzoek naar de uitvoering van gebiedsgebonden politiewerk**
Jan Terpstra, Politie en Wetenschap, 2008
47. **Bijzonder zijn ze allemaal! Vergelijkend onderzoek reguliere en bijzondere opsporing**
W. Faber, A.A.A. van Nunen, C. la Roi, Faber organisatievernieuwing BV, 2009
48. **Gouden bergen. Een verkennend onderzoek naar Nigeriaanse 419-fraude: achtergronden, dadenkenmerken en aanpak**
Yvette M.M. Schoenmakers, Edo de Vries Robbé, Anton Ph. van Wijk, Bureau Beke, Arnhem, 2009

